

Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană. Volumul II

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială

FORMAREA ȘI CONSOLIDAREA COEZIUNII SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL APROPIERII DE UNIUNEA EUROPEANĂ

Volumul II

**Coordonator:
dr. Victor MOCANU**

Chișinău - 2022

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Centrul Sociologie și Psihologie Socială

**FORMAREA ȘI CONSOLIDAREA COEZIUNII
SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL
APROPIERII DE UNIUNEA EUROPEANĂ**

**VOLUMUL II
STUDIU SOCIOLOGIC**

Coordonator: doctor Victor MOCANU

Chișinău • 2022

Lucrarea este recomandată pentru publicare de Consiliul Științific
al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Lucrarea este elaborată în baza articolelor științifice prezentate de cercetătorii științifici ai Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice la conferința internațională științifico-practică «Ідентичність та соціальна згуртованість у Центральній Східній Європі» din 22 aprilie 2021, din cadrul programului de stat 20.80009.1606.13 „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”, director de proiect dr. conf. cercet. Victor Mocanu.

Coordonator: Victor MOCANU

Colectivul de autori:

Ludmila MALCOCI, dr. habilitat în sociologie, profesor cercetător
Victor MOCANU, dr. în sociologie, conf. cercetător
Gheorghe CĂLCÂI, dr. în filosofie, conf. cercetător
Ion MOCANU, dr. în sociologie
Tatiana SPĂTARU, dr. habilitat în sociologie, conf. universitar
Andrei DUMBĂRĂVEANU, dr. în sociologie, conf. universitar
Angela MOCANU, dr. în sociologie, conf. cercetător
Ina FILIPOV, cercetător științific
Veaceslav REABCINSCHII, cercetător științific
Petru NEGURĂ, dr. în sociologie, conf. universitar
Lucia GAȘPER, dr. în psihologie
Mihai POTOROACĂ, cercetător științific

Procesare computerizată: Elena CURMEI

Design copertă: Vitalie LECA

Autorii poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul științific al textelor.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană / Ludmila Malcoci, Victor Mocanu, Gheorghe Călcâi [et al.] ; coordonator: Victor Mocanu; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Centrul Sociologie și Psihologie Socială. – Chișinău : Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2022 (ÎS FEP „Tipografia Centrală”) – . – ISBN 978-9975-157-26-1.
Vol. 2: Studiu sociologic. – 2022. – 231 p.: fig., tab. – Aut. indicați pe vs. f. de tit. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – . – ISBN 978-5-88554-067-4.
316.4(478):303.4
F 79

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE (Victor JUC)	4
Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile în perioada pandemică (Ludmila MALCOCI)	5
Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice (Tatiana SPĂTARU)	27
Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19 (Andrei DUMBRĂVEANU)	44
Distanță socială și reprezentări sociale față de persoanele fără adăpost în Republica Moldova: între stigmatizare și ajutorare (Petru NEGURĂ)	64
Aspecte teoretico-empirice ale coeziunii sociale și capitalului social: o perspectivă sociopsihologică (Lucia GAȘPER)	90
Activismul social - factor important al coeziunii societății din Republica Moldova (Angela MOCANU)	103
Coeziune și solidaritate socială: o confruntare de indicatori (Ina FILIPOV)	116
Autoidentificarea și încrederea cetățenilor - indicatori ai consolidării coeziunii sociale (Gheorghe CĂLCÂI)	127
Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială (Ion MOCANU)	138
Indicatorii culturali ai coeziunii sociale (Veaceslav REABCINSCHII)	160
Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021 (Victor MOCANU, Mihai POTOROACĂ, Ion MOCANU)	171
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE	217
GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS	225

Cuvânt înainte

Societatea din Republica Moldova este profund fragmentată pe diferite coordonate, dar nu este mai puțin adevărat că aceasta a devenit mult mai complexă și mai dificil de cunoscut, înțeles și explicat. Partajările tradiționale din trecut pe filierele geopolitică, etno-lingvistică, social-demografică și stratificațională nu reprezintă instrumente operaționale pentru cercetarea structurii social-politice și sistemului politic, complexitatea proceselor care se produc solicită abordări interdisciplinare și transdisciplinare în contextul științific postneclasic.

În această ordine de idei, cercetarea fenomenului coeziunii sociale în plan sociologic și social-demografic, psihologic și culturologic se înscrie în mod organic în contextul exigențelor contemporane postneclasice de investigație științifică, iar rezultatele obținute se dovedesc a fi în corespondență și în concordanță cu atingerea obiectivelor trasate prin acțiunile planificate și realizate de către colectivul de cercetători științifici. Valorificarea aparatului categorial-ideatic, cercetările sociologice cantitative și calitative, modelarea unor fenomene și procese social-demografice și culturologice sunt canalizate spre identificarea și fundamentarea științifică a unor criterii fezabile menite să contribuie la formarea și fortificarea coeziunii sociale, bazată pe participare democratică, solidaritate și incluziune.

În același timp, dat fiind că în societate mai continuă să predomine cultura politică de tip etatist-parohial, un rol important în formarea și în fortificarea coeziunii sociale revine clasei politice, decidenților politici, care prin activitatea lor trebuie să contribuie la sporirea încrederii în autoritatea statului și a capacităților de funcționalitate a instituțiilor puterii de stat. În acest sens, încrederea oamenilor în instituții și în stat are o importanță deosebită pentru asigurarea coeziunii sociale, dat fiind că oamenii percep statul și instituțiile sale prin calitatea serviciilor prestate.

Așadar, formarea și consolidarea coeziunii sociale reprezintă prin conținut un proces bidimensional complex și numai în asemenea manieră poate fi asigurată modernizarea social-politică a Republicii Moldova.

**Victor JUC, *doctor habilitat în științe politice,*
*profesor universitar***

ACCESUL LA SĂNĂTATE CA FACTOR ESENȚIAL AL CALITĂȚII VIEȚII GRUPURILOR VULNERABILE ÎN PERIOADA PANDEMICĂ¹

THE ACCESS TO HEALTH AS A MAIN FACTOR OF QUALITY OF LIFE OF VULNERABLE GROUPS OF POPULATION DURING THE PANDEMIC

Ludmila MALCOCI, *doctor habilitat în sociologie, profesor cercetător,*

Summary

The article is focused on access to health care of vulnerable groups of population during the pandemic. The study highlighted, that people with chronic diseases, people in rural areas, poor people, the elderly, and people with disabilities in general have less access to medical services than general population. The situation is due to reduced availability of diagnostic and treatment services in their localities, limited financial resources, reduced support from the local public authorities in accessing care services, low level of information about the services covered by the health insurance, and high degree of stigma in health facilities. During the pandemic period, the access to healthcare of these groups of population, compared to the general population, decreased significantly due to the fear of infection, limited access to appointments, restrictions due to the pandemic, busy doctors and crowded hospitals. Under these conditions, some of the vulnerable people had to postpone important medical services, which led to a worsening of their health.

Keywords: *vulnerable groups, COVID-19 pandemic, quality of life, healthcare.*

Actualitatea problemei cercetate. Cercetările privind impactul COVID-19 asupra populației au scos în evidență faptul că pandemia a influențat mult calitatea vieții populației generale, diminuând considerabil accesul acesteia la servicii educaționale, de sănătate, de infrastructură etc. Totodată, persoanele infectate cu COVID-19 au fost supuse unei stigmatizări considerabile la nivel de comunități. Astfel, conform cercetării efectuate de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, la finele lunii aprilie 2020, circa 47% din respondenți considerau că pandemia COVID-19 a fost cea mai mare provocare pentru țară și pentru familiile lor în ultimii 15 ani, iar 1/3 au indicat că le este frică de persoanele care au fost infectate cu COVID-19 și preferă să stea la distanță

¹ Cercetarea a fost efectuată cu suportul financiar al Fundației Soros Moldova

de ele, chiar dacă s-au însănătoșit [1]. Cercetarea efectuată de IMAS, în aprilie 2020, de asemenea confirmă faptul că criza pandemică și starea de urgență ar putea avea un impact foarte negativ asupra veniturilor familiilor, conducând la sărăcirea multora dintre ele [6]. Agravarea situației financiare a familiilor este menționată și de Expert Grup în documentul de politici “COVID-19: Cum salvăm economia națională și pregătim terenul pentru o relansare post-criză” [2]. Rezultatele cercetării “Influența pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei”, realizată de Biroul Național de Statistică în cadrul Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, 2020, arată că 51% din populația Republicii Moldova a întâmpinat dificultăți în accesarea serviciilor medicale [3]. Potrivit raportului MSMPS [4] pentru perioada declarării situației excepționale, în martie 2020 intervențiile planice au fost anulate, eforturile sistemului spitalicesc concentrându-se pe asigurarea serviciilor esențiale de sănătate, inclusiv a urgențelor medicale, a serviciilor obstetricale și neonatologice, a serviciilor critice (dializă medicală, radio și chimioterapie etc.). Această suspendare a durat aproximativ 2 luni și a fost argumentată prin necesitatea de organizare a răspunsului sectorului de sănătate la infecția cu COVID-19. Impactul negativ al pandemiei este resimțit mai ales de către categoriile vulnerabile de populație, printre care persoanele cu dizabilități și familiile acestora, persoanele cu boli cronice, persoanele în etate, în special din mediul rural și cu venituri mici. Această constatare este susținută de studiul PNUD Moldova privind impactul pandemiei COVID-19 asupra grupurilor vulnerabile [5], care a inclus următoarele grupuri-țintă: populația săracă, femeile vulnerabile, copii și tineri, populația în vârstă, emigranții întorși în țară și antreprenorii mici. În rezultatul cercetării, care s-a bazat în special pe interviuri (câte 50 de interviuri realizate pentru fiecare grup) și pe date statistice, s-a constatat că aceste grupuri au acces mai limitat la servicii de sănătate pe timp de pandemie. Totodată, au fost elaborate recomandări în vederea dezvoltării politicilor în conformitate cu condițiile pandemice noi, pentru a reduce impactul negativ al pandemiei asupra grupurilor în cauză.

Autorul cercetează problema din perspective multiaspectuale: disponibilitatea serviciilor medicale, accesul fizic și financiar la serviciile medicale, gradul de corespundere a serviciilor medicale și tratamentului nevoilor diferitor grupuri de populație, implicarea populației în luarea deciziilor privind tratamentul medical și nivelul de stigmă și discriminare a diferitor pături de populație în instituțiile medicale. Totodată, cercetarea reprezintă o analiză comparativă a accesului la servicii de sănătate pe diferite grupuri de populație, cu accent

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

pe populația care are maladii cronice și un nivel sporit de nevoi în accesarea serviciilor medicale și a tratamentului necesar, inclusiv pe timp de pandemie.

Aspectele metodologice ale cercetării. După cum am menționat mai sus, accesul la servicii de sănătate a fost cercetat din perspectiva următorilor indicatori: disponibilitatea serviciilor medicale, accesul fizic și financiar la serviciile medicale, nivelul de corespundere a serviciilor medicale și tratamentului nevoilor individualizate ale persoanelor, gradul de discriminare și stigmatizare a diferitor persoane în instituțiile medicale.

Pentru a măsura disponibilitatea serviciilor medicale, autorul a încercat să răspundă la următoarea întrebare: *Sunt oare serviciile medicale sau tratamentele disponibile în sistemul de sănătate?* Indicatorii care au fost măsurați pentru a oferi răspunsul la întrebarea de mai sus au fost următorii: ponderea persoanelor care au accesat ușor serviciile medicale pe timp de pandemie; ponderea persoanelor care nu s-au confruntat cu greutate în accesarea informației despre serviciile medicale; ponderea persoanelor care s-au simțit confortabil accesând serviciile medicale; ponderea persoanelor care cred că serviciile medicale au fost gestionate bine pe timp de pandemie; ponderea persoanelor care cred că grupurile de populație au avut acces la servicii medicale.

Accesibilitatea financiară a serviciilor medicale a fost măsurată în baza indicatorilor care au permis identificarea răspunsului la următoarea întrebare: În ce măsură accesarea serviciilor medicale și a tratamentului provoacă dificultăți financiare persoanelor? Astfel, autorul a încercat să identifice ponderea persoanelor care au întâmpinat dificultăți financiare în accesarea serviciilor medicale și a tratamentului; ponderea persoanelor care pot accesa diferite servicii medicale fără greutate financiară; ponderea persoanelor care pot face față oricăror cheltuieli pentru serviciile medicale și tratament; ponderea persoanelor care nu au redus cheltuielile pe produse alimentare pentru a acoperi cheltuielile pentru servicii medicale în pandemie; ponderea persoanelor care nu au amânat nici odată vizitele la medici și tratamentul în pandemie din cauza costurilor; ponderea persoanelor asigurate medical care sunt informate și beneficiază din plin de serviciile acoperite de asigurarea medicală etc.

Pentru a măsura accesibilitatea fizică a serviciilor medicale, autorul a încercat să răspundă la întrebarea: *Există oare alte bariere în accesarea serviciilor medicale decât cele financiare?*, măsurând următorii indicatori: ponderea persoanelor care nu au amânat tratamentul medical și intervențiile de urgență din cauza pandemiei; ponderea persoanelor care beneficiază de serviciile me-

dicale în apropiere de domiciliul lor; ponderea persoanelor care trebuie să se deplaseze în alte localități pentru servicii medicale, dar dispun de susținerea financiară necesară pentru călătorie, persoană însoțitoare etc.

Pentru a măsura gradul de corespundere a serviciilor medicale nevoilor individualizate ale pacienților, autorul a încercat să răspundă la următoarea întrebare: *Participă oare pacienții în luarea deciziilor privind tratamentul și cât de satisfăcuți sunt ei de serviciile medicale?*. Astfel au fost analizați următorii indicatori: ponderea persoanelor care sunt informate adecvat de către prestatorul de servicii în sănătate despre opțiunile de tratament; ponderea persoanelor care sunt implicate de către medici în luarea deciziilor privind tratamentul și care consideră că medicii întotdeauna sau foarte frecvent adaptează tratamentul în funcție de nevoile lor; ponderea persoanelor care oferă frecvent feedbackul lor privind calitatea serviciilor medicale prestate; ponderea persoanelor care obțin servicii medicale de calitate, conform standardelor și sunt satisfăcute de tratamentul medical de care beneficiază.

Gradul de acces al populației la măsuri de protecție împotriva infectării cu COVID-19 și la tratament a fost măsurat în baza următorilor indicatori: ponderea persoanelor care se consideră bine informate despre măsurile de protecție împotriva COVID-19; ponderea persoanelor care au acces la echipament de protecție și dezinfectanți și le aplică întotdeauna; ponderea respondenților care au fost infectați cu COVID-19, care au primit tratamentul corespunzător și sunt satisfăcuți de acesta.

Stigma și discriminarea diferitor grupuri de persoane în instituțiile medicale a fost măsurată în baza următorilor indicatori: ponderea persoanelor care nu s-au simțit niciodată stigmatizate în instituțiile medicale; ponderea persoanelor care au fost discriminate în bază de sărăcie, sex, educație, vârstă, etnie etc., dizabilitate etc., ponderea respondenților care au fost infectați cu COVID-19 și s-au simțit discriminați în bază de maladie.

Instrumentele de cercetare aplicate au fost: analiza de birou, ancheta în bază de chestionar, discuții focus-grup, interviuri aprofundate, analiza de conținut. În total au fost chestionate 1805 de persoane adulte (18+), inclusiv 1205 persoane selectate pe un eșantion aleatoriu național, 200 de persoane cu dizabilități, 200 de persoane cu diabet, 200 de persoane în îngrijire paliativă.

Cercetarea a fost efectuată în martie - iunie 2021 cu sprijinul financiar al Fundației Soros-Moldova.

Rezultatele cercetării.

Disponibilitatea și accesibilitatea serviciilor medicale. Cercetarea a scos în evidență faptul că circa 28% din persoanele care au o maladie cronică pot beneficia de servicii de diagnostic în localitate, 44% - în centrele raionale și 28% - în alt oraș sau în Chișinău.

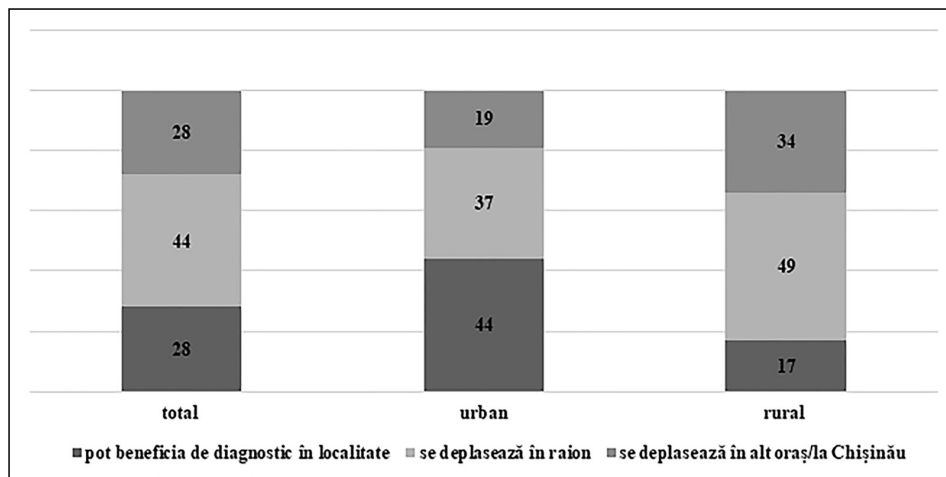

Fig. 1. Distribuția populației cu maladii cronice în funcție de accesul la servicii de diagnostic, per total și medii rezidențiale, %

În funcție de mediul de reședință, ponderea populației cu maladii cronice din mediul rural care are acces la servicii de diagnostic în localitatea proprie (17%) este de două ori și ceva mai redusă comparativ cu cea a populației din mediul urban (44%), ceea ce denotă o accesibilitate fizică mai redusă a acestui grup la serviciile respective.

În cazul tratamentului, 42% din respondenții cu maladii cronice per total au menționat că pot beneficia de tratament în localitate, 39% - se deplasează în raion și 19% - se deplasează în alt oraș sau la Chișinău.

Pe medii rezidențiale, accesul populației rurale cu maladii cronice la tratament în localitatea proprie este, de asemenea, cu mult mai redus decât în cazul populației urbane. Astfel, 35% din populația rurală cu maladii cronice, comparativ cu 53% din populația urbană, au declarat că au acces la tratament în localitatea proprie; 2/3 din populația rurală cu maladii cronice este în situația de a se deplasa pentru tratament în raion, în alt oraș sau în Chișinău.

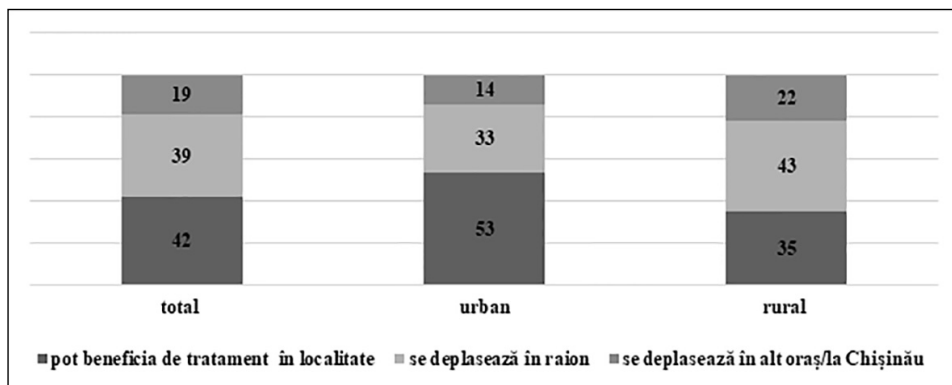

Fig. 2. Distribuția populației cu maladii cronice în funcție de accesul la tratament, per total și medii rezidențiale, %

Studiul a scos în evidență faptul că respondenții care au maladii cronice practic nu beneficiază de susținere din partea autorităților pentru a accesa serviciile de diagnostic și tratament. Astfel, 48% per total au afirmat că nu sunt așa măsuri de susținere, că se descurcă singuri, 43% au indicat că pot accesa medicul prin telefon, internet, 3% au indicat că autoritățile îi asigură cu transport, 2% - că autoritățile susțin financiar deplasarea lor și 8% - nu știu. Pe medii rezidențiale, nu există mari discrepanțe în facilitarea accesului la servicii, exceptând posibilitatea de a accesa serviciile medicale prin telefon/internet. Astfel, din cauza accesului mai mare al populației din urban la servicii de telefonie, internet, ponderea celor ce pot accesa medicul prin telefon/internet (47%) este mai mare decât în mediul rural (41%) și viceversa.

Conform cercetării per total, 78% din respondenți au indicat că au poliță de asigurare medicală, iar 21% nu au. Pe grupuri de populație, ponderea persoanelor care nu au poliță de asigurare medicală este mai mare în mediul rural (23%), în mediul bărbaților (26%), în grupurile de vârstă 18-29 ani (31%) și 30-44 ani (27%), în rândul persoanelor care nu au boli cronice (27%) sau al celor sărace (24%).

Conform cercetării per total, 59% din populația asigurată medical cunoaște în mică măsură sau nu cunoaște nimic despre serviciile medicale acoperite de CNAM, 37% cunoaște în mare/foarte mare măsură și 4% nu s-au expus. Ponderea populației care cunoaște în mică măsură sau nu cunoaște nimic despre serviciile medicale acoperite de asigurarea medicală obligatorie este mai mare în mediul rural (62%), în grupul de populație cu studii medii incomplete (68%), în rândul celor cu câteva maladii cronice (62%) și al persoanelor sărace (67%).

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

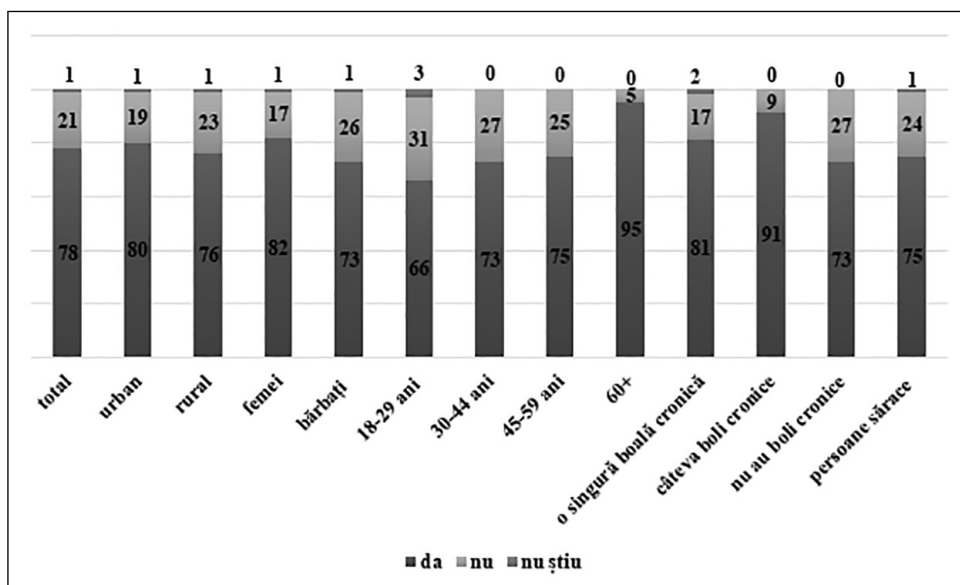

Fig. 3. Distribuția populației în funcție de deținerea poliței de asigurare medicală, per total, medii rezidențiale, sex, vârstă, maladii cronice, sărăcie, %

Cercetarea a mai scos în evidență faptul că medicul de familie este principala sursă de informare despre serviciile medicale acoperite financiar de CNAM (54%), după care urmează internetul (30%), televiziunea (30%), medicul specialist (21%), prietenii, rudele (19%) și pagina web CNAM (10%). Printre primele trei surse de informare a populației din mediul rural sunt medicul de familie (58%), televiziunea (35%) și internetul (28%). În cazul persoanelor cu câteva maladii cronice, primele trei surse de informare sunt medicul de familie (66%), televiziunea (36%) și medicul specialist (25%), iar în cazul persoanelor sărace - medicul de familie (59%), televiziunea (33%) și medicul specialist (19%). Cunoașterea surselor de informare despre serviciile acoperite financiar de CNAM scoate în evidență sursele care ar trebui utilizate pentru o mai bună informare în acest sens a grupurilor cu acces redus la informație, și anume, medicul de familie, medicul specialist, televiziunea și internetul. Totodată, în condițiile în care informația despre serviciile acoperite financiar de CNAM este redată cel mai complet, desfășurat și corect pe pagina sa web, această sursă de informare trebuie promovată mai mult în mediul grupurilor vulnerabile, iar informația de aici trebuie să fie mai accesibilă grupurilor de populație cu diferit nivel de educație și dizabilitate.

Urmare a celor expuse mai sus, 45% din respondenți au menționat că informația despre serviciile medicale acoperite financiar de CNAM nu poate fi ușor găsită, iar mai bine de jumătate că informația despre serviciile medicale nu este pe înțelesul tuturor (54%), iar costurile tuturor serviciilor medicale nu sunt publice (56%). Pe grupuri de populație, ponderea persoanelor care au afirmat că informația despre serviciile medicale poate fi găsită în mare măsură sau nu poate fi găsită deloc este mai mare în mediul populației cu câteva maladii cronice (53%), al populației rurale (50%), al persoanelor sărace (50%). Ponderea populației care consideră că informația despre serviciile medicale nu este pe înțelesul tuturor e mai mare în rândul persoanelor cu mai multe maladii cronice (59%), al persoanelor sărace (58%), al persoanelor din mediul rural (57%). Ponderea persoanelor care consideră că informația despre costul serviciilor medicale nu este publică e mai mare în mediul populației din zonele rurale (61%) și al persoanelor sărace (61%).

Gradul de satisfacție privind serviciile medicale acoperite de CNAM a fost măsurat în baza a trei indicatori: gradul de acoperire a costurilor serviciilor medicale de CNAM, satisfacția privind calitatea serviciilor medicale acoperite de CNAM și gradul de satisfacție în general privind serviciile medicale acoperite de CNAM. Cercetarea a scos în evidență faptul că circa 2/3 din cei chestionați mai curând nu sunt de acord sau deloc nu sunt de acord cu afirmația *costurile pentru serviciile medicale de care au nevoie sunt acoperite suficient de CNAM* și că ei și membrii familiilor lor sunt satisfăcuți de serviciile medicale acoperite de CNAM. Puțin mai mult de jumătate din respondenți au recunoscut că mai curând nu sunt de acord sau nu sunt deloc de acord cu faptul că serviciile medicale accesate în baza asigurării medicale sunt calitative.

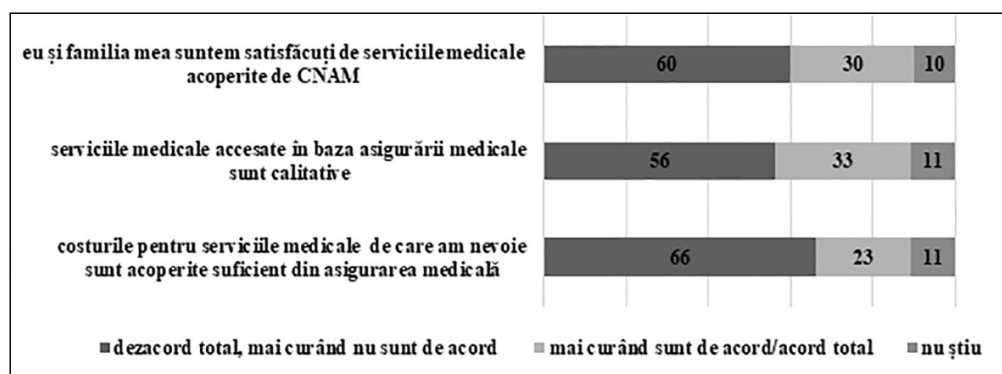

Fig. 4. Ponderea populației care exprimă acord/dezacord cu afirmațiile prezentate, %

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

Pe grupuri de populație, ponderea persoanelor care consideră că asigurarea medicală nu acoperă suficient costurile serviciilor medicale de care au nevoie este mai mare în mediul persoanelor cu o singură maladie cronică (72%) sau cu mai multe maladii cronice (70%). Cu referință la celelalte aspecte, nu există discrepanțe mari între răspunsuri pe diferite grupuri de populație.

Analiza structurii populației pe grupuri de venit a scos în relief faptul că mai bine de 2/3 din populație a avut venituri mult mai mici decât necesarul pe timp de pandemie. Astfel, 25% din respondenți au menționat că veniturile de care dispun nu le ajung nici pentru strictul necesar, 39% au indicat că veniturile le ajung doar pentru strictul necesar, 26% - veniturile le ajung pentru un trai decent, dar nu-și permit să procure lucruri mai scumpe, 5% - veniturile le ajung să cumpere lucruri mai scumpe, dar cu restrângeri în alte domenii, 4% - veniturile ne ajung pentru a avea tot ce ne trebuie, fără să ne limităm la ceva și 2% - nu știu/nu răspund.

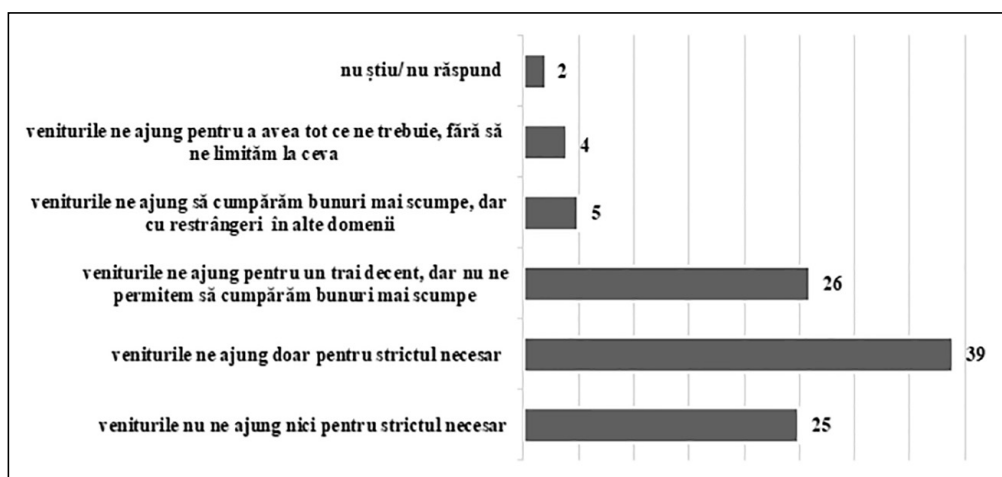

Fig. 5. Distribuția populației după grupuri de venit, %

Ponderea persoanelor care au menționat că veniturile nu le ajung nici pentru strictul necesar este mai mare în mediul rural (31%), în mediul persoanelor neîncadrate în câmpul muncii (36%) și în mediul persoanelor cu câteva maladii cronice (40%). Ponderea persoanelor care au menționat că veniturile le ajung doar pentru strictul necesar este mai mare în mediul persoanelor cu o singură maladie cronică (46%) și cu două și mai multe maladii cronice (43%). Acest fapt denotă că persoanele cu maladii cronice neîncadrate în câmpul muncii și din mediul rural în mare parte fac parte din grupurile de populație cele mai sărace.

Impactul negativ al pandemiei asupra veniturilor populației a fost confirmat și de alte constatări ale cercetării. Astfel, mai bine de jumătate din respondenți (52%) au indicat că în pandemie veniturile lor s-au redus. Circa 42% au menționat că în familiile lor au crescut cheltuielile pentru servicii medicale și medicamente; 20% s-au confruntat cu dificultăți legate de plata serviciilor comunale, iar 10% cu dificultăți legate de plata chiriei, creditelor. 14% au menționat că cineva din familie a pierdut locul de muncă. Ponderea persoanelor care au indicat că veniturile lor s-au redus a fost mai mare în rândul persoanelor care au avut membri ai familiei infectați (59%), cu maladii cronice (55%). Persoanele cu maladii cronice (55%), persoanele infectate cu COVID-19 (57%) au avut de suferit în mai mare parte de mărirea cheltuielilor pentru servicii medicale și medicamente.

Analiza accesului respondenților la diferite servicii medicale din punct de vedere financiar a scos în evidență faptul că populația are acces mai mare la medicul de familie și medicul specialist și acces mai redus la serviciile stomatologice, de diagnosticare și spitalizare. Astfel, 68% din respondenți au indicat că au acces întotdeauna sau frecvent la medicul de familie, 50% - la medicul specialist, 38% - la servicii de spitalizare, 36% - la servicii de diagnostic și 36% - la servicii stomatologice. Totodată, 45% din respondenți au susținut că nu își pot permite deloc sau își permit rareori vizitele la medicul specialist, 54% - nu își pot permite deloc sau își permit doar rareori spitalizarea, 57% nu își pot permite deloc sau își permit rareori serviciile de diagnosticare și 57% nu își pot permite deloc sau își permit rareori serviciile stomatologice.

Ponderea persoanelor care nu își pot permite deloc sau își permit doar rareori serviciile stomatologice este mai mare în mediul: persoanelor sărace (77%), persoanelor cu câteva maladii cronice (72%), persoanelor în vârstă de 60+ ani, persoanelor din mediul rural (66%), persoanelor cu o maladie cronică (64%), persoanelor neîncadrate în câmpul muncii (63%).

Ponderea persoanelor care nu își pot permite deloc sau își permit doar rareori serviciile de diagnosticare este mai mare în mediul: persoanelor sărace (78%), persoanelor cu câteva maladii cronice (69%), persoanelor din mediul rural (66%), persoanelor în vârstă de 60+ ani (65%), persoanelor neîncadrate în câmpul muncii (64%), persoanelor cu o maladie cronică (60%).

Fiind rugați să se expună pe marginea măsurii în care persoanele din grupurile vulnerabile își pot permite accesarea serviciilor medicale, mai bine de 2/3

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

din respondenți au fost de părerea că persoanele sărace, persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități își permit în mică măsură sau nu își permit deloc să acceseze aceste servicii. De aceeași părere au fost mai bine de jumătate din respondenți cu privire la persoanele cu maladii cronice, bolnave de cancer, 46% consideră că persoanele cu HIV sunt cele care își pot permite în mică măsură sau nu își permit deloc accesul la servicii medicale.

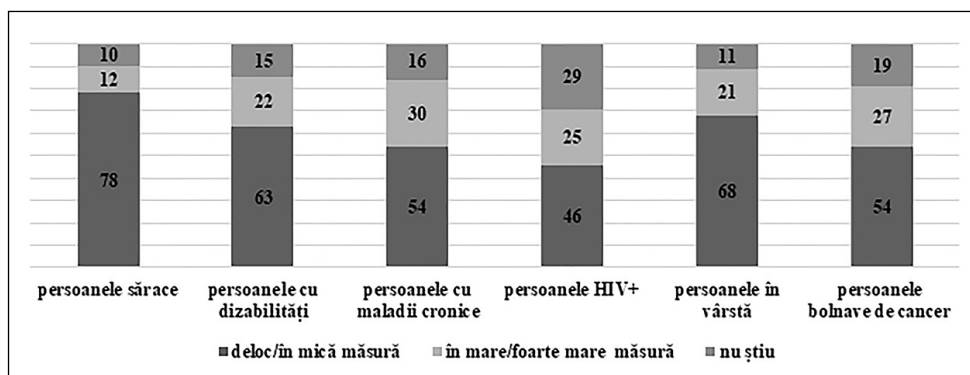

Fig. 6. Opiniile populației privind accesul la servicii de sănătate al diferitelor grupuri vulnerabile, %

În pandemie, accesul financiar limitat la servicii medicale a fost confirmat și de răspunsurile respondenților la întrebarea dacă li s-a întâmplat să reducă din cheltuielile pentru produse alimentare sau haine pentru a putea procura medicamentele necesare. 36% din respondenți au menționat că au făcut acest lucru de multe ori, 7% o singură dată, 42% au indicat că nu au economisit pe alimente și haine pentru a procura medicamente, iar 14% nu au avut nevoie de medicamente. Pe grupuri de populație, ponderea persoanelor care au economisit de mai multe ori pe alimente și haine pentru a procura medicamente este mai mare în rândul persoanelor neîncadrate în câmpul muncii (42%), al celor de 60+ ani (45%), al femeilor (41%), al persoanelor care au fost infectate cu COVID-19 (51%) sau care au avut membri ai familiei infectați cu COVID-19 (41%), al persoanelor cu câteva maladii cronice (63%) sau cu o maladie cronică (44%).

Analiza răspunsurilor respondenților din perspectiva veniturilor lor a scos în evidență faptul că, odată cu reducerea veniturilor, sporește ponderea populației care de multe ori a făcut economii pe seama produselor alimentare sau a hainelor pentru a procura medicamente (de la 6% în grupul cu venituri mari

până la 54% în grupuri cu venituri reduse, unde acestea nu ajung nici pentru strictul necesar). Faptul în cauză denotă încă o dată că accesul populației cu venituri mici la servicii medicale, inclusiv medicamente, a fost și continuă să fie foarte redus.

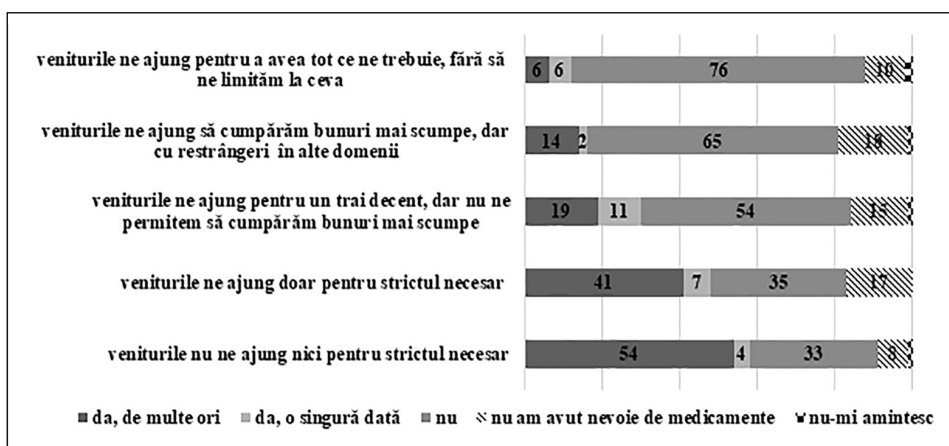

Fig. 7. Ponderele populației care a economisit pe produse alimentare și haine pentru a procura medicamente, pe grupuri de venit, %

Pentru a face față nivelului crescut de cheltuieli, 64% din respondenți au indicat că au folosit banii din economiile pe care le aveau, 28% au împrumutat bani de la rude, 14% au luat credit de la bancă pentru nevoi familiale cotidiene, 11% au apelat la ajutor de șomaj, 5% au rugat amânarea plăților pentru arenda casei sau servicii comunale, 5% au cerut amânarea plăților pentru credite.

Ponderele populației care a apelat sau intenționează să apeleze la alocații de șomaj sau la ajutor bănesc din partea statului este cu mult mai mare în mediul persoanelor sărace (34%), al persoanelor neîncadrate în câmpul muncii (28%), al persoanelor cu mai multe maladii cronice (28%) comparativ cu populația generală (20%).

Accesarea serviciilor medicale pe timp de pandemie. Cercetarea a scos în evidență faptul că peste 2/3 din populație au accesat serviciile medicale pe timp de pandemie, iar 1/3 nu au accesat. Ponderele persoanelor care au accesat serviciile medicale este mai mare în mediul femeilor (81%), al persoanelor cu boli cronice (o boală cronică - 83%, mai multe boli cronice - 86%), al persoanelor care au fost infectate cu COVID-19 (97%) sau care au avut membri ai familiei infectați (86%) (vezi Fig. 8).

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

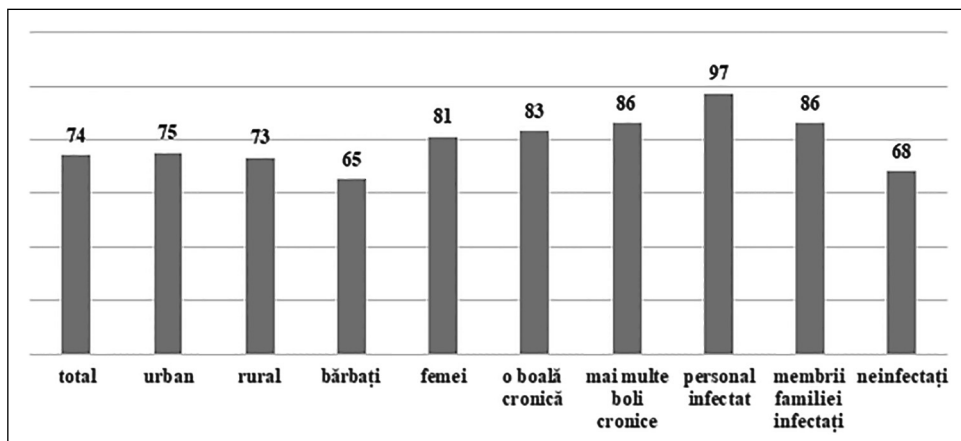

Fig. 8. Ponderea populației care a accesat serviciile medicale pe timp de pandemie, per total, medii de reședință, sex, boli cronice, infectat cu COVID-19, %

Marea majoritate a celor care nu au accesat serviciile medicale (92%) au argumentat prin aceia că nu au avut nevoie sau le-a fost frică să nu se infecteze cu COVID-19 (8%).

Din serviciile medicale accesate, cei mai mulți respondenți (92%) au fost la farmacie, 67% - la medicul de familie, 34% - la medicul specialist, 20% - la spital, 15% - la serviciul medical de urgență, 14% - la medicul stomatolog.

În funcție de sex, ponderea femeilor care au accesat serviciile medicale este mai mare decât cea a bărbaților. Astfel, 94% femei, comparativ cu 89% bărbați, au fost la farmacie; 72% femei, comparativ cu 60% bărbați, s-au adresat medicului de familie; 37% femei, comparativ cu 30% bărbați, s-au adresat medicului specialist; 16% femei, comparativ cu 11% bărbați, au fost la stomatolog. În cazul serviciului de urgență și al spitalului, ponderea femeilor și cea a bărbaților care le-au accesat au fost aproape egale.

În funcție de mediul de reședință, ponderea persoanelor din zonele rurale care au accesat serviciile medicale este mai mare decât a celor din localitățile urbane. Astfel, 95% din persoanele din mediul rural, comparativ cu 88% din mediul urban, au accesat farmacia; 69% din persoanele din mediul rural, comparativ cu 65% din cel urban, au fost la medicul de familie; 37% din persoanele din mediul rural, comparativ cu 31% din cel urban, au fost la medicul specialist.

În funcție de vârstă, ponderea persoanelor care au accesat medicul de familie și medicul specialist este mai mare în mediul respondenților cu vârstă cuprinsă între 45 și 59 ani (medicul de familie - 72%, medicul specialist - 37%)

și 60+ ani (medicul de familie - 74%, medicul specialist - 37%). Ponderea persoanelor care au accesat farmaciile este mai mare în grupul de vârstă 45-59 ani (95%). Ponderea persoanelor care au fost la stomatolog este mai mare în grupurile de vârstă 18-29 ani (19%) și 30-44 ani (20%).

În funcție de maladiile cronice, ponderea persoanelor care au accesat farmacia este mai mare în mediul celor care nu au boli cronice (93%) și al celor cu două și mai multe maladii cronice (94%). Ponderea persoanelor care au accesat medicul de familie, medicul specialist, serviciul medical de urgență și spitalul este mai mare în rândul respondenților care au maladii cronice, comparativ cu cei care nu au maladii cronice. Astfel 84% din persoanele cu două și mai multe maladii cronice comparativ cu 57% respondenți fără boli cronice au accesat medicul de familie. 47% din persoanele cu două și mai multe maladii cronice comparativ cu 28% respondenți fără boli cronice au accesat medicul specialist. 20% din persoanele cu două și mai multe maladii cronice comparativ cu 13% respondenți fără boli cronice au accesat serviciul medical de urgență. 24% din persoanele cu două și mai multe maladii cronice comparativ cu 17% respondenți fără boli cronice au accesat spitalul. Acest fapt denotă că persoanele cu maladii cronice au avut mai mare nevoie de serviciile medicale în timp de pandemie decât respondenții fără maladii cronice.

Persoanele care au fost infectate cu COVID-19 sau care au avut membri ai familiei infectați au accesat mai mult decât persoanele neinfectate medicul de familie (personal infectat - 78%, membrii familiei infectați - 72%, persoane neinfectate - 64%), medicul specialist (personal infectat - 40%, membrii familiei infectați - 44%, persoane neinfectate - 30%), serviciul medical de urgență (personal infectat - 30%, membrii familiei infectați - 24%, persoane neinfectate - 10%), spitalul (personal infectat - 39%, membrii familiei infectați - 26%, persoane neinfectate - 15%).

Fiind întrebați cât de confortabil s-au simțit atunci când au accesat serviciile medicale, mai bine de 80% din cei care au accesat medicul de familie, medicul specialist, serviciul de urgență, stomatologul au menționat că s-au simțit mai curând sau destul de confortabil. Fiecare a cincea persoană care a vizitat medicul de familie și fiecare a șasea persoană care a vizitat medicul specialist au indicat că s-au simțit mai curând neconfortabil sau deloc confortabil. 95% din cei care au accesat farmaciile au recunoscut că s-au simțit confortabil. În cazul spitalului, ponderea celor care au indicat că s-au simțit mai curând con-

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

fortabil sau destul de confortabil este mai redusă și constituie 67%. Fiecare al treilea respondent care a fost la spital a susținut că s-a simțit mai curând neconfortabil sau deloc confortabil (vezi Fig. 9).

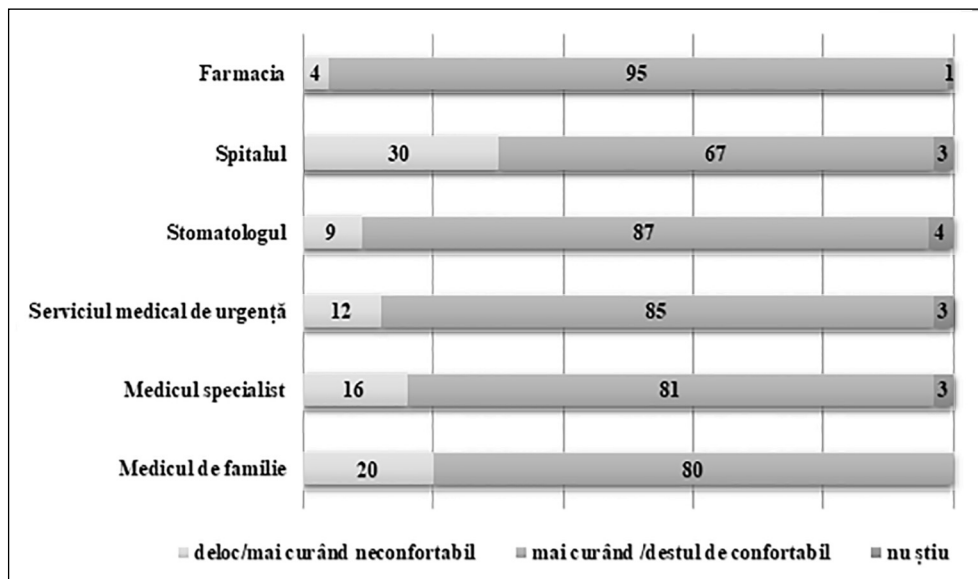

Fig. 9. Percepțiile populației privind gradul de confort în timpul accesării serviciilor medicale, %

Deși cea mai mare parte dintre respondenți au menționat că s-au simțit mai curând confortabil sau destul de confortabil accesând serviciile medicale în trecut, ponderea celor care s-ar simți mai curând neconfortabil sau deloc confortabil dacă ar avea nevoie să acceseze serviciile medicale în următoarele două săptămâni este destul de mare. Astfel, de această părere este fiecare al doilea respondent care ar fi nevoit să acceseze spitalul, fiecare al treilea care ar fi nevoit să acceseze medicul de familie și fiecare al patrulea care ar fi nevoit să acceseze medicul specialist și serviciul medical de urgență. Discrepanțele dintre răspunsurile cu referință la accesarea în trecut a serviciilor medicale și cele privind accesarea în viitor țin de perioadă, oamenii privesc mai puțin critic la evenimentele din trecut dacă acestea nu au avut un impact considerabil negativ asupra vieții lor, precum și de faptul că în perioada cercetării situația epidemiologică era destul de agravată. Acest fapt denotă o dată în plus că o bună parte din respondenți nu se simt prea confortabil să acceseze serviciile medicale pe timp de pandemie.

Fiind întrebați de ce nu s-ar simți confortabil să viziteze diferite servicii medicale, respondenții au numit frica de infectare drept prima cauză pentru fiecare serviciu. Astfel, 72% au frică să nu se infecteze la spital, 67% au frică să nu se infecteze la serviciul medical de urgență, 54% au frică să nu se infecteze la medicul specialist și 40% la medicul de familie.

Totodată, în cazul medicului de familie, 26% din cei intervievați au indicat că nu s-ar simți confortabil, deoarece nu au încredere în medici, 25% nu sunt siguri că se vor putea programa, 25% nu au încredere în calitatea îngrijirii, 17% afirmă că lumea nu menține distanța socială. În cazul medicului specialist, 32% - nu sunt siguri că se vor putea programa, 24% - le este frică că lumea nu menține distanța socială, 23% - nu au încredere în medici, 19% - nu au încredere în calitatea îngrijirii, 18% - nu au resurse financiare.

În cazul spitalului, 28% au motivat prin faptul că le este frică că lumea nu menține distanța socială, 23% - nu au încredere în calitatea îngrijirii, 19% - nu au încredere în medici, 18% - nu sunt siguri că se vor putea programa, 15% - nu vor să pună presiune pe sistemul de sănătate și 15% - nu au bani.

În cazul serviciului de urgență, 20% din respondenți au menționat că nu au încredere în calitatea îngrijirii, 14% - nu au încredere în medici, 12% - lumea nu menține distanța socială, 10% - nu vor să pună presiune pe sistemul de sănătate și 7% - nu au bani.

Șaizeci la sută din cei chestionați consideră, de asemenea, că a fost mult mai dificil de accesat serviciile medicale în perioada pandemică decât în perioada anterioară. Ponderea persoanelor care sunt de această părere este mai mare în mediul persoanelor cu una (64%) sau cu câteva maladii cronice (71%) și în mediul persoanelor care au avut membri ai familiei infectați cu COVID-19 (64%).

La întrebarea de ce a fost mai dificil de accesat serviciile medicale, printre primele trei cauze au fost enumerate: frica de infectare (21%), accesul limitat la programări (17%) și restricții din cauza pandemiei (17%). Fiecare al zecelea a menționat medicii ocupați și 7% - spitalele arhipline.

Cercetarea a scos în evidență faptul că o mare parte din respondenți nu au avut nevoie de servicii medicale și nu au amânat servicii medicale pe timp de pandemie. În același timp, 16% au menționat că au amânat vizita la medicul specialist, 13% - la mediul de familie, 13% - la medicul stomatolog, 11% - la serviciile de diagnostic, 7% - intervențiile chirurgicale și 7% - administrarea unor medicamente.

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

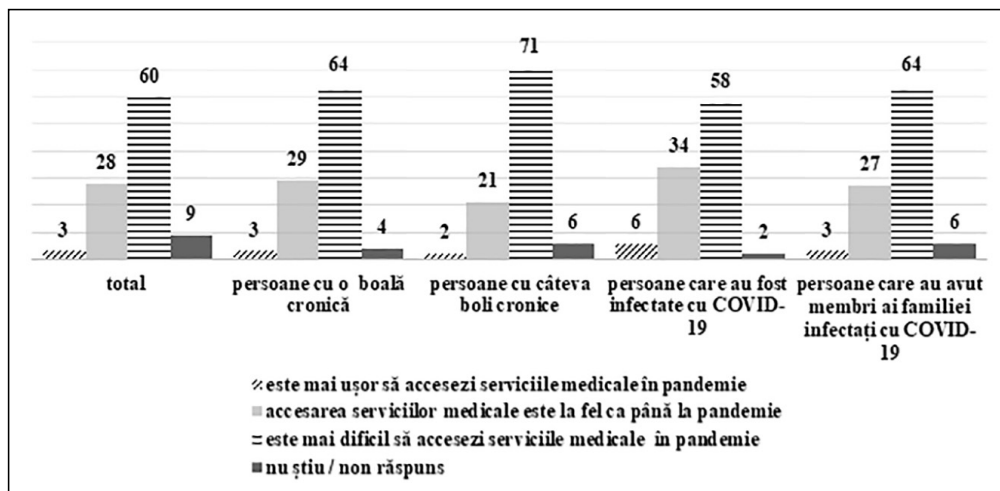

Fig. 10. Percepțiile populației despre gradul de acces la serviciile medicale pe timp de pandemie, per total, maladii cronice, infectați cu COVID-19, %

Pe grupuri de populație, ponderea persoanelor care au amânat anumite servicii medicale este mai mare în mediul celor care au maladii cronice sau au fost infectate cu COVID-19. Astfel, în cazul persoanelor cu două și mai multe maladii cronice, 28% au amânat vizitele la medicul specialist, 22% - serviciile de diagnostic, 20% - vizita la medicul de familie, 18% - vizita la medicul stomatolog, 14% - intervențiile chirurgicale, 11% - administrarea unui medicament. În cazul persoanelor cu o maladie cronică, 22% au amânat vizitele la medicul specialist, 17% - serviciile de diagnostic, 19% - vizita la medicul de familie, 17% - vizita la medicul stomatolog, 9% - intervențiile chirurgicale, 11% - administrarea unui medicament.

Persoanele care au fost infectate cu COVID-19 sau au avut membri ai familiei infectați, de asemenea, au fost nevoite să amâne diferite servicii medicale în mai mare parte decât populația generală. Astfel, în mediul respondenților care au fost infectați de COVID-19, 26% au amânat vizitele la medicul specialist, 24% - serviciile de diagnostic, 22% - vizita la medicul de familie, 20% - vizita la medicul stomatolog, 14% - intervențiile chirurgicale, 8% - administrarea unui medicament. În mediul respondenților care au avut membri ai familiei infectați cu COVID-19, 22% au amânat vizitele la medicul specialist, 13% - serviciile de diagnostic, 13% - vizita la medicul de familie, 19% - vizita la medicul stomatolog, 10% - intervențiile chirurgicale, 7% - administrarea unui medicament.

Mai bine de jumătate din cei care au amânat serviciile medicale în timpul pandemiei au argumentat acest fapt prin frica de infectare cu COVID-19 (56%),

38% nu s-au putut programa și fiecare al treilea (29%) nu a dispus de resurse financiare. Fiecare al cincilea (20%) a menționat că maladia nu a fost gravă, iar 15% - că serviciile medicale au fost departe de casă și nu s-au putut deplasa.

Jumătate din respondenții care au amânat serviciile medicale au menționat că acest fapt le-a afectat starea de sănătate în mică măsură sau nu le-a afectat deloc. 34% au indicat că amânarea serviciilor medicale le-a afectat starea de sănătate în mare/foarte mare măsură și 16% că nu cunosc cum a influențat acest fapt asupra stării sănătății lor. Ponderea respondenților care au menționat că în rezultatul amânării serviciilor medicale starea lor de sănătate a fost afectată în mare/foarte mare măsură este mai mare în mediul persoanelor cu mai multe boli cronice (49%) și al celor care au fost infectați cu COVID-19 (47%).

Mai bine de jumătate din cei care au amânat serviciile medicale în cele din urmă au reușit să soluționeze problemele de sănătate. În cazul persoanelor cu două și mai multe maladii cronice, doar fiecare al treilea a menționat că a reușit într-o oarecare măsură să soluționeze problemele ce țin de sănătate și care au fost amânate din cauza pandemiei.

Accesul persoanelor infectate cu COVID-19 la tratament. În conformitate cu rezultatele cercetării, fiecare al treilea respondent a menționat că el sau membrii familiei lui au fost infectați cu COVID-19. Pe grupuri de populație, ponderea celor care au fost infectați cu COVID-19 este mai mare în grupul de respondenți din mediul urban (37%), al celor care au mai multe maladii cronice (35%) și al celor încadrați în câmpul muncii (34%). Acest fapt ne aduce la concluzia că riscului de infectare au fost supuse mai curând persoanele active, pentru care a fost destul de dificil să păstreze distanța fizică, deoarece locuiesc în urbe, muncesc în colectivități și folosesc transportul public pentru deplasare la serviciu.

64% din cei care au fost infectați cu COVID-19 au indicat că s-au tratat în condiții casnice, 16% - în condiții de spital și 20% - atât în condiții casnice, cât și în condiții de spital. Ponderea celor care s-au tratat doar în condiții de spital este mai mare în mediul persoanelor cu mai multe maladii cronice (25%), din zone rurale (21%). Ponderea persoanelor care s-au tratat doar în condiții casnice este mai mare în localitățile urbane (70%), în categoria de populație fără nicio maladie cronică (66%).

Fiind întrebați în ce măsură sunt satisfăcuți de tratamentul primit acasă, 72% din respondenții care s-au tratat în condiții casnice au menționat că în mare și în foarte mare măsură, 23% - în mică măsură/deloc și 5% - nu au răspuns.

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

Pe grupuri de populație, ponderea persoanelor satisfăcute în mică măsură sau nesatisfăcute de tratamentul în condiții casnice este mai mare în mediul persoanelor sărace (39%), cu o maladie cronică (38%), din localitățile urbane (26%).

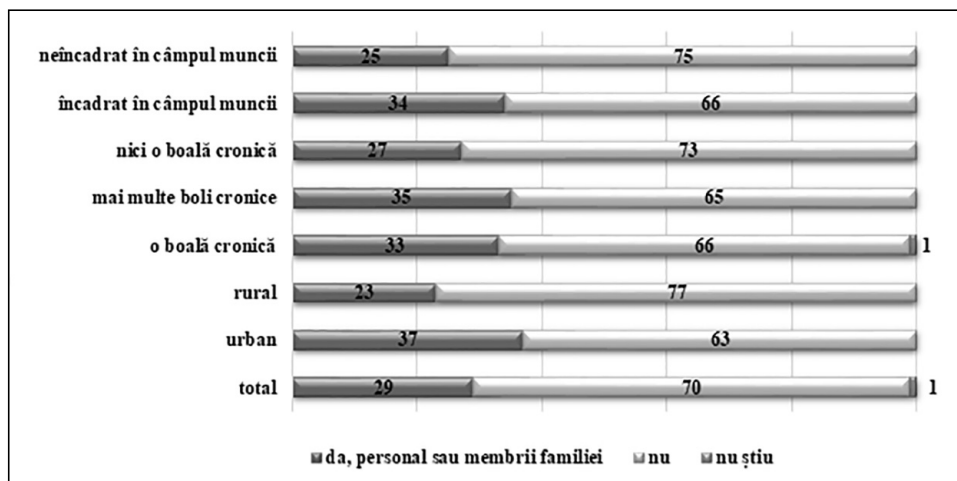

Fig. 11. Ponderea populației care a fost infectată cu COVID-19, per total, medii rezidențiale, număr de boli cronice, încadrare în câmpul muncii, %

În cazul persoanelor care au beneficiat de tratament în condiții de spital, 68% au rămas mulțumite în mare și în foarte mare măsură, 29% - sunt mulțumite în mică măsură sau nu sunt mulțumite deloc și 3% - nu au indicat. Pe grupuri de populație, ponderea persoanelor nesatisfăcute de tratament în condiții de spital este mai mare în mediul celor cu o maladie cronică (37%) și din mediul urban (35%).

Gradul de satisfacție redus de tratamentul în spital sau la domiciliu este argumentat de faptul că mai bine de jumătate din persoane au fost nevoite singure să caute și să procure medicamentele necesare (54%), medicii nu le-au consultat atunci când au luat decizia privind tratamentul (27%), medicii au avut o atitudine urâtă (24%), rezultatele testului au venit greu și tratamentul a fost inițiat cu întârziere (18%), a fost refuzată spitalizarea (18%), au făcut testul la o clinică privată din surse proprii (18%), medicii nu le-au explicat starea sănătății în limbaj accesibil (16%). Ponderea persoanelor nemulțumite că au fost nevoite să caute și să procure singure medicamentele necesare este mai mare în mediul celor cu mai multe maladii cronice (64%) și sărace (61%). Ponderea persoanelor nemulțumite că medicii le-au aplicat tratamentul fără a se consulta cu ele este mai mare în mediul celor cu câteva maladii cronice (36%) și sărace (33%).

Implicarea pacienților și mecanismul de feedback privind calitatea serviciilor. O altă întrebare de cercetare a fost în ce măsură sunt implicați pacienții în luarea deciziilor privind sănătatea lor și care este mecanismul de feedback în serviciile de sănătate. Rezultatele cercetării au scos în evidență faptul că mai bine de jumătate din respondenți (56%) consideră că serviciile medicale de care beneficiază rareori corespund sau nu corespund deloc celor mai înalte standarde, 32% - că acestea corespund frecvent/întotdeauna și 12% - nu știu. Pe grupuri de respondenți, ponderea persoanelor care cred că serviciile medicale de care beneficiază corespund rareori sau nu corespund deloc standardelor de calitate este mai mare în mediul persoanelor cu studii superioare (63%) și al persoanelor sărace (60%).

Două treimi din cei chestionați au indicat că medicii rareori îi întreabă sau nu îi întreabă deloc despre gradul lor de satisfacție privind serviciile medicale, 26% au menționat că sunt întrebați și 11% nu au oferit un răspuns. Ponderea persoanelor nesatisfăcute de mecanismul de feedback este mai mare în mediul celor cu studii superioare (70%), cu vârsta cuprinsă între 30 și 44 de ani (70%), din mediul urban (67%).

Studiul a mai scos în evidență faptul că, în mare parte, pacienții sunt implicați puțin în luarea deciziilor și consultarea privind tratamentul prescris. Astfel, fiecare al doilea respondent a menționat că este implicat rareori sau nu este implicat deloc în luarea deciziei privind tratamentul, 43% sunt informați rareori sau nu sunt informați deloc despre opțiunile de tratament și 38% consideră că medicii ajustează rareori sau nu ajustează deloc tratamentul la nevoile lor. Pe grupuri de respondenți, ponderea persoanelor care au afirmat că sunt implicate rareori sau nu sunt implicate deloc în luarea deciziilor privind tratamentul este mai mare în mediul persoanelor sărace (55%) și al celor cu câteva maladii cronice (52%). Ponderea persoanelor care au menționat că medicii nu le informează deloc sau le informează doar rareori despre opțiunile de tratament este mai mare în rândul celor cu mai multe maladii cronice (49%) și al persoanelor sărace (51%). Ponderea persoanelor care au indicat că medicii ajustează rareori sau nu ajustează deloc tratamentul la nevoile lor este mai mare în mediul persoanelor sărace (45%).

Stigmatizarea diferitelor categorii de pacienți în instituțiile medicale. Mai bine de jumătate din respondenți consideră că persoanele bolnave de cancer, persoanele în vârstă, persoanele cu maladii cronice, persoanele cu dizabilități sunt discriminate în mică măsură sau nu sunt discriminate deloc în instituțiile medicale.

Accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile ...

Totuși ponderea celor care cred că aceste grupuri sunt discriminate continuă să fie destul de mare. Astfel, 39% din cei chestionați au fost de părerea că în instituțiile medicale sunt discriminate în mare/foarte mare măsură persoanele sărace, 28% - persoanele în vârstă, 27% - persoanele cu HIV, 26% - persoanele cu dizabilități. Fiecare al cincilea respondent opinează că persoanele cu maladii cronice și cele bolnave de cancer sunt stigmatizate în mare/ foarte mare măsură (19%).

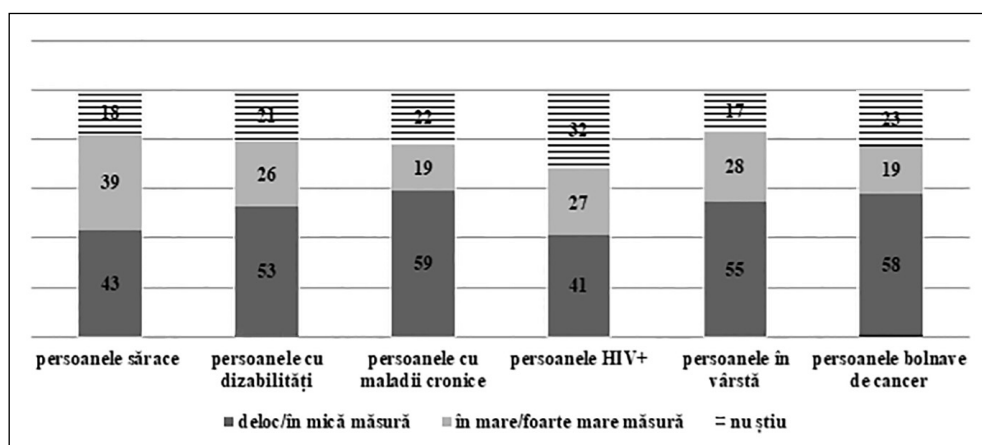

Fig. 12. Percepțiile populației privind discriminarea diferitelor grupuri vulnerabile în instituțiile medicale, %

La întrebarea dacă s-au simțit stigmatizați în ultimele 12 luni într-o instituție medicală din anumite motive, per total, 6% din respondenți au indicat că s-au simțit stigmatizați pentru că sunt săraci, 4% - sunt în vârstă, 3% - au o maladie cronică, 3% - sunt prea tineri, 2% - au o dizabilitate.

Pe grupuri de populație, 10% din populația de 60+ și 8% din populația 18-29 ani au indicat că s-au simțit discriminați în ultimele 12 luni pe motive de vârstă în instituțiile medicale. Pe grupuri de venituri, 13% din populația cu cele mai mici venituri au indicat că s-au simțit discriminați pe motive de sărăcie în instituțiile medicale în ultimele 12 luni. 12% din persoanele care au cel puțin o maladie cronică s-au simțit discriminate în ultimele 12 luni în instituțiile medicale pe motiv de boală.

Fiind întrebați cum anume s-a manifestat discriminarea, mai bine de jumătate au indicat că prin atitudinea proastă a lucrătorilor medicali, 15% - li s-a încălcat dreptul la sănătate, 14% - medicii au folosit limbaj necenzurat, 9% - li s-a refuzat tratamentul și 11% - nu au oferit un răspuns concret.

CONCLUZII

Analiza accesului diferitor grupuri de populație la servicii medicale în perioada pandemică a scos în evidență faptul că persoanele cu maladii cronice, persoanele din mediul rural, persoanele sărace, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități au un acces mai redus la serviciile medicale din cauza disponibilității reduse a serviciilor de diagnosticare și tratament în localitățile lor, suportului redus din partea autorităților publice locale în accesarea serviciilor medicale necesare, nivelului redus de informare despre serviciile medicale acoperite de CNAM, resurselor financiare limitate și gradului înalt de stigmatizare în instituțiile medicale. În perioada pandemică accesul la servicii medicale a acestor grupuri de populație, comparativ cu populația generală, s-a redus simțitor datorită fricii de infectare, accesului limitat la programări, restricțiilor din cauza pandemiei, medicilor ocupați și a spitalelor arhipline. În aceste condiții, o parte din persoanele vulnerabile au fost nevoite să amâne serviciile medicale importante, fapt ce a dus la agravarea stării lor de sănătate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Malcoci L., Mocanu V. Coeziunea socială a populației din Republica Moldova în perioada pandemiei COVID-19. In: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2020, nr. 1 (182), pp. 128-149.
2. Lupusor A., Pânteă D., Gaibu S. COVID-19: Cum salvăm economia națională și pregătim terenul pentru o relansare post-criză, aprilie 2020, p. 6. [online] Disponibil la: <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1953-covid-19-cum-salv%C4%83m-economia-na%C8%9Bional%C4%83-%C8%99i-preg%C4%83tim-terenul-pentru-o-re-lansare-post-criz%C4%83>
3. Principalele rezultate ale cercetării "Influența pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei" în trimestrul II 2020. Disponibil la: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6773&parent=0>
4. Raport privind măsurile de răspuns la infecția COVID-19 (în perioada ianuarie - decembrie 2020). Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale. Disponibil la: <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/12/Raport-COVID.pdf>
5. UNDP. Moldova office. Social and Economic Impact Assessment of the COVID-19 pandemic on vulnerable groups and economic sectors in the Republic of Moldova, 2020. Disponibil la: https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/library/inclusive_growth/social-and-economic-impact-assessment-of-covid-19-in-the-republi.html
6. Percepții privind pandemia de Coronavirus [online], [citată 12 mai, 2020]. Disponibil la: [http://imas.md/pic/archives/27/\[imas\]%20perceptii%20cu%20privire%20la%20epidemia%20de%20Coronavirus%20II.pdf](http://imas.md/pic/archives/27/[imas]%20perceptii%20cu%20privire%20la%20epidemia%20de%20Coronavirus%20II.pdf)

CONCEPTUALIZAREA COEZIUNII SOCIALE ÎN CONTEXTUL CRIZEI PANDEMICE

THE CONCEPTUALIZATION OF SOCIAL COHESION IN THE CONTEXT OF THE PANDEMIC CRISIS

**Tatiana SPĂTARU, *doctor habilitat în sociologie,
conferențiar universitar***

Summary

The content of the article focuses on analyzing changes in understanding social cohesion as a critical resource in times of crisis. People respond to a common threat by mutual support. The global health crisis has revealed that people have demonstrated various reactions in different societies.

The synthesis of the specialized literature reveals the interest in understanding social cohesion and how it can contribute to the increase in postpandemic resilience. Social cohesion becomes an important resource for sustainable and fair planning, being appreciated as a promising field of research in the future. The concept of social cohesion is approached both in the works of authors, directing the evolutionary trends in the field as well as in the perspective documents of international organizations. At the same time, the methodologies for measuring social cohesion, new instruments and techniques are developed in explaining their correlations.

Keywords: *cohesion, society, conceptualization, resilience, COVID-19.*

Argumentarea contextului cercetării. La sfârșitul toamnei 2019 informația despre coronavirus, apărut în orașul Wuhan, China, foarte rapid s-a răspândit. În următoarea perioadă virusul s-a extins, fiind declarată stare de pandemie globală. Un virus invizibil a blocat economiile la nivel național, regional și global. A atacat cu virulență, astfel încât sistemul imun uman cedează mult mai rapid. Am fost martorii când prietenii, rude, colegi de muncă au contactat virusul. Speranța că anul 2021 va aduce cu sine sfârșitul pandemiei s-a preschimbat în îngrijorarea pentru emergența noilor forme de modificare a virusului, mult mai contagioase.

Omenirea nu se mai simte atât de invulnerabilă. „Costul imediat uman și economic al COVID-19 este sever. Amenință să reducă anii de progrese în ceea ce privește reducerea sărăciei și inegalităților și să slăbească în continuare coeziunea socială și cooperarea globală. Pierderea locurilor de muncă, creșterea decalajului digital, perturbarea interacțiunilor sociale și schimbările bruște de

pe piețe ar putea duce la consecințe cumplite și oportunități pierdute pentru părți mari ale populației globale.” [1, p. 7].

Riscurile globale identificate (economice, de mediu, geopolitice, societale, tehnologice) pot provoca un impact negativ semnificativ pentru mai multe țări sau industrii în următorii 10 ani. Eroziunea coeziunii sociale se poate manifesta prin pierderea capitalului social și o fractură a rețelelor sociale care afectează negativ stabilitatea socială, bunăstarea individuală și productivitatea economică, ca urmare a tensiunilor publice persistente, a neîncrederii, a diviziunii, a lipsei de empatie, a marginalizării minorităților, a polarizării politice etc. [1, p. 88].

Deja al doilea an, țările se luptă să abordeze o pandemie, care nu respectă granițele, distruge vieți și mijloace de trai și adâncește provocările globale preexistente precum inegalitatea, schimbările climatice și educația. Organizațiile internaționale și liderii din diferite medii geografice încearcă împreună să împărtășească și să implementeze know-how, inovație și abordări promițătoare pentru a accelera redresarea, asigurându-se că lumea iese din pandemie mult mai puternică decât a intrat.

Forumul Economic Mondial, desfășurat la începutul anului 2021 în Davos, lansează ideea de *the Great Reset*. Agenda Davos mobilizează liderii la nivel mondial pentru a formula principiile, politicile și parteneriatele, atât de necesare în noul context provocator. Au fost explorate diverse subiecte, ce țin de: salvarea Planetei, economii mai echitabile, tehnologii, muncă, afaceri, sănătate, geopolitică.

Klaus Schwab, fondatorul și președintele executiv al World Economic Forum, în coautorat lansează un șir de lucrări, ce stabilesc viziunea de *the Great Reset*. În *COVID-19: the Great Reset* se explică cum COVID-19 a perturbat actualele sisteme sociale și economice și ce schimbări vor fi necesare pentru a crea în viitor o lume mai incluzivă, mai rezistentă și mai durabilă. Apărută la doar patru luni de la declanșarea stării de pandemie, în lucrare se susține că COVID-19 a creat o mare resetare perturbatoare a sistemelor sociale, economice și politice globale. Conceptul emis de Klaus Schwab pretinde a fi o foaie de parcurs pentru noua ordine mondială [2].

În recenta sa ediție *Stakeholder Capitalism: A Global Economy that Works for Progress, People and Planet*, Schwab K. în colaborare cu Vanham P. reimaginează economia globală, astfel încât să devină mai durabilă și prosperă. Sunt căutate cauzele reale ale neajunsurilor sistemului existent și identificate solu-

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

ții în cele mai bune practici din întreaga lume în locuri atât de diverse, precum: China, Danemarca, Etiopia, Germania, Indonezia, Noua Zeelandă și Singapore. Sunt găsite exemple emergente de noi moduri de a face lucruri care oferă motive pentru speranță [3].

Autorii analizează realizările și deficiențele sistemului economic global dominant în ultimele decenii: capitalismul acționar în Occident și capitalismul de stat în Est. Deși ambele sisteme au permis progrese fără precedent în bogăție, măsurate prin PIB și profituri, însă au condus și la inegalitatea economică istorică și la degradarea mediului. „Nu putem continua cu un sistem economic condus de valori egoiste, cum ar fi maximizarea profitului pe termen scurt, evitarea impozitelor și reglementărilor sau externalizarea daunelor mediului.” Totodată, Schwab K. scrie: „În schimb, avem nevoie de o societate, economie și comunitate internațională care să aibă grijă de toți oamenii și de întreaga planetă.” El propune o a treia cale: modelul capitalismului stakeholder. Este una în care companiile caută crearea de valoare pe termen lung în loc de profituri pe termen scurt; guvernele cooperează pentru a crea cea mai mare prosperitate posibilă pentru oamenii lor, iar societatea civilă și organizațiile internaționale completează dialogul cu părțile interesate, contribuind la echilibrarea intereselor oamenilor și ale planetei.

Schwab K. lansează pentru prima dată modelul părților interesate în cartea sa *Modern Enterprise Management* în 1971. După 50 de ani, opiniile sale devin curente în comunitatea globală de afaceri. Astăzi inițiativa *Stakeholder Capitalism Metrics* urmărește să îmbunătățească modurile în care companiile măsoară și își demonstrează performanța față de indicatorii ESG (un set de măsurători și dezvăluiri de mediu, sociali și de guvernare (ESG) publicate de Forumul Economic Mondial) și să permită contribuții pozitive la atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD). Obiectivele duble ale proiectului sunt de a accelera convergența dintre cei mai importanți stabiliatori de standarde ESG privați și de a aduce o mai mare comparabilitate și coerență raportării dezvăluirilor ESG.

Erodarea coeziunii sociale. Studiile, realizate de diverse organizații naționale și internaționale, demonstrează că criza sanitară a afectat puternic toate țările, având efecte secundare asupra creșterii ratei sărăciei, amplificând formele interne de criză, erodând încrederea cetățenilor în guverne.

Indicele de coeziune socială Ipsos (ISCI) [4] sugerează că coeziunea socială este atacată la nivel global. Indicele de coeziune socială Ipsos este o măsură

bazată pe atitudinile cetățenilor față de: relații sociale - încredere în alți oameni, priorități comune cu ceilalți și diversitate; conectivitate - identitate națională, încredere în sistemul politic și echitatea tratamentului; bunul comun - a-i ajuta pe ceilalți, respectând legile.

Pe baza unui sondaj, efectuat între 25 septembrie - 9 octombrie 2020, pe un eșantion de 20.011 de adulți din 27 de țări, Ipsos constată că de două ori mai mulți cetățeni globali sunt „slabi” (41%) decât „solizi” (21%) în sensul lor de coeziune socială, restul 38% demonstrează ezitare. Puține țări pot fi descrise ca fiind coezive. Lipsa coeziunii sociale afectează majoritatea țărilor eșantionate, deși unele sunt mai provocate decât altele. De exemplu, doar 6 din 27 de țări sunt net pozitive în coeziune socială: China (+65%), Arabia Saudită (+37%), Australia (+12%), India (+11%), Malaysia (+4%) și Suedia (+3%). Celelalte țări sunt toate negative net, cele mai negative indice includ Japonia (-52%), Coreea de Sud (-52%), Polonia (-51%), Franța (-49%) și Belgia (-46%). Scorul net al Statelor Unite este -26%.

În contextul discuțiilor despre importanța coeziunii sociale în reziliența post-pandemie, autorii studiului notează că: „Coeziunea socială este piatra de temelie pentru ca societățile și economiile să funcționeze. Nicio țară nu va evolua într-o direcție pozitivă dacă cetățenii săi vâslesc cu toții în direcții diferite”. [4].

O abordare multidimensională a coeziunii sociale este dezvoltată de Fundația germană Bertelsmann, care este cunoscută pentru proiectele sale inovative în domeniul socialului. Măsurarea socialului oferă o mai bună înțelegere a tendințelor societale contemporane. Coeziunea socială este văzută în general ca ceva valoros în sine, ca expresia unei comunități intacte și solidare. În acest sens, coeziunea socială este privită ca o calitate dezirabilă din punct de vedere normativ, care contribuie la crearea societății atât locuibilă, cât și durabilă. Cu toate acestea, societățile occidentale moderne se confruntă cu o serie de provocări, care par să amenințe coeziunea socială, inclusiv globalizarea și transformarea digitală; niveluri în creștere ale inegalității; imigrația și creșterea diversității culturale, religioase și etnice; și ascensiunea populismului și crizele conexe ale democrațiilor liberale [5].

Acest lucru face cu atât mai esențială înțelegerea schimbărilor în coeziune, precum și a cauzelor și efectelor acestora, pentru a permite elaborarea de politici care alimentează coeziunea. În pofida importanței vitale a coeziunii sociale, sfera cunoștințelor empirice asupra subiectului este extrem de limitată.

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

Faptul că au existat puține rapoarte comparative specializate, transnaționale, pe această problemă, înseamnă că răspunsurile empirice la întrebările importante din domeniul respectiv rămân limitate. Se știe prea puțin despre faptul dacă coeziunea se diminuează într-adevăr pe o bază comparativă transeuro-peană, despre ce o amenință și despre ce măsuri pot contribui la consolidarea acesteia. Pentru a răspunde la aceste și la alte întrebări, Bertelsmann Stiftung a dezvoltat radarul de coeziune socială ca instrument de măsurare.

Conceptul multidimensional de coeziune servește drept cadru de referință. În modelul Bertelsmann Stiftung coeziunea constă în relații sociale stabile, de încredere și diverse; un atașament emoțional pozitiv față de o comunitate a cărei ordine de bază este acceptată ca justă; și disponibilitatea oamenilor de a-și asuma responsabilitatea activă pentru comunitatea generală și pentru membrii săi vulnerabili prin acțiuni de voluntariat și solidaritate.

Coeziunea socială nu se naște de la sine și nu poate fi pur și simplu decretată în toate fațetele ei. Cu toate acestea, este posibilă proiectarea activă a unor condiții-cadru care să favorizeze dezvoltarea acesteia. Coeziunea presupune relații stabile și de încredere între diferite persoane, grupuri și organizații. În numeroasele studii, s-a examinat calitatea coeziunii sociale în comparație transnațională și la nivel național, regional și local. Rezultatele Bertelsmann Stiftung ilustrează cursul dezvoltării sociale din ultimii ani și oferă îndrumări cu privire la modul în care poate fi consolidată coeziunea [5].

În studiul *Social cohesion in a pandemic era* [6], se estimează că pe parcursul anului 2020, coeziunea socială din Germania s-a dovedit în mare parte robustă, fiind tot mai multe semne că este în pericol. Atât tinerii, cât și cei care trăiesc în circumstanțe precare sunt deosebit de îngrijorați de viitor și experimentează mai puțină coeziune.

Ca un eveniment, o dată în secol, pandemia de coronavirus pune provocări majore pentru sistemele politice și economice, dar și pentru coeziunea socială. După cum arată studiul, recent realizat, coeziunea în anul de criză 2020 se dovedește a fi relativ robustă, în general. Cu toate acestea, persoanele cu vârstă sub 30 de ani și în special cei cu venituri mici și niveluri scăzute de educație formală își exprimă un pesimism mai mare cu privire la oportunitățile lor viitoare decât oamenii din clasa de mijloc. Coronavirusul amenință astfel să exacerbeze tensiunile existente.

O creștere ușoară a coeziunii a fost înregistrată în prima jumătate a anului 2020. Se relevă că un total de 611 persoane au fost intervievate de trei ori pe

parcursul anului 2020 pentru studiul de grup: mai întâi în februarie și martie, din nou în mai și iunie și a treia oară în decembrie. Analizând coeziunea socială pe parcursul anului, studiul arată că coeziunea socială a rămas inițial stabilă, până în vară. La jumătatea anului, percepțiile despre solidaritate în societate erau și mai pozitive decât cele înregistrate la începutul anului. Această tendință a fost inversată în a doua jumătate a anului. După introducerea celui de-al doilea blocaj către sfârșitul anului 2020, experiența raportată de coeziune socială a scăzut din nou la nivelurile de la începutul anului.

Măsurat pe o scală de la 0 la 10, scorul mediu pentru încrederea interpersonală a crescut inițial de la 5,9 în februarie/martie la 6,2 în mai/iunie. Până în decembrie, însă, acest efect pozitiv dispare, iar scorul mediu scade la 5,8, chiar sub nivelul inițial înregistrat. Spre sfârșitul anului, oamenii care trăiesc în circumstanțe precare, în special, sunt mult mai sceptici cu privire la coeziune și viitor decât sunt alte grupuri din societate. De exemplu, până în decembrie 2020, mai mult de jumătate dintre respondenții care trăiesc în circumstanțe precare (56%) își exprimă preocupări majore cu privire la viitorul lor. Aceasta marchează o creștere cu 18 puncte procentuale în rândul acestui grup. Dar și clasa de mijloc este și ea îngrijorată. Până în decembrie, 41 la sută din acest grup își exprimă îngrijorări profunde cu privire la viitor, marcând o creștere cu 22 de puncte procentuale față de cea înregistrată în mai/iunie. Temerile rămân cele mai scăzute în rândul celor din grupul socioeconomic cel mai înalt. Doar 16% dintre cei din acest grup își exprimă îngrijorări considerabile până la sfârșitul anului.

Pandemia pune, de asemenea, o povară grea asupra tinerilor. Două treimi dintre respondenții cu vârsta sub 30 de ani își exprimă îngrijorări majore cu privire la viitor, iar 71% declară că se simt singuri. „Ceea ce este interesant, totuși, este că această grupă de vârstă arată, de asemenea, cel mai înalt nivel de sprijin pentru măsurile de coronavirus”, explică Stephan Vopel, directorul programului *Living Values Program* Bertelsmann Stiftung. Această constatare confirmă, de asemenea, rezultatele unei analize publicate anterior „Tineretul și coronavirusul”, care evidențiază experiența tinerilor cu probleme psihologice, singurătate și temerile legate de viitor în timpul coronavirusului [6].

Preocupările pentru studiul coeziunii sociale din perspectiva scăderii încrederii în instituțiile publice sunt discutate de reprezentanții Bertelsmann Stiftung și Das Progressive Zentrum, cu aproximativ 50 de experți din domeniul politicii, administrației publice și științei politice. Încrederea în instituțiile poli-

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

tice este una dintre dimensiunile care cuprind conceptul de coeziune socială al Bertelsmann Stiftung. Cele mai desfășurate cifre privind coeziunea socială în Germania au fost furnizate de Radarul de coeziune socială din 2017. Aceștia au arătat niveluri puternice de coeziune în țară care au rămas stabile în timp. Cu toate acestea, studiul a identificat și unele riscuri: majoritatea germanilor au văzut ordinea socială ca fiind nedreaptă; a existat încă o diferență vizibilă între respondenții din estul și vestul Germaniei; iar publicul avea un nivel scăzut de încredere în instituții, cum ar fi partidele politice și guvernele federale și de stat [7].

Membrii panelului au făcut mai multe sugestii cu privire la modul de a recâștiga încrederea, precum: politicienii ar trebui să facă mai mult pentru a se angaja în dialog; nu există o modalitate mai bună de a inspira entuziasmul pentru politică și democrație decât încurajarea oamenilor să se implice și, prin urmare, să experimenteze ce fel de impact pot avea; critica politicienilor pentru că și-au permis să rămână prinși de logica fezabilității și, prin urmare, nu au reușit să prezinte viziuni inspiratoare [7].

Potrivit studiului „Radarul de coeziune socială 2020” [8], realizat pe un eșantion de 3.010 persoane au fost intervievate mai întâi în februarie și martie, 1.000 dintre ele apoi din nou în mai și iunie, adică după încheierea restricțiilor de contact. De-a lungul timpului, se poate observa că încă din februarie 46% dintre cei chestionați au văzut coeziunea în Germania ca fiind pe cale de dispariție. Această pondere fusese deja redusă la 40 la sută în martie și a scăzut în continuare la 36 la sută în mai și iunie. De asemenea, s-a diminuat impresia că cetățenilor nu le pasă de semenii lor. În timp ce 41% au spus acest lucru în februarie, doar 21% au exprimat această opinie în mai și iunie. Încrederea în guvernul federal a crescut, de asemenea, semnificativ de-a lungul lunilor: de la 19% inițial la 30% în martie și în cele din urmă la 45% la a treia oară când a fost realizat sondajul. Studiul oferă, de asemenea, motive de optimism dintr-o perspectivă pe termen lung. În comparație cu studiul anterior din 2017, coeziunea socială s-a dovedit a fi stabilă în general. Cei 36 de indicatori cu care se măsoară coeziunea pe o scală de la 0 (scăzut) la 100 (mare) s-au schimbat cu greu în ultimii trei ani. Valoarea medie pentru statele federale din vestul Germaniei chiar a crescut ușor, de la 60 la 62 de puncte, în timp ce în estul Germaniei (inclusiv Berlin) este încă de 58 de puncte.

Pe de altă parte, sondajul arată că există grupuri sociale care experimentează sistematic coeziunea în societate ca fiind mai puțină. Aproximativ 43% dintre toți respondenții prezintă rezultate sub medie, cu valori mai mici de 60 de puncte. În acest grup, sunt reprezentate mai frecvent persoanele cu educație formală scăzută, statut economic scăzut și din mediul migranților. Acestea includ, de asemenea, un număr relativ mare de persoane care locuiesc singure sau sunt părinți singuri. Persoanele care se confruntă cu o coeziune scăzută sunt, de asemenea, caracterizate de o teamă mai mare de viitor [8].

Aceste diferențe sociale se confirmă în situația actuală de criză. „Ca sub o lupă, Corona dezvăluie și mai clar răsturnările sociale existente. Pentru cei care au fost anterior dezavantajați, situația din criză este și mai dificilă”, explică Kai Unzicker. Deși peste 90% dintre participanții la sondajul repetat au declarat că au reușit să facă față bine situației corona. Iar la o inspecție mai atentă, au existat diferențe clare. De exemplu, acei oameni care au experimentat deja un nivel ridicat de coeziune înainte de criza pandemică au mai puține griji cu privire la viitorul lor sau al familiei, se simt mai puțin singuri și au mai puțină impresie că pandemia le afectează conviețuirea [8].

Autorii studiului recomandă îndreptarea atenției politicii și a societății în special către acele grupuri de populație care simt un grad mai scăzut de coeziune și raportează o ofertă mai slabă de infrastructură socială în imediata lor apropiere. „Experiența actualei situații de criză amenință în special părinții singuri, migranții și persoanele cu studii mai scăzute. Dacă, de exemplu, situația în îngrijirea copiilor sau educația la domiciliu nu se îmbunătățește semnificativ în viitorul apropiat sau chiar se înrăutățește din nou, atunci sunt necesare eforturi specifice pentru a extinde ofertele de aprovizionare și asistență la fața locului.

The Futures date Platforma UNDP [9] reunește date din sistem și partenerii ONU pentru a avansa soluții de dezvoltare integrate în sprijinul Agendei 2030. Platforma include seturi de date brute, simulatoare și perspective acționabile, permițând utilizatorilor să-și execute propria estimare și să acceseze analize relevante pentru a informa politicile, programele și eforturile de advocacy. Susținut de PNUD, acest ghișeu unic pentru analize multidimensionale oferă oportunități unice de colaborare în jurul strategiilor și soluțiilor care încearcă să reconstruiască mai bine societatea.

Coeziunea socială este măsura încrederii în guvern și în societate și dorința de a participa colectiv la o viziune comună a păcii durabile și a obiectivelor co-

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

mune de dezvoltare. Coeziunea socială este ceea ce ține împreună societățile. Deși virusul COVID-19 nu discriminează, însă efectele sale sunt vizibile. Criza COVID-19 exacerbează rădăcinile subiacente ale conflictului, în special inegalitatea. Lipsa sau slăbirea coeziunii sociale afectează fragilitatea sau rezistența unei țări la crize și șocuri. În cazul pandemiei, încrederea în guvern și în societate și dorința de a participa colectiv la pacea durabilă și obiectivele comune de dezvoltare pot influența eforturile de răspuns și de redresare. Impacturile inegale ale crizei riscă să distrugă țesutul social delicat al societăților, pe verticală și pe orizontală. Pentru a rămâne în fața crizei, eforturile de consolidare a coeziunii sociale vor trebui adaptate și extinse pentru a se asigura că obiectivele pe termen lung de susținere a păcii sunt îndeplinite alături de eforturile de a construi reziliență și oportunități echitabile [9].

Relațiile verticale de la guvern la cetățean sunt explorate prin date care măsoară calitatea generală a instituțiilor, a drepturilor civile, a cadrelor legale etc. din țară, înainte de pandemie, care indică calitatea răspunsului guvernului, transparența și receptivitatea la nevoile cetățenilor în timpul pandemiei [10].

Cercetarea relațiilor verticale ale cetățeanului cu guvernul monitorizează măsura în care comunitățile sunt implicate în eforturi de redresare și răspunsuri transparente și echitabile, inclusiv măsuri de coeziune socială pentru a construi încrederea oamenilor în instituțiile publice și rolul lor în recuperarea din criză. Datele măsoară percepția publicului asupra instituțiilor civice, prevalența sentimentului antiguvernamental și încrederea cetățenilor în drepturile civile și libertatea de alegere [11].

Studiul relațiilor orizontale cetățean-cetățean monitorizează acțiunile pe termen lung centrate pe oameni în vederea construirii unor societăți echitabile și rezistente și a unor soluții durabile de coeziune socială în identitățile sociale precum gen, rasă, etnie, religie, castă, clasă și orientare sexuală. Datele măsoară cauzele potențiale ale tensiunilor orizontale (cetățean-cetățean) precum prevalența discriminării sub orice formă (sex, religie, etnie) sau inegalitatea economică, fracționarea etnică, populațiile vulnerabile, conflictele intergeneraționale etc. [12].

Interesul pentru cercetarea impactului pandemiei COVID-19 asupra coeziunii sociale a determinat o avalanșă de cercetări sociologice. O continuitate asupra cercetării coeziunii sociale, inclusiv evoluția acesteia în condiții de pandemie, este cel de al treisprezecelea raport *Mapping Social Cohesion* [13], realizat

de Scanlon Foundation. Sondajul folosește panoul *Life in Australia*, dezvoltat de Universitatea Națională din Australia, Centrul de Cercetare Socială. Panoul este selectat folosind eșantionarea aleatorie bazată pe probabilități pentru a oferi o reflectare echilibrată a populației Australiei. Desigur, 2020 a fost unul diferit de ceilalți ani. Pentru a urmări opinia publică în timpul pandemiei de COVID-19 au fost organizate două runde de sondaje, în iulie și noiembrie. În iulie, sondajul a fost completat de 3.090 de respondenți, iar sondajul din noiembrie a fost completat de 2.790 de respondenți. Nu este surprinzător faptul că „cea mai importantă problemă cu care se confruntă Australia” în 2020 a fost pandemia de COVID-19. În sondajele anterioare, economia a evaluat înaintea tuturor celorlalte aspecte. În sondajul din iulie, impactul COVID-19 a fost evaluat de 63% dintre respondenți drept problemă-cheie. Până în noiembrie, proporția respondenților care evaluează COVID-19 drept cea mai importantă problemă s-a redus la 32%. Cu toate acestea, aceasta a fost încă mai mare decât proporția de respondenți care au evaluat economia drept cea mai importantă problemă (24 %).

Rezultatele sondajului au înregistrat una dintre cele mai înalte rate a încrederii în guvern. Dacă în sondajul din 2018, doar 28% dintre respondenți au fost de acord că se poate avea încredere în guvernul federal „că va face ceea ce trebuie pentru poporul australian”. În 2019 ponderea celor care au încredere a fost de 36 la sută. Aceasta a crescut la 54% în iulie 2020 și la 55% în noiembrie, cel mai înalt nivel înregistrat în sondaje. În plus, majoritatea respondenților (85 la sută) au fost de acord că guvernul federal a gestionat bine răspunsul la pandemie. Atitudinile față de anumite grupuri naționale au reflectat, de asemenea, un sentiment negativ mai mare față de cetățenii chinezi. În sondajul din 2013, 13% dintre respondenți au indicat opinii negative despre cetățenii chinezi, dar aceasta a crescut la 47% în iulie 2020. Proporția sentimentelor negative față de cetățenii chinezi a scăzut ușor la 44% dintre respondenți în noiembrie. Există dovezi ale abuzului deschis, inspirat de COVID-19, asupra persoanelor de origine chineză și din alte origini asiatice. Cu toate acestea, sentimentul anti-China poate să nu fie exclusiv legat de COVID-19. Ar mai fi și explicații, precum: tensiunile comerciale, acuzațiile de interferență străină, preocupările privind drepturile omului și protestele din Hong Kong au fost toate probleme accentuate în 2020. Un studiu ANU a documentat, de asemenea, variația experiențelor australienilor asiatici în timpul pandemiei.

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

Sondajele Scanlon identifică în mod constant un sprijin puternic pentru multiculturalism și imigrație. Acești indicatori au rămas stabili sau chiar au crescut în 2020. De exemplu, 71% dintre respondenți au fost de acord că „acceptarea imigranților din multe țări diferite face Australia mai puternică”, mai mare decât 63% dintre respondenți în 2018 și 66% dintre respondenți în 2019. Sprijinul este, de asemenea, relativ stabil pentru integrare, sau ceea ce raportul numește „schimbare în două sensuri”, adică imigranții ar trebui să se adapteze la Australia și că Australia ar trebui să se adapteze imigranților. Un indiciu al acestui lucru este că 60% dintre respondenți au fost de acord atât în iulie cât și în decembrie că „prea mulți imigranți nu adoptă valorile australiene”, deși această proporție este mai mică decât cea de 67% din 2019. Sondajul conține o serie de întrebări despre imigrație, integrare și globalizare, iar coerența răspunsurilor la sondaj indică faptul că pandemia, închiderea frontierelor și recesiunea economică nu au crescut sentimentul negativ în aceste domenii.

Sondajele Scanlon oferă o imagine de ansamblu asupra atitudinilor din Australia de-a lungul unui număr de ani, permițând o perspectivă asupra tendințelor într-o serie de probleme. Deși există zone în care tensiunile sociale sunt evidente, imaginea din sondajul din 2020 indică o stabilitate subiacentă într-o perioadă de criză. Acest lucru poate reflecta o stabilitate largă în societate, o bună gestionare a COVID-19 la nivelurile guvernamentale și abordarea comunității australiene de a face față pandemiei. În edițiile viitoare, rezultatele ar putea arăta cât de mult impact a avut pandemia COVID-19 asupra societății [14].

Impactul COVID-19 asupra problemelor sociale și de bunăstare este examinat în rapoartele OECD. Pandemia COVID-19 a arătat că vulnerabilitățile sistemelor de sănătate pot avea implicații profunde pentru sănătate, progresul economic, încrederea în guverne și coeziunea socială. Cele mai recente analize se concentrează pe preocupările tinerilor în timpul pandemiei și riscurile aferente, combaterea efectului COVID-19 asupra copiilor, securitatea angajaților, femeile în contextul luptei împotriva COVID-19, impactul COVID-19 asupra sănătății și sistemelor de sănătate, inițiativa OECD pentru o mobilitate internațională sigură în timpul pandemiei și altele.

Sondajul *2020 Risks that Matter Survey* [15], bazându-se pe 25 000 de răspunsuri din 25 de țări OECD, arată că oamenii în perioada crizei sanitare sunt îngrijorați pentru păstrarea locurilor de muncă, pentru plățirea facturilor și pentru ca să rămână sănătoși. Șapte din zece respondenți spun că guvernul ar

trebui să facă mai mult pentru a asigura securitatea economică și mulți sunt dispuși să plătească mai multe taxe pentru a sprijini acest lucru.

În pofida faptului că trăiesc în unele dintre cele mai bogate țări din lume și cu unele dintre cele mai bine dezvoltate sisteme de protecție socială din lume, respondenții RTM 2020 se simt nemulțumiți de bunăstarea socială și economică generală a gospodăriei lor. În medie, între țări, 66,5% dintre respondenți spun că sunt oarecum sau foarte îngrijorați de finanțele gospodăriei lor și de bunăstarea socială și economică generală în următorul an sau doi.

Respondenții din țările din nordul Europei tind să aibă cel mai înalt nivel de încredere în finanțele lor, reflectând probabil încrederea de lungă durată în economiile lor naționale, guverne și sistemele de protecție socială. Aceste atitudini pot reflecta, de asemenea, expansiuni ale rețelelor de protecție socială în timpul pandemiei, deoarece schemele de păstrare a locurilor de muncă au fost utilizate pe scară largă, iar guvernele au investit masiv în familie, locuințe și sprijin pentru șomaj. Cu toate acestea, chiar și în aceste țări mai optimiste, există un grad ridicat de îngrijorare în rândul persoanelor a căror gospodărie a suferit pierderea locului de muncă.

Femeile raportează, de asemenea, că se simt mai nesigure față de finanțele gospodăriei lor decât bărbații. Acest rezultat este valabil în fiecare țară din eșantion. În medie, în toate țările, femeile au cu 5,9 puncte procentuale mai multe șanse decât bărbații să spună că sunt îngrijorate sau foarte preocupate de finanțele gospodăriei și de securitatea economică și socială. Aceste deosebiri sunt cele mai mari în Turcia, Lituania și Slovenia, unde diferența dintre percepția bărbaților și femeilor este de aproximativ 10 puncte procentuale.

Îngrijorările respondenților cu privire la securitatea financiară sunt bine întemeiate. Gospodăriile din țările OECD s-au confruntat cu un grad ridicat de insecuritate economică în timpul COVID-19. În medie, în toate țările 11,8% dintre respondenții raportează că fie ei, fie un membru al gospodăriei și-au pierdut un loc de muncă sau și-au pierdut propria afacere de la începutul crizei, cu rate de peste 20% în Chile, Mexic și Turcia. Tinerii (cu vârste între 18 și 29 de ani), părinții cu copii sub 18 ani în casă și lucrătorii cu venituri mai mici raportează că se confruntă cu mai multe întreruperi de muncă decât alte grupuri și au niveluri ridicate de insecuritate financiară.

Pe termen lung, percepțiile riscului sunt concentrate pe sănătate și finanțe. În mediu, pe țări 73,1% dintre respondenți spun că sunt oarecum sau foarte

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

Îngrijorați pentru o stare de sănătate bună. Această prioritizare nu diferită considerabil de rezultatele din 2018, explicabile prin faptul că grijile legate de problemele de sănătate pe termen lung ar trebui să fie o preocupare destul de constantă în timp.

Pensiile rămân, de asemenea, o preocupare majoră. 71,9% dintre respondenți sunt oarecum sau foarte preocupați de securitatea financiară la bătrânețe, cu rate de peste 80% în Chile (89,6%), Grecia (88,3%), Mexic (86,6%), Portugalia (88,3%) și Spania (87,9%). Îngrijorările legate de securitatea financiară la bătrânețe sunt cele mai scăzute în nordul Europei, cu rate sub 60% în Danemarca (48,3%), Finlanda (57%), Țările de Jos (53,8%) și Norvegia (55,3%) - acestea reprezentând încă ponderi considerabile din populație.

Marea majoritate a respondenților din întreaga OECD solicită fie mai mari cheltuieli pentru a-și proteja securitatea economică și socială, fie menținerea nivelurilor actuale de cheltuieli. În medie, 67,7% dintre toți respondenții spun că cred că guvernul ar trebui să facă mai mult. Ratele variază de la 41,2% în Danemarca (unde sistemul de protecție socială este bine dezvoltat) la 92,9% în Chile. Majoritatea oamenilor din toate țările, cu excepția a două (Danemarca și Norvegia) spun că guvernul ar trebui să facă mai mult. Poate deloc surprinzător, în majoritatea țărilor, respondenții a căror gospodărie a suferit pierderea locului de muncă în timpul COVID-19 au avut mai multe șanse să solicite o intervenție mai mare a guvernului.

În țările în care există un sprijin relativ mai mic pentru cheltuielile sociale suplimentare, este de remarcat faptul că majoritatea celorlalți respondenți doresc ca acele țări să continue să cheltuiască la același nivel la care o fac în prezent. 43,7% dintre respondenți din Danemarca, 27,3% din Franța, 35,95% din Țările de Jos, 41,5% din Norvegia și 34,4% din Elveția spun că doresc ca guvernul să cheltuiască aproximativ aceeași sumă ca și acum. Franța este lider în ponderea respondenților care spun că doresc ca guvernul să cheltuiască mai puțin (15,3%), urmată de Polonia (12,2%), Turcia (11,6%) și Statele Unite (11,3%) [15].

Reziliență într-o lume post pandemică. Chiar dacă continuăm să trăim într-o lume a unei crize sanitare globale, mai devreme sau mai târziu, vom trăi într-o lume post pandemie. Efortul de a proiecta o societate post pandemie se regăsește în studiile recente. Zakaria Fareed, unul dintre cei mai influenți și populari analiști politici, cu o diplomă de doctorat în științe politice la Universitatea Harvard, în lucrarea sa *Ten Lessons for a Post-Pandemic World* [16], vine

cu o explicație asupra consecințelor politice, sociale, tehnologice și economice, care vor solicita ani de zile să se recupereze. Scrisă sub forma de zece lecții, autorul gândește dincolo de efectele imediate ale COVID-19. Analizând trecutul, prezentul și viitorul, capacitatea noastră de a răspunde provocărilor, conturează o lume în devenire.

Lumea post-pandemică este văzută nu pentru că coronavirusul a rămas în urmă, ci pentru că a fost depășit un prag critic. Pandemia de COVID-19 ar putea persista, dar chiar dacă va fi eradicată, în viitor sunt aproape sigure noi focare de alte boli. *Cu aceste cunoștințe și experiență, trăim acum într-o nouă eră: post-pandemie. Consecințele sociale și psihologice (frica, izolarea, lipsa de scop) ar putea dura și mai mult. COVID-19 are efecte profunde și de durată asupra fiecăruia, repercusiuni care încă nu pot fi înțelese pe deplin.*

Virusul, care a declanșat o criză sanitară globală, a demonstrat cât de nepregătite s-au dovedit a fi guvernele naționale, chiar și a celor mai stabile economii. Realitatea instabilă în continuă creștere determină necesitatea adaptării. Criza pandemică a deschis drumul spre schimbare și reforme. Este o ocazie de a profita și nu a o risipi, descriind noi forțe care își iau avântul în noua eră digitală post pandemică [16].

Epoca antropocentrismului, o nouă epocă geologică este anunțată de PNUD. Raportul privind Dezvoltarea Umană (HDR) 2020 *The next frontier Human development and the Anthropocene* [17] arată că ne aflăm într-un moment fără precedent în istorie, în care activitatea umană a devenit o forță dominantă care modelează planeta. Aceste impacturi interacționează cu inegalitățile existente, amenințând cu inversări semnificative ale dezvoltării. Raportul explorează nevoia de transformare și cum urmează să fie pornită această transformare.

Se estimează că deși omenirea a realizat progrese incredibile, însă a destabilizat sistemele pe care se bazează pentru supraviețuire. COVID-19 a avut nevoie de foarte puțin timp pentru a expune și exploata inegalitățile care se suprapun, precum și vulnerabilitățile sistemelor sociale, economice și politice și amenință cu inversarea dezvoltării umane. În timp ce efectele devastatoare ale COVID-19 au atras atenția lumii, alte crize stratificate, de la schimbările climatice până la creșterea inegalităților, continuă să se extindă. Provocările dezechilibrului planetar și societal interacționează într-un cerc vicios, fiecare agravându-l pe celălalt. Omenirea în această nouă eră urmează să facă alegerea: să pornească pe noi căi îndrăznețe, încercând să continue dezvoltarea umană în timp ce slăbesc presiunile planetare sau alege să eșueze, dusă de o

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

necunoscută periculoasă. Pentru a inversa aceste tendințe îngrijorătoare, PNUD și G7+ au cerut o abordare mai agilă a dezvoltării, care să abordeze factorii multidimensionali ai crizei în fiecare context specific; investirea mai mult în coeziunea socială prin consolidarea instituțiilor democratice și în combaterea discursului instigator la ură și a dezinformării; și valorificarea noilor tehnologii și date pentru a cartografia mai exact și a răspunde la factorii de criză [17].

La nivel național sau regional, statele încearcă să dezvolte strategii de reziliență post pandemică. Pandemia a dezvăluit fragilitatea sistemului modern social, a exacerbât inegalitățile profunde care există în interiorul țărilor dar și între ele. Incertitudinea perioadei pe care o parcurgem este determinată de capacitatea societății moderne de a depăși traiectoria dezvoltării sale nesustenabile și de a face saltul către un nivel de dezvoltare durabil. În acest sens, Comisia economică pentru America Latină și Caraibe (ECLAC) vede recuperarea post-pandemică ca pe o oportunitate de a transforma modelul de dezvoltare al regiunii într-unul care este durabil, cu respectarea egalității și demnității umane. Acest model include incluziune și inovare; generarea și folosirea de noi cunoștințe și tehnologii nepoluante; oferirea oportunității pentru o dezvoltare mai echilibrată în țările regiunii.

În *Building a New Future: Transformative Recovery with Equality and Sustainability* [18] este relevată importanța înțelegerii crizei în toată complexitatea sa, dezvoltării guvernantei anticipative și capacității de a construi viitorul probabil; leadership în pandemie și leadership pentru o recuperare transformativă; încredere în instituții, participarea cetățenilor și consolidarea democrației; importanța guvernului deschis, a guvernului digital și a datelor interoperabile în forjarea instituțiilor rezistente; instrumente și instituții care susțin obiectivul de a deveni prima națiune rezilientă la schimbările climatice. Estimarea impactului pandemiei COVID-19 asupra coeziunii sociale, scoate în evidență un interes deosebit și o urgență a cercetărilor, având la bază o abordare metodică cantitativ-calitativă și mixtă. Rezultatele empirice ale cuantificării coeziunii sociale servesc drept suport pentru elaborarea documentelor strategice de stimulare a colaborării între grupurile comunitare și nivelurile de guvernare.

Amplificarea problemelor legate de coeziunea socială în toate țările, indiferent de statutul acestora, determină înțelegerea corelației directe între coeziunea socială și reziliența comunității.

Interesul crescut pentru studiul coeziunii sociale este determinat de circumstanțele cu care se confruntă comunitățile și de faptul că lipsa unor cercetări limitează avansarea la nivel comunitar, național, regional și global în planificarea măsurilor de recuperare.

Concluzii. COVID-19 a schimbat modul în care trăim și lucrăm. Într-un timp relativ scurt s-a produs efectul de acceptare că multe aspecte ale vieții noastre s-ar putea să nu revină la „normalul” anterior.

Evaluarea impactului COVID-19 include înțelegerea a ceea ce se întâmplă atunci când avem o defecțiune a coeziunii sociale. Coeziunea socială se referă la gradul de conexiune și solidaritate între diferite grupuri sociale din cadrul unei societăți, precum și la nivelul de încredere și conexiune dintre indivizi și între grupurile comunitare.

Coeziunea socială se dezvoltă pe mai multe niveluri de organizare, de la nivelul grupurilor primare până la nivelul statului. Relațiile dezvoltate în cadrul structurii sociale sunt direct proporționale cu gradul de coeziune socială.

COVID-19 a testat forța coeziunii sociale la nivelul grupurilor sociale, a comunităților dar și a societății în general. Configurarea coeziunii sociale, se conturează drept o resursă primară în abordarea situațiilor de criză, dar și în contextul dezvoltării durabile.

Epoca antropocentrismului reprezintă o etapă fără precedent ce înaintează cerința de a face schimbări în toate domeniile sistemelor sociale.

La nivel global, interregional și regional se dezvoltă inițiative combinate de a împărtăși date și cunoștințe, de a înțelege modul comun de a aborda următoarea etapă de dezvoltare a umanității, unde cererea pentru coeziunea socială devine prioritară.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. The Global Risks Report 2021. 16th Edition, World Economic Forum, 97 p.
2. Schwab K., Malleret Th. COVID-19: the Great Reset. Publisher: World Economic Forum, 2020, 210 p.
3. Schwab K., Vanham P. Stakeholder Capitalism: A Global Economy that Works for Progress, People and Planet. Publisher: Wiley, 2021, 304 p.
4. Social cohesion is under assault globally. [accesat 23.10.2021] Disponibil: <https://www.ipsos.com/en/social-cohesion-pandemic-age-global-perspective>

Conceptualizarea coeziunii sociale în contextul crizei pandemice

5. Social cohesion and the coronavirus: The fabric of society at risk. [accesat 25.10.2021] Disponibil: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/social-cohesion/project-news/social-cohesion-and-the-coronavirus-the-fabric-of-society-at-risk#link-tab-187848-10>
6. English Summary. Social Cohesion in a Pandemic Era. Results of a longitudinal survey with three survey waves conducted in Germany in 2020, 6 p.
7. Gefährdet schwindendes Vertrauen den gesellschaftlichen Zusammenhalt? [accesat 30.10.2021] Disponibil: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/unsere-projekte/gesellschaftlicher-zusammenhalt/projektnachrichten/gefaehrdet-schwindendes-vertrauen-den-gesellschaftlichen-zusammenhalt>
8. Gesellschaftlicher Zusammenhalt verbessert sich in der Corona-Krise. [accesat 5.11.2021] Disponibil: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/themen/aktuelle-meldungen/2020/august/gesellschaftlicher-zusammenhalt-verbessert-sich-in-der-corona-krise>
9. The Futures date Platforma UNDP. [accesat 10.11.2021] Disponibil: <https://data.undp.org/covid-19/social-cohesion/>
10. Vertical Relations (Government to Citizen). [accesat 12.11.2021] Disponibil: <https://data.undp.org/covid-19/social-cohesion/gov-citizen/>
11. Vertical Relations (Citizen to Government). [accesat 12.11.2021] Disponibil: <https://data.undp.org/covid-19/social-cohesion/citizen-gov/>
12. Horizontal relations (Citizen-Citizen). [accesat 12.11.2021] Disponibil: <https://data.undp.org/covid-19/social-cohesion/citizen-citizen/>
13. Mapping Social Cohesion 2020. The Scanlon Foundation, 2021, 146 p. Disponibil: <https://scanloninstitute.org.au/report2020>.
14. Mapping Social Cohesion 2020: are we ,all in this together'? [accesat 10.10.2021] Disponibil: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/FlagPost/2021/February/Social_cohesion.
15. OECD. Main Findings from the 2020 Risks that Matter Survey. [accesat 15.10.2021] Disponibil: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b9e85cf5-en/index.html?itemId=/content/publication/b9e85cf5-en>.
16. Fareed Z. Ten Lessons for a Post-Pandemic World. Editor: WW Norton & Company, 2020, 320 p.
17. Human Development Report 2020. The next frontier Human development and the Anthropocene. 412 p. [accesat 15.11.2021] Disponibil: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
18. Building a New Future: Transformative Recovery with Equality and Sustainability. 2020, 81 p. [accesat 15.11.2021] Disponibil: https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/46226/5/S2000665_en.pdf.

SOLIDARITATEA ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI COVID-19

THE SOLIDARITY AND THE SOCIAL COHESION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

Andrei DUMBRĂVEANU, doctor în sociologie, conferențiar universitar

Summary

The COVID-19 pandemic has divided the world into groups of people who believe and do not believe in the existence of the SARS-CoV-2, in those who accept and in those who are against COVID-19 vaccination. Both defend their views, and the second group fiercely protest against the decisions taken by governments, organize street demonstrations accompanied by violence. But fighting pandemics requires discipline, strategies and tactics related to the sanitary arsenal. Under such conditions, pluralism of opinion, as a weapon of democracy, can be effective until decisions are made. In situations created by the pandemic: war with an unseen but powerful enemy, which acts quickly, decisively kidnapping thousands of lives, when the strategies and tactics of combat are clear, the offensives are not discussed, but executed. It is a known fact and it does not require argumentation: in the face of danger, people unite to be strong. But social power depends on the coagulation factors of human matter, the centrifugal energies that drive groups of people, the material and spiritual culture of human elements, how these elements understand the surrounding reality and how they act. The SARS-CoV-2 virus manifests itself in the human social environment. It is a living, microbiological organism reproduced by the human body and propagated in the social environment. Like any living organism, the coronary virus constantly fights for existence in its vital environment. Its power depends on the state of the human social environment, culture, science, openness, communicability, ultimately, the level of civilization that society shows. In the social human environment, the coronary virus population increases to a certain number, then decreases like any other population in the process of biological struggle for existence, but the coronary virus does not disappear, it acquires new forms, produces new strains, and their vital force can be also determined by the social human environment where the new strains were formed.

Keywords: pandemic, factors, political, cultural, social, religion, medicine, social institutions, virus, social cohesion, influenza.

Problema cercetării. Pandemia COVID-19 a împărțit lumea în grupe de oameni care cred și care nu cred în existența virusului SARS-CoV-2, care acceptă și care sunt împotriva vaccinării anti COVID-19. Și primii și ultimii își apără punctele de vedere, iar ultimii protestează cu înverșunare împotriva deciziilor luate de guverne, organizează demonstrații de stradă însoțite de violențe. Paradoxul constă în faptul că maladia COVID-19 nu este una obișnuită, ci o molimă contagioasă ce afectează toate straturile sociale în lumea contemporană, care intră în epoca digitală cu o economie globalizată, călătorii permanente, comunicare și informare nelimitată, lovind însă cel mai mult țările cuprinse de sărăcie și lipsite de accesul la medicamente. Deoarece, nici agentul provocator - SARS-CoV-2 și nici calea lui de răspândire nu se vede cu ochiul liber, apar și argumente că boala COVID-19 nu se deosebește de o gripă obișnuită, și că este un produs al „teoriei conspirației”, iar, din aceste „considerente”, tot ce ține de COVID-19 ar fi un spectacol ce are scopuri ascunse și trebuie înțeles altfel decât ni se prezintă.

Dacă să aruncăm o privire în timp, epidemiile au însoțit omenirea și s-au manifestat periodic din timpuri imemorabile. Pandemiile s-au afirmat în timpul și în urma războaielor, fiind provocate de condițiile extreme ale unor mase de oameni aflate în continuă mișcare. Ele reprezintă fața nevăzută a zeului Marte [1]. Combaterea pandemiilor însă solicită disciplină, strategii și tactici care țin de arsenalul sanitar al armatei. În atare condiții, pluralismul de opinii, ca armă a democrației, poate fi eficace până la luarea deciziilor. În situații create de pandemie: război cu un inamic nevăzut, dar puternic, care acționează repede, răpind în mod determinat mii de vieți, când sunt clare strategiile și tacticile de luptă, ofensivele nu se discută, ci se execută. Paradoxul COVID-19 constă în faptul, că mulți oameni în Republica Moldova înțeleg pericolul prin care au trecut abia post-factum, adică (și doar în cazul cel mai fericit!) după ce, cu sacrificiul medicilor, revin printre cei vii din lumea celor morți. De ce omul, simplu cetățean, în societatea comunicării, în statul nou, suveran, independent, post-socialist, Republica Moldova, în condiții capitaliste de piață liberă, acționează de unul singur sau în grupuri separate în fața primejdiei? Ce factori îi atrag pe unii oameni și ce forțe îi provoacă pe alții la acțiuni dispersate distructive în mediul social cuprins de criză pandemică, chiar în detrimentul vieții lor și al vieții celorlalți? Sunt întrebări ce determină ideea cercetării noastre.

E lucru știut și nu cere argumentare: în fața primejdiei oamenii se unesc pentru a fi puternici. Puterea socială însă depinde de factorii și nucleele de coagulare

a materiei umane, de energiile centrifuge ce antrenează grupele de oameni, de cultura materială și spirituală a elementelor umane, de modul cum înțeleg aceste elemente realitatea înconjurătoare și de felul în care ele acționează.

Ne propunem drept scop să evidențiem factorii ce influențează solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în condițiile provocate de pandemia COVID-19.

Aspectele mediului social. Republica Moldova a apărut pe mapamond acum trei decenii, la fel cum au apărut toate statele noi și independente din spațiul post-sovietic, fostele republici din „familia frățească” a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS). Risipirea URSS a condus la transformări de esență în toate țările din lagărul socialist, din Europa Centrală și de Est. Democratizarea a devenit „orizont general” [2], pluralismul politic și succesiunea la putere a partidelor mânate de interese de grup, substituirea economiei planificate bazată pe proprietate de stat prin economie de piață liberă au condus la privatizarea bunurilor publice, la apariția unor noi modele de distribuire și redistribuire a bunurilor sociale în dependență de nivelul aflării la putere, stimulând disoluția structurilor vechi și formarea unei noi stratificări sociale bazate pe libertăți economice și înfăptuiri democratice.

Academicianul Ilie Bădescu constată, că „tranziția spre capitalism și democrație a indus, în realitate, alianțe cu un tip de capitalism periferial, interesat să exploateze țara, nu s-o dezvolte. (...) Așa cum societatea de ieri era impregnată de religiozitate, cea modernă și cea postmodernă sunt impregnate de para-religii imanentiste, universalist-soteriologice și, o dată cu ele, se formează noi sisteme de organizare, de tipul internaționalelor și ale imperiilor ideologice. Apare o monedă nouă, o semantică nouă, o organizație nouă. Banul și ideologiile, cuplate cu organizația internaționalelor și ale marilor corporații supranaționale, pătrund peste tot. Trebuie să ne întrebăm dacă pot fi oprite la poarta Școlii, a cazărmilor, ba chiar a Bisericii.” [3, p. 33].

Noul stat independent Republica Moldova a declarat ca prioritate cursul integrării europene, al promovării modelelor, valorilor juridice, economice, sociale, culturale europene. Ideologia marxist-leninistă, însă, n-a dispărut la comandă din câmpul social psihologic, cum dispare informația din memoria calculatorului la o simplă operație „delete”. Odată cu lepădarea de marxism-leninism oamenii treptat se pătrund de ideologia „consumeristă”, iar mercantilismul pune stăpânire pe toate structurile societății. Apare o nouă burghezie ale

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

cărei preocupări sunt determinate de câștigul rapid și cu orice mijloace; de obsesia luxului, a mașinilor scumpe, a vilelor grandioase, a fastului. Se formează o elită oligarhică, coruptă și indiferentă la interesele naționale. O morală nouă, „a banului” pune stăpânire pe societatea cuprinsă de tranziții fără de sfârșit. În aceste condiții turbulente se formează o generație, aparent străină de ideologia marxistă, instruită în câmpul format de lumea deschisă în epoca comunicării fără obstacole, a tehnologiilor digitale. Iluziile ambițioase ale îmbogățirilor rapide sunt efemere, iar aparențele înșelătoare; în timpul turbulențelor se manifestă tot felul de crize care influențează câmpul social psihologic. Astfel, oamenii în Republica Moldova se află într-o stare de stres permanent, alimentați fiind de speranțele obținerii mai grabnice și pe căi ușoare a unui trai mai bun și totodată călăuziți fiind de schimbările mediului social pe principii democratice a normelor bazate pe standardele valorilor umane, capabile să asigure bunăstare prin tehnologii calitative ce solicită performanțe culturale, să promoveze echitatea socială și drepturile omului. Unele sunt dorințele și altele sunt faptele și realitățile. Pendularea continuă între est și vest, modul de gândire după zicala „mielul blând suge la două oi”, au condus la instabilitate politică continuă. Ca urmare, instituțiile statului sunt mereu în căutare de soluții pentru o dezvoltare durabilă, prin valorificarea eficientă a potențialului uman, a capitalului social, așa încât ele, aceste instituții, să ofere condiții de creștere ale calității vieții, să identifice soluții viabile și oportune. Însă guvernele nou-formate, revizuind de fiecare dată soluțiile elaborate de alții, schimbă orientările la „principii și valori”, conform politicilor lor de guvernare. Or, schimbările de guvern în Republica Moldova timp de trei decenii de suveranitate și independență s-au produs cu aproximație o dată la un an și jumătate. Pandemia COVID-19 a creat situații de criză pentru instituțiile statului și a dezvoltat capacitățile lor de activitate în condiții extremale, descoperind slăbiciunile legăturilor conducerii de diferit nivel a organelor legislative și executive, între ele și între cetățeni, precum și a legăturilor pe orizontală între cetățeni și grupuri sociale.

„Omul la nevoie se cunoaște” este un proverb vechi românesc, veridicitatea căruia a fost verificată în timp. Este axioma care ne va însoți în procesul evidențierii factorilor ce influențează solidaritatea și coeziunea socială a cetățenilor în Republica Moldova în fața inamicului nevăzut SARS-CoV-2, care a declarat război civilizației contemporane.

Factorii politici. Politicile de solidaritate au fost concepute mai întâi ca politici de compensare a riscurilor sociale, apoi s-a dovedit că rezolvarea riscurilor sociale implică, în special, acțiuni ex-ante, destinate diminuării problemelor de apariție a riscului. Din acest moment politicile de solidaritate vor îngloba o multitudine de mecanisme ale politicii sociale [4, p. 207]. Momentul nașterii politicilor sociale, ca politici structurate, coerente și concentrate în realizarea unor obiective cu caracter social, se plasează în perioada de construire a statului național. T. H. Marshall consideră că istoria statului social se suprapune, în mare parte, cu istoria constituirii și definirii drepturilor sociale, care reprezintă ultima categorie de drepturi în statul modern [5, p. 447]. Puțin timp în urmă, pluralismul politic ca promotor al democrației în Republica Moldova avea un singur izvor, Partidul Comunist al Moldovei, adus și instaurat de tancurile sovietice ca forță motrice a societății și care a fost scos în afara legii după „puciul” din august 1991, organizat la Moscova de forțele conservatoare comuniste și eșuat în mod spectaculos. În 2011, la două decenii de independență în Republica Moldova, figurau ca entități juridice 77 de formațiuni politice, multe dintre ele își schimbă denumirea de câte două, de trei sau chiar de patru ori, iar altele au fost antrenate în multiple procese de fuziune. În total în această perioadă au fost înregistrate 104 denumiri de partide [6, p. 6]. În ajunul alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 la Agenția Servicii Publice din Republica Moldova erau înregistrate 53 de partide politice sau organizații social-politice, dintre care 23 au manifestat interes deosebit pentru a schimba viitorul Republicii Moldova. Deși numărul de partide implicat în viața politică este semnificativ, ceea ce vorbește de multe grupe de oameni, ce doresc să ajungă la putere, să devină aleși ai poporului, rezultatele demonstrează că interesul față de viața politică în rândul locuitorilor din țară continuă să fie destul de scăzut. Doar 32% dintre cei chestionați au menționat că sunt interesați de politică, 11% - sunt foarte interesați, 54% - se interesează de politică puțin, iar alte 13% - nu se interesează deloc. Lipsa de interes față de politică, iar prin urmare și față de politicile de dezvoltare, de solidaritate etc. poate fi explicată prin dezamăgirea cetățenilor față de acțiunile politicianilor: 79% dintre respondenți consideră că majorității demnitarilor aleși nu le pasă despre ceea ce cred oamenii simpli despre activitatea lor, 8% - au o părere opusă, iar 13 % n-au fost în stare să răspundă la această întrebare. Doar 8% din cei chestionați au menționat că sunt membri ai unui partid sau ai unei mișcări social-politice,

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

iar 78% au răspuns negativ, 14% - au refuzat să răspundă. De asemenea, respondenților le-a fost adresată întrebarea, dacă își doresc să devină membri ai unui partid politic. Majoritatea (70%) au răspuns negativ, 15% nu s-au gândit la o astfel de opțiune, 10%, eventual, ar dori să facă parte dintr-un partid, și doar 5% din cei chestionați au răspuns pozitiv.

Liderul politic, prin consecvența sa, prin carismă, sensibilitate la durerea mulțimii și prin elocvența exprimării simțămintelor ei, poate fi nucleu de atracție, de coeziune a cetățenilor nu numai în timpul campaniilor electorale, dar și în perioadele de criză în societate. Aparent, pe fundalul luptei mai multor partide pentru putere, realitatea este sesizată sub impact emoțional, prima impresie poate fi dominantă. Fiecare al cincilea respondent, în cercetarea sociologică prin anchetare efectuată de colaboratorii Centrului Sociologie și Psihologie Socială a Institutului de Cercetări, Juridice Politice, și Sociologice în cadrul proiectului 20.80009.1606.13 „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”, consideră că politica și politicienii contribuie la o societate mai unită, în timp ce 69% din respondenți consideră că aceștia mai degrabă îi dezbină pe oameni. În același timp, fiecare al nouălea respondent nu a știut să dea un răspuns clar la această întrebare.

Analiza succesivă a discursurilor prezentate de candidații partidelor în campaniile electorale pentru alegerea în parlament, începând cu anul 1994, când pentru prima dată s-au desfășurat dezbateri între partide, și până la cele din urmă alegeri anticipate din 11 iulie 2021, ne dovedește în mare parte o competiție demagogică de promisiuni bizare, irealizabile, pentru oameni creduli, nostalgici, visători. Timp de trei decenii, de la un scrutin la altul, unele partide afirmă permanent că numai ele vor restabili Uniunea Sovietică, cea mai puternică țară din lume, unde moldovenii prosperau, căci prețurile la bunurile de larg consum și servicii erau mici, iar învățământul și sănătatea erau pe gratis, asigurate de stat; și că viitorul comunist era undeva aproape... Într-un interviu aprofundat, întrebare de ce mulți candidați la funcția de deputat de pe listele de partid, la fel ca și capii acestor liste, promit ceea ce cunosc din start că nu pot să îndeplinească, un fost deputat, apoi persoană cu funcții responsabile în instituțiile statului, ne-a răspuns, că trebuie să fim de acord, că moldovenii sunt firi artistice și credule, oameni ce lucrează pământul, care nu se supără tare când nu obțin ceea ce sperau după semănatul ogoarelor și nu se supără nici când se păcălesc un pic ei între ei (?!) Comunistul n-a fost construit,

Însă mulți l-au crezut, luându-l drept un adevăr și creându-și un ideal pe care nu-l pot uita. Acest răspuns luminează mai multe aspecte ale problemelor ce au condus: la creșterea rupturii între clasa politică și alegători; la un stil de gândire perimat al unor reprezentanți dintre grupările politice ce au reușit să se formeze în vreme de trei decenii, timp considerat ca suficient ca să apară și o nouă generație; au format necesitatea venirii în politică a liderilor noi cu viziuni moderne, bazate pe cunoștințe și dragoste de oameni, ca să formeze o elită cu adevărat democratică. Or, o elită politică nu poate fi formată nici în afara poporului pe care tinde să-l păstorească și nici ruptă de politicul care a urzit-o. Elita politică în Republica Moldova s-a profilat pe un sol îngrășat de elementele unui câmp politic în descompunere sub impactul tranziției. Împrejurările create de pandemia COVID-19 fac ca rupturile dintre unii politicieni și cetățeni să se lărgească, iar între alții să se apropie. Însă acest proces se produce cu prețul vieții, a existenței omenеști.

La sfârșitul lunii martie 2020, Igor Dodon, președintele Republicii Moldova, într-o postare pe pagina sa de Facebook explica cetățenilor poziția dânsului față de COVID-19: „O sa vă spun un lucru, poate colegii de la Ministerul Sănătății o să se supere pe mine. Acest coronavirus poate să treacă prin organismul omului și să nu-l observăm. Sunt toate studiile făcute. Așa cum trece o gripă. Parcă ai avut puțin probleme cu nasul, puțin ți-a trecut răceala prin tine și tu ai trecut coronavirusul, nici nu ai știut de lucrul acesta” [7].

O poziție similară prezenta și ministrul apărării Victor Gaiciuc într-un interviu preluat de programele de actualități ale mai multor canale de televiziune, după ce armata a ieșit să demonstreze cu tunuri și tanchete contra virusului coronar, când a fost declarată starea de urgență.

O manifestare cinică de încălcare a normelor de securitate și restricții epidemice instituite de guvern în plină pandemie a fost nunta într-o locație de lux din raionul Ialoveni, mai departe de ochii oamenilor, jucată de multă lume cu statut social înalt la fiul premierului Chicu.

Prezintă interes reacția cetățenilor la poziția clasei politice în perioadele evolutive ale pandemiei COVID-19 în Republica Moldova, felul cetățenilor de a acționa pe cont propriu sau în grup.

Societatea a manifestat coeziune și solidaritate în primele două sau trei săptămâni de la declararea începutului pandemiei (7 martie 2020) și de la instituirea stării de urgență (17 martie 2020). Pe fundalul creșterii neliniștilor

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

privind insecuritatea socioeconomică și a neîncrederii sporite față de instituțiile statului, manifestările pozitive de coeziune, solidaritate și participare au cedat locul unor manifestări de neîncredere și chiar de sabotare tacită a acțiunilor autorităților, în special cele care impun restricții de circulație și măsuri de distanțare fizică, percepute că ar contrazice interesele populației. Încrederea scăzută în instituțiile politice a alimentat neîncrederea ridicată în interpretarea oficială a evenimentelor în contextul primei faze a pandemiei COVID-19 și la o adeziune largă la scenarii conspiraționiste. Conform sondajului de opinie Watch-Dog și CBS-Axa din mai 2020, jumătate dintre respondenți ar admite că virusul SARS-CoV-2 nu este mai periculos decât o gripă obișnuită și totul se face intenționat pentru a distruge economia”. Mai mult, 32,7% dintre respondenții la acest sondaj sunt de acord cu afirmația că, „coronavirusul este un mit, de fapt nu există nici un virus periculos și totul în jur este o minciună”. Un sondaj realizat în octombrie 2020 de Institutul de Politici Publice și compania de sondaje CBS-Axa arată un grad mai scăzut de scepticism față de existența virusului COVID-19. Astfel, 9,8% din respondenți consideră că pandemia COVID-19 este cu siguranță un mit, iar alții 15,9% cred că aceasta este „mai degrabă un mit” [8, p. 171, 174].

Respondenții au fost rugați să menționeze *cine din localitatea lor i-ar putea ajuta în condițiile pandemiei*: 67% au menționat rudele, 30% - prietenii. Pentru alți 29% o speranță o reprezintă primăria, 19% consideră că se vor adresa la angajator, 13% se vor adresa la vecini, 11% vor cere ajutor de la colegii de muncă, 29% nu au dat un răspuns concret la această întrebare.

Majoritatea respondenților - 71% consideră că pandemia a schimbat comportamentele oamenilor, făcându-i mai buni, mai săritori la nevoie. În același timp, 22% consideră că pandemia i-a făcut pe oameni mai răi, mai egoiști. Nu au știut să răspundă 6% din respondenți.

Interviurile aprofundate realizate în cadrul cercetărilor cu genericul „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană” exprimă opiniile cetățenilor în prima perioadă a pandemiei COVID-19 în raport cu politicul, guvernarea, comunitatea, instituția familiei, prietenii, colegii de lucru.

În principiu, COVID-19 a produs haos în medicină. Pe prima linie se postează politicienii în goană după imagine. Ei provoacă derută în rândurile populației, căci declarațiile guvernaților se bat cap în cap. Ei înșiși nu au respectat cerințele regi-

mului de urgență. În prim plan trebuia și trebuie să apară cele mai luminate minți ale medicinei, anume sfaturile lor din punct de vedere medical, de susținere a moralului și a stării psihice sunt cele mai acceptate de publicul larg. Transmitterile zilnice ale datelor statistice fără comentarii adecvate și judicioase nu au nici un sens. Un rol mai mare îl are și trebuie să-l joace mass-media. (B, 66-75 urban, superioare, moldovean, sectorul public).

Unitatea socială a sporit în rândul familiei (copii-părinți-copii), în rândul rudelor apropiate din țară și de peste hotare, în rândul colegilor de la serviciu, dar și cu vecinii care au mai puține șanse de a se deplasa, pentru a-i putea ajuta. (B, 66-75 urban, superioare, moldovean, sector public).

Fără o dezaprobare vizibilă, comunitatea s-a conformat cerințelor stipulate de către Comisia Situații Excepționale. Majoritatea consătenilor au fost înțelegători și au acceptat restricțiile impuse, de altfel, conștientizând că acestea sunt aprobate pentru binele comunității. În perioada pandemiei, comunitatea a avut un comportament decent și chiar exemplar, consider că acesta se datorează faptului că pe rețelele de socializare există un grup informativ pentru localitatea noastră. În cadrul acestui grup, săptămânal și în unele cazuri, zilnic au fost postate anunțuri și informații de interes pentru comunitate (F, 46-55 rural, superioare, ucrainean, sectorul public).

În toate timpurile, oamenii, în condiții epidemice, au reacționat la fel. Simpla veste transmisă din gură în gură despre o molimă ce se apropia declanșa o adevărată explozie de panică și derută. Cei mai mulți își părăseau rostul, refugiindu-se în ținuturi pe care le considerau mai sigure, alții se zăvorau în case și nu mai aveau nici un contact cu restul lumii până trecea primejdia, iar „curajoșii” se dădeau în petreceri și orgii interminabile, sfidând pe cei care înălțau rugă imploratoare puterii devine. Iar în urma epidemiilor odată izbucnite se petreceau nenumărate fărâdelegi, de la furturi mărunte până la jafuri și crime [1, p. 157].

Factorii culturali. Cultura este un produs al gândirii raționale, al cunoașterii și al acțiunilor bazate pe cunoștințe; al științei și al tehnologiilor. Cultura este motorul ce mișcă civilizațiile. Medicina valorifică permanent experiența și cunoștințele în tratarea bolilor acumulate de civilizații timp de milenii. Încă din antichitate, agenți biologici nevăzuți au provocat boli contagioase, care se răspândeau repede printre oameni și provocau decese masive, însă abia în sec. XIX-XX, odată cu descoperirile lumii moderne, a devenit posibilă cunoașterea unor

agenți patogeni și a efectelor lor asupra organismului uman. Astfel au putut fi explicate cauzele apariției, mecanismele transmiterii și procesele morbide ale pandemiilor de ciumă, care au pustiit Europa în mijlocul secolului al XIV-lea; de Boala Napolitană numită și epidemia de sifilis, care în secolele XVI-XVII a cuprins Franța, Spania, Germania, Polonia, Rusia, Anglia; iar mai aproape de lumea contemporană, epidemiile de: Febra Galbenă, Hepatită virală, Tetanos, Tifos Exantematic, Variola, infecții cu virusul imunodeficienței umane (HIV) și sindrom al imunodeficienței dobândite (SIDA). O boală foarte contagioasă acută care survine epidemic la intervale de 3-5 ani și în perioade mai mari de 10-40 ani, provocând pandemii, este gripa. Infecția este determinată de un virus de tip coronar, ce se transformă în diferite variante (tulpini) A, B, C etc., deosebite între ele atât ca structură cât și prin unele particularități epidemiologice sau gradul de severitate al manifestărilor clinice [1, p. 172].

Una dintre cele mai letale pandemii a fost Gripa spaniolă, care s-a manifestat în anii 1918-1920 cu o rată a mortalității necunoscută cu precizie, care se presupune a fi între 50 și 100 milioane de victime. Însă epidemia nu a apărut în Spania, boala a fost observată prima dată în Statele Unite la 11 martie 1918 și a fost adusă în Europa, pe scena operațiilor militare din Primul Război Mondial de ostașii americani. Spania nici nu a făcut parte din conflict, dar a alarmat lumea despre manifestările gripei, astfel a rămas în istorie sub numele de „Gripa spaniolă”. Pandemia a lovit omenirea în trei valuri succesive și a impus măsuri dure de izolare strictă. Însă virusul coronar s-a dovedit a fi extrem de versatil, s-a adaptat permanent și a mers cu un pas înaintea inovațiilor, a lovit omenirea între anii 1957-1958 și în sezonul de iarnă 1968-1969, ce-i drept cu urmări mai puțin grave comparativ cu Gripa spaniolă [9]. După „Gripa spaniolă” din 1918, România a fost lovită periodic, câțiva ani de valuri de gripă, cel mai grav a fost valul din iarna 1934-1935. Medicii din acea perioadă susțin într-un studiu publicat în revista „Buletin Eugenic și Biopolitic” editat de Subsecția Eugenică și Biopolitică a „ASTREI” și a Institutului de Igienă și Igienă Socială, că epidemia a avut originea în America de Sud, de unde, prin SUA, a fost adusă pe căile maritime și fluviale din sud-estul țării. Ziua mediană a epidemiei a fost 2 februarie, în Dobrogea, de unde într-o săptămână a cuprins România. A durat 4 luni, a îmbolnăvit aproape 240.000 de români și a omorât peste 46.000, în special copii și tineri, mai mult bărbați decât femei și într-o proporție mai mare în mediul rural decât în cel urban [10]. Epidemia COVID-19 a apărut în decembrie

2019, în China, în orașul Wuhan, fiind provocată de un virus coronar virulent și perfid sub denumirea de „coronavirus Wuhan” sau 2019-n CoV ori SARS-CoV-2.

În depistarea și tratarea pandemiilor medicina se bazează pe știința biologică, pe virusologie, epidemiologie. Ea stabilește mijloace și metode de neutralizare și lichidare a agenților patogeni, de eliminare a consecințelor lor. Numai prin cunoașterea temeinică a epidemiologiei și aplicarea riguroasă a prevederilor ei poate fi câștigat războiul cu inamicul nevăzut, evitând la maximum pierderile de vieți omenești. Odată stabilite normele și metodele de combatere a bolilor infecțioase, sunt urmate de acțiuni concrete, de îndeplinire a cărora sunt responsabili toți cetățenii din zona afectată și fiecare în parte. După modul în care sunt combătute epidemiile, după felul cum e prevenită morbiditatea și minimalizată mortalitatea cetățenilor unui stat democratic putem judeca despre nivelul de cultură al indivizilor și al întregii societăți. În Republica Moldova COVID-19 s-a dovedit a fi hârtia de turnesol pentru reușitele implementării reformelor în medicină, pentru buna funcționare a sistemului de asigurare medicală. În noul stat suveran și independent reformarea serviciului epidemiologic de stat a venit cu o nouă concepție a măsurilor profilactice anti-epidemiologice privitor la maladiile transmisibile. Practicile regimului sovietic aplicate în anii postbelici în combaterea epidemiilor de tifos exantematic, bazate primordial pe măsuri de localizare și lichidare a focarelor, au fost substituite prin măsuri de diagnostic și pronostic epidemiologic al sănătății. „Cel mai de preț efect, obținut pe parcursul anilor 1994-1999 este familiarizarea medicilor cu diagnosticarea epidemiologică a populației, elaborarea măsurilor de însănătoșire a populației în funcție de factorii cauzali, naturali și antropogeni (sociali) și elaborarea sistemelor de supraveghere a sănătății publice” [11]. Revenind la zilele noastre, este cert că autoritățile statului au mărturisit public că pandemia a găsit un sistem de sănătate în stare fragilă și inefficientă. De parcă cultura sistemului de asistență medicală, de prevenire și tratare a bolilor e ceva ce trebuie pus în aplicare cu anumite ocazii. La scurt timp după declararea situației de pandemie, numărul de infectări înregistrase o creștere continuă în rândurile populației și, mai ales, printre personalul medical. Măsurile de carantină au dovedit incoerențe, aplicări și ridicări haotice de restricții. Toate luate împreună au debusolat populația. Mulți au neglijat normele sanitare epidemice, considerând, că *„acest coronavirus poate să treacă prin organismul omului și să nu-l observăm”*. De fapt, COVID-19 a scos în evidență unele trăsături ale omului so-

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

vietic, cutezanța lui voluntaristă: dacă nu se poate, însă îmi doresc mult, atunci se poate; gândirea duplicitară: una gândim și alta spunem, iar a treia facem; solidaritatea organică deformată: n-am văzut, n-am auzit, n-am citit, însă acuz; liberalizare condiționată: eu ție, tu mie. Astfel, în toiul pandemiei s-au organizat spectacole de masă, ceremonii cu sute de oameni în spații închise, iar campaniile de vaccinare au fost neglijate de multă lume. În cel de-al patrulea val, în luna octombrie 2021, numărul de infectări zilnice a depășit 1800 de persoane, iar al deceselor de COVID-19 se apropia la zi de 50 de persoane cu vârsta cuprinsă între 27 și 92 de ani.

Respondenții au fost întrebați, dacă ei sau organizația în care activează au participat la manifestări de solidarizare cu medicii antrenați în combaterea pandemiei COVID-19. La care 46% au menționat că au participat; 29% au spus că vor participa, dacă se vor convinge că din sursele alocate se va procura necesarul pentru medici, iar 19% au spus că nu au de gând să participe, 6% nu au dat un răspuns concret.

Solidaritatea cetățenilor pe timp de COVID-19 în Republica Moldova se dovedește în mare a fi aparență. Mai mulți respondenți și-au disimulat sentimentele față de aproapele lor. Altfel, nu poate fi explicat comportamentul unui număr tot mai evident de cetățeni în locuri închise purtând masca de protecție, anti-SARS-CoV-2 sub barbă sau nepurtând-o deloc, fiind ignoranți și agresivi la observațiile corecte ale semenilor lor, indiferenți față de sănătatea și viața celorlalți. Sunt manifestări degradante ale unei realități marcate de tranziție, de decadență spirituală a individului profan-liberal, care caută să se afirme în mediul capitalismului sălbatic sub stigmatul corupției, depravării și inculturii. În urma discuțiilor din focus-grup, constatăm situații ridicole, tragi-comice ale unor atare indivizi. La întrebarea dacă sunt vaccinați am primit răspuns, precum că nu vor să contribuie la prosperarea companiilor farmaceutice producătoare de vaccinuri, deși vaccinarea se făcea pe gratis din bugetul statului, sau din ajutoare de peste hotare, adică prin contribuția financiară a tuturor cetățenilor, iar în caz de boală de COVID-19, individul nevaccinat ar urma să plătească pentru medicamente din bugetul familiei lui niște costuri de loc mici, în plus și fără a avea certitudinea totală a reușitei tratamentului, a consecințelor îmbolnăvirii. Fenomen ce capătă frecvență este vaccinarea simulată anti COVID-19, contra-plată, ceea ce înseamnă obținerea unui certificat fals de vaccinare prin coruperea cadrelor medicale; distrugerea premeditată a vaccinului, care poate

salva viața altcuiva, de alături; complicitatea cadrelor medicale la răspândirea COVID-19 în situații de acest gen. Într-o emisiune televizată, un responsabil de rang mediu în managementul medicinei din Republica Moldova, comentând situația certificatelor false, a rostit o frază sacramentală: „la cerere este și ofertă”.

Factorii religiei. Cea mai mare parte a populației în Republica Moldova, în pofida prelucrării ateiste a creierilor și laicizării forțate de ideologii sovietici, 96,8%, conform recensământului din 2014, este creștin-ortodoxă. Biserica Ortodoxă din Republica Moldova are o istorie pecetluită de anexarea jumătății de est a Statului Medieval Moldova la Imperiul Rus în 1812. Atunci, Biserica Moldovei lui Ștefan cel Mare și Sfânt a fost dezmembrată și partea ei de răsărit a fost trecută sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse. Starea de lucruri nu s-a schimbat mult în raport cu situația din 1812 și s-a menținut și după 1991 în statul nou, suveran și independent. Cu toate că ar fi trebuit să fie restructurată, Biserica Ortodoxă din Moldova (BOM), s-a declarat autonomă, rămânând pe vechi tot în componența Patriarhiei Moscovei, dar ca Mitropolie a Chișinăului și a Întregii Moldove. Numai că în această perioadă a fost reactivată Mitropolia Basarabiei, la fel ca biserică ortodoxă de stil vechi în cadrul Patriarhiei Române, succesoare spirituală, canonică, istorică a Mitropoliei Basarabiei, care a fost creată după Marea Unire din 1918 și a funcționat până în anul 1944 inclusiv. Prin statut, teritoriul Mitropoliei Basarabiei este cel al Republicii Moldova. Cercetările sociologice nu țin cont de apartenența cetățenilor creștini ortodocși în mod special la una din cele două patriarhii ortodoxe.

Majoritatea respondenților (78%) consideră că Biserica/preoții contribuie la o societate mai unită. Totuși, 14% consideră că Biserica și preoții mai degrabă dezbină societatea în Republica Moldova. Nu au știut să dea un răspuns la această întrebare 8% din respondenți.

În condițiile de pandemie COVID-19, Mitropolia Chișinăului și a Întregii Moldove și Mitropolia Basarabiei au luat poziții ce demonstrează un alt stil de abordare a restricțiilor și normelor de securitate a cetățenilor, față de cele impuse de organele sanitare și vizavi de vaccinarea anti COVID-19. Se dovedește, că situațiile extreme influențează comportamentul religios și anumite convingeri în rândurile credincioșilor, în modul în care conducerea clerului înțelege și interpretează fenomenele necunoscute.

Astfel, în luna mai 2020, Sinodul Bisericii Ortodoxe din Moldova (SBOM) a adresat Președinției, Parlamentului și Guvernului o scrisoare în care impun

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

anumite clauze pentru o eventuală vaccinare anti COVID-19, invocând teorii conspiraționiste conform cărora vaccinarea este o cale prin care „sistemul antihristic „mondialist” vrea să introducă în corpurile oamenilor microcipuri pentru a-i putea controla prin intermediul tehnologiei 5G”.

„Bill Gates este principalul responsabil pentru crearea tehnologiei de „microcip”-are a populației, prin intermediul unui vaccin care să introducă în trup „nano-particule” care reacționează la undele transmise de tehnologia 5G și permit sistemului să-l controleze pe om de la distanță” [12].

Scrisoarea SBOM a fost mediatizată în întregime de media digitală, internet, presa tipărită și audiovizual.

În martie 2020, Mitropolia Basarabiei lansa o adresare către preoți și enoriași unde își exprima îngrijorarea față de starea de sănătate a credincioșilor săi și apela la respectarea cu strictețe a tuturor măsurilor transmise de către Ministerul Sănătății și autoritățile abilitate ale statului: spălarea riguroasă a mâinilor și a feței cu apă și săpun, acoperirea gurii și a nasului în caz de tuse și strănut, dezinfectarea obiectelor și suprafețelor frecvent utilizate etc.

Credincioșilor li se recomanda, ca în cazul în care au suspiciuni în ceea ce privește starea lor de sănătate, să urmeze sfaturile medicilor și să se roage acasă ascultând sfintele slujbe la posturile tv și radio ce le difuzează (Trinitas Tv, Radio Trinitas).

În concluzie, Mitropolia Basarabiei îi îndeamnă pe toți credincioșii și clericii săi la rugăciune, la calm și speranță, solidaritate și responsabilitate, cerându-i Milostivului Dumnezeu „ocrotirea și binecuvântarea Sa, deoarece, în primă și ultimă instanță, El este *Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre*, iar sănătatea, viața și mântuirea sunt darurile Sale, pe care noi însă trebuie să le cultivăm cu credință și speranță.” [13].

În martie 2021, Mitropolia Chișinăului și a Întregii Moldove face publică o declarație în contextul vaccinării anti COVID-19, unde din start vine cu unele precizări vizavi de acest subiect, menționând că nimeni nu poate fi obligat să fie imunizat, aceasta fiind o decizie personală. BOM își exprimă poziția favorabilă vaccinării, subliniind însă constant necesitatea esențială a respectării riguroase a principiilor de natură etică: informarea corectă și consimțământul persoanei, descrierea clară a beneficiilor și a riscurilor, asumarea responsabilității concrete în cazul în care vaccinarea produce efecte adverse asupra sănătății persoanei vaccinate [14]. Este evident, că declarația Mitropoliei exprimă o ati-

tudine vagă față de vaccinare, cu înțeleș ocolit, care, pe fondalul adresării către conducerea de vârf a Republicii Moldova din martie 2020, produce mai multă dezorientare, în situația când cetățenii erau și așa derutați de informațiile care circulau din mai multe direcții și nu se grăbeau să se imunizeze.

În martie 2021 platformele digitale publicau poziția față de vaccinarea anti COVID-19 a:

- a) **Mitropoliei Basarabiei:** „... îi încurajăm, dar și îi îndemnăm (pe enoriași - *n.a.*) să fie responsabili, să se informeze foarte bine înainte de a lua o decizie.”;
- b) **Uniunii Bisericii Creștine Evanghelice Baptiste din Moldova:** „... suntem împotriva ca să fie obligatorie vaccinarea în țara noastră (...) Cei ce se vaccinează să nu înjosească pe cei ce nu se vaccinează și cei ce nu se vaccinează să nu disprețuiască pe ceilalți.”;
- c) **Episcopiei Romano-Catolice Chișinău:** „Ar trebui să luăm în considerație și binele nostru, dar și binele celor care ne înconjoară. De aceea, personal eu (Pavel Ciobanu, cancelarul curiei Episcopiei Romano-Catolice Chișinău - *n.a.*) și alți preoți pe care îi cunosc, care suntem împreună în casă, cu prima ocazie, evident, ne vom vaccina.” [15]

Factorii mass-media. Timp de trei decenii de tranziție mass-media din Republica Moldova a suferit o continuă metamorfoză: de la redacțiile susținute material de stat, de la promovarea ideologiei unui singur partid, întruchipând „cugetul, onoarea și conștiința poporului”, la multipartitism, cu mai multe redacții, posturi de radio și televiziune, case (holdinguri), trusturi, companii corporații-media. Promovarea intereselor de partid, de grup și personale ale liderilor a declanșat un adevărat război psihologic al politicienilor împotriva poporului lor cu armele arsenalului mediatic, ce face, până la urmă, ca viața trusturilor media să fie efemeră. În preajma alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, în Republica Moldova existau și acționau cinci mari companii-media:

1. Jurnal Trust Media (JTM) - cu postul Jurnal TV și cu site-ul *jurnaltv.md*, ziarul Jurnal de Chișinău - cu *jc.md*, postul de radio Jurnal FM - cu *jurnal-fm.md*, portalul de știri *jurnal.md*, ziarul săptămânal *ECONOMIST*, tabloidul *Apropo Magazin* - cu *apropomagazin.md* (ne-actualizat din 2018) și agenția de publicitate *Reforma Advertising*;
2. General Media Grup Corp (GMGC) - cu posturile de televiziune *Prime*, *Canal 2*, *Canal 3* și *Publika TV*, cu site-urile aferente: *prime.md*, *canal2.md*, *canal3.md* și *publika.md*, precum și postul de radio *Publika FM*, care

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

- retransmite conținutul jurnalistic al postului de televiziune *Publika TV*;
3. Compania *Prodigital SRL*, care deține posturile *PRO TV Chișinău*, *Acasă în Moldova* și site-ul *perfecte.md*;
 4. Mass-media afiliată Partidului Socialiștilor din Moldova (PSRM): *Accent TV*, *NTV Moldova*, *Exclusiv TV*, *Aif.md*, *Primul în Moldova*;
 5. Trustul afiliat partidului politic Șor, apărut în 2018, cu posturile de televiziune *Orhei TV*, *TV Centrală* (fostul post de televiziune *Euro TV*) și postul de *Radio Orhei FM*.

Cercetările efectuate de Magenta Consulting în 2020 dovedesc, că cea mai importantă sursă de unde populația se informează zilnic este televiziunea - 58%, pe locul doi se situează Internetul - 42%, siturile de știri 20%, radioul - cu 19% și presa tipărită - 8%.

Sursele de informare vizionate cel mai mult în ultima lună în care respondenții au cea mai mare încredere: televiziunea - 46%; rețelele de socializare - 19%; siturile de știri - 17%; radio - 3%; ziare - 0,35%.

Majoritatea respondenților, cel puțin o dată pe lună, au accesat internetul - 73%. Peste jumătate dintre internauți (58%), intră pe Facebook de câteva ori pe zi, iar Instagram este accesat de mai multe ori pe zi de 31% respondenți. Aproape toți respondenții accesează internetul pentru a comunica cu prietenii și rudele - 94% și pentru a utiliza rețelele de socializare - 91%. În scop de informare, internauții (73%) accesează: *jurnal.md* - 27%, *diez.md* - 25% și *știri.md* - 22%, *point.md* - 21%, *protv.md* - 18%, *agora.md* - 14%, *publika.md* - 13%, *tv8.md* - 11%, *prime.md* și *unimedia.md* câte 9%, *zdg.md* - 7%, *rise.md* - 3%, *newsmaker.md* - 3%, și *esp.md* - 3%.

Respondenților le-au fost prezentate mai multe știri sau enunțuri, primele două fiind adevărate, iar ultimele trei - false. Participanții la sondaj au fost rugați să identifice știrile pe care le consideră adevărate și cele pe care le cred false - 44% dintre respondenți au afirmat că știrea falsă legată de COVID-19 este adevărată: „COVID-19 a fost creat special în laboratoare pentru a reduce populația mondială”. Majoritatea participanților la focus grupuri au afirmat că, în Republica Moldova, foarte puțini oameni pot depista informația falsă. În opinia unei persoane, pentru bătrânii din mediul rural este cel mai greu, deoarece ei au acces la foarte puține surse de informare. De asemenea, un alt participant la focus grup consideră că o rețea de socializare, care nu este un site oficial, poate transforma știrea într-una falsă [16].

Analiza de conținut sumară a audiovizualului din Republica Moldova în timp de pandemie COVID-19 demonstrează preocuparea televiziunilor pentru spectacol. În 2020-2021 (prima jumătate a anului), pandemia COVID-19 este prezentă de regulă în programele de actualități de parcă ar fi comunicate militare pe timp de război: număr de infectați, sursele de infecție: naționale (cazuri autohtone) și internaționale, bolnavi în stare gravă, intubați, numărul celor tratați și a celor, care „au pierdut lupta cu covidul”. Comunicatele de două sau trei ori pe zi, în 2020 le prezenta ministra sănătății, au fost cazuri când le-a prezentat și prim-ministrul. O atare abordare poartă caracter propagandistic și sugerează auditoriului grija guvernării pentru cetățeni, în timp ce sistemul medical se confrunta cu probleme grave. Iar indicatorii morbidității și ai mortalității, prezentați în formă de cifre absolute, nu spun nimic publicului, ba dimpotrivă, unul și același conținut, dar cu indicatori diferiți repetat, buimăcește mințile, adoarme vigilența trezind indiferență. Între programele de divertisment, printre emisiuni muzicale și culinare, prezente în grile de emisie în mare la toate canalele TV, în 2020 producătorii postau clipuri sociale de instruire profilactică a populației, realizate cu susținerea Organizației Mondiale a Sănătății ce promovau mesaje gen: „coletele poștale primite din China nu sunt periculoase”, mesaj repetat insistent chiar și atunci când în China virusul SARS-CoV-2 a fost luat sub control strict, iar cazurile noi de COVID-19 se dovedeau singulare și de import. Majoritatea posturilor TV din Republica Moldova, dacă nu toate, au exclus din programele lor emisiunile educative și instructive de epidemiologie, virusologie, dezbateri sociale, ale talk-show-urilor tematice consacrate profilaxiei anti COVID-19. Aceasta se întâmplă în timp ce pe rețelele internetului apar tot felul de postări, de știri false, gen „antene 5G”, sau „cipuri în formă lichidă de control global al omenirii”, de sfaturi „utile”, de „experiențe personale” ale unor anonimi ce se dau știutori în toate, de pericolul vaccinelor, de rețete medicale și metode de tratament netradițional și eficiente.

Spectacolul COVID-19, pe arena mediatică din Republica Moldova, a bulversat societatea, a despărțit oamenii în grupuri de discuții sterile, producând situații de incertitudine cu consecințe grave a morbidității și a mortalității populației.

Concluzii. Pandemia COVID-19 (perioada 2020-2021) în Republica Moldova a marcat structurile fragile ale instituțiilor sociale, a relevat lipsa elitei politice; gândirea absurdă a conducătorilor de vârf, interesele lor înguste; orientările

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

debusolate ale cetățenilor în mediul social, uneori în detrimentul vieții lor și ale apropiaților lor; inconsistența unor centre de coagulare a energiilor sociale capabile să mențină cetățenii împreună pe orbita supraviețuirii în situații de criză.

Puterea medicinei moderne în condițiile pandemiei COVID-19 este necesară, dar nu și suficientă. În cazul unui virus înalt contagios este importantă capacitatea populației de a-și schimba tiparele comportamentale în funcție de recomandările specialiștilor. De cultura fiecăruia și a tuturor depinde felul cum sunt înțelese și implementate deciziile autorităților. Voința celor puternici solicită susținerea putinței celor mulți, în mod contrar se produce o solidaritate organică deformată.

Virusul SARS-CoV-2 se manifestă în mediul social-uman. El este un organism viu, microbiologic reprodus de organismul uman și propagat în mediul social. Ca orice organism viu virusul coronar duce permanent lupta pentru existență în mediul lui vital. Puterea lui depinde de starea mediului social-uman, de cultură, știință, deschidere, comunicabilitate, în definitiv, de nivelul de civilizație de care dă dovadă societatea. În mediul social-uman populația de virus coronar crește până la un anumit număr, apoi se reduce ca orice populație în procesul luptei biologice pentru ființare, însă virusul coronar nu dispare, ci căpăta noi forme, produce noi tulpini, iar forța lor vitală poate fi determinată și de mediul social-uman unde s-au format noile tulpini.

Evoluția tulpinii Delta, mult mai contagioasă și agresivă, cu un nou anti-record de 60 de decese într-o zi (10.11.2021), cu un număr total de decese de 8099 (18.03.2020 - 10.11.2021), nu poate fi explicată în afara mediului social-uman, făcând abstracție de dezvoltarea Republicii Moldova ca stat nou, suveran și independent.

Timp de trei decenii (1991-2021) de existență ca stat suveran și independent, Republica Moldova a fost guvernată de 21 de cabinete de miniștri și 16 prim-miniștri. Schimbarea permanentă a guvernelor a provocat o dezvoltare turbulentă, haotică, marcată de instabilitate politică și revizuri de concepții și reorientări ale vectorilor, de valorificare inefficientă a capitalului uman și social, de creștere a instabilității sociale, a inegalităților economice pe regiuni, după venituri, consum, repartizarea proprietății.

Democratizarea societății s-a produs pe fundalul apariției și lansării în viața politică a mai multor partide, care de fapt, în mare proveneau de la unul singur, partidul comunist al URSS. Trecerea la economia de piață și la o dezvoltare

liberală a solicitat schimbări de mentalitate care se produc încet, purtând amprenta interferențelor mai multor factori de ordin istoric și cultural, economic și social, psihologic și de drept.

Dorința de a trăi ca cei bogați în capitalism, dar a munci cum se lucra pe vremuri în socialismul colectiv, formează un mod de gândire individualistă, unde se admite tocmeală în lege și repartizare de bunuri după gradul de putere politică și statut social.

În mod monstruos, apare o formă de conștiință socială, produs al gândirii comuniste, suprapusă liberalismului haotic și agresiv, caracteristic capitalismului sălbatic. Se naște un fel de solidaritate și coeziune socială efemeră, după interese de moment. Astfel particularul poate substitui generalul, iar principiile democrației degenerază în anarhie.

Molima COVID-19 care acționează global, la nivel local, în Republica Moldova dovedește morbiditatea mediului social; riscurile la care este supus individul uman, lipsa de protecție sanitară și de securitate economică și socială; inconsistența factorilor politici; superficialitatea elementelor culturii cercetării și educației; degradarea comunicării, cuprinsă de fals și manipulare; antrenarea religiei în spectacole politice; nestatornicia factorului uman, inconstanța și slăbiciunea lui în fața ispitelor materiale și senzuale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Berca C., Babeș V., Soare C. Fața nevăzută a lui Marte. București: Editura militară, 1991, 192 p.
2. Marga A. Democrație din afară? Cotidianul, 3 iulie 2021.
3. Bădescu I. Noopolitica războiului nevăzut. Chișinău: Universitatea Populară; Mica Valahie, 2019.
4. Larousse, Dicționar de sociologie. București, Universul enciclopedic, 1996.
5. Zamfir C., Stănescu S. Enciclopedia dezvoltării sociale. Iași: Polirom, 2007.
6. Volnițchi I. Istoria partidelor din Republica Moldova (1991-2009). Chișinău: "Tipografia Centrală", 2010.
7. Dodon: "Coronavirusul poate să treacă prin organismul omului și să nu observăm. Așa cum trece o gripă" VIDEO | RFI România: Actualitate, informații, știri în direct.
8. Negură P., Gașper L., Potoroacă M. Capitalul social și coeziune socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19. In: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană. Chișinău: "Tipografia Centrală", 2021.

Solidaritatea și coeziunea socială în Republica Moldova în contextul pandemiei COVID-19

9. Gripa din 1918: cronică unui dezastru neanunțat (descopera.ro)
<https://www.descopera.ro/stiinta/9138771-gripa-din-1918-cronica-unui-dezast-tru-neanuntat>
10. Țimonea D. Epidemia de gripă uitată din urmă cu 85 de ani: au murit 46.000 de români, majoritatea copii și tineri.
https://adevarul.ro/locale/alba-iulia/epidemia-gripa-uitata-urma-85-ani-murit-46000-romani-majoritatea-copii-tineri-1_5e7252075163ec4271052919/index.ht
11. Sofronie V. Reforma Sistemului Sanitaro-Epidemiologic în raionul Edineț. In: Materialele simpozionului practico-științific "Optimizarea supravegherii epidemiologice la nivel de teritoriu rural", Edineț, 2000, pp. 10-30.
https://sanatatea.com/stiinta/20170125_reforma.pdf
12. Biserica din Moldova susține teoriile conspirației legate de 5G, vaccinuri și Bill Gates.
<https://ziare.com/social/biserica/biserica-din-moldova-sustine-teoriile-conspiratiei-legate-de-5g-vaccinuri-si-bill-gates-1611912>
13. Mitropolia Basarabiei îngrijorată de apariția primelor trei cazuri de infectare pe teritoriul țării noastre cu Covid 19 | Mitropolia Basarabiei și Exarhatul Plaiurilor
<https://mitropoliabasarabiei.md/mitropolia-basarabiei-ingrijorata-de-aparitia-primelor-trei-cazuri-de-infectare-pe-teritoriul-tarii>
14. Mitropolia, despre vaccinarea anti-COVID-19: „Este o decizie personală”.
<https://noi.md/md/societate/mitropolia-despre-vaccinarea-anti-covid-19-este-o-decizie-personala>
15. Mitropolia Basarabiei: Creștinii ortodocși ar trebui să decidă singuri dacă se vaccinează sau nu împotriva noului tip de coronavirus (theworldnews.net).
16. Percepția moldovenilor față de știrile false și cele propagandiste. <https://consulting.md/rom/statistici-si-publicatii/perceptia-moldovenilor-fata-de-stirile-false-si-cele-propagandiste>

DISTANȚĂ SOCIALĂ ȘI REPREZENTĂRI SOCIALE FAȚĂ DE PERSOANELE FĂRĂ ADĂPOST ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE STIGMATIZARE ȘI AJUTORARE

SOCIAL DISTANCE AND SOCIAL REPRESENTATIONS OF HOMELESS PEOPLE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: BETWEEN STIGMA AND HELP

Petru NEGURĂ, *doctor în sociologie, conferențiar universitar*

Summary

The research conducted by the author in May 2017 (n = 1091) highlights an increased social distance from homeless adults in the Republic of Moldova. Research conducted in 2020 (n = 1201) confirms the greater social distance from homeless people in Moldova. At the same time, according to the results of the 2017 survey, a high proportion of respondents showed their willingness to help a homeless person if s/he asked for help. This article seeks to explain this contradictory finding by triangulating it with three sets of data: (1) the social representation of the respondents towards the homeless in their society, (2) the representation of the homeless in print and visual media in the country (2010-2016), and (3) the state policies in the last decades towards the homeless. The article concludes that the greater social distance towards and the willingness to help homeless people shared by the participants in our research are analogous to the contradictory media representation (with philanthropic and stigmatizing significance) and the binary character (repressive and assisting) of state policies towards homeless persons in the recent decades.

Keywords: *homeless, social distance, social representations, stigmatization, help, Republic of Moldova.*

O cercetare realizată de autor în mai 2017 scoate în evidență o distanță socială percepută relativ ridicată exprimată de respondenți față de persoanele fără adăpost din Republica Moldova. Doar 21% dintre respondenți ar accepta ca persoane fără adăpost „să se afle în vecinătatea locuinței” lor și 20% i-ar accepta „pe străzile localității” lor. O altă cercetare realizată în iulie 2020 confirmă

distanța socială ridicată față de persoanele fără adăpost. În același timp, conform rezultatelor cercetării din 2017, o proporție ridicată de respondenți (93%) și-a declarat disponibilitatea de a ajuta o persoană fără adăpost, dacă aceasta le-ar cere ajutor. Articolul de față încearcă să explice această contradicție aparentă (între distanța socială ridicată și disponibilitatea de ajutorare) prin coroborarea acestor date cu trei serii de informații: 1) reprezentarea socială împărtășită de respondenți față de persoanele fără adăpost din societatea lor, 2) reprezentarea mediatică a persoanelor fără adăpost în presa scrisă și vizuală din țară, și 3) politicile statului față de persoanele fără adăpost în ultimele decenii.

Premise teoretice și ipoteze de lucru

Pentru a examina atitudinile respondenților față de persoanele fără adăpost din Republica Moldova, în acest articol, folosim conceptele de distanță socială și reprezentări sociale. După Bogardus [1, p. 309], distanța socială măsoară atitudinile persoanelor, exprimate emoțional și semiconștient, în privința unui alt grup sociocultural. Distanța socială afectivă indică astfel nivelul de toleranță inter-group [1]. Cercetătorii au scos în evidență legătura conceptuală dintre distanța socială și distanța fizică. Proximitatea și respectiv distanța fizică pot indica gradul de interacțiune și reciprocitate între persoane din grupuri diferite [2], [3]. Distanța socială implică câteva componente importante și anume: *afectivă* (ce reprezintă afinitatea emoțională dintre grupuri), *interactivă* (frecvența interacțiunilor între grupuri), *culturală* (reprezentând gradul de comunitate a valorilor și „capitalului cultural” între anumite grupuri [4]), *normativă* (reflec-tând gradul de recunoaștere partajată a unui set de norme sociale) [5, p. 542]. Distanța socială are de asemenea o dimensiune performativă, în măsura în care ajută la „managementul impresiilor” în relație cu ceilalți, fiind astfel un factor de organizare și coeziune socială [6], [7].

Persoanele adulte fără adăpost reprezintă un grup puternic stigmatizat în societățile occidentale și în Europa de est [8], [9], [10], [11], [12]. Persoanele fără adăpost sunt mai stigmatizate decât alte persoane sărace, dar la fel sau mai stigmatizate decât persoanele spitalizate psihiatric [8, p. 323]. Atitudinile stigmatizante față de persoanele fără adăpost sunt însoțite de percepția unei distanțe sociale ridicate, asocierea cu devianța (boala psihică și consumul de substanțe), neîncrederea, sentimentul de teamă, disconfort, murdărie etc. [8, p. 326]. Credința potrivit căreia persoanele fără adăpost și-ar datora condi-

ția propriilor acțiuni accentuează atitudinile stigmatizatoare și distanța socială față de aceste persoane, spre deosebire de alte categorii de persoane stigmatizate, cum ar fi persoanele cu dizabilități mintale [13], [8], [9].

Oamenii tind să acționeze prosocial, de exemplu, prin donații sau diverse forme de ajutor, în special în raport cu cei de care se simt apropiați emoțional [14]. Totuși, oamenii pot oferi donații sau ajutor în diverse forme și unor persoane din alte grupuri (de exemplu, persoanelor nevoiașе), dar în special celor cu o înfățișare acceptabilă sau pentru cauze ce reprezintă beneficiarii donației într-o manieră considerată acceptabilă [15, p. 687]. Mai multe raționalități și ideologii se suprapun și concurează în actele de donație filantropică [15], [14].

Reprezentările sociale constituie un instrument teoretic fiabil de explorare a percepțiilor și atitudinilor față de persoanele fără adăpost și alte persoane vulnerabile. Pentru Flament, reprezentările sociale sunt „un set organizat de cogniții referitoare la un obiect, împărtășit de membrii unei populații omogene față de acest obiect” [16, p. 37-58]. După Moscovici (1976), fondatorul școlii franceze a reprezentărilor sociale, conținutul unei reprezentări sociale este alcătuit din trei tipuri de elemente: opinii, atitudini și stereotipuri. Opiniile reprezintă judecăți generale despre lume și lucruri. Atitudinile sunt judecăți sau cogniții cu o certă componentă evaluativă. În fine, stereotipurile constituie judecăți evaluative care, spre deosebire de atitudini, sunt extrem de rigide [18]. Din punct de vedere structural, reprezentările sociale sunt organizate în jurul unui nucleu central, format din elemente de cogniție consensuale pentru o anumită colectivitate/societate în raport cu un anumit obiect. Nucleul central este durabil și definitoriu pentru o reprezentare socială [19]. Dimpotrivă, elementele periferice ale unei reprezentări sociale, formate din elemente de cogniție alternative față de cele din nucleul central, pot fi supuse unei anumite transformări în timp. Elementele periferice asigură adaptarea grupului la schimbare [16], [20]. Într-o înțelegere sociologică, reprezentările sociale sunt construite în dinamica câmpului social. Grupurile sociale își dispută contribuția la constituirea reprezentărilor sociale. Reprezentările sociale sunt generatoare de poziții în interiorul câmpului social [21].

Presa scrisă și vizuală contribuie semnificativ la construirea și consolidarea reprezentărilor sociale despre persoane fără adăpost [22], [23], [24], [25], [26]. Reprezentarea creată de media față de persoane fără adăpost este cadrată de regulă prin selectarea informației cu caracter violent și spectacular [23], [25]. Mai mulți

cercetători au scos în evidență caracterul bipolar al reprezentării media a persoanelor fără adăpost între un pol filantropic și unul stigmatizant [22], [27], [25].

Ipoteza de lucru care ne-a ghidat în elaborarea acestui studiu explorator este că distanța socială față de persoanele fără adăpost și disponibilitatea de ajutorare a acestor persoane se află în relație cu trei variabile: 1) reprezentarea socială generală față de această categorie de persoane, 2) imaginea persoanelor fără adăpost în presă și 3) politicile statului față de această categorie de persoane. O ipoteză de lucru complementară este că informația contradictorie din presă și caracterul binar al politicilor statului față de persoane fără adăpost sunt analoge cu caracterul bipolar al reprezentării sociale împărtășite de participanții la cercetarea noastră.

Notă despre metodologie

Pentru a măsura distanța socială față de persoanele fără adăpost din Republica Moldova, în perioada 27 aprilie – 14 mai 2017 am elaborat și aplicat o anchetă prin chestionar în cadrul unui sondaj de opinie de tip omnibus aplicat în colaborare cu compania de sondaje IMAS-Moldova. Eșantionul este stratificat și probabilistic de 1091 respondenți adulți (18 ani și peste) și este reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova (fără regiunea transnistreană). Eroarea maximă de eșantionare este de ± 3.0 . Interviuurile au fost realizate la domiciliile respondenților în limbile română și rusă. Ancheta a urmărit măsurarea distanței sociale față de persoanele fără adăpost pe baza Scalei distanței sociale a lui Bogardus [1], adaptată scopului cercetării noastre. Am pus respondenților două serii de întrebări: „Vă rugăm să precizați dacă ați accepta ca persoane fără adăpost... 1) să lucreze cu Dvs. (în ipoteza că dvs. ați lucra); 2) Să fie în vecinătatea locuinței Dvs., 3) Să fie pe străzile din localitatea Dvs. O a doua serie de întrebări au fost următoarele: 1) „Ați accepta să ajutați o persoană fără adăpost, dacă ea v-ar cere ajutor?” și 2) „Dacă da, în ce fel ați accepta să ajutați o persoană fără adăpost?”. Răspunsurile la aceste întrebări au fost supuse unei analize statistice de asociere prin aplicarea testului *Chi* pătrat.

De asemenea, în cadrul anchetei prin chestionar realizată în iulie 2020 de către echipa Centrului de Sociologie și Psihologie Socială din cadrul Institutului de cercetări Juridice, Politice și Sociologice (CSPS/ICJPS) „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”, am introdus o serie de întrebări privitoare la distanța socială a respondenților față de persoanele fără adăpost și alte grupuri

socioculturale din Republica Moldova. Această cercetare a fost realizată pe un eșantion probabilistic și stratificat de 1202 de subiecți, reprezentativ pentru populația adultă a Republicii Moldova. Întrebările privind distanța socială au fost adaptate după Scala distanței sociale a lui Bogardus [1]. Respondenții au fost întrebați dacă ar fi de acord ca persoane din diverse grupuri (aici: persoane fără adăpost) să fie membri ai familiei respondenților, vecini, colegi, membri ai comunității, cetățeni ai țării sau ar prefera să plece din țară. Răspunsurile la întrebările acestei cercetări au fost de asemenea supuse unei analize de asociere prin aplicarea testului de semnificație *Chi* pătrat.

Pentru a scoate în evidență elemente semantice ce constituie reprezentarea socială pe care o împărtășesc locuitorii din Republica Moldova față de persoanele fără adăpost, am adaptat metoda asocierii libere aplicată de Moscovici [17]. Astfel, participanților la ancheta din mai 2017 ($n = 1091$) le-a fost pusă o întrebare deschisă: „Ce vă vine în minte în primul rând când auziți „persoană fără adăpost” sau „boschetar”?”. Respondenții au putut da o variantă de răspuns, de regulă un cuvânt sau expresie, articulată semi-reflexiv prin asociere liberă cu obiectul „persoană fără adăpost” sau „boschetar”. Răspunsurile la această întrebare au fost tematizate (grupate pe categorii tematice) și cuantificate în procente în raport cu numărul total al răspunsurilor (și al ne-răspunsurilor). Categoriile tematice astfel create au fost clasate la rândul lor în funcție de trei categorii de semnificație: neutre, neutru-pozitive și neutru-negative. În fine, am clasat toate categoriile tematice în trei sub-categorii semantice: constatative, explicative și performative. Scopul acestei analize este de a discerne structura semantică a răspunsurilor și astfel a reprezentării sociale împărtășită de respondenți față de persoanele fără adăpost.

Pentru a examina reprezentarea creată de mass-media față de persoanele fără adăpost în Republica Moldova, am colectat mai mult de 50 materiale de presă: articole de presă, reportaje scrise, radio și TV, știri, analize etc., publicate și difuzate între 2010 și 2016. Toate materialele colectate se referă, în principal sau tangențial, la persoane fără adăpost (din Republica Moldova). Materialele colectate au fost supuse unei analize tematice, prin codarea conținutului acestor materiale media în funcție de categorii tematice create și aplicate de autor după modelul „Grounded theory”, cu ajutorul programului de analiză calitativă a datelor NVivo-10 [28], [29]. La analiza acestor materiale ne-am bazat pe ipoteza potrivit căreia frecvența referințelor incluse în fiecare categorie tematică indică asupra pregnanței acestui element semantic în reprezentarea socială construită de media [17], [18].

Distanță socială și reprezentări sociale față de persoanele fără adăpost în Republica Moldova: ...

Una din ipotezele care a orientat acest studiu este că politicile publice ar putea avea o relație de tip cauză-efect cu opiniile publice în legătură cu un anumit fenomen social, în cazul nostru persoanele fără adăpost [30], [31], [32]. Într-un subcapitol al acestui articol am efectuat o analiză socio-istorică a politicilor aplicate de instituțiile statului în Republica Moldova și în fosta Republică Sovietică Socialistă Moldovenească cu privire la persoanele fără adăpost. Politicile aplicate față de această categorie de persoane au fost clasate în funcție de tipul de abordare aplicat grupului-țintă (asistențial *versus* represiv).

Distanță socială și percepții față de persoanele fără adăpost în Republica Moldova

După cum am anunțat în introducerea acestui articol, datele anchetei din mai 2017 (n = 1091) scot în valoare o percepție echivocă față de persoanele adulte fără adăpost. Pe de o parte, nivelul de acceptare a acestor persoane, indicat prin distanța socială afectivă față de ele, este scăzut. Astfel, 21% dintre respondenți ar accepta ca persoane fără adăpost „să fie în vecinătatea locuinței” lor și 20% i-ar accepta „pe străzile localității” lor. Totodată, 53% dintre respondenți s-au arătat dispuși să lucreze (în ipoteza că aceștia ar lucra) cu niște persoane fără adăpost (Fig. 1).

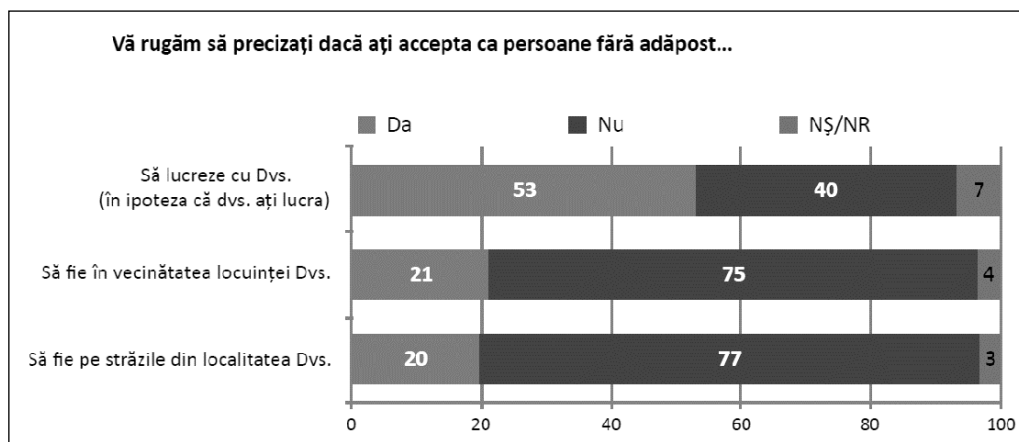

Fig. 1. Structura răspunsurilor la întrebarea „Vă rugăm să precizați dacă ați accepta ca persoane fără adăpost...”

Pe de altă parte, o proporție mare dintre respondenți (93%) și-a declarat disponibilitatea de a ajuta o persoană fără adăpost, dacă aceasta le-ar cere ajutor (Fig. 2).

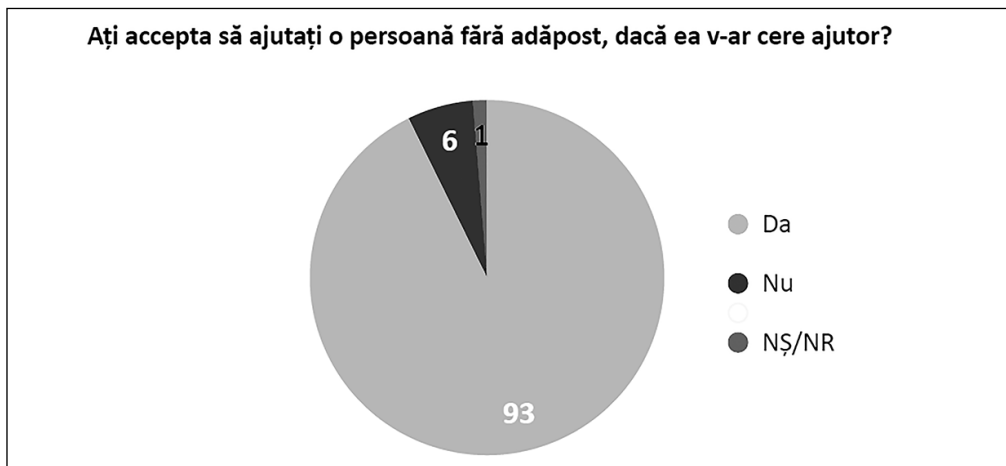

Fig. 2. Răspunsurile la întrebarea „Ați accepta să ajutați o persoană fără adăpost, dacă ea v-ar cere ajutor?”

Dintre cei dispuși să ajute o persoană fără adăpost, 98% ar accepta să o ajute cu mâncare, 97% cu haine, 60% cu bani, 36% oferindu-i adăpost, iar 15% cu altceva (categoria „Altceva” include: angajare în câmpul muncii - 7.1%, cu un sfat - 4.7%, ajutor social - 1.3%, ajutor medical - 1.1% etc.) (Fig. 3).

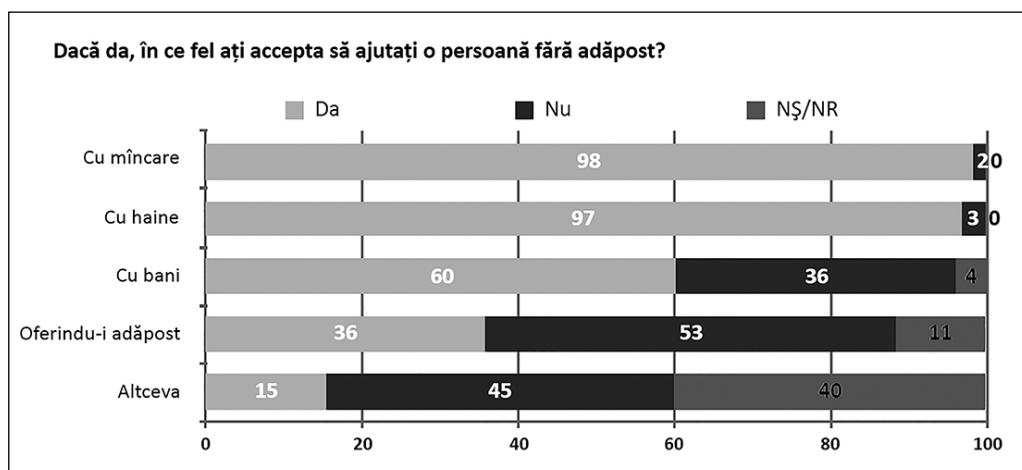

Fig. 3. Răspunsurile la întrebarea „Dacă da, în ce fel ați accepta să ajutați o persoană fără adăpost?”

Percepția unei distanțe sociale ridicate vizavi de persoanele fără adăpost este destul de omogenă și consensuală în societatea moldoveană vizavi de persoanele fără adăpost: în general, nu se observă diferențe semnificative sta-

tistic între diferite categorii sociale, de vârstă și de gen. Totuși, câteva ușoare diferențe pot fi notate.

Tinerii de 18-25 ani sunt ceva mai deschiși să accepte persoane fără adăpost în vecinătatea locuinței lor: 31,5% față de în jur de 19% dintre celelalte categorii de vârstă; 27% dintre tineri ar accepta persoane fără adăpost pe străzile localității lor, față de în jur de 18% dintre alte categorii de vârstă; 61,5% ar accepta persoane fără adăpost să lucreze cu ei/ele, față de în jur de 53% pentru alte grupe de vârstă. De altfel, această ultimă diferență este semnificativă statistic ($P = ,002$). De notat, totuși, că rata de ocupație a persoanelor tinere (15-24 ani) este de 19,6%, față de 49% printre persoanele de 25-34 ani și 60% în segmentul de vârstă 35-44 ani [33].

Respondenții din municipii ar fi ceva mai dispuși să accepte persoane fără adăpost în vecinătatea locuinței lor (23%) și pe străzile orașului lor (25,7%), față de respondenții de la sate (20% și 18%). Cei de la sate ar fi, în schimb, mai deschiși să lucreze cu persoane fără adăpost (56,3%) față de persoanele din municipii (49,9%). Aceste diferențe nu sunt semnificative statistic (testul *Chi* pătrat).

Variația cea mai semnificativă este deci cea legată de vârsta respondenților. Putem avansa ipoteza că persoanele mai vârstnice și cele mai tinere au fost socializate în medii sociopolitice diferite și deci au fost expuse unui discurs ideologic dominant diferit. Așa cum vom arăta într-un subcapitol din acest articol, politica statului sovietic a fost una preponderent represivă față de persoanele „vagabonde”, acestea fiind condamnate penal pentru „parazitism social”. Prin urmare, diferența dintre respondenții tineri și cei mai vârstnici ar putea fi mai curând de ordin mental și cognitiv, prin modul în care persoanele – vârstnice și tinere – își definesc fenomenul persoanelor fără adăpost, originea acestuia și prin modul în care aceste persoane își articulează distanța socială afectivă față de persoane fără adăpost, sub influența diferitor factori de socializare.

Așadar, variațiile și diferențele în funcție de categoriile socio-demografice ale respondenților sunt, în general, minore. Așa cum s-a spus mai sus, percepția față de persoane fără adăpost este destul de larg împărtășită și consensuală, atât în ceea ce privește distanța socială afectivă ridicată față de persoanele fără adăpost, cât și în legătură cu disponibilitatea subiectivă de ajutorare a acestor persoane. Variațiile legate de vârsta respondenților ar putea exprima o tendință spre o mai mare acceptare și o disponibilitate de solidaritate și ajutorare mai largă în societatea noastră față de persoanele fără adăpost.

Rezultatele acestei anchete scot în evidență o contradicție aparentă între distanța socială afectivă ridicată față de persoanele fără adăpost și disponibilitatea subiectivă de a ajuta o persoană fără adăpost. Din punctul nostru de vedere, aceste date trebuie citite împreună, dar contextualizate separat.

Pentru a verifica validitatea rezultatelor din ancheta realizată în mai 2017, am întreprins în iulie 2021, în cadrul proiectului de cercetare realizat de CSPA/ICPS, o anchetă prin chestionar. Una din componentele acestei anchete a fost distanța socială față de diverse grupuri socioculturale din Republica Moldova, inclusiv persoanele fără adăpost. Această anchetă relevă și ea o distanță socială percepută relativ ridicată față de persoanele fără adăpost. Astfel, 0,7% dintre respondenți ar accepta ca persoane fără adăpost să fie membre ale familiei, 5,1% să fie vecine, 2,9% să fie colege, 23,0% să fie membre ale comunității, și 59,6% să fie locuitoare ale țării. 8,7% dintre respondenți ar prefera ca persoanele fără adăpost să plece din țară. Persoanele fără adăpost reprezintă unul din grupurile cele mai puțin acceptate în societatea moldoveană, comparabil cu cel al „romilor” și al persoanelor cu dizabilități mintale. Totodată, persoanele fără adăpost reprezintă un grup acceptat într-o mai mare măsură decât foștii deținuți și persoanele homosexuale (Tabelul 6).

Tabelul 6: Repartizarea răspunsurilor la întrebările privind distanța socială a respondenților față de persoanele fără adăpost și alte grupuri sociale din Republica Moldova

	Membri ai familiei		Vecini		Colegi		Membri ai comunității		Locuitori ai țării		Aș prefera ca ei să plece din țară	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Persoane fără adăpost	9	0,7%	61	5,1%	35	2,9%	276	23,0%	716	59,6%	105	8,7%
Ruși	352	29,3%	182	15,1%	91	7,6%	238	19,8%	268	22,3%	71	5,9%
Romi	39	3,2%	104	8,7%	60	5,0%	305	25,4%	546	45,4%	148	12,3%
Foști deținuți	15	1,2%	46	3,8%	28	2,3%	209	17,4%	665	55,3%	239	19,9%
Persoane homosexuale	15	1,2%	19	1,6%	15	1,2%	100	8,3%	494	41,1%	559	46,5%
Persoane cu dizabilități mintale	28	2,3%	61	5,1%	39	3,2%	297	24,7%	676	56,2%	101	8,4%

Sursa: Cercetarea realizată de CSPA/ICPS în iulie 2020 (n = 1202).

Ca și în cazul anchetei realizate în 2017, cercetarea din 2020 nu scoate în evidență diferențe notabile și semnificative statistic între diverse categorii socio-demografice de respondenți în exprimarea distanței sociale. Câteva diferențe semnificative pentru unele categorii de respondenți (și anume în ceea ce privește etnia, religia, stratul social autoatribuit, regiunea geografică și veniturile) pentru unele întrebări nu par suficiente pentru a trage niște concluzii ferme. De altfel, categoriile de vârstă ale respondenților nu marchează în această cercetare nicio diferență semnificativă statistic (*Tabelul 6*). Prin urmare, se poate spune că cercetarea din 2020 confirmă distanța socială relativ ridicată față de persoanele fără adăpost din societatea moldovenească. Expresia distanței sociale este distribuită în mod relativ uniform printre categoriile socio-demografice ale respondenților și, prin urmare, formează o percepție consensuală.

Cum înțeleg moldovenii fenomenul persoanelor fără adăpost?

Pentru a înțelege rezultatele anchetelor din 2017 și 2020, considerăm util să examinăm o altă serie de date, care ne va ajuta să surprindem modul în care respondenții își definesc semnificația fenomenului persoanelor fără adăpost. Participanții la ancheta din mai 2017 au fost invitați să dea o variantă de răspuns la întrebarea deschisă: „Ce vă vine în minte în primul rând când auziți „persoană fără adăpost” sau „boschetar”?” Răspunsurile la această întrebare au fost clasate pe categorii tematice și cuantificate procentual în funcție de frecvența referințelor raportat la totalitatea răspunsurilor (*Tabelul 7*). Cuvintele sau expresiile asociate prin asociere liberă cu ideea de persoană fără adăpost (sau „boschetar”), și atribuite unor categorii tematice, reprezintă grila de elemente semantice care constituie reprezentarea socială a persoanelor fără adăpost în societatea noastră.

La lectura acestei grile tematice, observăm că unele elemente prezintă mai degrabă o semnificație neutră („sărăcie”), altele denotă o semnificație neutru-pozitivă („milă”), iar altele – una preponderent negativă („hoți”). Am clasat aceste elemente în funcție de aceste trei categorii de semnificație (neutru, neutru-pozitiv și neutru-negativ). Astfel, elementele cu semnificație neutră din această grilă formează 32%, cele neutru-pozitive 20% și cele negative 20%. Alte 20% constituie non-răspunsurile, iar 8% reprezintă alte expresii, neclasate în această listă (*Fig. 3*).

Tabelul 7. Ce vă vine în minte în primul rând când auziți „persoană fără adăpost” sau „boschetar”? (Întrebare deschisă. O singură variantă de răspuns posibilă.)

Unități tematice	frecv.	procent
Milă	144	13.2%
Sărăcie	128	11.7%
Fără casă	110	10.1%
Fără noroc	93	8.5%
Necesită ajutor	69	6.4%
Bețiv	67	6.1%
Lene	58	5.3%
Trebuie să lucreze	39	3.6%
Lipsa igienei	33	3.0%
Conducere incompetentă	27	2.5%
Singurătate	23	2.1%
Viață grea	22	2.0%
Greutăți	21	2.0%
Viclenie	18	1.6%
Neglijență socială	10	0.9%
Fără griji	7	0.7%
Hoți	5	0.4%
NS/NR	217	19.9%
total	1091	100.0%

Sursă: Cercetarea realizată de autor în colaborare cu compania IMAS, mai 2017 (n = 1091).

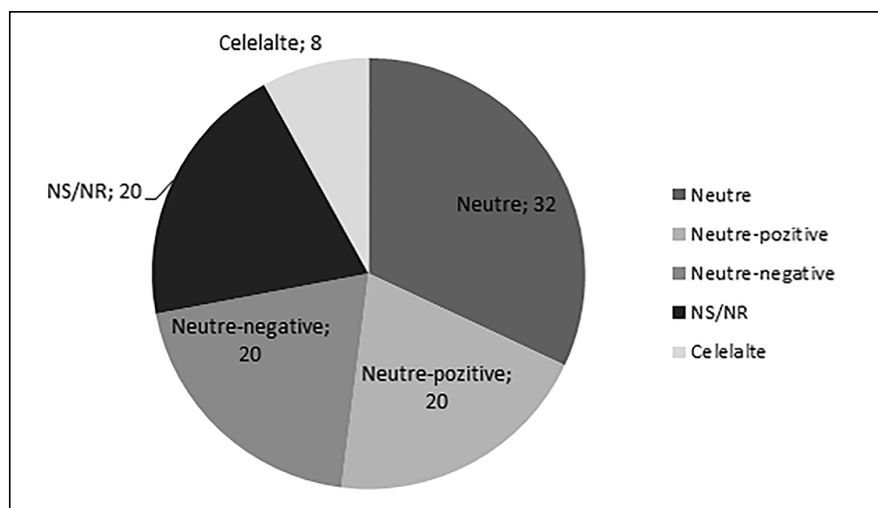

Fig. 3. Expresiile asociate cu „persoanele fără adăpost”, repartizate după tipul de semnificație (neutră, neutru-pozitivă, neutru-negativă), nu știu/nu răspund și celelalte

Din această distribuție a expresiilor asociate cu persoanele fără adăpost, după categoria de semnificație, putem constata că respondenții asociază fenomenul persoanelor fără adăpost în aceeași măsură (20%) prin expresii cu un conținut mai curând pozitiv (cum ar fi „milă” sau „necesită ajutor”) și cu elemente cu semnificație mai degrabă negativă: „bețiv”, „lene”, „lipsa igienei”, „trebuie să lucreze” etc. Pe lângă aceste elemente cu semnificație neutru-pozitivă și negativă, există și o serie de expresii asociate cu persoanele fără adăpost cu conținut neutru („sărăcie”, „fără casă”, „fără noroc” etc.). Totodată, un procent destul de ridicat (la fel de 20%) îl reprezintă ne-răspunsurile, ceea ce dovedește că acești respondenți fie nu au o reprezentare clară despre aceste persoane, fie nu au dorit să și-o împărtășească cu operatorul de cercetare. În fine, alte 8% de răspunsuri reprezintă expresii care nu au putut fi clasate în aceste categorii, dar despre care nu putem ști dacă sunt mai degrabă neutre, neutru-pozitive sau neutru-negative.

La o lectură atentă a elementelor din această grilă tematică, pot fi observate alte câteva categorii semantice pe care le-am numit *constatativă*, *explicativă* și *performativă*. O parte din categoriile tematice asociate cu persoanele fără adăpost sunt de natură constatativă (de exemplu: „fără casă”). Unele dintre acestea exprimă o stare afectivă provocată de ideea „persoanei fără adăpost” (de exemplu, „milă”). Majoritatea categoriilor tematice propun o explicație pe care respondenții o atribuie apariției fenomenului persoanelor fără adăpost. Expresiile grupate sub aceste categorii tematice sunt revelatoare asupra felului în care respondenții își reprezintă persoanele fără adăpost, fenomenul ca atare și, astfel, modul în care respondenții se poziționează față de persoanele fără adăpost, în calitate de grup social și indivizi. Din subcategoria expresiilor explicative fac parte următoarele elemente tematice: „sărăcie” (aceste persoane au ajuns fără adăpost din cauza sărăciei), „fără noroc” (pentru că nu au avut noroc), „bețiv” (pentru că sunt bețive), „lene” (pentru că sunt leneșe), „conducere incompetentă” (din cauza conducerii incompetente), „neglijență socială”. Unele răspunsuri, cum este „sărăcie”, explică fenomenul persoanelor fără adăpost printr-o stare de precaritate socioeconomică generalizată (și care, deci, depășește condiția individuală a unei persoane devenită fără adăpost). Alte explicații, cum este „fără noroc”, atribuie motivul degradării socioeconomice a acestor persoane unui hazard social pentru care nimeni nu s-ar face responsabil. Anumite expresii tematice explică fenomenul printr-un factor general („conducere incompetentă”, „neglijență socială”). În sfârșit, o parte din aceste expresii moti-

vează cauza degradării socioeconomice prin propriile vicii ale acestor persoane (beția, lenea). În cele din urmă, câteva răspunsuri au un caracter performativ, propunând o soluție problemei persoanelor fără adăpost: „necesită ajutor” (presupunând că ajutorul existent nu este suficient) și „trebuie să lucreze” (având în vedere că aceste persoane nu vor sau nu au posibilitatea de a lucra).

O încercare de deconstruire a percepției comune față de persoane fără adăpost

De ce respondenții anchetei din mai 2017 sunt rezervați să accepte persoane fără adăpost în vecinătatea locuinței lor și pe străzile localității (în jur de 20%) și în același timp se arată dispuși într-o proporție atât de mare (peste 90%) să le ajute în diverse feluri? Cum poți ajuta niște persoane dacă nici măcar nu vrei să le vezi pe lângă casă și pe străzile orașului? Contradicția ar putea avea o anumită coerență logică, căci dorința de ajutorare a acestor persoane, care răspunde unei norme etice în acest sens – aceea de a ajuta persoane nevoiașе, ar putea fi înțeleasă totodată de către respondenți ca o posibilă soluție la această problemă și astfel ca un mijloc de a nu le mai vedea în vecinătatea locuinței și pe străzi. Totuși, această contradicție de opțiuni, pe care o admitem coerentă din punct de vedere logic, este revelatoare asupra politicilor statului aplicate față de persoanele fără adăpost în societatea noastră. Acest subcapitol se sprijină pe ipoteza potrivit căreia politicile față de persoane fără adăpost ar putea avea o relație de cauzalitate cu opiniile publice în legătură cu persoanele fără adăpost [30], [31], [32].

Acceptarea redusă a persoanelor fără adăpost se reflectă ca în oglindă în politica pe care statul moldovean și, înainte de independență, cel sovietic, au aplicat-o persoanelor marginale, inclusiv persoanelor fără adăpost (așa-ziii „vagabonzi”). Autoritățile sovietice au criminalizat această categorie de persoane. În 1961, a fost adoptată o lege care prevedea pedepsirea așa-zisului „parazitism social” («за тунеядство»), a persoanelor care „refuzau” să întreprindă o activitate considerată utilă social, până la trei ani de pușcărie [12], [34]. Persoanele fără adăpost („vagabonzii”), prostituatele și persoanele care sufereau de alcoolism cronic, erau ridicate din stradă, duse la tratament forțat și condamnate la detenție în închisoare cu regim de muncă forțată. Poziția statului față de aceste persoane nu a putut să nu influențeze atitudinea cetățenilor față de ele,

cu atât mai mult cu cât în societatea sovietică exista un consens normativ în ceea ce privește valorizarea pozitivă a activităților calificate drept muncă, prin dezaprobarea generalizată a lipsei unei asemenea activități [35].

Începând cu 1991, acest articol al Codului Penal al Republicii Moldova a fost anulat. Totuși, abordarea poliției față de persoanele fără adăpost a continuat mult timp să fie una de natură represivă. Centrul de triere, de exemplu, gestionat de Ministerul de Interne, era o instituție care a păstrat multe practici represive exercitate în perioada sovietică în așa-zisul *spețpriiomnik* (спецприёмник), care a continuat să existe în Federația Rusă (astăzi instituție penitenciară pentru arest administrativ). La Chișinău, Centrul de triere era locul în care poliția interna în regim temporar persoane fără adăpost, le identifica, și după câteva zile le dădea drumul înapoi în stradă. În 2013, Centrul de triere a fost închis sub presiunea unor organizații neguvernamentale. Poliția a continuat, însă, să facă razii în spațiile locuite provizoriu de persoane fără adăpost, sub motivul de a identifica persoane aflate în urmărire penală. Câteva persoane fără adăpost ni s-au plâns, în interviuri, de diverse abuzuri comise față de ele de către angajați ai poliției.

Nici angajații diferitelor instituții medicale și de protecție socială nu-și ascund disprețul față de această categorie de persoane, pe care le percep și-i descriu ca pe niște beneficiari de „calitatea a doua”, atribuindu-le aproape în întregime responsabilitatea pentru condiția în care se află. Centrul de găzduire și orientare pentru persoane fără domiciliu stabil (Centrul) din Chișinău este singurul serviciu de acest fel în municipiu. Serviciile acordate în cadrul acestei instituții se reduc, de regulă, la cazare în camere suprapopulate, hrană și ocazional asistență medicală și asistență socială [36]. Centrul întruchipează la scară redusă evoluția recentă a politicilor statului față de persoanele fără adăpost în această țară post-sovietică. Instituția aplică abordarea binară a statului față de persoanele marginalizate. Pe de o parte, Centrul (și, la scară largă, statul) își asumă sarcina de a oferi asistență socială, asistență medicală și condiții de locuire beneficiarilor săi, ceea ce reprezintă „mâna stângă” a instituțiilor statului, pentru a-l parafraza pe Bourdieu [4]. Pe de altă parte, un anumit număr de angajați ai Centrului reprezintă abordarea „dură” a instituției și „mâna dreaptă” a statului, impunând și supraveghind disciplina [4], [37], [36].

Situat într-o periferie a orașului Chișinău, Centrul contribuie la subzistența acestor persoane și, totodată, la limitarea vizibilității lor pe străzile orașului. De

altfel, chestiunea vizibilității sociale a persoanelor fără adăpost este centrală în „construirea” percepțiilor și atitudinilor persoanelor domiciliat față de acest grup de persoane. Așa cum am arătat într-un studiu, marea majoritate a persoanelor fără adăpost (între 3000 și 5000 în orașul Chișinău, după unele estimări) rămân invizibile din punct de vedere social, spre deosebire de persoanele fără adăpost din marele orașe occidentale [38]. Invizibilitatea socială este determinată în primul rând de măsurile aplicate de poliție în epoca sovietică, și care au continuat și în perioada recentă sub diverse forme, pentru a „curăța” orașul de persoane marginale, în particular persoane fără adăpost. Totodată, persoanele fără adăpost din Chișinău, la fel ca în alte orașe post-socialiste, interiorizează această atitudine negativă față de ele din partea statului și a cetățenilor domiciliați, atitudine care are la bază o istorie lungă de marginalizare și stigmatizare. Astfel, majoritatea persoanelor fără adăpost se feresc să apară în public sau tind să-și controleze vizibilitatea.

Vizibilitatea socială limitată a persoanelor fără adăpost în spațiul public urban are drept consecință o percepție trunchiată a acestor persoane de către locuitorii domiciliați ai orașului. Oamenii își fac o părere în legătură cu persoanele fără adăpost în general în baza percepției pe care o au față de persoanele fără adăpost *vizibile* din orașul lor. Iar persoanele fără adăpost vizibile sunt de regulă cele „cronice”, adică prost îngrijite, cu semne vizibile de alcoolism, practicând cerșitul, consumând alcool în public etc. Totuși, această percepție comună nu ia în considerație o bună parte a persoanelor fără adăpost care nu au neapărat probleme de dependență de alcool sau droguri, se străduie să-și păstreze o înfățișare social acceptabilă, lucrează sau își caută de lucru, sunt victime ale unor escrocherii imobiliare sau ale unui proces de pauperizare la care o bună parte din populația Republicii Moldova a fost și rămâne expusă de la 1990 încoace.

Statul Republica Moldova a îmbrățișat o abordare binară față de persoanele fără adăpost, una asistențială (așa-zisa „mână stângă” a statului) și alta represivă („mâna dreaptă”). Ambele abordări au contribuit într-o anumită măsură la marginalizarea și stigmatizarea persoanelor fără adăpost, în primul rând prin atitudini și practici stigmatizatoare aplicate de către angajații serviciilor sociale și de ordine și, în al doilea rând, prin administrarea vizibilității sociale a acestor persoane în spațiul public.

Reprezentarea persoanelor fără adăpost în presa din Republica Moldova (2010-2016)

Potrivit mai multor cercetări, mass-media exercită o influență semnificativă asupra opiniilor publicului lor față de persoanele fără adăpost [22], [23], [24], [25]. Dacă alte instituții ce produc și reproduc informații și cunoaștere rămân în general discrete cu privire la persoanele fără adăpost, presa (cea tipărită, online, radio și televizuală) din Republica Moldova este destul de activă, în ultimele două decenii, în producerea și reproducerea de informații și imagini despre persoanele fără adăpost.

Pentru a analiza reprezentarea produsă de presă față de persoanele fără adăpost, am colectat prin motorul de căutare Google 50 materiale de presă (articole, știri, reportaje scrise, radio și TV etc.) publicate și difuzate între 2010 și 2016, referitoare la persoanele fără adăpost din Republica Moldova. Am aplicat acestor materiale o analiză tematică, prin repertorierea unui index de categorii tematice. Acest index constituie grila de conținut a acestui corpus de texte și materiale vizuale. *Tabelul 8* sintetizează o serie de teme și subteme atribuite de autor la lectura și analiza acestor materiale după modelul de analiză calitativă a datelor „Grounded theory” și cu ajutorul programului electronic de analiză de conținut NVivo-10 [28], [29]. În *Tabelul 8*, au fost selectate categoriile tematice care au acumulat un număr de trei sau mai mare de referințe tematice (fragmente din texte atribuite unei anumite categorii tematice).

Tabelul 8: Categori tematice în presa din Republica Moldova referitoare la persoane fără adăpost – PAFA (2010-2016)

Teme / subteme	Descriere sumară a temei	Frecvență referințe
Boschetarii	Persoanele fără adăpost (PAFA) în reprezentarea pe care o vehiculează ceilalți față de ei, mai ales față de acei considerați „irecuperabili” (boschetari, „bomji” etc.).	84
Boschetari-tomberoane	PAFA asociați cu persoanele care culeg din tomberoane.	16
Poliția	Atunci când se vorbește despre poliția că se ocupă sau ar trebui să se ocupe de persoane fără adăpost.	14

Centrul [adăpost]	Despre Centrul de găzduire și orientare pentru persoane fără domiciliu stabil și serviciile pe care le oferă PAFA.	13
Suport social	Se vorbește despre capitalul/ suportul social de care dispun PAFA: relații, părinți, rude, prieteni etc.	12
Locuință-fraudă	Despre felul în care o persoană și-a pierdut locuința în urma unei fraude.	8
Servicii sănătate	Despre felul în care PAFA beneficiază de servicii de sănătate.	8
PAFA-victime	PAFA sunt descrise ca victime ale diverselor forme de violență, fie din partea altor PAFA, fie din partea micilor criminali urbani.	8
Cerșit	Atunci când se vorbește că PAFA ar practica cerșitul sau când li se atribuie această practică.	7
Statul politici & servicii	Despre serviciile oferite de instituțiile de stat PFA.	7
Cum-devii-boschetar	Atunci când se vorbește și se explică procesul care conduce o anumită persoană să devină „boschetar”.	6
Locuință-fraudă-rude	Despre fraude de vânzare / cumpărare a locuinței cu implicarea vreunei rude.	6
Servicii ONG & biserici	Despre diverse servicii destinate PAFA prestate de ONG, biserici și grupuri confesionale.	6
Asistența socială	Despre asistență socială și asistenții sociali care la un moment dat, ocazional sau sistematic, îngrijesc de PAFA.	6
Centrul-de-triere	Centrul de triere al Comisariatului de poliție (închis în 2013) este locul în care poliția aducea persoanele fără adăpost, le identifica, le ținea câteva ore sau zile și le dădea drumul înapoi în stradă.	6
Primărie	Despre Primăria (în general, a orașului Chișinău) și felul în care aceasta soluționează problema PAFA.	6
Alcoolism	Despre consumul de alcool excesiv de către PAFA, etichetat drept alcoolism sau despre simptome atribuite alcoolismului.	5
Escroci imobiliari	Despre escroci și escrocherii de nivel înalt, prin implicarea funcționarilor publici de diverse nivele.	5
Cândva-a-fost...	Povești despre PAFA care cândva au fost persoane respectate și recunoscute în mediul lor.	5

Distanță socială și reprezentări sociale față de persoanele fără adăpost în Republica Moldova: ...

Partener de viață	Despre existența sau experiența relației persoanei fără adăpost cu un partener sau parteneră de viață.	5
Ajutor	Despre ajutorul primit (sau oferit) de la alții: organizații, rude, prieteni, cunoștințe, specialiști et al.	5
Guvernanți	În care se vorbește despre guvernanți, mai ales critic (de către subiecți PAFA).	4
Copii	Despre copiii PAFA și relațiile cu ei, în general dificile sau inexistente.	4
Spital-psihiatrie	Despre experiența de tratament într-un spital de psihiatrie sau despre rolul acestei instituții în devenirea unei PAFA.	4
PAFA-devianță	Atunci când PAFA sunt asociate cu acte de devianță.	4
Rude	Despre existența sau absența rudelor ca potențial suport / capital social sau lipsa acestuia.	4
Prieteni	Despre prietenii persoanelor fără adăpost sau lipsa lor.	4
Statistică PAFA	Despre diverse cifre vehiculate de reprezentanți ai statului sau de ONG despre numărul PAFA.	4
Centru-abuz	Despre diferite forme de abuzuri față de beneficiari și nereguli observate în Centrul de găzduire.	4
Stigmatizare „boschetar”	Atunci când o anumită categorie de persoane fără adăpost – „cronice” – sunt etichetate / stigmatizate.	4
Consum alcool	Despre practicile PAFA de consum de alcool, considerat excesiv sau cronic.	4
Dumnezeu-destin	Referințe la Dumnezeu de către PAFA ca la un stăpîn omnipotent și omniscient, care deține controlul vieții și destinului subiectului.	3
Asistență-stigmatizare	Când asistența face dovada unei forme de stigmatizare / discriminare față de PAFA, de către profesioniști.	3
Atitudine pozitivă	Când se vorbește despre diverse expresii de atitudine pozitivă manifestate de ceilalți față de PAFA.	3
Atitudini-presă	Atitudini și reprezentări despre PAFA vehiculate în presă.	3
Boschetari-vagabonzi	Când PAFA sunt asociate cu vagabonzii.	3

PAFA-frig	În care se vorbește despre persoanele fără adăpost care suferă de frig în timpul iernii.	3
PAFA-nebunie	Când persoanele fără adăpost sunt asociate cu anumite diagnosticuri psihiatrice.	3
Lenevie	Atunci când ceilalți îi consideră pe PAFA sau când persoanele fără adăpost însăși se califică leneșe sau despre lenevie ca un defect care i-ar caracteriza.	3
Divorț	Despre divorț ca un declanșator al unor crize care ar conduce, în final, la pierderea suportului familial și al domiciliului stabil.	3
Sănătate publică	Despre servicii de sănătate adresate persoanelor fără adăpost pentru prevenirea unor epidemii și altor riscuri de sănătate publică.	3
Frați - surori	Despre relațiile PAFA cu frații și/sau surorile, de regulă dificile sau inexistente.	3

Sursa: Lista categoriilor tematice din materialele de presă – Republica Moldova (2010-2016).

Dacă urmărim lista ierarhică a categoriilor tematice ce apar în presa din Republica Moldova (2010-2016), vom observa o distribuie a acestor teme în funcție de trei categorii semantice pe care le-am identificat și la examinarea reprezentării sociale a persoanelor fără adăpost printre respondenții anchetei din 2017 și anume: temele cu semnificație neutră, cele cu semnificație neutru-pozitivă și cele neutru-negative (*Fig. 4*).

Observăm că categoriile tematice cu semnificație neutru-negative, cum ar fi „Boschetarii”, „Boschetari-tomberoane” și „Alcoolism”, sunt cele mai numeroase în acest corpus ($n = 173$), urmate de cele cu semnificație neutră, cum sunt „Centrul-adăpost” și „statistică PAFA” ($n = 102$), urmate la mare distanță de cele cu semnificație neutru-pozitivă, de exemplu: „PAFA-victime” și „Ajutor” ($n = 33$). Procentual, categoriile tematice cu semnificație neutru-negative ar acumula 56%, cele cu semnificație neutră: 33%, iar cele cu semnificație neutru-pozitive: 11%. Această descriere de suprafață a semnificației materialelor de presă referitoare la persoanele fără adăpost sugerează că reprezentarea persoanelor fără adăpost în presa din Republica Moldova este preponderent negativă, cu o semnificație mai negativă decât reprezentarea socială a persoanelor fără adăpost printre respondenții anchetei din mai 2017.

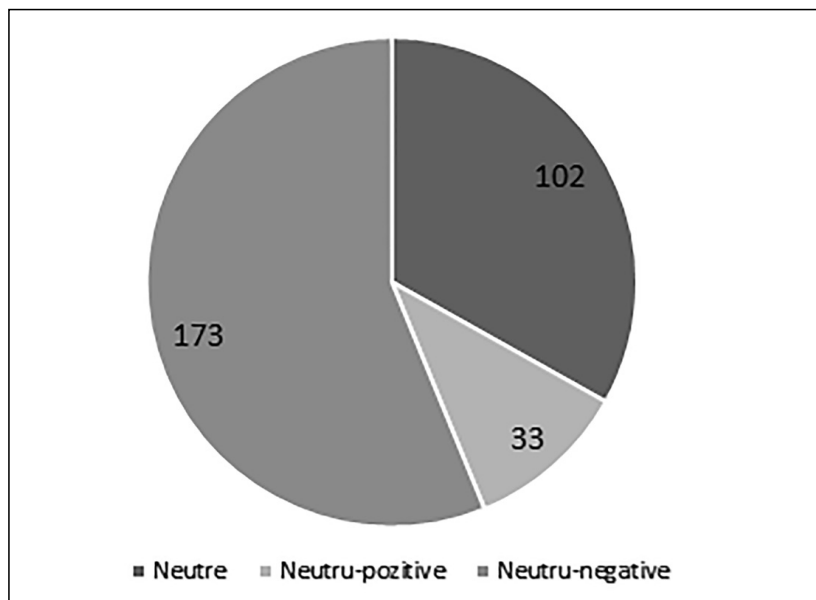

Fig. 4. Semnificația generală a categoriilor tematice în presa din Republica Moldova (2010-2016)

Un număr tot mai mare de articole și reportaje propun, în ultimii ani, o reprezentare și o înțelegere echilibrată asupra persoanelor fără adăpost și a altor persoane vulnerabile. Autorii unor asemenea articole nu se oboresc să se documenteze, să discute cu specialiștii și cu persoanele fără adăpost însăși. Aceste materiale propun cititorului, spectatorului sau ascultătorului câteva scurte povești de viață, explică diverse motive date de specialiști pentru care niște oameni pot ajunge în stradă sau la Centrul pentru persoane fără domiciliu stabil. Unele investigații, de o calitate remarcabilă, scot în vileag scheme criminale de escrocherie imobiliară cu implicarea funcționarilor publici (medici și manageri de spitale, asistenți sociali, funcționari de la primărie etc.), în urma cărora mai mulți oameni vulnerabili ajung în diverse instituții medicale și de plasament, iar apoi în stradă [39], [40].

Totuși, lectura majorității materialelor de presă trădează o documentare sumară, o analiză necritică a faptelor expuse de martori și de specialiști și, astfel, reproduc același șir de stereotipuri despre persoanele fără adăpost, pe care le cunoaștem și le recunoaștem fără greutate în limbajul și simțul nostru comun și în discursul public. Odată cu răcirea vremii, reporterii de la principalele canale

TV descind la Centrul pentru persoane fără domiciliu stabil din Chișinău, de unde transmit știri despre victimele gerului printre persoanele fără adăpost și despre felul în care Centrul îi găzduiește, le dă de mâncare și îi ajută, în ciuda localului supraaglomerat de beneficiari, mai ales la parterul clădirii, rezervat clienților ocazionali și celor cu dizabilități severe. Autorii unor asemenea știri și articole preiau în mod necritic termenul comun de „boschetar”, pe care de altfel îl împărtășește majoritatea lucrătorilor din domeniul social din Republica Moldova cu tot cu semnificațiile stigmatizante și discriminatorii cu care acest termen este conotat. Multe articole reprezintă persoanele fără adăpost într-un registru comic, în situații degradante: căutând și alimentându-se din tomberoane, în stare de ebrietate avansată, în posturi de victime sau agresori. O altă categorie de articole, de departe preferabile celor „comice”, distorsionează la rândul lor înțelegerea acestui fenomen, concentrându-se pe povești „spectaculoase” de mobilitate descendentă, de genul cazului unui actor celebru, al unui savant cunoscut odinioară sau al unei alte persoane cândva „de bine” care, datorită unei conjuncturi nefaste sau unor escroci răufăcători, au ajuns în stradă sau la un centru de plasament. Aceste articole cheamă la sensibilitatea și la solidaritatea publicului pentru a ajuta respectiva persoană, dar nu spun nimic despre celelalte sute de „boschetari” care zac în locuri dosite de ochiul public.

Mai multe articole redau uneori realitatea dură a serviciilor oferite acestor persoane de către instituțiile statului: doi „boschetari” aruncați literalmente la gunoiște de către niște felceri, după ce personalul spitalului s-a „săturat” să-i mai deservească; razii (însoțite de abuzuri) făcute de poliție în adăposturi improvizate; o persoană internată la spitalul de psihiatrie, apoi externată și dusă în diverse alte instituții cu regim „special” din Transnistria și apoi „cazată” în Centrul pentru persoane fără domiciliu stabil, timp în care persoana își vede casa înstrăinată și privatizată de către terțe persoane; o asistentă socială a unui centru specializat spune că persoanele fără adăpost vor să trăiască așa cum trăiesc, pentru că: „Pe ei îi aranjează mai mult viața de boschetar. Acolo nu trebuie să te speli, nu trebuie să respecti anumite reguli, nu trebuie să faci curățenie. În stradă fac ce doresc și acest lucru le place” [41]. Unele articole arată suportul fragil pe care multe persoane fără adăpost îl au din partea familiei, a rudelor și a foștilor prieteni: unele dintre ele se văd abandonate, la bătrânețe, de către propriii fii și fiice [42].

Nu putem stabili o relație de cauzalitate între reprezentarea mediatică a persoanelor fără adăpost și reprezentarea socială a persoanelor fără adăpost printre respondenți, așa cum sugerează alte studii pentru alte contexte [22], [23], [24], [25]. Putem, totuși, sugera o anumită analogie și convergență dintre reprezentarea mediatică și reprezentarea socială a persoanelor fără adăpost în societatea din Republica Moldova.

Atitudinea moldovenilor față de persoanele fără adăpost: între percepții și practici

Percepțiile moldovenilor față de concetățenii lor fără adăpost corespund cu ceea ce se vorbește și se face în raport cu acest grup de persoane de către presă și instituțiile statului. Acceptarea redusă a acestor persoane de către cea mai mare parte a populației țării noastre face ecou cu politicile represive duse mult timp de către instituțiile de forță ale statului față de persoanele fără adăpost, politici care se regăsesc și astăzi în unele practici de control autoritar față de persoanele fără adăpost. Funcționarii guvernului și ai primăriei, asistenții sociali și alți profesioniști ai căror activitate vizează, între alte categorii, persoanele fără adăpost, nu-și ascund adeseori atitudinea desconsideratoare, exprimată în limbajul pe care îl folosesc, dar și prin practicile asistențiale (paternalist-autoritare) față de aceste persoane.

Mass-media nu face decât să producă și să reproducă această atitudine negativă, existentă în societatea noastră (printre oamenii de rând și printre profesioniști), față de persoanele fără adăpost. Totuși, un anumit număr de reportaje publicate în ultimii ani ne dau speranța unei abordări tot mai echilibrate și mai empatică din partea jurnaliștilor vizavi de acest grup de persoane vulnerabile. În plus, reprezentarea socială printre respondenții anchetei din mai 2017, ușor mai favorabilă decât reprezentarea mediatică a persoanelor fără adăpost în perioada 2010-2017 ar putea indica o dinamică pozitivă în transformarea reprezentării sociale a persoanelor fără adăpost în societatea moldoveană în ansamblu.

Surprinzătoare în acest context ar putea părea disponibilitatea exprimată de majoritatea respondenților din ancheta din 2017 de a ajuta persoanele fără adăpost (cu bani, mâncare sau cu adăpost). Această generozitate corespunde cu o etică a ajutorării propovăduită între altele de religia creștină (de rit ortodox și de alte rituri), cu atât mai mult într-o țară în care majoritatea cvasi-absolută a cetățenilor se declară creștini ortodocși (90,32% la recensământul din

2014). Această disponibilitate subiectivă de a ajuta persoanele nevoiașe și în speță persoanele fără adăpost ne poate face încrezători că o politică socială de anvergură cu privire la aceste persoane ar putea să se bucure de o oareșicare susținere din partea populației moldovene.

Să nu uităm totuși de rezultatul primei părți a anchetei din 2017 și anume privind distanța socială relativ ridicată față de persoane fără adăpost. Coroborate cu reprezentarea socială și cu reprezentarea mediatică a persoanelor fără adăpost, datele anchetei din 2017 ar putea sugera că moldovenii ar fi gata să ajute persoanele fără adăpost atât timp cât acestea nu le calcă vecinătatea sau pe care nu le văd deloc. Contradicția dintre acceptarea negativă și dorința declarată de a ajuta persoanele fără adăpost se materializează în viața de zi cu zi în acțiuni colective de mobilizare de tip NIMBY („Not in My Backyard”) împotriva deschiderii unor servicii pentru persoane vulnerabile, cum a fost în cazul Centrului de găzduire și orientare pentru persoanele fără domiciliu stabil din municipiul Chișinău și al Căminului „Sf. Ștefan” pentru persoane fără adăpost din comuna Stăuceni (o suburbie a municipiului Chișinău), care au stârnit nemulțumirile locatarilor din cartierele respective (din interviurile cu managerii acestor servicii). Pentru a extrapola aceste constatări la nivelul societății în întregime, se poate deduce că moldovenii sunt disponibili să ajute persoane fără adăpost, cu condiția de a nu-i vedea în universul lor social („Not in My Social World” – NIMSW), după expresia lui Forte [23, p. 137].

Disponibilitatea de ajutorare cu rezerva ca cei ajutați să rămână dincolo de raza de vizibilitate a donatorilor este analogă cu politica statului moldovean față de persoanele fără adăpost: atât existența unui Centru pentru persoane fără domiciliu stabil într-o zonă îndepărtată de spațiul public urban, cât și raziile periodice ale poliției pentru a verifica „oamenii străzii” și a-i duce la respectivul Centru de găzduire, au drept scop colateral și efect principal gestionarea vizibilității sociale a acestui grup de persoane, prin eliminarea lor din spațiul public, și mai puțin ajutorarea lor reală și durabilă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bogardus E. S. Measurement of Personal-Group Relations. In: Sociometry, 1947, nr. 10 (4), pp. 306–311.
2. Ethington P.J. The Intellectual Construction of “Social Distance”: Toward a Recovery of Georg Simmel’s Social Geometry. In: Cybergeog, 1975. <https://doi.org/10.4000/cybergeog.227>

3. Matthews J. L., Matlock T. Understanding the Link Between Spatial Distance and Social Distance. In: *Social Psychology*, 2011, nr. 42 (3), pp. 185–192. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000062>
4. Bourdieu P. *Contre-feux*. Minuit, 1997.
5. Karakayali N. Social distance and affective orientations. In: *Sociological Forum*, 2009, nr. 24 (3), pp. 538–562. <https://doi.org/10.1111/j.1573-7861.2009.01119.x>
6. Goffman E. *The Presentation of Self in Daily Life*. New York: Doubleday, 1959.
7. Romania V. Interactional anomie? Imaging social distance after COVID-19: A goffmanian perspective. In: *Sociologica*, 2020, nr. 14 (1), pp. 51–66. <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/10836>
8. Phelan J., Link B. G., Moore R. E., Stueve A. The stigma of homelessness: The impact of the label “homeless” on attitudes toward poor persons. In: *Social Psychology Quarterly*, 1997, nr. 60 (4), pp. 323–337. <https://doi.org/10.2307/2787093>
9. Foster A., Hilton S., Embry F., Pires C., Ahmed A. O. Measuring attitudes towards people with mental illness and people who are homeless: Is a joint instrument needed? In: *Homelessness: Prevalence, Impact of Social Factors and Mental Health Challenges*, 2014, pp. 223–250.
10. Belcher J. R., DeForge B. R. Social Stigma and Homelessness: The Limits of Social Change. In: *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 2012, nr. 22 (8), pp. 929–946. <https://doi.org/10.1080/10911359.2012.707941>
11. Toro P. A., Tompsett C. J., Lombardo S., Philippot P., Nachtergaeel H., Galand B., Schlienz N., Stammel N., Yabar Y., Blume M., Mackay L., Harvey K. Homelessness in Europe and the United States: A comparison of prevalence and public opinion. In: *Journal of Social Issues*, 2007, nr. 63 (3), pp. 505–524. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00521.x>
12. Stephenson S. *Crossing the Line. Vagrancy, Homelessness and Social Displacement in Russia* (Vol. 18). Ashgate, 2006.
13. Albrecht G. L., Walker V. G., Levy J. A. Social distance from the stigmatized. A test of two theories. In: *Social Science and Medicine*, 1982, nr. 16 (14), pp. 1319–1327. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(82\)90027-2](https://doi.org/10.1016/0277-9536(82)90027-2)
14. Schreiner N., Pick D., Kenning P. To share or not to share? Explaining willingness to share in the context of social distance. In: *Journal of Consumer Behaviour*, 2018, nr. 17 (4), pp. 366–378. <https://doi.org/10.1002/cb.1717>
15. Radley A., Kennedy M. Charitable Giving by Individuals: A Study of Attitudes and Practice. In: *Human Relations*, 1995, nr. 48 (6), pp. 685–709. <https://doi.org/10.1177/001872679504800605>
16. Flament C. Structure, dynamique et transformation des représentations sociales. In: J.-C. Abric (Ed.), *Pratiques sociales et représentations*. Presses Universitaires de France, 1994, pp. 47–72.
17. Moscovici S. *La psychanalyse, son image et son public*. In: *La psychanalyse, son image et son public*. Presses Universitaires de France, 1961.

18. Negura L. L'analyse de contenu dans l'étude des représentations sociales. In: *SociologieS*, 2006, pp. 1–15. <https://doi.org/10.4000/sociologies.993>
19. Abric J.-C. Les représentations sociales : aspects théoriques. In: J.-C. Abric (Ed.), *Pratiques sociales et représentations*. Presses Universitaires de France, 1994, pp. 15–46.
20. Negura L., Maranda M.-F. L'intégration socioprofessionnelle des toxicomanes : les représentations sociales des gestionnaires d'entreprises. In: *Recherches Sociographiques*, 2004, nr. 45 (1), pp. 129–145. <https://doi.org/10.7202/009238ar>
21. Doise W. Les représentations sociales. In: *Traité de Psychologie cognitive*, tome 3: Cognition, représentation, communication. Éditions Dunod, 1990, pp. 114–129.
22. Hodgetts D., Cullen A., Radley A. Television characterizations of homeless people in the United Kingdom. In: *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 2005, nr. 5 (1), pp. 29–48. <https://doi.org/10.1111/j.1530-2415.2005.00054.x>
23. Forte J. A. Not in my social world: A cultural analysis of media representations, contested spaces, and sympathy for the homeless. In: *Journal of Sociology and Social Welfare*, 2002, nr. 29 (4), pp. 131–157.
24. Link B. G., Lee B. A., Toro P. A. Images of the Homeless: Public Views and Media Messages. In: *Housing Policy Debate*, 1991, nr. 2 (3), pp. 649–682. <https://doi.org/10.1080/10511482.1991.9521068>
25. Schneider B., Chamberlain K., Hodgetts D. Representations of homelessness in four Canadian newspapers: Regulation, control, and social order. In: *Journal of Sociology and Social Welfare*, 2011, nr. 37 (4), pp. 147–172. <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-79959415676&partnerID=tZOTx3y1>
26. Caeiro T., Gonçalves A. Homelessness – Press, Policies and Public Opinion in Portugal. In: *European Journal of Homelessness*, 2015, nr. 9 (1), pp. 99–122.
27. Hodgetts D., Stolte O., Chamberlain K., Radley A., Nikora L. N., Nabalarua E., Groot S. (2008). A trip to the library: Homelessness and social inclusion. In: *Social and Cultural Geography*, 2008, nr. 9 (8), pp. 933–953. <https://doi.org/10.1080/14649360802441432>
28. Corbin J. M., Strauss A. Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. In: *Qualitative Sociology*, 1990, nr. 13 (1), pp. 3–21. <https://doi.org/10.1007/BF00988593>
29. Bazeley P., Jackson K. *Qualitative data analysis with NVIVO*. Sage Publications, 2013.
30. Burstein P. The impact of public opinion on public policy: A review and an agenda. In: *Political Research Quarterly*, 2003, nr. 56 (1), pp. 29–40. <https://doi.org/10.1177/106591290305600103>
31. Raven J., Achterberg P., Van Der Veen R., Yerkes M. An institutional embeddedness of welfare opinions? The link between public opinion and social policy in the Netherlands (1970-2004). In: *Journal of Social Policy*, 2011, nr. 40 (2), pp. 369–386. <https://doi.org/10.1017/S0047279410000577>
32. Jakobsen T. G. Welfare Attitudes and Social Expenditure: Do Regimes Shape Public Opinion? In: *Social Indicators Research*, 2011, nr. 101 (3), pp. 323–340. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9666-8>

33. Biroul Național de Statistică. Rata de activitate, ocupare și somaj pe grupe de vârstă, rate, ani, sexe și medii – anul 2017. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN2019__MUN010/ (consultat la 18.06.2021)
34. Ластовка Т. Тунеядство в СССР (1961 – 1991): юридическая теория и социальная практика. In: Антропологический Форум, 2011, nr. 14, pp. 212 – 229.
35. Negura L. Le Travail après le communisme. L'émergence d'une nouvelle représentation sociale dans l'espace postsoviétique. Presses de l'Université Laval, 2007.
36. Negură P. The State Policy towards the Homeless in Moldova between the 'Left Hand' and the 'Right Hand'. The Case of Chișinău Shelter. In: Südosteuropa. Journal of Politics and Society, 2019, nr. 67 (2), pp. 175 – 195. <https://doi.org/10.1515/soeu-2019-0013>
37. Wacquant L. Punishing the Poor. The Neoliberal Government of Social Insecurity. Duke University Press, 2009.
38. Negură P. De ce homeleșii americani sînt vizibili, iar bomjii moldoveni – nu. PLATZFORMA. Revistă de Critică Socială, 2015. <https://www.platzforma.md/arhive/34779>
39. Publika TV. A rămas fără apartament, după ce a ajuns la Costiujeni. "Acolo te bat și semnezi orice document.". Publika TV, 2012. http://www.publika.md/a-ramas-fara-apartament-dupa-ce-a-ajuns-la-costiujeni-acolo-te-bat-si-semnezi-orice-document_877221.html
40. Today.md. Ex-ministru, angajați ai Primăriei, cot la cot cu Makena, acuzați de „afaceri” imobiliare negre. Today.md, 2016. <http://today.md/ro/news/social/7198>
41. Televca S. În casa oamenilor fără case. Timpul de Dimineată, 2012. [https://www.timpul.md/articol/\(reportaj\)-in-casa-oamenilor-fara-case-38981.html](https://www.timpul.md/articol/(reportaj)-in-casa-oamenilor-fara-case-38981.html)
42. Negură P. Homelessness in a Post-Soviet City: Weak Social Support and Institutional Alienation. In: The British Journal of Social Work, 2020, nr. 50 (4), pp. 1031 – 1048. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcz091>

ASPECTE TEORETICO-EMPIRICE ALE COEZIUNII SOCIALE ȘI CAPITALULUI SOCIAL: O PERSPECTIVĂ SOCIOPSIHOLOGICĂ

THEORETICAL AND EMPIRICAL ASPECTS OF SOCIAL COHESION AND SOCIAL CAPITAL: A SOCIOPSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE

Lucia GAȘPER, *doctor în psihologie*

Summary

It is analyzed the social cohesion theoretically-empirically topic, bringing to the fore the social capital from the socio-psychological perspective in the article.

The social cohesion socio-psychological aspects among young people in the transition society are described: trust, civic identity, value orientations, time perception as important factors in forming and strengthening social cohesion.

Keywords: *social cohesion, social capital, intergroup relations, pandemic influence, trust, civic identity.*

Conceptul de coeziune socială ocupă în abordarea sociopsihologică o poziție destul de importantă și complexă, însă nu are o definiție conceptuală clară [1], [2]. În unele lucrări, coeziunea socială este înțeleasă ca echivalentul solidarității și încrederii, în altele se regăsește în concepte precum incluziunea, capitalul social, diversitatea socială, dreptatea socială. În anumite lucrări, coeziunea socială este asociată cu concepte de integrare socială și de integrare sistemică [2, p. 274].

Interesul pentru coeziunea socială este deosebit de important în condițiile unei societăți ce traversează o perioadă de tranziție. Societatea în tranziție este descrisă din perspectiva psihologică ca fiind caracterizată de fenomene precum:

- transformări sociale cardinale;
- globalizarea, care duce la expansiunea spațiului, inclusiv a contactelor interpersonale;
- intensificarea incertitudinii sociale, asociată, în primul rând, cu transformările constante ale valorilor, normelor, standardelor din lumea contemporană, care este în schimbare;
- creșterea duratei perioadei procesului de socializare și activarea resocializării;
- extinderea spațiului informațional și consolidarea rolului acestuia, înlocuind parțial conexiunile intergeneraționale [3, p. 73].

Abordarea psihosociologică descrie noțiunea de coeziune ca fiind proprietatea grupurilor de a fi un tot, cu un înalt grad de integralitate, membrii componenți fiind strâns legați, între ei joncționând prioritar relații de cooperare și un accentuat consens [4, p. 75].

Unii autori au legat coeziunea de capacitatea oamenilor de a forma o identitate colectivă, de sentimentul de apartenență la un colectiv întreg, fiind interpretată ca suport social și o înțelegere reciprocă sau o bază de separare între „noi” și „ei”.

Sunt identificate mai multe abordări referitor la înțelegerea coeziunii sociale și anume: interpretarea coeziunii ca angajament pentru binele comun; coeziunea ca mijloc de închidere socială a grupului ca răspuns la amenințări; coeziunea ca una dintre resursele puterii; coeziunea ca beneficiu reciproc; coeziunea ca resursă de înțelegere reciprocă; coeziunea ca egalitate și incluziune [5].

Conținutul definiției coeziunii sociale variază nu numai între discipline, ci și în cadrul disciplinelor, de la un autor la altul. Varietatea interpretărilor este urmată de o multitudine de metodologii de cercetare și abordări în ceea ce privește măsurarea sau evaluarea acestui fenomen social. Utilizarea diverselor instrumente în cercetarea coeziunii face dificilă compararea rezultatelor obținute de diverși autori. Autorii menționează dificultatea definirii sociologice coerente a coeziunii, accentuând multidimensionalitatea conceptului de coeziune în științele sociale [6].

Primele studii speciale de coeziune au început să apară în anii 1930 și sunt asociate în primul rând cu numele psihologilor sociali (Lewin, 1935; Moreno, 1934; Bales, 1950) [7], [8], [9]. Autorii menționați analizează termenul de „coeziune” împreună cu alte concepte precum: solidaritatea, integrarea socială, integrarea sistemului, încrederea și capitalul social.

Definițiile sociopsihologice ale coeziunii sociale au cuprins atitudinile și comportamentele de apartenență ale indivizilor în grup. Festinger și colaboratorii [10, p. 164] definesc coeziunea ca „câmpul total de forțe care acționează asupra membrilor pentru a rămâne în grup”. Aceste forțe sunt dependente de atractivitatea sau neatractivitatea fie a prestigiului grupului, a membrilor din grup, fie a activităților în care grupul se angajează. Dacă atracția totală către grup este minimală nu ar trebui să apară forțe de comunicare; membrii pot părăsi grupul la fel de ușor pe cât stau în el. Pe măsură ce forțele de a rămâne în grup sporesc, comunicarea la fel va crește [10, p. 274].

Concepțiile festingeriene se regăsesc și în descrierea unor factori principali ce determină o coeziune ridicată:

- a) coeziunea ca rezultat al tuturor forțelor ce determină persoanele să rămână în grup;
- b) statutul pe care fiecare individ îl are în grup este un predictor bun al coeziunii: cu cât statutul este mai înalt, cu atât dorința de a rămâne și susține grupul este mai mare;
- c) gradul de atractivitate și simpatie dintre membrii grupului. Atracțiile interpersonale caracteristice de o densitate mare și o omogenitate relativă asigură o coeziune ridicată, pe când formarea de „c1ici” reprezintă un risc la adresa coeziunii;
- d) eficiența și prestigiul grupului sporesc tendința indivizilor de a ține la grupul respectiv. A face parte dintr-un grup bine cotate înseamnă implicit un statut social ridicat al individului în cauză [4, p. 75], [10].

La fel și K. Back (1951), definește coeziunea ca fiind forțele rezultante care acționează asupra membrilor pentru a rămâne într-un grup; cu alte cuvinte, coeziunea este atracția apartenenței la un grup pentru (de către) membrii săi [11, p. 9].

Sociologul Noah E. Friedkin analizează perspectiva inițială a lui Festinger referitor la faptul că coeziunea socială este „câmpul forțelor”, condițiilor și efectele lor directe și indirecte asupra atitudinilor și comportamentelor apartenenței persoanelor și această perspectivă ar trebui elaborată pentru a include mecanismele prin care membrii grupului modelează condițiile mediului lor.

Aspectele importante ale coeziunii sociale, descrise de autorul menționat, țin de concentrarea substanțială asupra deciziilor indivizilor de a rămâne sau de a părăsi un grup, care ar trebui extinse pentru a include atitudinile lor cu privire la apartenența lor; în această abordare, „apartenența la grup” este un „obiect” atitudinal către care fiecare membru al grupului este orientat fie pozitiv sau negativ.

La fel și teoria coeziunii sociale ar trebui să se bazeze pe dezvoltarea unor atitudini și comportamente de apartenență ale indivizilor. În opinia autorului termenul de coeziune a grupului a ajuns să ocupe un loc central în teoria dinamicii grupului. Deși diferiți teoreticieni atribuie oarecum diferit proprietăți conceptuale ale termenului, majoritatea sunt de acord că se referă la coeziunea grupului în măsura în care membrii unui grup doresc să rămână în grup. Astfel, membrii unui grup foarte coeziv, spre deosebire de unul cu un nivel scăzut de coeziune, sunt mai preocupați de apartenența lor și sunt prin urmare, mai

puternic motivați să contribuie la bunăstarea grupului, la promovarea obiectivelor și să participe la activitățile acestuia [12, p. 412].

În științele sociale, cum ar fi psihologia, sociologia și economia, politologia subiectul coeziunii sociale fiind în centrul atenției cercetătorilor, însumează și o serie de diferite conceptualizări conexe precum cel de „*solidaritate*” (Moody & White, 2003) și „*capital social*” (Putnam, 1993) [13], [14].

Cercetările *psihologice* privind coeziunea socială examinează de obicei orientările subiective ale indivizilor către grupurile lor sociale, cum ar fi *sentimentul de apartenență al membrilor grupului, puterea identificării lor și atractivitatea percepută a grupului lor* (Friedkin, 2004) [12].

În lucrările consacrate coeziunii orientate la aspectele macro (etnice, grupuri confesionale, minorități), conceptele de „capital social”, „excludere / incluziune socială” înlocuiesc pe cea de coeziune socială. Concurența dintre aceste concepte pentru dreptul primar în discursul public depinde de situația social-politică specifică din diferite țări [15, p. 25].

Acest lucru sugerează două diferențe între acești termeni. Analitic, capitalul social se concentrează în primul rând pe nivelurile individuale și de grup, precum rețelele menținute de fiecare individ și beneficiile personale care decurg din acestea. Coeziunea socială, pe de altă parte, este mai holistică și se preocupă în principal de starea generală a societății. În mod logic, capitalul social înalt nu presupune și implicarea unui nivel ridicat de coeziune socială. Într-o societate extrem de segregată etnic, de exemplu, indivizii pot menține multe rețele cu membrii aceluiași grup etnic, chiar dacă nu există deloc legături sociale interetnice. Oricât de mare poate fi capitalul social în cadrul grupurilor etnice, o astfel de societate nu poate fi considerată coezivă [2, p. 292]. Altfel spus, un grup poate fi coeziv în interior, dar totodată distanțat de societate.

Astfel, J. Chan și colegii săi [2] consideră o societate coezivă atunci când sunt îndeplinite următoarele condiții:

- 1) oamenii pot avea încredere unii în alții, pot acorda asistență, pot coopera cu membrii comunității lor;
- 2) oamenii au o identitate comună sau un sentiment de apartenență la o comunitate;
- 3) experiențele subiective care ulterior se manifestă prin comportamente obiective. Coeziunea socială nu se referă doar la sentimentele individuale sau la condițiile psihologice. Este, de asemenea, un anumit comportament sau o anumită apartenență, încredere, cooperare și asistență.

Atât componentele subiective, cât și cele obiective sunt de neînlucuit. Primele se referă la acte de participare individuală, cooperare și comportament de ajutor, în timp ce cele din urmă se referă la norme și un sentiment subiectiv de încredere, un sentiment de apartenență și dorința de a ajuta [2, p. 289-291].

Analizând conceptele de capital social existente în sociologie, economie și psihologia socială cercetătorii din domeniul psihologiei au ajuns la concluzia că cele mai „psihologice” componente ale capitalului social, și care provoacă mai puține dezbateri la majoritatea autorilor, sunt următoarele:

- încrederea;
- coeziunea socială;
- toleranța reciprocă.

Aceste trei componente sunt analizate ca fiind principalele structuri psihologice ale capitalului social. În plus, atunci când se analizează capitalul social la nivel macro, autorii propun și a patra componentă - identitatea civică [16].

Numeroasele și complexe probleme acumulate în societate solicită unificarea eforturilor tuturor cetățenilor pentru a lua decizii și a soluționa problemele apărute. Acest lucru este imposibil fără construirea încrederii, care este acel fundament pe care se formează legăturile sociale de încredere, ce consolidează societatea oferind integritate oricărui organism social. Doar prin modalitățile de înțelegere, respect reciproc și încredere oamenii sunt capabili să conștientizeze unitatea intereselor lor fundamentale și să găsească o modalitate comună de a depăși și soluționa dificultățile existente. O societate coezivă se bazează pe creșterea încrederii la toate nivelele de interacțiune - interpersonal, grupal, regional. Creșterea acestei conștientizări încurajează căutarea resurselor noi pentru consolidarea înțelegerii reciproce și a încrederii în societate.

În iulie 2020 colaboratorii Centrului Sociologie și Psihologie Socială a Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice a realizat un studiu la tema coeziunii sociale pe un eșantion reprezentativ format din 1202 respondenți, aplicându-se o anchetă sociologică prin chestionar.

Chestionarul a fost structurat pe câteva compartimente, conținând întrebări formulate în baza principalilor indicatori ai coeziunii sociale: identitate, apartenență, rețele sociale și participare, încredere, suport și solidaritate socială, norme integrative și securitate socioeconomică. Printre întrebările prezente în chestionar au fost și câteva referitoare la încredere.

Aspecte teoretico-empirice ale coeziunii sociale și capitalului social: o perspectivă sociopsihologică

Rezultatele obținute în rezultatul întrebării „Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor?”, 74,7% din respondenți au menționat că trebuie să fii vigilent, 16,6% - că deloc nu poți avea încredere în majoritatea oamenilor și 8,7% - că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor (*Fig. 1*).

La fel rezultate asemănătoare au fost înregistrate și la grupul de tineri cu vârsta cuprinsă între 18-24 de ani. (155 de subiecți)

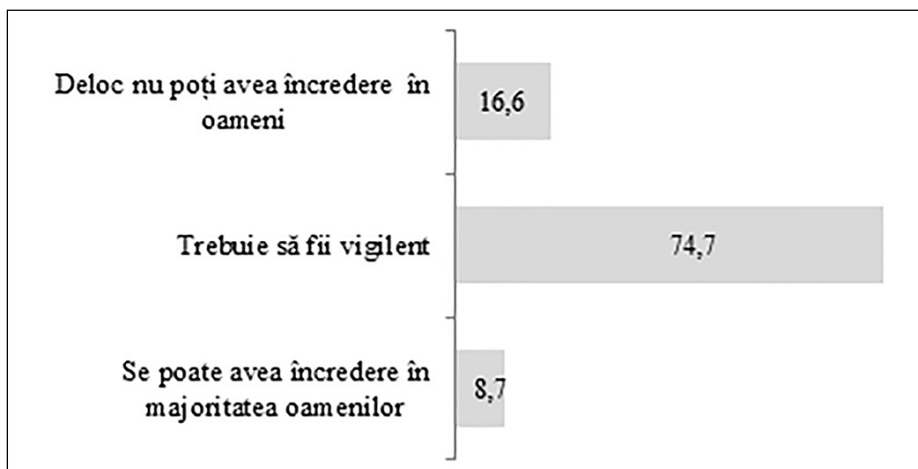

Fig. 1. Gradul de încredere în majoritatea oamenilor, %

74,2% din grupul tinerilor au menționat că trebuie să fii vigilent, 20% - că deloc nu poți avea încredere în majoritatea oamenilor și 5,80% - că se poate avea încredere în majoritatea oamenilor (*Fig. 2*).

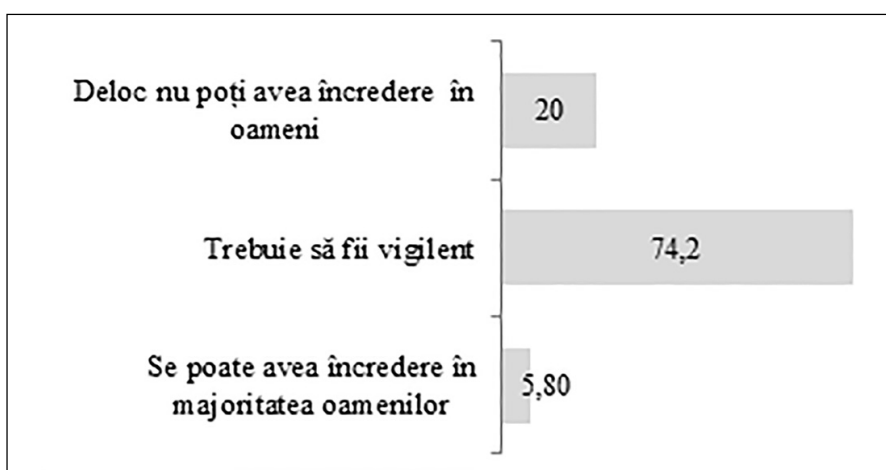

Fig. 2. Gradul de încredere în majoritatea oamenilor (18-24 ani), %

Totodată, globalizarea și procesele de restructurare și migrație socioeconomică pe care le implică, au pus în mod hotărât coeziunea socială și pe agenda politică. Politicieni din Europa de Vest sunt îngrijorați de faptul că schimbările economice rapide și afluxul continuu de migranți subminează lipiciul care ține societatea unită [17].

Potrivit sociologului polonez P. Sztompka, incertitudinea a pus stăpânire pe oameni în timpul pandemiei și se manifestă prin asemenea caracteristici ca:

- globalitatea (pandemia nu cunoaște hotare naționale);
- universalitatea, (pandemia nu cunoaște diferențele de clasă sau stratificare socială, practic nimic nu poate proteja persoana de acest pericol);
- invizibilitatea (lipsa unor mijloace cu ajutorul cărora se poate percepe pericolul).

Cercetătorul menționează că pericolul este ascuns în toate activitățile de zi cu zi: la întâlnirea cu un prieten, un vecin în lift, un trecător pe stradă, teatru, biserică etc. Într-un cuvânt totul devine riscant, iar amplitudinea riscului nu poate fi estimată. În asemenea momente încrederea este extrem de importantă, deoarece numai atunci oamenii vor respecta restricțiile și recomandările necesare pentru depășirea pandemiei [18].

Într-o situație de pericol apare o necesitate vitală în încredere. Încrederea, solidaritatea, ajutorul reciproc, compasiunea sunt factorii decisivi în lupta cu pandemia.

În acest context menționăm studiul realizat de cercetătorii din cadrul CSPS al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (ICJPS) din Republica Moldova, în cadrul proiectului de cercetare instituțional al Centrului Sociologie și Psihologie Socială „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”. În luna mai 2020, s-a aplicat o anchetă calitativă prin aplicarea interviului aprofundat, semi-directiv, cu 95 de subiecți. Ghidul de interviu a inclus și unele întrebări referitor la stările de spirit, percepțiile, formele de rezistență individuală ale subiecților în perioada pandemică, precum și transformările sociale percepute de respondenți în contextul pandemiei; tipuri de suport social și manifestări de solidaritate în această perioadă.

Analiza tematică a interviurilor la temă a arătat că pentru un număr mare de respondenți perioada pandemică este percepută ca fiind traversată de transformări individuale și sociale importante. Respondenții percep această perioadă de criză drept una de schimbări complexe, având atât accente neu-

tre/ambivalente dar și pozitive. Tinerii respondenți au manifestat o atitudine empatică față de persoanele revenite de peste hotare prin asemenea afirmații: „Eu consider că oamenii care au venit de peste hotare în acest moment, acum, când este pandemia aceasta, n-au făcut nimic rău. S-au întors la familiile lor, s-au întors la oamenii lor dragi. Pentru că acolo peste hotare să stai singur și mai având și așa o boală grea este foarte greu pentru ei, atât fizic, pentru că ești bolnav, cât și moral” (F/16-25/rur/mold/stud/pub).

Totodată, persoanele intervievate au exprimat și multe neliniști și au observat multe manifestări de frică, închidere în sine, neîncredere și înstrăinare. O tânără remarcă faptul că izolarea a dus la dezintegrarea și îndepărtarea relațiilor în familie, afectând relațiile cu alți membri ai familiei, rudele, prietenii, deoarece în anumite momente importante nu au putut fi alături (F/16-25/rur/mold/sup/pub).

Percepțiile, comportamentul, stările tinerilor aflați în situația de pandemie pot fi influențate pozitiv prin activarea sentimentelor de empatie și responsabilitate socială. La fel și suportul sociopsihologic acordat la timp va ajuta tinerii să depășească această situație și să își valorifice potențialul propriu.

Criza pandemică a bulversat percepțiile oamenilor față de stabilitate, valori și zona de confort. Informațiile mediatice, evenimentele publice sau lipsa lor, frica pentru viitor, situația de imprevizibilitate și stările de neliniște sunt doar unele aspecte cu care s-au confruntat cetățenii.

Gradul sporit de incertitudine și nesiguranță indus de situația excepțională actuală cere o mobilizare rapidă a resurselor interne și externe ale individului, conștientizarea și reflectarea asupra ceea ce se întâmplă [19, p. 171-231].

În formarea capitalului social un rol important ocupă asemenea factor ca: memoria și imaginea comună a percepției viitorului, orientarea către suportul sau susținerea unor relații de lungă durată [20, p. 164].

Astfel, orientarea temporală a personalității se asociază cu structura capitalului său social: cu cât orientarea către viitor este mai pronunțată (exprimată), cu atât ramificarea legăturilor slabe este mai mare; dimpotrivă, cu cât orientarea spre prezent este mai pronunțată, cu atât este mai mare numărul de legături strânse, amicale [20, p. 178].

Studiul grupurilor sociale mari, arată că „atitudinea pozitivă a membrilor grupului față de trecut, prezent și viitor este asociat cu identitatea pozitivă de grup, atitudini prosociale și încredere în instituțiile sociale” [21].

Tematica perspectivei temporale la tineri a fost studiată de psihologul social Caunenco I. Studiul a fost realizat în 2019 pe un eșantion de 200 de studenți și a scos în evidență următoarele aspecte ce țin de perspectiva temporală a tinerilor: de la „optimiști”, care au reprezentat 43%, până la „pesimiști” - 29%. În opinia autorului aceste rezultate empirice reflectă transformările socioculturale care au loc în societatea noastră. Un moment comun pentru tinerii moldoveni din toate grupele selectate a fost trecutul grupului lor, evaluând pozitiv moștenirea culturală proprie (tradițiile, obiceiurile, limba etc.). Astfel, autoarea menționează că moștenirea culturală este o resursă puternică pentru dezvoltarea grupului, păstrarea unei identități etnice pozitive și consolidarea coeziunii sociale.

Subgrupurile identificate la tematica percepției perspectivei temporale a propriului grup necesită un studiu separat, pentru a înțelege care sunt factorii care au contribuit la formarea unei perspective temporale echilibrate (despre trecutul, prezentul și viitorul perceput pozitiv) și invers (trecutul, prezentul și viitorul perceput negativ). Grupul de tineri care percep viitorul negativ sau ambivalent necesită studiere continuă, pentru a înțelege care sunt fricile colective ce împiedică formarea unui viitor pozitiv la tineri [22, p. 249-250].

Structura identității sociale include mai multe tipuri de caracteristici identificabile: familiale, de vârstă, profesionale etc. Un loc important printre aceste caracteristici ocupă și identitatea civică. Identitatea civică este o componentă a identității sociale, persoana aparținând unui oarecare grup social împreună cu sensul emoțional și valoric personal de apartenență ca membru al acestui grup. În descrierea problemelor identității sociale, A. Tejfel a remarcat că, deoarece apartenența de membru la un grup este legată de aprecierea socială pozitivă sau negativă, atunci și însăși identitatea socială a individului poate fi negativă sau pozitivă [23].

Partea cea mai activă din punct de vedere social este considerat grupul tinerilor care vor moșteni nivelul de dezvoltare a societății, vor forma imaginea viitorului și necesită a fi precăutat ca un potențial de inovare, având un rol important în toate sferele vieții. Prin urmare, problema formării identității civice reprezintă o sferă de consolidare și dezvoltare a potențialului tinerilor.

Funcția identității civice este integrarea într-o comunitate unică; autorealizarea și autoactualizarea personalității în activitățile social evaluative; este o funcție ce realizează trebuința de afiliere în apartenența grupală; sentimentul de „noi”, ce unește persoana cu societatea permite depășirea anxietății și asigură o încredere și stabilitate a personalității în condițiile sociale transformatoare.

La studiul realizat în 2021 au participat 80 de tineri cu vârsta cuprinsă între 18-25 de ani din regiunile: UTA Găgăuzia și Chișinău. Respondenții au răspuns la câteva întrebări care au avut ca scop măsurarea identității civice.

Prin identitate civică înțelegem identificarea cu cetățenii țării, spațiul ei statal-teritorial, ideile despre stat, societate, țară, „ imaginea noastră”, simțul comunității, solidaritate, responsabilitate. Ca și în alte identități colective (sau de grup), componentele caracteristice identității civice conțin aspectul cognitiv, emoțional și reglator [24].

La întrebarea „În ce măsură simți că ești cetățean al țării tale” tinerii au răspuns: în foarte mare măsură - 20%, în mare măsură - 33,75%, uneori simt uneori nu - 27,5%; în mică măsură -13,75%; deloc - 5%. Deci, tinerii se percep ca cetățeni ai țării într-o măsură mare și foarte mare (53,7%) (Fig. 3).

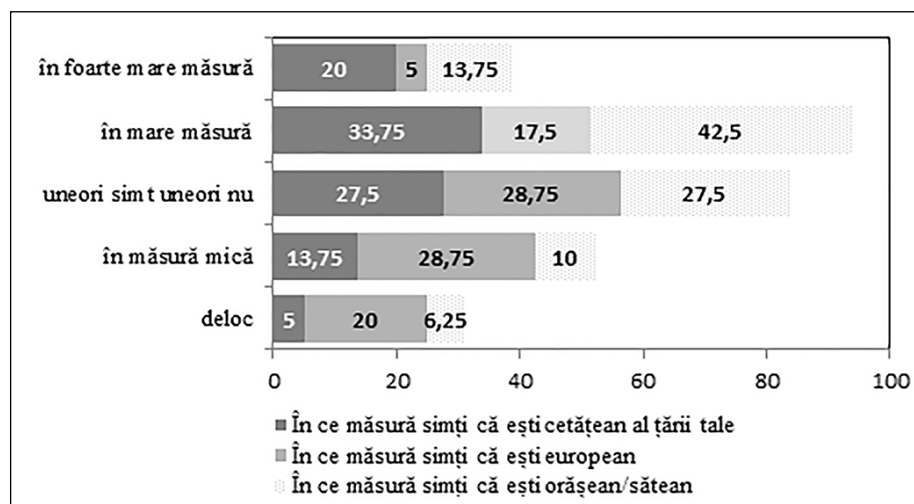

Fig. 3. Identitatea civică a respondenților

La întrebarea „În ce măsură simți că ești european?” tinerii au răspuns: în foarte mare măsură - 5%; în mare măsură - 17,5%; uneori simt uneori nu - 28,75%; în mică măsură - 28,75%; deloc - 20%. Identitatea europeană este atractivă pentru tineri, dar probabil, are o imagine mai puțin concretă și conturată din punct de vedere practic. Cea mai exprimată identitate civică la tineri este cea locală. Mai mult de jumătate din respondenți (56,25%) au răspuns la întrebarea „În ce măsură simți că ești orășean/sătean” în mare și foarte mare măsură.

Cunoașterea valorilor tinerilor este un alt aspect important în înțelegerea coeziunii sociale și a capitalului social.

Un studiu realizat în anul 2019 pe un grup de 142 de adolescenți (12-17 ani, elevi ai claselor VII-IX) a scos în evidență că valorile: creativitate, lucru interesant, viața activă sunt la un nivel redus, deși ele sunt promovate de către instituțiile sociale. Faptul că anumite valori (sănătate, viața materială asigurată, viața activă, lucru interesant) sunt mai puțin accesibile poate duce la apariția unui impact negativ asupra potențialului intelectual, creșterea nivelului de anxietate, respectiv un capital psihologic redus [25, p. 41-51].

Neformarea valorilor: viață profesională activă, activitate interesantă poate duce la dezadaptare socială, caracterizată prin reacții stereotipe, iresponsabilitate, și o integrare mai slabă în grupurile sociale. Pentru preîntâmpinarea acestor dificultăți sunt necesare programe de suport sociopsihologic care ar veni în ajutor atât tinerilor cât și specialiștilor din domeniul respectiv. În acest context și instituțiile sociale ar trebui să acorde atenție deosebită tinerilor ce întâmpină dificultăți, prin acordarea calitativă și sistematică a ajutorului socio-psihologic, în acest fel sporind capitalul psihologic social.

S-a încercat o analiză conceptuală a coeziunii sociale, cu accente sociopsihologice și exemplificarea prin cercetări psihologice actuale la tineret, care descriu capitalul social, ce duce la fortificarea directă sau indirectă a coeziunii sociale.

Valorile, percepția timpului, stările de spirit a cetățenilor, încrederea, identitatea civică, caracteristica psihologică a perioadei de tranziție sunt doar unele aspecte care ajută la înțelegerea și consolidarea coeziunii sociale. Căutarea modalităților practice de dezvoltare a coeziunii sociale și a cetățeniei active este un obiectiv central în realizarea viitoarelor studii.

Este importantă formarea și dezvoltarea identității civice a personalității în calitate de componentă a identității sociale la grupul de tineri prin elaborarea programelor sistematice instructiv-educative, precum și dezvoltarea valorilor spiritual-culturale, morale ce contribuie la consolidarea societății coezive. În acest fel identitatea civică se va transforma într-o sursă importantă de consolidare a societății noastre. Sunt necesare crearea programelor privind promovarea coeziunii sociale prin intermediul atât a cercetărilor multidisciplinare cât și abordarea practică prin parteneriate între diverși actori: autorități locale, sectorul privat, sectorul nonguvernamental, instituții de învățământ etc.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Siebold G. L. The evolution of the measurement of cohesion. In: Military psychology. Hillsdale (NJ), 1999, nr. 11(1), pp. 5-26. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1101_2
2. Chan J., To H. P., Chan E. Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. In: Social indicators research, Dordrecht, 2006, Vol. 75, nr. 2. pp. 273-302. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-2118-1>
3. Martsinkovskaya T. D. History, Culture and Development as a Basis of Historical-Genetic Paradigm. In: Cultural-Historical Psychology, 2015, nr. 11(4), pp. 69-78. <https://doi.org/10.17759/chp.2015110406>
4. Chelcea S., Iluț P. Enciclopedie de psihosociologie. București, 2003, 390 p.
5. Ярская-Смирнова Е. Р., Ярская В. Н. Социальная сплоченность: направления теоретической дискуссии и перспективы социальной политики. In: Журнал социологии и социальной антропологии, Москва, 2014, Т. XVII, № 4. с. 41-61.
6. Садыков Р.А. Социальная сплоченность: критика определений и возможности для новой концептуализации. In: Социологический ежегодник, Сб. науч. тр., РАН. М., 2016, 352 с.
7. Lewin K. A dynamic theory of personality. New York; L.: McGraw-Hill, 1935, IX, 286 p.
8. Moreno J. L. Who shall survive?. New York: Nervous and mental disease publishing co., 1934, XVI, 440 p.
9. Bales R. F. Interaction process analysis: A method for the study of small groups. Cambridge (MA): Addison-Wesley, 1951, XI, 203 p.
10. Festinger L. Informal social communication. In: Psychological Review, 1950, nr. 57 (5), pp. 271-282. <https://doi.org/10.1037/h0056932>
11. Back K. W. Influence through social communication. Journal of Abnormal and Social Psychology, 1951, 46(1), 9-23. <https://doi.org/10.1037/h0058629>
12. Friedkin N. E. Social cohesion. In: Annual Review of Sociology, 2004, nr. 30, pp. 409-425. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110625>
13. Moody J., White D. R. Structural cohesion and embeddedness: A hierarchical concept of social groups. In: American Sociological Review, 2003, nr. 68 (1), pp. 103-127. <https://doi.org/10.2307/3088904>
14. Putnam R. D. What makes democracy work? In: National Civic Review, 1993, nr. 82 (2), pp. 101-107. <https://doi.org/10.1002/ncr.4100820204>
15. Садыков Р. А. Социальная сплоченность: критика определений и возможности для новой концептуализации. In: Социологический ежегодник, 2015-2016: Сб. науч. тр., РАН. ИНИОН., Центр социал. науч.-информ. исслед. Отд. социологии и социал. психологии; Кафедра общей социологии НИУ-ВШЭ; Москва, 2016, 352 с.

16. Татарко А. Н., Лебедева Н. М., Социальный капитал: теория и психологические исследования. Москва: РУДН, 2009, 233 с.
17. Janmaat J. G. Social Cohesion as a Real-life Phenomenon: Assessing the Explanatory Power of the Universalist and Particularist Perspectives. In: Social Indicators Research, 2011, nr. 100 (1), pp. 61-83. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9604-9>
18. Sztompka P. Trust and risk at the time of the pandemic. In: Nauka, 2021, nr. 4, pp. 7-18. DOI: 10.24425/nauka.2021.137640
19. Negură P., Gașper L., Potoroacă M. Capital social și coeziune socială în Republica Moldova în contextul Pandemiei COVID-19. În: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova, vol.1, Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2021, pp.171-231.
20. Нестик Т. А. Социальная психология времени. Москва: Институт психологии, РАН, 2014, 496 с.
21. Нестик Т. А., Журавлёв А. Л. Психология глобальных рисков. Москва: Институт психологии РАН, 2018, 402 с.
22. Сапенко І. Психологические особенности восприятия своей группы во временной перспективе у молодежи молдаван. In: Institutul Patrimoniul Cultural. Materialele simpozionului național de etnologie: tradiții și procese etnice, Ediția II (Vol. 3), 2021, pp. 249-250.
23. Tajfel H. Social identity and intergroup relations. Cambridge and Paris, 1982.
24. Дробижева Л.М. Гражданская идентичность как условие ослабления этнического негативизма. In: Мир России, Т. 26, № 1, 2017, с. 7-31.
25. Gașper L. Particularități sociopsihologice ale valorilor adolescenților în condițiile migrației. In: Evoluția clasei mijlocii în Republica Moldova: premise socioeconomice și politice, Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2019, pp. 41-51.

ACTIVISMUL SOCIAL - FACTOR IMPORTANT AL COEZIUNII SOCIETĂȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

SOCIAL ACTIVISM - AN IMPORTANT FACTOR OF COHESION OF THE SOCIETY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Angela MOCANU, *doctor în sociologie, conferențiar cercetător*

Summary

The social activity of the population, by definition, indicates the level and nature of social subjectivity, namely in what forms are implemented strategies of inclusion and participation in social processes or social apathy, alienation and even social exclusion, although it should be emphasized that the social structure of Moldova it is unstable and contains transient state parameters. It cannot be ignored that, in the conditions of emerging excessive social inequalities and socio-territorial disparities, loss of trust in state institutions, social activity can acquire a constructive social character or target the process of social denial.

We can say that in our society with poorly pronounced social ties, with a disintegrated social life, it is difficult to associate social activism and social capital. Post-transformation experience in other countries indicates the importance of social activism in perpetuating a viable economic and political situation.

Keywords: *social activism, social capital, cohesion, volunteering, social integration*

Pe parcursul istoriei au existat diferite percepții în societate despre o personalitate activă, la fel a fost diferit și modul de percepție a activismului social, cât și aspectul motivațional și componentele țintă necesare pentru înțelegerea orientării, formelor și modurilor de manifestare a activității pe diferite niveluri și în diferite sfere ale vieții.

Activitatea socială a populației, prin definiție, indică nivelul și natura subiectivității sociale, adică în ce forme sunt implementate strategiile de incluziune și participare la procesele sociale sau apatie socială, alienare și chiar excluziune socială, deși ar trebui subliniat faptul că structura socială din Republica Moldova este instabilă și conține parametrii stării tranzitorii. Nu poate fi ignorat faptul că, în condițiile inegalităților sociale excesive emergente și a disparităților socio-teritoriale, pierderea încrederii în instituțiile de stat, activitatea socială poate obține un caracter social constructiv sau viza procesul de negare socială.

Scopul lucrării noastre este studierea formelor de manifestare ale activismului social, a factorilor ce influențează procesul de coeziune socială. În calitate de material empiric am utilizat rezultate cercetărilor sociologice calitative și cantitative realizate în cadrul proiectului instituțional „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”. Cercetarea cantitativă a fost realizată în anul 2020 pe un eșantion reprezentativ de 1202 respondenți. În realizarea lucrării de asemenea am mai utilizat metoda analizei datelor statistice și metoda comparativă.

Putem spune că în societatea noastră cu legături sociale slab pronunțate, cu o viață socială dezintegrată este dificil de asociat activismul social și capitalul social. Experiența transformațională din alte țări indică importanța activismului social în perpetuarea unei situații economice și politice viabile. Conform teoriei cercetătorilor Putnam și Inglehart „capital social”, este atunci când există conexiunea dintre activitățile instituționale (adică asociații voluntare) și un sistem de norme (adică încredere și reciprocitate).

În Europa Centrală și de Est unii autori accentuează superioritatea încrederii sociale față de comportamentul participativ: „rețelele civice pot spori socialul, dar această „conexiune socială” este distinctă și secundară valorilor morale”. Încrederea, reciprocitatea și orientările conexe sunt „dispoziții culturale” și, ca atare, nu pot fi ușor de influențat sau modificat. În același timp, se crede că „cultura încrederii” este indispensabilă pentru un sistem democratic stabil. Prin urmare, nivelurile de încredere interpersonală și reciprocitatea în statele nedemocratice este considerată a fi de o importanță crucială pentru succesul democratizării [1, p. 169].

Conform rezultatelor cercetării noastre cantitative tinerii sunt cei mai activi. Deși percepția statutului acestei categorii sociale este diferită în societatea contemporană. Pe de o parte, tineretul este caracterizat ca fiind imatur din punct de vedere social și indiferent din punct de vedere politic, pe de altă parte, aceștia sunt considerați potențialul social-inovațional și subiectul transformărilor sociale. În unele lucrări științifice tinerii nu sunt considerați asociațivi, nu văd sens în activitatea socială, nu sunt interesați de ceea ce depășește viața personală, participă slab la mișcările de mediu, nu sunt preocupați de problemele de securitate și de inechitate socială fiind axați practic exclusiv pe sfera businessului mic și al serviciilor [2, p. 36].

Activismul social - factor important al coeziunii societății din Republica Moldova

Ideea solidarității sociale, a „solidarismului”, a fost compromisă în sec. XX prin faptul că a stat la baza programului de activitate a Uniunii popular-muncitorești, a ideologiei lui B. Mussolini care promova ideea de „stat corporativ”. Într-un șir de țări din America Latină un timp îndelungat ideea a fost utilizată ca un instrument de opunere împotriva autoorganizării luptei muncitorești. Acesta este un exemplu clasic de politizare și ideologizare a unei idei nobile și constructive, și care în acest fel își pierde esența ei firească. Detașată de stereotipurile ideologice, ideea solidarității rămâne în continuare expresia unei valori sociale principale, echitatea socială.

Sociologul G. Alexander consideră că principala contradicție în societatea civilă contemporană este dihotomia individualism versus colectivism. Însă interpretarea solidarismului social prin prisma unor termeni universali pare a fi vulnerabilă în condițiile creșterii riscurilor sociale și a polarizării culturale [3, p. 115]. Problema solidarității sociale devine mai actuală decât oricând în condiții de criză. Importanța factorului de risc în apariția și manifestarea solidarității este menționată de către sociologul Ianițkii O. În asemenea condiții autorul menționează formarea noilor tipuri de comunități, a solidarității din cauza riscurilor, în care unii membri trag foloase de pe urma unor asemenea situații (așa numita solidaritate a producătorilor riscului), iar alții tind spre minimizarea efectelor riscurilor și tind spre păstrarea ordinii tradiționale (solidaritatea jertfelor riscurilor) [4].

În literatura de specialitate actualmente se atestă deplasarea accentelor în interpretarea noțiunii de solidaritate. Dacă anterior prioritatea era acordată parametrilor național-statali, acum solidaritatea într-o măsură mai mare este examinată prin prisma relațiilor în comunități la micro nivel. Conceptul solidarității este unul de bază în studierea procesului de diferențiere în mediul tinerilor. În acest context noțiunea de solidaritate a perpetuat ideea că anume comunicarea ocupă locul principal în formarea legăturilor emoționale în cadrul grupurilor de tineret. Sociologul H. Lefebvre propune aplicarea metodei reflexive pentru analiza coordonării sau solidarității grupurilor sociale bazându-ne pe atitudinea „materializată” față de valori. Prin termenul de „materializat” autorul are în vedere transpunerea în viață a valorilor individuale și a celor de grup [5, p. 96].

În condițiile unei crize perpetue resursele capitalului social (întrajutorarea reciprocă, partajarea oportunităților) sunt exprimate în relațiile neformale și sunt utilizate pentru soluționarea diverselor probleme personale și ale familiei. Rețelele sociale (aici nu ne referim la cele virtuale) se formează preponderent

la nivel de relații de rubedenie, de prietenie și nu se transformă în inițiative ale societății civile pentru susținerea și proliferarea intereselor sociale. Analizând rapoartele ONG-urilor menite să susțină și să promoveze solidaritatea în Republica Moldova (Expert-Grup, IDIS Viitorul ș.a.) putem spune că solidaritatea la nivel instituțional la noi în republică are un coeficient scăzut. Astfel conform concluziilor Centrului Analitic Expert-Grup sistemul de pensionare bazat pe principiul solidarității între generații este expus mai multor riscuri atât de ordin economic cât și demografic.

Relațiile de rubedenie, prietenie și tovărășie sunt trei categorii de bază ce caracterizează rețelele sociale și sunt un suport pentru încredere reciprocă. Cercetătorul rus O. Harhordin în lucrările sale studiază potențialul politic al prieteniei. Autorul afirmă că pentru societatea Federației Ruse este specifică problema deficitului integrării la macro nivel din cauza lipsei solidarității la nivel microsocial [12].

În Republica Moldova implicarea ONG în soluționarea unor probleme stringente din societatea noastră devine vizibilă cu ajutorul unor organizații internaționale. Departamentul de statistică oferă date despre activitatea de voluntariat în Republica Moldova ilustrând mai mulți parametri. Portretul socioeconomic și demografic al voluntarilor: Biroul Național de Statistică informează, că implicarea populației în activitățile voluntare este un fenomen răspândit în Republica Moldova. Conform rezultatelor cercetării, în anul 2015 un număr de 1264,5 mii persoane, sau 42 la sută din totalul populației de 15 ani și peste, au ajutat persoane din alte familii sau au lucrat fără plată în folosul comunității. Din totalul voluntarilor 62 la sută sunt persoane din mediul rural. Activitățile voluntare într-o proporție mai mare sunt răspândite în rândul femeilor (44,7% din totalul femeilor de 15 ani și peste) față de bărbați (39,4% din totalul bărbaților de 15 ani și peste).

În repartizarea după nivelul de instruire al voluntarilor predomină persoanele cu studii medii complete și incomplete (81,1%). Numărul bărbaților cu acest nivel de studii implicate în activitatea de voluntariat este mai mare (84%) decât al femeilor (80%). Este mai mare numărul femeilor cu studii superioare care practică activitatea de voluntariat (15,3%) față de 12,2% al bărbaților. Ținem să menționăm că în localitățile urbane numărul voluntarilor cu studii superioare este considerabil mai mare comparativ cu cel din localitățile rurale: 23,1% și respectiv 8,4%.

Activismul social - factor important al coeziunii societății din Republica Moldova

Tabelul 1. Numărul voluntarilor în funcție de nivelul de instruire, sexe și mediu de reședință

Nivel studii	Total %	Bărbați %	Femei %
Studii superioare	14,0	12,2	15,3
Studii medii complete și incomplete	81,9	84	80,4
Studii primare și fără studii	4,1	3,8	4,3
Urban			
Studii superioare	23,1	21,6	24,1
Studii medii complete și incomplete	74	75,6	72,9
Studii primare și fără studii	2,9	2,8	3,0
Rural			
Studii superioare	8,4	6,8	9,6
Studii medii complete și incomplete	86,7	88,7	85,2
Studii primare și fără studii	4,9	4,5	5,2

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

În raport cu statutul ocupațional, voluntarii se distribuie după cum urmează: 53,4% erau ocupați, adică aveau un loc de muncă, 3,8% - erau șomeri, și restul - 42,7% erau economic inactivi. Persoanele în afara forței de muncă predomină în rândul tinerilor (15-24 ani) și a celor de vârstă înaintată (65 ani și peste). În restul grupelor de vârstă cota parte principală o dețin persoanele ocupate. Șomerii dețin ponderi relativ mai ridicate în mediul urban în grupa de vârstă 25-34 ani (17,2%), și bărbații în grupele de vârstă 25-34 ani și 35-44 ani (respectiv, câte 10%).

În structura voluntarilor care lucrează după statutul profesional, cota principală revine salariaților (54%), urmați de lucrătorii pe cont propriu (42%). La femei se înregistrează o diferență mai pronunțată între aceste categorii (60% - salariați, și 35% - lucrători pe cont propriu), în comparație cu bărbații (47% - salariați, și 50% - lucrători pe cont propriu). La ambele sexe, salariații predomină în mediul urban. Lucrătorii pe cont propriu formează majoritatea printre bărbații din mediul rural. În cazul femeilor, în mediul rural cotele se distribuie în egală măsură între salariați și lucrătorii pe cont propriu.

Distribuția voluntarilor care lucrează după activitatea economică a locului de muncă relevă faptul, că majoritatea acestora sunt ocupați în activități agri-

cole (46% per total, inclusiv 54% la bărbați și 40% la femei). În mediul rural, evident, acești indicatori înregistrează valori mult mai mari. O altă activitate economică, importantă în special în cazul femeilor, este administrația publică și asigurarea socială obligatorie (25% din totalul femeilor voluntare). În mediul urban, un sfert din totalul voluntarilor (valabil pentru ambele sexe) lucrează în activitățile de comerț, hoteluri și restaurante.

Activismul social al populației prin definiție indică nivelul subiectivismului social, formele de realizare a strategiei participative în procesele sociale sau a apatiei sociale sau/și excluziunii sociale. Trebuie de menționat că structura socială are un caracter instabil și conține parametrii unei etape de tranziție. Tendințele multidireționale în activitatea socială indică faptul că societatea noastră este ambiguă, percepe trivial activitatea socială și grupurile sociale active. Este evident că activismul social nu poate fi redus la un singur numitor, dat fiind că într-o societate dominată de conflicte de pluralism de interese și valori, activismul se poate reduce la acțiuni sociale locale. Cu alte cuvinte în societate persistă o anumită vigilență față de acțiunile autorităților, mai puțin preferabile decât practicile adaptative învățate de-a lungul anilor de reforme.

Tabelul 2. Distribuția voluntarilor după activitățile voluntare și sexe (voluntarii pot fi implicați în una și mai multe activități), %

	Total	Bărbați	Femei
Total	100,0	100,0	100,0
Ajutor acordat altor familii în lucrul casnic	21,1	9,7	29,8
Grija de copii sau de persoane dependente din alte familii	11,3	4,0	16,9
Ajutor acordat altor familii la reparații sau construcții în gospodării / apartamente	8,2	15,0	2,9
Ajutor acordat altor familii la lucrări agricole	26,7	37,5	18,4
Ajutor (fără plată) acordat școlilor, grădinițelor, organizațiilor religioase / de caritate / culturale, ONG-lor, sindicatului, primăriei, afacerii/firmei sau unui partid	16,8	11,9	20,5
Lucrul în folosul comunității	57,4	51,7	61,8
Oferirea (gratuită) a altor tipuri de servicii	8,6	13,5	4,8

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

Activismul social - factor important al coeziunii societății din Republica Moldova

Cea mai frecventă formă de voluntariat practică de moldovenii în vârstă de 15 ani și mai mult este ajutorul voluntar și fără plată acordat altor gospodării, pentru care se alocă în medie câte 12 minute pe zi, fiind mai mult față de alte state europene. De asemenea, locuitorii Moldovei în medie acordă circa 9 minute pe zi pentru activități participative, timp care este mai lung comparativ cu alte state europene. Trebuie de menționat că moldovenii acordă ajutor altor familii/persoane care necesită acest ajutor la solicitarea directă, activitățile de voluntariat nu sunt instituționalizate. Activitatea de voluntariat pentru sau prin intermediul organizațiilor conform datelor statistice este net inferioară comparativ cu alte state.

În condițiile în care procesul de integrare socială are loc în afara cadrului instituțional în contextul unei interacțiuni sociale neformale am avea nevoie de o altă abordare metodologică, de exemplu am putea utiliza metoda subiectivistă ce se bazează pe teoriile interpretative, teoriile schimbului social ale lui D. Homanse, P. Blau. Care indică importanța trecerii de la niște structuri sociale elementare la unele avansate, care reies din prioritățile omului, nu ale sistemului. Participanții la acțiunea socială tind să obțină un profit cât mai mare cu cheltuieli minime. La baza schimbului social conform autorilor acestei teorii se află patru principii: principiul succesului (cu cât mai des este remunerat un anumit tip de acțiune cu atât este mai mare probabilitatea repetării lui), principiul stimulării, principiul valorii și principiul saturației. Succesorul său, P. Blau a propus cercetarea interacțiunii sociale având la bază sinteza principiilor schimbului social și a noțiunilor funcționalismului structural. Astfel în anii 80 ai sec. XX a apărut teoria alegerii raționale conform căreia oamenii pomenindu-se în fața mai multor posibile opțiuni de obicei o aleg pe cea care ar aduce un rezultat optimal. În această perioadă un șir de savanți cercetează un fenomen care nu este descris prin termeni tradiționali neoclasici și / sau neo-instituționali - ceea ce, în special, este numit în mod figurat „bon de încredere” (apartenența la un grup care dă dreptul la „credit”, în diferite sensuri ale acestui cuvânt [6, p. 243, 248]), pe lângă fenomenul „încrederii”, termen întâlnit în literatură încă din secolul al XVIII-lea. Unul dintre cei mai cunoscuți autori din acest domeniu, F. Fukuyama, reduce în mare parte „capitalul social” la fenomenul respectiv [7], astfel de fenomene au fost incluse în acest domeniu ca prietenie, apartenență la organizații și societăți voluntare, familie și alte relații non-profit, precum și rolul special al structurilor sociale.

Într-o societate dezintegrată este dificil de conectat activismul social la capitalul social, fapt ce ar permite sporirea încrederii în instituțiile sociale și ar contribui la consolidarea societății. Experiența altor țări la acest capitol denotă faptul că activismul social contribuie la perpetuarea stabilității politice și dezvoltării economice a țării.

Conform rezultatelor cercetării noastre cantitative bărbații sunt mai activi decât femeile din punct de vedere social-politic. Cea mai activă categorie de persoane sunt cele cu vârsta 50-64 ani, 18% au participat frecvent la diferite întruniri la nivel de comunitate. Categoria de vârstă 30-39 ani se situează la polul opus al activismului social, doar 9% din această categorie participă frecvent la diferite întruniri în comunitatea în care locuiește. Persoanele cu studii superioare sunt mai active decât cele cu studii medii. Mediul de reședință tot influențează asupra activismului social. Persoanele din mediul rural sunt mai active decât cele din mediul urban. Tot locuitorii satelor sunt cei care mai des practică munca de voluntariat. Aici ținem să menționăm că atât datele statistice cât și rezultatele empirice ale cercetării noastre vin să confirme tendința respectivă. Aceasta ne vorbește despre faptul că nivelul de coeziune socială în rândul populației rurale este mai pronunțat.

Tabelul 3. Cât de frecvent Dvs. ați participat la următoarele activități la nivel de comunitate, %

	Deloc	Rareori	Frecvent	Foarte frecvent	Nu știu/îmi este greu să răspund
Întruniri la nivel de comunitate	45,3	35,7	12,7	2,7	3,5
Evenimente culturale/sociale	35,0	39,0	18,3	4,8	2,8
Activități de caritate pentru a ajuta persoane vulnerabile	45,3	37,3	11,3	2,5	3,7
Activități voluntare organizate de biserica din care faceți parte	57,0	26,0	11,3	2,2	3,4
Activități voluntare organizate de organizații obștești	64,7	21,7	6,6	2,3	4,7
Ați oferit donații bănești în scopuri caritabile	36,9	39,4	14,6	3,2	5,9

Sursa: Elaborat de autor.

Activismul social - factor important al coeziunii societății din Republica Moldova

Din *Tabelul 3* vedem că evenimentele cu cea mai înaltă rată de participare la nivel de comunitate sunt cele culturale/sociale, circa 23% din respondenți participă frecvent și foarte frecvent la ele. La polul opus se află activitățile voluntare organizate de organizațiile obștești, doar 9% din cei chestionați afirmă că au luat parte la asemenea evenimente în ultimii trei ani. Tendințele respective sunt confirmate și de datele statistice. Respondenții preferă să ofere donații bănești în scopuri caritabile direct persoanelor care au nevoie de aceasta - fiecare a cincea persoană spune că a oferit asemenea donații în ultimii trei ani.

O importanță deosebită în procesul de coeziune socială o au mecanismele de solidarizare, aici am putea atribui un rol deosebit și comunităților virtuale prin intermediul cărora unele persoane cu un grad sporit de influență în mediul internauților colectează donații bănești sau/și alte obiecte materiale pentru susținerea anumitor persoane aflate în dificultate. În acest context punctul-cheie îl constituie încrederea. În cadrul cercetării noastre ne-am propus să studiem care sunt factorii ce determină apariția încrederii și cine sunt persoanele față de care ne putem manifesta încrederea. Conform rezultatelor empirice ale cercetării calitative, respondenții recunosc, ca sărăcirea masivă a deteriorat multe din principiile comunitare morale și în special încrederea intercomunitară și încrederea în autorități, cred că aceste afirmații au o conectivitate directă cu perioada de tranziție, și aspectele culturale. Respondenții afirmă din propria experiență că încrederea este ceva ce poate fi construit de la zero. Dar avem nevoie de multă muncă și de oameni care au în ei carismă și înțelepciune, mixată cu intelect și atitudine. Viața ne aduce diferiți oameni în calea noastră. Sunt oameni în care poți avea încredere deplină. Dar sunt și oameni în care nu poți avea încredere. Integritatea este o calitate, care este cel mai dificil de respectat în condiții de mediu volatil și divers, dar nu și imposibil. Sunt situații, în care ești obligat să conlucrezi cu diferite categorii de persoane. Unii respondenți aplică regula „cadrlui situațional”. Fiecare situație are limite de timp, spațiu și conținut. Deci în aceste limite rezolvăm problema care o avem în față, după care fiecare merge mai departe pe drumul său.

Încrederea socială este una dintre componentele capitalului social și este cel mai adesea definită drept normă a reciprocității și încrederii generalizate, învățate din participarea la conexiunea și angajamentele civice. La capitolul încredere mulți respondenți afirmă că în condițiile actuale este foarte dificil să-ți construiești careva relații bazate pe încredere. Și aceasta în primul rând

este cauzată de interesele mercantile ale concetățenilor noștri. În aceste timpuri când totul este în puterea banului este greu de a conta pe încredere în oameni și în bunul simț, spun respondenții. O anumită încredere poate fi avută în persoanele din aceeași localitate, care au reușit să depășească diferite situații dificile în viață.

Încrederea interpersonală poate fi construită, ar putea exista în funcție de situație și persoane într-o anumită măsură, deci respondenții oferă spațiu optimismului în acest sens. Atitudinea este diferită atunci când este vorba despre încrederea în instituțiile statale. Respondenții spun că nu au încredere în instituțiile statului din Republica Moldova, ce este de fapt determinat de nivelul de încredere în persoanele care ocupă astăzi funcții de conducere. Este o imitare a funcționalității instituțiilor publice, în scopul protejării intereselor private și de grup. Un stat este o construcție creată de oameni, pentru a le asigura niște drepturi și reguli de conviețuire, și pentru aceasta cetățenii plătesc impozite, respectă legile și regulile de conviețuire. Iar cei care vin să activeze în instituțiile statului ar trebui să fie conștienți de responsabilitățile lor. Avem 101 deputați în Parlament și un cadru legislativ arhaic în multe domenii. Avem o mulțime de ministere și politici deficiente practic peste tot. Domină interesele de partid, care la rândul lor sunt dictate de cele private, astfel formându-se un cerc vicios. Pentru ca statul Republica Moldova să perpetueze avem nevoie de schimbări calitative ale instituțiilor statale.

Conform rezultatelor cercetării sociologice calitative majoritatea absolută a respondenților afirmă că dacă ar avea nevoie de un suport financiar ar putea să-l obțină în cel mai bun caz doar din partea familiei sau a rudelor apropiate. Nu a apelat nimeni și nici nu contează nimeni pe vreo instituție pentru a soluționa problema respectivă, aceasta din cauza lipsei politicilor orientate spre interesul cetățeanului. Dacă apar diferite probleme cu caracter non-financiar, respondenții iarăși sunt orientați să se adreseze vecinilor și rudelor pe care le au în imediata apropiere.

Șase din zece respondenți consideră că oamenii din comunitatea lor sunt individualiști și se gândesc mai întâi la beneficiile personale decât la cele comune într-o măsură mare și foarte mare. De menționat că la această întrebare nu se atestă o diferențiere de opțiuni în funcție de categoria de vârstă. Deoarece respondenții noștri în mare parte sunt persoane social active mulți din ei dețin o experiență de implicare civică. O parte din ei au și activat în cadrul diferitor ONG, „de fiecare data era o motivare clară determinată de un concept

Activismul social - factor important al coeziunii societății din Republica Moldova

viabil, susținut în unele cazuri și de un suport financiar”. „Da, sunt implicată în acțiuni de voluntariat, în vecinătate am 3 persoane în etate, pe care le ajut la procurarea medicamentelor, produselor alimentare, le măsoară tensiunea arterială, sâmbătă le mai servesc cu copturi” - spune o respondentă care locuiește în mediul rural. Dacă e să diferențiem gradul de implicare în activitățile civice în funcție de tipul localității, putem observa că persoanele din localitățile urbane au un cadru de manifestare mai larg în acest sens comparativ cu respondenții din localitățile urbane. În orașe există un număr mai mare de ONG care oferă și suport financiar pentru anumite proiecte. În sate voluntarii activează mai mult pe cont propriu, ajutându-și vecinii în etate sau persoanele defavorizate.

Nivelul de încredere în instituțiile statale, politice din Republica Moldova deține un trend negativ în rândul populației. Oamenii se străduie să-și construiască activitatea de voluntariat în afara instituțiilor din diferite motive: cineva are convingerea că orice act de caritate nu are nevoie de publicitate, oricum toate faptele, și cele bune și cele rele ies la iveală după o anumită perioadă de timp, altcineva consideră că activând într-un anumit domeniu nu dispune de timp să practice voluntariatul instituționalizat.

Atitudinea respondenților față de plata taxelor și a impozitelor vine și ea să confirme lipsa încrederii lor față de instituțiile de stat. Doar jumătate din respondenți consideră că pentru a trăi mai bine este nevoie de achitat impozitele. De menționat că persoanele cu vârsta cuprinsă între 18-24 de ani sunt cei mai sceptici în această privință, 34% din ei consideră că pentru un trai decent trebuie să-ți onorezi obligațiunile față de stat. Cel mai înalt nivel de responsabilitate la acest capitol îl au persoanele din categoria de vârstă 50-64 ani, 63% optează pentru necesitatea plății impozitelor. Cei mai numeroși respondenți care afirmă că ar fi gata să achite și mai multe impozite la stat pentru bunăstarea persoanelor vulnerabile au vârstă de 65 ani și mai mult, adică tocmai acei care deja nu mai sunt angajați în câmpul muncii. Tinerii nu ar fi dispuși pentru această schimbare, procentul celor care ar susține această inițiativă este de două ori mai mic pentru categoria de vârstă 18-24 ani.

O mare parte din respondenți își manifestă dezacordul față de politicile statului prin intenția de a părăsi țara. Migrarea în masă a populației Republicii Moldova este o problemă stringentă care se manifestă în toate sferele vieții social-politice. Acest proces continuă. Datele cercetării noastre denotă o intenție majoră a respondenților de a pleca peste hotare.

Tabelul 4. Dacă ați avea o ocazie de a pleca din Republica Moldova, cum ați proceda?, %

		Aș pleca pentru totdeauna	Aș pleca pentru o perioadă	Nu aș pleca	Nu știu
		43,3	29,3	10,9	
Angajare în câmpul muncii	angajat	18,2	45,6	25,0	11,2
	neangajat	22,2	55,1	16,5	6,3
	am grijă de gospodărie	12,5	37,5	40,6	9,4
	pensionar	8,5	29,1	48,4	14,1

Sursa: Elaborat de autor.

Intențiile plecării peste hotare sunt în dependență de criteriile socio-demografice. Statutul ocupațional este unul important în luarea unor asemenea decizii. Fiecare a cincea persoană neangajată în câmpul muncii ar pleca peste hotare pentru totdeauna. Asemenea intenție scade aproape de două ori la persoanele care își câștigă existența din munca în gospodăria auxiliară.

În concluzie putem spune că atât rezultatele cercetării empirice cât și datele statistice denotă un grad de coeziune socială mai înalt în localitățile rurale decât în cele urbane. Coeziunea socială se manifestă printr-o anumită rată de participare la diferite întruniri cu caracter social-politic, inclusiv și a muncii prestate pe bază de voluntariat. Activitățile social-participative respondenții preferă să le realizeze în afara cadrului instituțional. Respondenții manifestă un nivel de încredere foarte rezervat față de persoanele din jurul lor. În caz de necesitate stringentă contează pe ajutorul rudelor apropiate. Întrajutorarea instituționalizată lipsește atât la nivelul practic cât și la cel conceptual. Deși marea majoritate a respondenților se simt apropiați și foarte apropiați cu identitatea de cetățean al Republicii Moldova doar o treime din ei consideră necesar să plătească impozitele.

Marea majoritate a respondenților sunt siguri într-o măsură mare sau foarte mare că impozitele plătite de către cetățeni nu întotdeauna sunt folosite într-un mod eficient și transparent. Numărul scepticilor în această privință rămâne constant pentru toate categoriile de vârstă. Nici studiile sau mediul de reședință nu influențează asupra scepticismului respondenților, care exprimă

Activismul social - factor important al coeziunii societății din Republica Moldova

astfel nivelul de încredere în instituțiile statale. Acest lucru, în opinia noastră, este foarte îngrijorător atât pentru cetățenii simpli, cât și pentru cei care dispun de anumite împuterniciri politice în cadrul statului Republica Moldova. Una dintre componentele capitalului social este încrederea socială, atât interpersonală cât și cea instituțională. Doar atunci când ea există se poate aștepta activismul social, implicarea și ca rezultat prosperarea societății.

Desigur, activitatea socială nu poate fi redusă la un singur numitor, având în vedere că trăim într-o societate dominată de pluralismul conflictelor de interese și valori. În plus combinația elementelor de constructivism și negativism face posibilă apariția unui conflict social sistemic. Altfel spus, trebuie să existe o anumită vigilență în acțiunile autorităților și în percepția populației a activismului social ca o strategie generatoare de risc, mai puțin preferabilă decât practicile adaptative învățate de-a lungul perioadei de transformare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Putnam R. Making Democracy Work. Princeton University Press, 1993, p. 169.
2. Кротов Д. В. Социальный капитал российской молодежи. Ростов на Дону: Изд-во ЮФУ, 2009. p. 36.
3. Alexander J. C. The paradoxes of civil society. In: International Sociology, 1997, nr. 12, pp. 115-133.
4. Среды. Очерки по теории солидарности. Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2008.
5. Лефевр В. А. Конфликтующие структуры. Москва: Советское радио, 1973.
6. Fukuyama R. The End of History and the Last Man, 1992.
7. Bourdieu P. The forms of capital. In: Handbook of theory and research for the sociology of education, Westport, CT: Greenwood, 1986, pp. 241-258.
8. www.statistica.md
9. Фромм Е. Иметь или быть, Москва, 2019.
10. <https://mei.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-note-informativ-privind-evolutia-social-economica>
11. Moyer B. Doing democracy: the MAD model for organizing social movements. USA, 2001.
12. Хархордин О. Жить с достоинством. Sankt Petersburg, 2019.

COEZIUNE ȘI BUNĂSTARE SOCIALĂ: O CONFRUNTARE DE INDICATORI

COHESION AND SOCIAL WELFARE: A CONFRONTATION OF INDICATORS

Ina FILIPOV, cercetător științific

Summary

The continuous approach to the problems of social cohesion is most often related to the need to clarify the meaning of this concept, which does not have an unanimously recognized definition, but a different treatment, dictated by various aspects of life at different levels. However, due to its many connotations, the idea of social cohesion is associated with the well-being society as a whole. Given this trend, we propose within this study, to analyze the concept of social cohesion by relating it to social welfare by correlating the indicators that express them. This kind of opposition makes it possible to establish the "part-to-whole" relationship between two concepts, or to clarify them in the light of mutual "guarantee".

Keywords: social cohesion, social welfare, indicators of social cohesion, indicators of social welfare, the state of welfare

Abordarea continuă a problemelor coeziunii sociale este legată insistent de nevoia clarificării sensului acestui concept care nu are o definiție unanim recunoscută, ci o tratare diferită dictată de diverse aspecte ale vieții la diferite niveluri. În timp, numeroase părți interesate s-au străduit să identifice un termen care să explice în mod adecvat complexitatea și multidimensionalitatea noțiunii de „coeziune” care este percepută ca forța ce ține o societate unită și le permite membrilor săi să coexiste și să se dezvolte în mod pașnic. Și, deși termenul „coeziune socială” a fost folosit pentru a descrie această forță, totuși nu există un consens cu privire la o singură definiție a coeziunii sociale. Astfel, coeziunea socială își păstrează conotațiile diferite, în funcție de context, identitate, cultură și dinamica socială și politică.

În virtutea numeroaselor conotații, ideea de coeziune socială este împărtășită de sociologi, economiști, politicieni, și alții, în efortul de a invoca valoarea acesteia pentru societate. Același interes îl manifestă guvernele și organizațiile internaționale, care, prin prisma misiunii pe care o au, vin cu propriile interpretări ale „coeziunii sociale”. Astfel, vom sintetiza doar definițiile unor organizații importante care au propria contribuție la înțelegerea coeziunii sociale pentru a clarifica perspectiva acestora în definirea coeziunii [1].

Coeziune și solidaritate socială: o confruntare de indicatori

Potrivit *Organizației Națiunilor Unite (ONU)*, o „societate coerentă este aceea în care toate grupurile au un sentiment de apartenență, participare, recunoaștere și legitimitate. Astfel de societăți nu sunt neapărat omogene din punct de vedere demografic. Mai degrabă, respectând diversitatea, ei valorifică potențialul care rezidă în diversitatea lor societală (în termeni de idei, opinii, abilități etc.)”

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) definește coeziunea socială ca fiind starea de convergență a unei societăți sau „legăturile comune” care unifică diferiți oameni și grupuri ce împart același spațiu sau teritoriu. Ea apare atunci când oamenii interacționează unii cu alții pe baza unui set comun de instituții politice, economice și sociale.

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) observă că, o societate coerentă lucrează pentru bunăstarea tuturor membrilor, minimizând disparitățile și încercând să evite marginalizarea în cadrul și între grupuri. Coeziunea socială poate fi întărită prin combaterea discriminării, excluziunii sociale și inegalităților, prin construirea capitalului social (adică, rețele de relații, încredere și identitate între și în cadrul diferitelor grupuri ale societății) și prin facilitarea mobilității sociale ascendente [2].

Fondul pentru Copii al Națiunilor Unite (UNICEF) consideră că, coeziunea socială se referă la „calitatea conviețuirii între multiplele grupuri care activează în cadrul unei societăți. Grupurile pot fi distincte, în funcție de originea etnică și socioculturală, convingerile religioase și politice, clasa socială sau sectorul economic sau pe baza caracteristicilor interpersonale precum sexul și vârsta. Calitatea coexistenței între grupuri poate fi evaluată de-a lungul dimensiunilor respectului și încrederii reciproce, valorilor împărtășite și participării sociale, satisfacției și fericirii în viață, precum și echității structurale și justiției sociale.”

Banca Mondială descrie coeziunea socială „ca lipiciul care leagă societatea, promovând armonia, un sentiment de comunitate și un grad de angajament pentru promovarea binelui comun. Dincolo de relațiile sociale care unesc grupurile etnice și religioase, legăturile verticale în care instituțiile de stat și de piață interacționează cu comunitățile și popoarele, pot consolida și mai mult coeziunea unei societăți, dacă acestea sunt incluzive, transparente și responsabile.” De asemenea, implică un set de principii acceptate, norme și reguli privind incluziunea și echitatea, apartenența socială și națională și accesul la mijloace de trai și servicii de bază, precum și un stat care le promovează în mod activ.

Consiliul Europei definește coeziunea socială ca: „capacitatea unei societăți de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi prin minimizarea disparităților și evitarea marginalizării; să gestioneze diferențele și diviziunile și să asigure

mijloacele destinate bunăstării tuturor.” Coeziunea socială, astfel, este considerată „esențială pentru realizarea justiției sociale, a securității democratice și a dezvoltării durabile.”

Conform definiției Comisiei Uniunii Europene, coeziunea socială este „un proces care asigură persoanelor expuse riscului de sărăcie și excluziune socială, să primească oportunitățile și resursele de care au nevoie pentru a participa pe deplin la viața economică, socială și culturală și pentru a atinge un nivel de trai și bunăstare care este considerată normală în societatea în care trăiesc. Acest lucru asigură participarea lor mai activă la luarea deciziilor care le afectează viețile și accesul la drepturile fundamentale.”

Tabelul 1. Sensurile coeziunii sociale din perspectiva organizațiilor internaționale

Nr.	Organizația internațională	Idei relevante
1.	Organizația Națiunilor Unite (ONU)	- Sentiment de apartenență, participare, recunoaștere și legitimitate; - Valorificarea potențialului ce rezultă din diversitate
2.	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)	- Starea de convergență a unei societăți având la bază instituții comune (politice, economice și culturale)
3.	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE)	- Societatea funcționează pentru bunăstarea fiecărui membru; - Nu admite excluziunea și marginalizarea; - Creează sentiment de apartenență și încredere; - Minimizarea disparităților; - Oportunități egale de mobilitate socială
4.	Fondul pentru Copii al Națiunilor Unite (UNICEF)	- Calitatea sau capacitatea coexistenței între grupuri
5.	Banca Mondială	- Sentiment de comunitate; - Promovarea binelui comun
6.	Consiliul Europei	- Capacitatea societății de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi - Modalitate de a reduce inegalitățile dintre cetățeni și marginalizarea
7.	Comisia Europeană	- Oportunități pentru a atinge un nivel de trai și bunăstare cuvenit; - Participarea la luarea deciziilor

Sursa: Tabel creat de autor în baza definițiilor unor instituții europene.

Coeziune și solidaritate socială: o confruntare de indicatori

Rezumând, înțelegem că cel mai sugestiv concept care să exprime coeziunea socială este cel al „bunăstării”. Aceasta, în sensul că, coeziunea este înțeleasă ca fiind capacitatea unei societăți de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi, minimizând în același timp dezechilibrele de dezvoltare și evitând marginalizarea oamenilor. În plus, este și capacitatea unei societăți de a gestiona diferențele și dezacordurile și de a oferi un mijloc de a atinge bunăstarea tuturor membrilor săi.

În acest sens, coeziunea socială înseamnă atât proces cât și rezultate importante și concrete. Prin urmare, nivelul de coeziune socială poate fi exprimat și măsurat prin realizarea anumitor condiții în societate. Acestea includ:

- drepturi sociale bine stabilite pe care oricine le poate exercita liber;
- situație în care oamenii și grupurile de oameni acționează în mod responsabil;
- relațiile în care dialogul social este acceptat ca normă, instituțiile și procedurile funcționează în numele dialogului civic și al implicării active a oamenilor în procesele democratice;
- primează sentimentul de securitate și încredere al oamenilor în viitor.

Pentru multe dintre aceste acțiuni sau procese sunt responsabile autoritățile publice ale căror preocupare trebuie să fie ancorată în asigurarea bunăstării, sporirea calității vieții și consolidarea coeziunii. Astfel, conceptul de „coeziune socială” nu trebuie să lipsească de pe agenda actorilor politicilor publice.

Această abordare a coeziunii sociale manifestă un caracter instituțional de analiză a conceptului a cărei utilitate este condiționată de contribuția separată a actorilor la dezvoltarea indicatorilor coeziunii, precum și la aprecierea corectă a factorilor de risc ai coeziunii sociale. Ori, înțelegerea și consolidarea coeziunii sociale în practică este de o importanță vitală pentru asigurarea rezistenței societății la riscuri, care se manifestă ca „interacțiunea sistematică a societății cu amenințările și pericolele induse și produse de modernizare ca atare”. Riscurile sunt consecințe ale puterii amenințătoare a modernizării și ale incertitudinilor și fricii pe care le generează. Societatea și instituțiile sale sunt forțate să își evalueze constant acțiunile din punctul de vedere al acceptării riscurilor. Riscurile devin componente obligatorii ale vieții sociale, ceea ce ne obligă să aruncăm o privire nouă asupra locului lor în dezvoltarea societății. Riscul nu este doar un pericol, ci și un anumit beneficiu pentru o persoană, pentru un grup social și pentru societate în ansamblu [3, p. 9].

Așadar, cuvântul-cheie ce rezultă din definițiile sau explicațiile coeziunii sociale este „bunăstarea socială”. Acum devine relevantă întrebarea: Ce este bunăstarea socială?

În studiul „Evoluția coeziunii în România 1990-2014” se menționează că, deși nu există o definiție general acceptată, o posibilă abordare totuși ar putea defini bunăstarea ca fiind o descriere a situației vieții oamenilor. Tot în aceeași lucrare se vorbește despre măsurarea bunăstării care poate fi o activitate la fel de complexă și destul de dificilă, având în vedere diferitele cadre conceptuale utilizate în prezent. Astfel, din cercetările care există, se constată că din punct de vedere al măsurării bunăstării, aceasta poate fi divizată în două componente: obiectivă și subiectivă.

Prima componentă poate fi interpretată ca un mijloc indirect și utilizează fapte observabile drept instrumente de măsurare, sub formă de statistici economice, sociale sau de mediu. Ca atare, bunăstarea obiectivă este evaluată pe baza datelor cantitative (de obicei, indicatori obținuți din surse statistice) și, în esență, reprezintă o imagine „din exterior”.

A doua componentă este măsura subiectivă a bunăstării. Este cunoscută, de asemenea, sub numele de bunăstare declarată și cuprinde o gamă largă de procese emoționale și cognitive. În esență, aceasta este percepția oamenilor asupra calității vieții [4].

Urmând această logică, multe dintre politicile de coeziune socială ar trebui să pornească de la gradul de satisfacție al cetățenilor față de indicatorii dezvoltării. Pentru aceasta este indicat să se efectueze diagnosticul coeziunii sociale în conformitate cu următoarele blocuri:

- problemele sociale actuale din localitate sau regiune;
- activitatea sociopolitică a populației din localitate sau regiune, nivelul de încredere al populației față de autorități;
- impactul crizei economice asupra tensiunii sociale, disponibilitatea locuitorilor de a-și proteja drepturile, de a participa la acțiuni de protest;
- satisfacție în muncă, salariile, nivelul de bunăstare materială;
- nevoia de sprijin social din partea statului;
- satisfacția față de sănătatea lor și de sistemul de îngrijire a sănătății;
- satisfacția față de sistemul de învățământ;
- satisfacția față de condițiile de locuință;
- satisfacția față de sistemul existent de garanții sociale de stat;
- relații interetnice etc. [5, p. 110]

Coeziune și solidaritate socială: o confruntare de indicatori

Una dintre cele mai cercetate conceptualizări ale bunăstării este bunăstarea subiectivă (SWB). În general, SWB ridicat combină trei factori specifici:

- (1) stări afective pozitive frecvente și intense,
- (2) absența relativă a emoțiilor negative și
- (3) satisfacția vieții globale.

Cât privește cele două componente ale bunăstării, unii indicatori ai acesteia iau în calcul doar abordarea obiectivă:

- indicatorii sociali ai Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), indicatorii de dezvoltare ai Băncii Mondiale (BM),
- indicele dezvoltării umane al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), indicele progresului social,
- indicii de „corectare” a produsului intern brut (PIB) sau a produsului național brut (PNB). [6, p. 64]

Într-o altă abordare se consideră că, deși bunăstarea este în esență „resimțită” individual, atunci când este abordată în comun, ea devine un obiectiv societal. Pentru Consiliul Europei, a pune sub semnul întrebării bunăstarea tuturor este, prin urmare, esențială pentru gestionarea vieții împreună. Acest lucru capătă sens din moment ce bunăstarea tuturor este abordată din punct de vedere al complexității sale, având în vedere multiplicitatea aspectelor care o compun. Ori, criteriile de bunăstare sunt multiple și reies din diferitele dimensiuni ale vieții societale:

- acces echitabil la drepturi și resurse;
- condițiile de mediu (inclusiv estetice), precum și legalitatea;
- relațiile cu instituțiile;
- interrelații personale și colective;
- de gestionare a timpului;
- spații pentru dezvoltarea potențialului de responsabilitate, solidaritate și abilități ale fiecăruia [7, p. 47-59].

În această ordine de idei, înțelegem că bunăstarea țărilor, dar și a fiecărui om în parte este recunoscută din ce în ce mai mult ca fiind un bun social și un criteriu de referință important pentru evaluarea progresului uman. Astfel, coeziunea socială merge mână în mână cu bunăstarea subiectivă. Aspectele organice ale coeziunii sociale - niveluri scăzute de excluziune socială, niveluri ridicate de încredere interpersonală și de participare socială sunt asociate cu emoții pozitive, cu o percepție mai bună asupra vieții și cu o mai bună funcționare psihologică [8].

O altă idee curioasă sugerează utilizarea bunăstării pentru conceperea politicii publice. Aceasta are în vedere faptul că, în loc să vizeze creșterea PIB-ului, guvernele naționale pot oferi condiții care să permită bunăstarea prin servicii publice mai bune (de exemplu, sănătate și educație), planificare urbană care promovează timpul liber relațional și diminuează timpul de transfer și o rețea de securitate socială mai puternică [9].

Necesitatea asigurării bunăstării sociale a generat o altă noțiune „statul bunăstării”. În sens larg, statul bunăstării are cinci elemente de bază prezente în grade diferite în actul de guvernare:

- un sistem de securitate socială;
- administrări centrale și locale ca esența managerială a sistemului;
- recunoaștere socială și legislația drepturilor fundamentale ale omului, care sprijină elaborarea sistemului la nivel ideologic;
- justificarea intervenției statului în sfera economică pentru a atinge angajarea deplină;
- realizarea unei democratizări de masă bazată pe principiul deciziei parlamentare în sfera politică.

Obiectivul principal al statului bunăstării, astfel, este atingerea unui standard de viață (calitatea vieții) la un nivel corespunzător necesităților și aspirațiilor colectivității.

Statul bunăstării poate fi conceptualizat în versiunea sa strictă (bunurile și serviciile sociale, oferirea și organizarea de sisteme de asigurare socială) sau mai amplă (extinsă prin acțiuni nonbugetare ale statului având drept scop îmbunătățirea bunăstării sociale, îndeosebi prin redistribuirea și reglementarea mecanismelor, cum ar fi impozitele progresive, pensiile minime, salariile sau controlul prețurilor).

Putem considera statul bunăstării ca fiind o instituție socială (tipică pentru țările dezvoltate) care produce, organizează, distribuie și reglementează bunurile sociale și serviciile (dimensiune instituțională) și este răspunzător pentru oferirea oamenilor atât a unor bunuri stabilite de comun acord, cât și servicii pentru a proteja familiile și indivizii împotriva contingențelor sociale și pentru a stabili mediul socioeconomic (dimensiunea funcțională). Această responsabilitate se poate baza pe noțiunea de cetățenie (aceasta însemnând că statul este responsabil pentru bunăstarea cetățenilor săi) sau, mai pe larg, pe temeiuri etice (statul trebuie să ofere cel puțin un anumit nivel de bază al protecției

Coeziune și solidaritate socială: o confruntare de indicatori

pentru toți cetățenii săi). Prin urmare, fiecare țară își are propriul profil și reguli pentru beneficiile bunăstării [10, p. 41-43].

În modelele coerente ale țărilor occidentale, statul bunăstării cuprinde toate instituțiile „producătoare” de bunăstare individuală: sistemul pieței, familia și instituțiile nonprofit, formând *sistemul de securitate socială*.

Prin definiție, sintagma securitate socială presupune „totalitatea reglementărilor juridice pentru asigurarea stării de siguranță socială la nivelul de persoană, grup social sau populație totală, precum și pentru protejarea persoanelor defavorizate sau marginalizate” [11, p. 999]. Astfel, apreciem că existența acestei instituții reprezintă o garanție pentru fiecare persoană ca în orice împrejurare să dispună de mijloacele necesare pentru asigurarea propriei subzistențe, precum și pe cea a familiei sale în condiții decente [12, p. 2].

În acest context menționăm Declarația Universală a drepturilor omului adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite care prevede în art. 22 că fiecare persoană, în calitate de membru al societății, are dreptul la securitate socială; ea este îndreptățită să obțină satisfacerea drepturilor economice, sociale și culturale, indispensabile demnității și liberei dezvoltări a personalității sale, grație efortului național și cooperării internaționale, ținând seama de organizarea și resursele din fiecare țară. Iar articolul 5 al aceluiași document prevede: orice persoană are dreptul la un nivel de viață suficient pentru asigurarea sănătății, bunăstării sale și a familiei în special în ceea ce privește alimentația, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirile medicale, precum și serviciile sociale necesare; ea are dreptul la securitate în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe, și în alte situații de pierdere a mijloacelor de subzistență ca urmare a unor împrejurări independente de voința sa.

În cele din urmă, bunăstarea socială poate fi astfel definită ca:

- cea mai înaltă valoare socială, starea ideală la care aspiră societatea și statul bunăstării;
- valoare personală - dorința unei persoane de a-și satisface nevoile sociale și de a fi prosper în societate în mod obiectiv și în sentimente subiective de bunăstare;
- scopul politicii sociale și al asistenței sociale de a atinge starea optimă dorită a societății;
- un criteriu complex care caracterizează nivelul de dezvoltare socială, economică, politică și culturală a societății.

Tabelul 2. Centralizator al indicatorilor coeziunii și bunăstării sociale

Indicatori ai coeziunii sociale	Indicatori ai bunăstării sociale
Incluziunea socială prin accesul la resurse financiare, activitate economică, educație, asistență medicală și tehnologie; Omogenitatea culturală și etnică - determinată de compoziția etnică, limbile recunoscute, populația străină; Încredere - determinată de percepția instituțiilor statului, a comunității imediate, a altor grupuri etnice etc; Participare și solidaritate - prin participarea la vot, voluntariat, participarea și angajamentul comunității, caritate; Acces egal la drepturi și resurse, atenție față de grupurile vulnerabile; Responsabilitate generală	Sistem de securitate socială; Progres social; Acces echitabil la drepturi și resurse; Condiții prin servicii publice de calitate; Sporirea calității vieții; PIB sau PNB/ Venituri; Bine comun; Participare la luarea deciziilor; Protejarea persoanelor defavorizate; Comunicarea directă cu cetățeanul; Protejarea familiei etc.

Sursa: Tabel creat de autor în baza explicațiilor și definițiilor din literatura de specialitate și unor instituții europene.

Constatăm că indicatorii coeziunii și bunăstării sociale se întrepătrund. Coeziunea socială se bazează pe acele legături sociale de care depinde bunăstarea întregii societăți. Și, de fapt, coeziunea este garanția bunăstării societății. Astfel, coeziunea socială acționează ca un fel de indicator agregat al stabilității sistemului social, al structurii sale și al proceselor sociale dominante în societate. Există o înțelegere comună a acestui fenomen, care constă în bunăstarea socială, relațiile sociale armonioase și stabile ca parte integrantă a progresului socioeconomic și a coexistenței pașnice.

Din cele menționate rezultă că un factor al dezvoltării coeziunii sociale ar fi sporirea bunăstării populației prin îmbunătățirea calității serviciilor publice, a procesului decizional, a colaborării interinstituționale, și comunicării directe cu cetățeanul. Astfel, politicile pentru dezvoltarea coeziunii sociale constituie un fundament ideologic pe care se formează o societate a bunăstării sociale cu un nivel înalt a calității vieții fiecăruia dintre membrii săi. O societate a coeziunii și bunăstării sociale este societate cu o administrație deschisă, responsabilă,

Coeziune și solidaritate socială: o confruntare de indicatori

care este în dialog constant cu societatea civilă și este capabilă să rezolve în mod eficient cele mai complexe probleme și să valorifice rațional potențialul administrativ și financiar. În același timp, societatea însăși se schimbă în direcția autoorganizării, în conformitate cu principiile coeziunii sociale oferind prioritate autonomiei locale în creșterea nivelului de bunăstare a populației.

Pentru autorități coeziunea socială este identică cu o funcție care stabilește legătura dintre instituții și cetățeni. Aceasta vorbește și despre faptul că, în comunitățile coezive social, cetățenii sunt implicați în procesul politic și decizional, fapt ce confirmă ipotezele unor cercetători care încadrează implicarea și participarea la indicatorii sau valorile coeziunii sociale. Atunci când cetățenii sunt implicați în deciziile și implementarea politicilor locale, sporește legitimitatea și calitatea proceselor decizionale și de implementare. Totodată, această implicare poate crea și un sentiment de „apartenență” și „comunitate” care depășește domeniul specific în care este vizată politica. În aceste cazuri, implicarea și participarea utilizatorilor ar putea contribui și la coeziunea socială [13, p. 46].

În concluzie menționăm că, un atribut obligatoriu al coeziunii sociale a societății este un stat responsabil din punct de vedere social, cu instituții ramificate de protecție socială și integrare socială. În centrul coeziunii sociale a societății se află bunăstarea majorității absolute a cetățenilor, relațiile sociale armonioase și stabile. Coeziunea socială este o stare a societății în care membrii săi acționează în mod responsabil, dialogul social este o normă zilnică, instituțiile și procedurile existente contribuie la implicarea activă a oamenilor în viața publică, culturală și profesională a societății. Ori, șansa unei asemenea stări de fapt este coeziune prin bunăstare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Social Cohesion Framework, social cohesion for stronger communities.
https://www.sfcg.org/wp-content/uploads/2017/02/SC2_Framework-copy.pdf
2. Perspectives on Global Development 2012: Social Cohesion in a Shifting World, OECD Publishing, Paris, 2011. https://doi.org/10.1787/persp_glob_dev-2012-en
3. Соколов Ю. И. Проблемы рисков современного общества. In: Риски современного общества, Проблемы анализа риска, том 13, 2016, No 2, pp. 6-23.
<https://www.risk-journal.com/jour/article/viewFile/14/15>
4. Toader Ș., Iancu V., Olteanu D. Evoluția bunăstării în România 1990 - 2014. KPMG România, 2017, 35 p. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ro/pdf/welfare-ro-web.pdf>

5. Юдина Т. Региональная социальная сплочённость как показатель качества жизни россиян: социологическое измерение. In: Ученые записки Забайкальского государственного университета. Серия: Социологические науки, 2013, pp. 107-116.
6. Oehler-Sincai I. M. În căutarea unui indicator veritabil al bunăstării. In: Calitatea vieții, XXV, 2014, nr. 1, pp. 62-81.
7. Bernard P. La cohésion sociale: critique dialectique d'un quasi-concept. In: Lien social et Politiques, 1999, nr. 41, pp. 47-59. <https://doi.org/10.7202/005057ar>
8. Dragolov G., Delhey J., Boehnke K. Social cohesion and well-being in Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg, Eurofound, 2018, 78 p. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18035en.pdf
9. Adler AL., Seligman M. Using wellbeing for public policy: Theory, measurement, and recommendations. In: International Journal of Wellbeing, 2016, nr. 6 (1), pp. 1-35. https://www.researchgate.net/publication/303293686_Using_wellbeing_for_public_policy_Theory_measurement_and_recommendations
10. Cace S. Statul bunăstării. Evoluții și tendințe. București: Editura Expert, 2004, p. 41-43.
11. Dicționarul explicativ al limbii române. București: Ed. Universul Enciclopedic Gold, 2009, p. 999.
12. Dupeyroux J. J. Droit de la sécurité sociale. Paris: Dalloz, 2005, 192 p.
13. Fenger M. Deconstructing social cohesion: towards an analytical framework for assessing social cohesion policies. In: Corvinus journal of sociology and social policy, 2012, vol.3, nr. 2, pp. 39-54.

AUTOIDENTIFICAREA ȘI ÎNCREDEREA CETĂȚENILOR ÎN INSTITUȚIILE SOCIALE - INDICATORI AI CONSOLIDĂRII CEZIUNII SOCIALE

THE CITIZENS SELF-IDENTIFICATION AND THE TRUST IN SOCIAL INSTITUTIONS - INDICATORS OF THE CONSOLIDATION OF SOCIAL COHESION

Gheorghe CĂLCĂI, *doctor în filosofie, conferențiar cercetător*

Summary

The article examines the issue of social cohesion and in particular the indicators of self-identification and citizens' trust in social institutions. The categorical apparatus is represented by the notions: social cohesion, social integration, social inclusion / exclusion, solidarity, trust. Most of the investigated subjects identified first of all with the communities located in close spaces (city, village), then with the communities further away (Republic of Moldova, European continent, planet Earth). The society trusts more the church followed by the Presidency and the mayor's office. It is mentioned that reducing the degree of corruption in society has a positive influence on increasing the public's trust in social institutions. The conclusions and recommendations are based on the analysis of the empirical material.

Keywords: *social cohesion, self-identification, trust, social institutions, social integration, social inclusion, social solidarity.*

Coeziunea socială este o noțiune complexă care cuprinde diverse segmente ale vieții oamenilor. În literatura de specialitate găsim câteva definiții ale acestei noțiuni. Una din ele, și cea mai generală prevede „procesele de creare a valorilor generale și definiții, care contribuie la reducerea inegalităților din bunăstare și venituri, și permite oamenilor o conștientizare că ei sunt preocupați de interese și activități comune, că în fața lor stau provocări comune, că ei toți sunt membrii unei și aceiași societăți” [1]. Este clar, că sensul acestei concepții poate să varieze în funcție de mediul social politic la care ea se referă. Consiliul Europei definește coeziunea socială în mod laconic drept „capacitatea societății de a asigura membrilor săi bunăstare și a aduce la cel mai jos nivel diferențierile dintre oameni, evitând polarizarea lor socială iar societatea coezivă ca societate care acordă cetățenilor liberi susținere reciprocă, care urmărește scopuri comune cu mijloace democratice” [2].

Baza consolidării coeziunii sociale o constituie creșterea bunăstării materiale a populației. Această creștere trebuie să fie însoțită de minimizarea cazurilor care conduc la dezintegrare și excluziune. Această situație va duce la consolidarea relațiilor dintre oameni, va orienta cetățenii spre incluziune și toleranță, la creșterea nivelului de cultură a cetățenilor, a spiritului patriotic, dezvoltarea nivelului de activitate civică și a responsabilității sociale. În prezent coeziunea socială este considerată un concept prioritar al dezvoltării societăților moderne, în primul rând al celor europene și este orientată spre creșterea nivelului de integrare socioculturală, care contribuie la nivelarea liniilor de separare socioeconomice din interiorul societății pentru atingerea unui grad înalt de omogenitate și stabilitate.

Categoria coeziune socială, care stă la baza politicii sociale moderne a țărilor dezvoltate, se referă, în primul rând, la grupurile de populație care s-au situat la periferia societății, nu din propria lor voință. Lipsa coeziunii sociale este explicată (mai des) ca una dintre consecințele globalizării, a manifestării excluziunii sociale sub forma marginalizării categoriilor de populație social vulnerabile.

Condiția materială a societății, care se caracterizează prin contrastul polilor bogăție - sărăcie, este considerată în mod tradițional un factor al tensiunii sociale. Coeziunea socială este abordată ca un fel de indicator agregat (alipit) al stabilității sistemului social, al structurii sale și al proceselor sociale dominante. Există o interpretare comună, o înțelegere comună a acestui fenomen, care constă din bunăstarea socială, relații sociale armonioase și stabile ca parte integrantă a progresului socioeconomic și a coexistenței pașnice.

Acest lucru se datorează faptului că un decalaj semnificativ în veniturile grupurilor sociale și lipsa de voință a autorităților de a schimba radical această situație generează tensiune socială. Prezența în Republica Moldova a unui strat semnificativ de săraci (în prezent fiecare a patra persoană din societate) - „muncitori săraci” este un factor extrem de negativ, deoarece acesta reprezintă o potențială amenințare a stabilității societății. Abordarea „creșterea economică” implementată în Europa pentru a ridica gradul de bunăstare socială, pentru a asigura egalitatea socială și coeziunea socială ar putea deveni una dintre bazele îmbunătățirii situației sociale și în țara noastră.

Conform definiției Direcției Generale pentru Coeziune Socială a Consiliului Europei, coeziunea socială este un concept care include valori și principii menite să asigure accesul egal al tuturor cetățenilor la drepturile sociale și

Autoidentificarea și încrederea cetățenilor - indicatori ai consolidării coeziunii sociale

economice de bază. În consecință, principalul instrument pentru realizarea coeziunii sociale este, în primul rând, „politica” de diferite tipuri: socială, culturală, economică, educațională. La rândul său, gradul de coeziune socială poate servi drept indicator, un fel de indice al nivelului de dezvoltare al societății, al gradului de orientare socială a politicii de stat. Politica socială este concepută ca o activitate a statului și / sau a societății (instituții publice) de armonizare a intereselor diferitelor grupuri sociale și comunități socio-teritoriale în domeniul producției, distribuției și consumului, permițând ca interesele acestor grupuri să fie armonizate cu interesele individului și obiectivele pe termen lung ale societății. În consecință, obiectivul politicii sociale este de a reglementa și armoniza interesele actorilor sociali pentru o dezvoltare durabilă și echilibrată a societății, pentru a realiza pacea socială sau armonia socială. Armonia socială ca și buna înțelegere dintre oameni reprezintă una din condițiile consolidării coeziunii sociale. Într-o societate cu polarități sociale pronunțate sau compusă din diferite grupuri sociale care se deosebesc pronunțat între ele realizarea unui acord de bună înțelegere devine un obiectiv actual și important.

În același timp, se actualizează problema integrării sociale, care poate fi definită ca procesul de includere în sistem a elementelor noi, astfel încât, aceste elemente să devină identice elementelor anterioare ale acestui sistem. Omoogenitatea relativă a societății, împărtășirea de către reprezentanții săi a majorității valorilor de bază, a normelor sociale și de altă natură contribuie la întărirea proceselor solidarității populației, la unificarea și consolidarea acesteia.

Coeziunea socială este un proces de creare a valorilor comune. El este orientat spre reducerea decalajului de avere și venituri dintre oameni, și de obicei le transmite sentimentul de includere în rezolvarea unor probleme comune, de membru al unei comunități umane, de participanți la viața socială pe care o duc cetățenii și crearea bunurilor publice.

Gradul de coeziune socială este în mare măsură determinat de specificul politicii statului în raport cu societatea, grupurile sale sociale și fiecare om, precum și nivelul de unitate dintre cetățeni, nivelul de implicare în relațiile socioculturale a reprezentanților etnici conlocuitoare, a migranților, a persoanelor cu mobilitate limitată. De fapt, coeziunea este caracterizată printr-o stare specială a reprezentanților societății din diferite grupuri sociale, straturi formate pe un anumit nivel de încredere din societate, gradul de satisfacție de viață, dezvoltarea unui sentiment de implicare socială, armonie socială. Tot aici

trebuie să luăm în considerație paritatea relativă a condițiilor socioeconomice, culturale, alte poziții ale grupurilor sociale, și fiecărui individ.

În continuare, vom supune examinării opiniile respondenților despre autoidentificarea lor și încrederea populației în instituțiile sociale. Pentru aceasta a fost colectată informația sociologică despre nivelul coeziunii referitor la localitatea de reședință a persoanelor investigate și societate în întregime, încrederea oamenilor în partidele politice și instituțiile sociale. Aceasta a fost scoasă în evidență prin metodele ancheta bazată pe chestionar, observația sociologică și prin metoda interviului. În acest scop a fost elaborat un ghid de interviu, programul efectuării observațiilor și un chestionar cu ajutorul căruia au fost chestionați 1202 persoane. Eșantionul a fost selectat utilizând metoda aleatorie. Subiecții concreți pentru investigație au fost aleși după următoarele criterii: nivel de studii, vârstă, localitatea de reședință, statut profesional, ramura economiei în care activează subiectul. Eșantionul este constituit din 48,1% bărbați și 51,9% femei. 58,9% din eșantionul este reprezentat de respondenți din localități rurale 41,1% din localități urbane. Compararea datelor obținute cu numărul total al populației (ansamblul populației) nu depășește 5%.

Un indicator de bază al coeziunii sociale este identificarea făcută de înșiși respondenții (autoidentificarea) privind apartenența la diferite grupuri de populație. Pentru a studia acest aspect al problemei, respondenților li s-a pus întrebarea: „Cât de apropiat sau de îndepărtat vă simțiți în raport cu următoarele identități?”. În același timp s-a propus aprecierea gradului de implicare a respondenților în anumite grupuri sociale din localitățile lor de reședință și interacțiunea activă cu aceștia. Au fost folosite următoarele opțiuni de răspuns: cartier(mahala), oraș(sat), Republica Moldova, continent și planeta Pământ. Analiza materialelor investigației ne-a dat posibilitatea să constatăm că sentimentul de apartenență (în cazul studiului nostru, al unei identități percepute) este diferențiat în funcție de corelația sa cu un anumit grup social. Cel mai mult oamenii sunt atrași de ceea ce este geografic mai aproape de ei. De aceea, cetățenii localității de reședință sat/oraș sunt primii aici. Majoritatea covârșitoare a populației – 73,4% au răspuns că sunt apropiați și foarte apropiați de populația orașului (a satului) în care ei trăiesc. Față de cetățenii Republicii Moldova se simt ceva mai puține persoane apropiate (67,6%), iar față de cetățenii Europei și cetățenii planetei sunt și mai puțini apropiați: 33,4% și 34,6% din numărul respondenților.

Autoidentificarea și încrederea cetățenilor - indicatori ai consolidării coeziunii sociale

Însă este important de menționat că femeile din localitățile rurale ($M = 22,13$; $SD = 33,55$) se simt mai apropiate de cartierul lor decât femeile din localitățile urbane ($M = 11,28$; $SD = 27,38$), aceeași tendință se observă și la participanții de sex masculin, însă diferența de medii este mai mică: bărbați rural ($M = 18,78$; $SD = 35,81$); bărbați urban ($M = 15,16$; $SD = 32,22$). Femeile din localitățile urbane ($M = 9,47$; $SD = 24,47$) și rurale ($M = 8,52$; $SD = 22,43$) au un sentiment de apropiere față de orașul sau satul în care locuiesc într-un mod similar, iar bărbații din zonele urbane ($M = 13,55$; $SD = 30,28$) se simt mai apropiați de orașul lor decât bărbații din zonele rurale de satul lor ($M = 6,06$; $SD = 16,92$). Bărbații din zonele urbane ($M = 12,74$; $SD = 22,96$) în continuare se identifică cu mult mai mult cu cetățenii Republicii Moldova decât bărbații din zonele rurale ($M = 5,89$; $SD = 16,96$) în timp ce femeile din zonele urbane ($M = 10,29$; $SD = 25,65$) se simt mai puțin apropiate de noțiunea de cetățean al Republicii Moldova decât femeile din zonele rurale ($M = 9,11$; $SD = 23,83$). Femeile din zonele rurale se simt mai apropiate de cartierul lor decât de satul sau orașul lor și țară. Cel mai îndepărtat femeile din localitățile rurale se simt față de satul lor. Femeile din zonele urbane se simt cel mai apropiat, de asemenea, de cartierul lor și sentimentul de apropiere față de orașul lor și țară este similar. Bărbații din zonele rurale se simt cel mai îndepărtat față de noțiunea de cetățean al Republicii Moldova și cel mai apropiat față de cartierul în care locuiesc, aceeași tendință se observă și la bărbații din localitățile urbane, deosebirea este că diferențele dintre medii nu sunt atât de semnificative la bărbații din zonele urbane.

Despre gradul de coeziune al populației ne vorbesc și răspunsurile la întrebarea „Dacă Dumneavoastră vedeți o persoană batjocorită (maltratară) în transportul public, cum ați proceda?” aproape un sfert din respondenți (26%) ar interveni, ar acorda suport direct. Aproape jumătate din cei chestionați au menționat că ei nu ar interveni, nu s-ar amesteca în conflict dar ar chema poliția sau ar suna la asistența socială (47%), 13% că ei nu ar interveni în astfel de situație considerând că aceasta nu este treaba lor. Numai 5% au indicat că ei nu știu cum ar acționa sau nu au oferit un răspuns la întrebarea adresată. Aceste răspunsuri demonstrează că printre populație există un nivel înalt de orientare îndreptat spre menținerea ordinii publice în localitățile în care ei locuiesc.

Tabelul 1. Cât de apropiat sau îndepărtat vă simțiți în raport cu următoarele, %

	Identitatea rezidențială a respondentului				
	Locuitor al cartierului (mahalalei)	Locuitor al orașului (satului)	Cetățean al Republicii Moldova	Locuitor al Europei	Locuitor al planetei Pământ
Foarte îndepărtat	5,4	3,9	5,7	19,6	23,5
Îndepărtat	17,9	16,4	20,1	35,8	27,3
Apropiat	47,6	56,2	49,6	27,5	24,7
Foarte apropiat	13,9	17,2	18,0	5,8	9,9
Nu știu, nu-i răspuns	15,2	6,3	6,7	11,3	14,6

Majoritatea respondenților ar lua măsuri care într-un fel sau altul ar limita cazurile de încălcare a ordinii publice și a ilegalităților. Faptul că mulți cetățeni chestionați au declarat că preferă să se afle de o parte de cazul pus în discuția noastră poate fi explicat de situația că mulți respondenți nu sunt băștinași, își cunosc puțin conlocuitorii și le este frică să intervină în astfel de cazuri.

O societate corectă și coezivă prevede și o înțelegere reciprocă între oameni, capacitatea de a empatiza și disponibilitatea de a se ajuta unii pe alții. Un rol anumit în acest proces revine relațiilor care se constituie între oameni în procesul muncii, folosirii timpului liber, a altor activități zilnice. Rezultatele cercetării demonstrează că în localitățile (comunitățile) în care s-a efectuat investigația s-au stabilit unele relații de acest fel.

Analiza materialelor prezentate în *Tabelul 2* arată că în comunitățile lor oamenii puțin se ajută între ei, puțin se susțin, își fac puțină grijă de familiile concetățenilor. Destul de frecvent se întâlnesc și cazurile când acțiunile de ajutorare, susținere nu au loc defel. Atunci când se implică la rezolvarea problemelor comunităților, se observă că oamenii sunt ceva mai uniți. În aceste situații respondenții au constatat că mulți cetățeni se gândesc la beneficiile personale, nu îndeajuns se încadrează în implementarea unor lucruri utile pentru comunitate. De asemenea, nu se observă unitatea cetățenilor când se implică în rezolvarea unor probleme comune. În același timp în contextul interacțiunilor sociale de diferite niveluri o parte mică de respondenți, 10-15%, consideră că comunităților li se oferă mult și foarte mult ajutor și susținere, familiilor li se poartă de grijă și oamenii sunt uniți (vezi *Tabelul 2*).

Autoidentificarea și încrederea cetățenilor - indicatori ai consolidării coeziunii sociale

Tabelul 2. Caracteristicile ce elucidează existența anumitor componente ale coeziunii sociale (aprecierile respondenților), %

	Distribuția caracteristicilor				
	De loc	Puțin	Mult	Foarte mult	NȘ/NR
Oamenii din comunitate se susțin și se ajută unii pe alții	10,5	66,5	16,6	1,8	4,6
Oamenii își fac griji, susțin familia dumneavoastră	23,3	52,6	9,6	1,4	13,1
Dumneavoastră puteți miza pe oamenii din comunitate atunci când aveți anumite probleme	21,2	57,0	12,4	1,2	8,2
Oamenii sunt uniți și se implică activ în soluționarea problemelor comune (dezvoltarea serviciilor publice etc)	19,3	62,4	11,5	0,7	6,1
Oamenii din comunitatea dumneavoastră sunt mai curând individualiști, se gândesc mai mult la beneficiile personale decât la cele comune	5,6	24,7	39,9	20,5	9,3
În ultimul an oamenii din comunitate au implementat împreună multe lucruri frumoase	18,7	56,8	11,6	1,5	11,4

Încrederea îi revine un loc deosebit în viața de toate zilele a oamenilor. Ea îndeplinește un șir întreg de funcții pozitive și negative, în special aceasta se manifestă în procesul reglementării comportamentului uman, asistenței sociale, stabilizării relațiilor între oameni. Dat fiind faptul că societatea este împărțită în grupuri sociale, fiecare din ele are aprecierile lor asupra manifestării fenomenului pe care îl supunem cercetării. Rezultatele investigațiilor sociologice arată că pe parcursul ultimilor 30 de ani, încrederea populației în instituția Bisericii în raport cu alte instituții sociale este mai ridicată. Datele din *Tabelul 3* indică ponderea respondenților care au încredere în activitatea lăcașelor sfinte. Cercetarea efectuată în 2020 demonstrează că populația Republicii Moldova acordă Bisericii cea mai mare încredere. Din numărul total al persoanelor investigate 64,5% au declarat că activitatea Bisericii total corespunde intereselor și doleanțelor lor și este îndreptată spre protejarea oamenilor la nevoi și greutăți. În cazul nostru, instituția Bisericii este întrecută după încredere numai de familie 85,4% și prietenii persoanelor investigate 81,7%. Pe locul doi

În topul instituțiilor sociale s-a situat instituția Președinției Republicii Moldova cu 45,3% de susținători care în sondajele anterioare era apreciată de 20-30% de respondenți. Alături de președinte cu 44,8% de susținători în prezenta cercetare se găsesc primăriile localităților. Cu aceste instituții aproape fiecare cetățean are contacte și activitatea lor este cunoscută mai bine și este apreciată de populație mai pozitiv. Credibilitatea mijloacelor de informare în masă este pozitiv apreciată de 41,4% de respondenți. Pe măsura încadrării cât mai active a mijloacelor mass-media în elucidarea problemelor sociale, nivelul de încredere a populației în activitatea radio, TV, presei scrise etc. va continua să crească. Organizațiile non-guvernamentale sunt niște instituții noi ale societății noastre. Din rândul persoanelor investigate numai 30,8 procente au menționat că au încredere în aceste organizații, însă, mulți cetățeni nu sunt cunoscuți cu activitatea acestor instituții, ele sunt confundate de unii cu diferite organizații de așa gen ca DOSAF, Apărarea Pasivă, Crucea Roșie și consideră că ele sunt de prisos în societate. În ultimii 4-5 ani în Republica Moldova s-a făcut mult în ceea ce privește înlăturarea din sfera conducerii a elementelor infractorii. Aceasta a contribuit la lărgirea democrației în țară, a ridicat nivelul de credibilitate a populației față de instituțiile de vârf ale societății: Președinție, Parlament și Guvern. Aceasta s-a răsfrânt și asupra credibilității populației în aceste instituții (vezi *Tabelul 3*).

În societatea noastră există și alte instituții importante ca familia, școala, armata etc. Însă mai actuale și mai apropiate de cetățeni sunt instituțiile care apără drepturile și ordinea publică. Aici ne vom referi la justiție, poliție și procuratură. Aceste instituții joacă un rol important în consolidarea coeziunii sociale. Rezultatele cercetării arată că mai mulți respondenți au încredere în poliție - 28,7%, în organele procuraturii au încredere mai puțini respondenți - 19,7%, iar în justiție și mai puțini - 14,8%. Este mare și cota acelor care au indicat că nu prea au încredere în organele de drept și de protecție a ordinii publice, din numărul respondenților 61% au notat că nu au încredere în poliție, 67 % în procuratură, iar 81% în justiție.

Nivelul de încredere a cetățenilor în justiție este un indicator ce reflectă starea de spirit din societate și atitudinea acesteia față de justiție. Este evident faptul că analiza percepției publice a justiției trebuie să cuprindă atât opiniile cetățenilor, beneficiari ai justiției cât și cele ale sistemului judiciar. Deși au fost realizate schimbări instituționale esențiale și a fost modificat cadrul legislativ,

Autoidentificarea și încrederea cetățenilor - indicatori ai consolidării coeziunii sociale

totuși aceste schimbări nu au conferit activității actorilor din acest domeniu un nivel calitativ nou și nu au condus la consolidarea unui sistem de justiție echitabil, corect și orientat spre rezolvarea necesităților justițiabililor și prestarea unor servicii calitative și accesibile populației. Analiza cercetărilor științifice și practica vieții sociale ne vorbesc despre faptul că justiția din Republica Moldova se confruntă cu un șir de probleme: percepția răspândirii corupției în întregul domeniu al justiției este alarmant de înalt; promovarea judecătorilor și a procurorilor este insuficient de transparentă și nu este bazată pe merit; nu toate componentele Consiliului Suprem al Magistraturii funcționează eficient, calitatea serviciilor prestate de profesiile conexe sistemului justiției este neadecvat; lipsesc mecanismele eficiente de responsabilizare a actorilor din sectorul justiției; baza pre-judiciară este nejustificat de complexă; instanțele de judecată nu sunt administrate eficient. În prezent se desfășoară anumite activități pentru reformarea sistemului de justiție însă reformele se realizează greu și anevoios.

Tabelul 3. Încrederea respondenților în instituții, colegi, prieteni (%), N=1202

Denumirea instituțiilor sociale	Au încredere			Nu prea au încredere	Nu au de loc încredere	NȘ/NR
	Total (1+2)	Foarte multă încredere (1)	Oarecare încredere (2)			
Biserica	64,5	22,0	42,5	19,0	10,2	6,3
Președinție	45,3	12,5	32,8	17,2	35,4	2,1
Primărie	44,8	4,0	40,4	28,7	23,0	3,5
Mass media	41,4	2,5	38,9	36,9	16,3	5,4
Organizații neguvernamentale	30,1	3,2	26,9	28,0	26,8	15,1
Poliție	28,7	2,8	25,9	37,1	29,9	4,3
Procuratură	19,7	1,2	18,5	38,1	23,7	18,5
Justiție	14,5	1,0	13,8	40,2	39,9	5,4
Parlament	30,4	12,8	17,6	33,6	32,4	3,6
Guvern	26,4	3,0	23,4	27,6	40,6	5,4
Partide politice	11,5	0,4	11,1	39,0	44,8	4,7
Colegi de serviciu	50,4	0,9	49,5	21,5	5,6	22,5
Vecini	39,0	8,0	31,0	30,4	27,1	3,5
Prietenii	81,7	25,8	55,9	12,5	3,1	2,7
Familia respondentului	85,4	73,1	19,3	3,4	3,7	2,5

Notă: „Total încredere” reprezintă suma răspunsurilor „foarte multă încredere” și „oarecare încredere”.

Analiza rezultatelor cercetării efectuate ne permit să formulăm câteva concluzii.

Coeziunea socială reprezintă eforturile depuse de actorii principali îndreptate spre integrarea socială și obținerea unor relații între cetățeni și grupuri sociale bazate pe armonie. Pe parcursul istoriei coeziunea și-a modificat sensul în funcție de regimurile social-politice și economice dominante, de nivelul de dezvoltare a bunurilor materiale, de normele religioase și morale, de standardele de consum existente în societate. Acesta este un fenomen social determinat de asemenea și de condițiile cotidiene de viață ale oamenilor în cadrul cărora indivizii sociali comunică, își satisfac necesitățile, realizează planurile zilnice și de viitor.

Datorită nivelului scăzut de dezvoltare socioeconomică în Republica Moldova lipsesc condiții pentru instituirea și stabilirea unei coeziuni sociale puternice între oameni și grupuri sociale. Există necesitatea de a crea condiții pentru elaborarea unui mecanism eficient de armonie socială care ar permite includerea membrilor societății într-un singur spațiu social pentru o colaborare constructivă. În prezent nu putem vorbi despre un singur spațiu social în țara noastră deoarece există spații paralele, puternice, care au o influență considerabilă asupra coeziunii sociale.

Este important să se promoveze o politică de coeziune socială în baza căreia s-ar crea un mediu social-economic și sociocultural favorabil vieții cetățenilor. Orientările-cheie ale politicii de coeziune ar trebui să fie finanțarea preponderentă a sferei sociale, îmbunătățirea gradului de protecție socială, asigurarea unei justiții corecte, respectarea demnității, a vieții private, asigurarea libertății individuale și a dreptului fiecăruia la o dezvoltare intelectuală, socială și fizică, incluziune socială.

Nivelul de încredere în instituțiile sociale a cetățenilor poate fi ridicat intensificând lupta cu corupția, instituirea în societate a principiilor echității sociale. Un exemplu în acest sens este activitatea societății din Republica Moldova în ultimul an.

Materialele cercetării efectuate demonstrează că situația și relațiile existente în societate duc mai degrabă la diferențiere și nu la integrare și incluziune. Majoritatea persoanelor chestionate se identifică mai întâi de toate ca părți componente ale comunităților apropiate (oraș, sat), apoi ca membri ai comunităților mai îndepărtate (Republica Moldova etc.). Respondenții consideră că

Autoidentificarea și încrederea cetățenilor - indicatori ai consolidării coeziunii sociale

problemele lor cotidiene mai curând pot fi rezolvate în cadrul colectivităților care îi înconjoară împreună cu rudele, copii, vecinii, instituțiile din localitățile lor. Cu cât comunitatea este mai compactă cu atât mai din plin funcționează factorul încrederii.

Este important de a dezvolta o politică a coeziunii sociale eficiente la baza căreia trebuie să se afle crearea în societate a condițiilor de constituire în orașe și sate a unor medii social economice și culturale care ar asigura cetățenilor un nivel confortabil de bunăstare materială, asigurarea protecției sociale a cetățenilor, garantarea echității sociale, a libertăților individuale, respectarea drepturilor lor, formarea condițiilor care ar permite incluziunea, solidaritatea și participarea la conducerea societății. Formarea acestui sistem de condiții și calități ar contribui la dezvoltarea politicii de coeziune socială, la întărirea gradului de consolidare și încredere în societate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Сафарян С. Социальная сплоченность в государствах членах ЧЭС: Вклад в политическую стабильность. Тридцатый заседании Комитета по культуре, образованию и социальным вопросам ПАЧЭС, София, 2008.
2. Монсон П. Лодка на аллеях парка: введение в социологию. Весь Мир, 1994, 96 с.
3. Markus A. Mapping Social Cohesion: The Scanlon Foundation surveys. Manash University, 2017.
4. Ritzen J. Social cohesion, public policy, and economic growth: Implications for OECD countries. Presentado en el Seminario de Expertos de la OCDE sobre la Infancia y la Exclusion Social, Québec, Canadá, 2000.
5. Erickson E. Identity: youth and crisis. Moscow: Flint.
6. Manole A. M. Coeziunea socială - o analiză post-criză. În: Economie Teoretică și Aplicată, XIX, 2012, nr. 11 (576), pp. 111-118.
7. Iațco M. Coeziunea socială și principiile politicii sociale. În: Moldoscopie, 2011, nr. 2 (53), pp. 43-48.
8. Androniceanu A., Popescu I., Abăluță O. Impactul integrării României în Uniunea Europeană asupra coeziunii sociale și principalele delimitări conceptuale. În: Revista "Administrație și management public", București, 2004.
9. Pop C. E., Zamfir C., Stoica L. O nouă provocare: dezvoltarea socială. Iași: Editura Polirom, 2006, pp. 178-185.

EVOLUȚIA ÎNCREDERII POPULAȚIEI ÎN INSTITUȚIILE PUTERII DE STAT ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ

THE EVOLUTION OF POPULATION TRUST IN THE INSTITUTIONS OF STATE POWER AND SOCIAL COHESION

Ion MOCANU, *doctor în sociologie*

Summary

The paper investigates the relationship between the evolution of population trust in the institutions of state power and social cohesion in the Republic of Moldova. In addition, the evolution of the political process was analyzed, or the decisions taken in the 1990s have had and continue to have a substantial impact on the way state institutions function, the quality of the services they deliver and, implicitly, the trust of the population in their activity. The study shows that society does not have enough mobilization, cohesion and social and economic capital to support independent political organizations, and the gap can be filled by rich individuals who appear behind political parties.

Keywords: *Trust, social cohesion, institutions, political process, political parties.*

Perioada post-sovietică timpurie din Republica Moldova s-a remarcat prin entuziasmul populației față de noile valori democratice, care trebuiau să servească drept bază pentru aplicarea reformelor socioeconomice. Însă, proiectul democratic s-a izbit de mai multe obstacole: dependența enormă a individului față de stat, capacitatea slabă de asociere voluntară a cetățenilor, înțelegerea redusă a modului în care funcționează de fapt instituțiile democratice, precum și clivajele profunde dintre grupurile etnice vizavi de proiectul noului stat etc. Aceste probleme au fost intensificate de dispariția economiei de comandă, prin care s-au redus legăturile economice cu statele post-sovietice, ceea ce a cauzat scăderea bruscă a nivelului de trai.

Evoluția procesului politic al Republicii Moldova după declararea independenței a fost determinată de un șir de factori. Populația țării, având în spate experiența conviețuirii în lagărul socialist, era lipsită de practica exercițiilor democratice. Nomenclaturii de ieri au format noua elită a țării, aducând în noul sistem aceleași tipuri de comportament. Republica Moldova fiind un stat mic, plasat exact la frontiera geopolitică, a fost puternic influențată atât de către organizațiile financiare și politice din Occident, cât și de cele din Est.

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

În acest articol autorul își propune să cerceteze evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat în contextul formării coeziunii sociale. Inițial vor fi trecute în revistă procesele politice principale care au avut loc odată cu obținerea independenței, or deciziile luate în anii '90 ai secolului trecut au avut și continuă să aibă un impact substanțial asupra modului în care funcționează instituțiile statului, calitatea serviciilor pe care le livrează și, implicit, încrederea populației în activitatea acestora.

Deci, prima experiență democratică recentă evidențiată pe teritoriul țării a avut loc la sfârșitul anilor '80, odată cu formarea Mișcării Democratice pentru Susținerea Restructurării, care avea drept scop implementarea ideilor lui Mihail Gorbaciov de modernizare a societății sovietice. Ulterior, în această mișcare a avut loc o scindare la nivel de etnie, cauza fiind politica îndreptată spre conferirea limbii române a statutului de limbă oficială. Acest lucru a fost privit cu frică de către populația alolingvă, din motiv că risca să fie exclusă din viața politică.

În primii ani de independentă, partidele s-au concentrat în direcția formulării valorilor, pe baza cărora ar putea obține încrederea cetățenilor. În urma alegerilor din 1990, în Sovietul Suprem au intrat trei partide politice: Partidul Comunist, Frontul Popular și Interfrontul. Ulterior, o parte enormă a comuniștilor, orientându-se după evenimentele ce au avut loc în întreaga Uniune Sovietică, au migrat spre celelalte două mișcări politice. Funcționarii din domeniul agricol au creat fracțiunea parlamentară "Viața agrară", iar apoi Partidul Democrat Agrar.

Ulterior, reprezentanții Frontului Popular, precum și ai altor mișcări de dreapta, în marea lor parte fiind scriitori și jurnaliști care prin arta oratorică s-au impus ca lideri, au continuat cursul de reformare a economiei. Însă, lipsa experienței, impulsivitatea și graba cu care doreau să efectueze schimbările radicale au avut un efect dezastruos pentru economia țării. În urma măsurilor radicale luate de către aceștia nu s-a luat în calcul efectul reacției din partea minorităților naționale, care la acel moment constituia circa 35% din populația țării. După conflictul militar de pe Nistru politica forțelor de dreapta a devenit mai moderată, schimbându-și lozincile unirii cu România pe cele de apropiere față de Uniunea Europeană. În acest timp Inter frontul milita pentru conservarea valorilor comuniste și pentru păstrarea relațiilor cu Federația Rusă. În urma acestei politici reactive s-a ajuns la crearea așa-numitei „republici moldovenești nistrene”.

Între aceste două extreme s-a plasat la acel moment ideea „înțelepciunii țăranului” a Partidului Democrat Agrar, conform căreia „cel mai bine a fost când românii au plecat, iar rușii încă nu au venit” și datorită căreia acest partid a obținut la alegerile din 1994 43% din voturi. De asemenea, au trecut pragul electoral blocul Partidului Socialist și mișcarea „Unitatea-Edinstvo” -22%; Blocul țăranilor și intelectualilor - 9%, Alianța Frontului Popular Creștin Democrat - 7,5%.

Din 1994 până în 2001 a durat procesul de privatizare a proprietății de stat, iar grupările politice duceau o luptă pentru electorat, voturile cărora le ofereau o prioritate în participarea la acest proces. Partidul Democrat Agrar s-a scindat în 1995, la un an de la câștigarea alegerilor. În urma acestui fapt s-a format un sistem pluripartidist, în care 5 partide aveau anumite roluri politice. În această perioadă s-a permis din nou înregistrarea Partidului Comuniștilor, în frunte cu Vladimir Voronin. Președintele țării la acel timp, Mircea Snegur, împreună cu alți foști deputați ai PDA au format Partidul Renașterii și Concilierii.

În 1996 alegerile prezidențiale au fost câștigate de Petru Lucinschi. Mircea Snegur, cu toate că a învins în primul tur cu peste 600 de mii de voturi, a pierdut în turul al doilea la o diferență de circa 140 mii voturi. Unul din motivele acestei înfrângeri a fost faptul că Petru Lucinschi a fost susținut de către electoratul de stânga, precum și de o parte a electoratului convinsă că Snegur a fost vinovat în conflictul de pe Nistru, ce a dus la crearea regimului separatist.

Perioada din 1996 până în 2000 a fost marcată de lupta lui Petru Lucinschi pentru consolidarea puterii, fapt ce a dus la implementarea superficială a reformelor economice. Demonstrație a acestui fapt au servit alegerile parlamentare din 1998, când Partidul Comuniștilor, cu 30% din voturi obținute, a ocupat 40 de locuri parlamentare. Blocul lui Petru Lucinschi, Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă, deși a fost susținut de către mass-media, a obținut doar 18% din voturi. Partidul Convenției Democrate, în frunte cu Mircea Snegur, a obținut 19,5% din voturi și 26 de mandate în Parlament, iar Partidul Forțelor Democratice a obținut doar 9% din voturi și 11 mandate. Astfel, alegerile din 1998 au creat condiții pentru formarea unui Guvern de coaliție. Blocul pentru o Moldovă Democratică și Prosperă, obținând al treilea loc, avea dreptul de a alege cu cine să facă alianța de guvernare, cu Partidul Comuniștilor sau cu celelalte forțe de dreapta.

În decembrie 2000, după ce Parlamentul în două rânduri nu a reușit să aleagă Președintele, Petru Lucinschi a dizolvat Parlamentul și a declarat alegeri

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

anticipate. Acestea s-au finalizat cu victoria PCRM, care a cules 50,07% din voturi. Blocul electoral „Alianța Braghiș” a acumulat 13,36%, iar Partidul Popular Creștin Democrat - 8,24%. Celelalte partide nu au trecut pragul electoral de 6%, Partidul Renașterii și Concilierii acumulând 5,8%, iar Partidul Democrat - 5%. Este interesant faptul că aceste partide au votat în mandatul precedent ridicarea pragului electoral de la 4 la 6%.

Alegerile din 2001 au demonstrat că la acel moment existau doar două partide cu lideri carismatici, care apelau la istorie, la ideologie, dar de pe poziții diferite. Vladimir Voronin apela la trecutul sovietic, la faptul că odată cu căderea URSS s-a ajuns la sărăcie, iar Iurie Roșca milita pentru unirea cu România și condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov. Electoratul PCRM era format din oameni nostalgici după timpurile bune din URSS, care nu acceptau noile valori ale pieței libere, ale capitalismului, care atunci când apare în societăți noi are forme sălbatice și este primit ostil. Iar electoratul PPCD era format din pro-români, din persoane care au avut de suferit în timpul regimului sovietic, precum și din persoane care percepeau vechea elită sovietică drept persoane depășite de timp, care nu pot face față noilor cerințe și nu pot administra eficient treburile statului, blocând în același timp venirea la putere a celor tineri și cu idei noi.

Înainte de alegerile din 2005 opoziția a format Blocul „Moldova Democrată” în care a intrat, de asemenea, Partidul Democrat și Partidul Social Liberal. Cu toate acestea, PPCD a refuzat să facă parte din acest bloc, motivând prin faptul că are un electorat stabil și că nu își dorește o alianță cu mai multe partide cu viziuni și scopuri diverse sau chiar opuse. Alegerile de la 6 martie 2005 au fost câștigate din nou de către PCRM, cu 46% din voturi, Blocul „Moldova Democrată” obținând 28,5% din voturi, iar PPCD - 9%. Faptul că BMD nu a obținut numărul de voturi care îl aștepta, necesar pentru a crea o guvernare de coaliție împreună cu PPCD, cât și refuzul lui Serafim Urechean de a începe o campanie postelectorală de proteste împotriva PCRM a dus la destrămarea acestui bloc. Iar la alegerile prezidențiale în forul legislativ candidatura lui Vladimir Voronin a obținut 75 de voturi, la alegeri participând atât deputații PPCD, cât și deputații ai BMD.

Alegerile din aprilie 2009, în urma cărora PCRM a obținut 60 de mandate în Parlament, au avut ca urmare o reacție de protest, soldată cu violențele de la 7 aprilie. După ce alegerile președintelui nu au putut avea loc de două ori consecutiv, parlamentul a fost dizolvat și au fost stabilite alegeri anticipate. La alegerile anticipate din 29 iulie 2009 PCRM a obținut 44,69% din voturi, Parti-

dul Liberal Democrat - 16,57%, Partidul Liberal - 14,68%, Partidul Democrat din Moldova - 12,54%, și Alianța „Moldova Noastră” - 7,35%.

După blocarea alegerii președintelui, de această dată de către PCRM, au fost stabilite alegeri anticipate în 2010. La alegerile din 28 noiembrie Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a obținut 39,34% din voturi, Partidul Liberal Democrat din Moldova - 29,42%, Partidul Democrat din Moldova - 12,70% și Partidul Liberal - 9,96%.

După cum observăm, pe parcursul anilor la nivel politic s-au cristalizat două elite principale concurente. Noua elită politică a apărut din partide și mișcări care au provocat regimul existent aplicând agende democratice și naționaliste. Ei s-au confruntat cu nomenclatura comunistă existentă, care era dornică să-și păstreze puterea și privilegiile. Ambele elite au avut neajunsuri fundamentale: elitele post-comuniste au renunțat la angajamentele ideologice din trecut și și-au declarat loialitatea față de noile lozinci ale democrației și ale statului național, dar au refuzat de facto să implementeze reformele democratice și economice necesare. De asemenea, elitele au încercat tot timpul să utilizeze puterea administrativă pentru a controla cele mai importante instituții economice, astfel punând bazele oligarhice ale societății postsocialiste. Punctele slabe ale elitelor emergente au constatat în lipsa de experiență politică, slaba organizare și accentul pe agenda naționalistă, care a înstrăinat minoritățile etnice. Prin urmare, electoratul a început să perceapă nomenclatura drept o forță de stabilitate și de acțiuni moderate, în timp ce noile elite au fost văzute ca un factor de schimbări și reforme. Din cauza turbulențelor din primii ani de independență, o mare parte a populației a început să acorde preferință promotorilor stabilității.

Republica Moldova s-a confruntat cu o contradicție dintre principiile formal declarate de democrație constituțională, transparență și meritocrație care au fost reflectate în legislație și guvernarea informală bazată pe clanuri. Faptul dat a subminat legitimitatea elitelor, ceea ce a condus la apariția unor noi cerințe în rândul populației. Rezistența față de regimul comuniștilor (PCRM) a condus la crearea unor coaliții haotice ale forțelor politice pro-europene, care nu a obținut rezultate palpabile. Respectiv, aceste partide au dezamăgit masele protestatare, datorită cărora au acces la putere în urma revoltelor din aprilie 2009. Coaliția partidelor de centru-dreapta a reușit să răstoarne comuniștii de la putere, dar s-a împotmolit în corupție și scandaluri de guvernare ineficientă și, prin urmare, și-a pierdut credibilitatea. După dezvăluirea fraudei bancare

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

din noiembrie 2014 Uniunea Europeană a fost acuzată că a sprijinit elitele corupte, fapt ce a avut un efect negativ asupra atitudinilor publice față de UE. Deși există o adevărată cerere populară pentru democrație, există și o profundă frustrare față de elitele politice, inclusiv cele care pretind că sunt reformatori și luptători cu corupția. Partidele politice sunt printre instituțiile cu cea mai mică încredere. Deși au existat mai multe schimbări de putere, prin mijloace revoluționare sau constituționale, ele se terminau de obicei cu frustrare din partea cetățenilor. Pe de altă parte, în Republica Moldova mereu a existat un peisaj politic relativ dinamic și competitiv, un spațiu deschis pentru dezbateri și niveluri sănătoase de activism.

Forțele de stabilitate au promovat de obicei o guvernare prezidențială puternică, un centralism mai mare și sisteme electorale majoritare, în timp ce forțele reformiste de obicei au cerut parlamente mai puternice, o descentralizare mai mare și sisteme de vot proporționale. Mai mult, la elaborarea Constituției s-a ținut cont de conflictele etnice care amenințau statul în curs de dezvoltare. În rezultat s-a ajuns la un fel de compromis între diferite forțe politice. Moldova a evitat calea prezidențialismului puternic. Sistemul parlamentar a modelat politica țării de la independență, iar câteva încercări ulterioare de a introduce o președinție mai puternică au eșuat.

În aceste circumstanțe, Moldova s-a confruntat cu numeroase crize politice și alegeri anticipate frecvente (în 2001, 2009, 2010 și 2021). O revizuire de amploare a avut loc în 2010, când puterile parlamentului au fost mărite considerabil în detrimentul președinției, care urma să devină o funcție de protocol. În 2016, printr-un act controversat, Curtea Constituțională a restabilit prevederile constituționale în vigoare anterior modificării din 2000, reintroducând astfel alegerea directă a președintelui. În parlamentul moldovenesc, aproape niciodată nu s-au creat majorități puternice, ceea ce prevede mai multă dezbatere și un proces constituțional incluziv, chiar dacă același factor subminează adesea eficiența guvernării. Constituția este în general favorabilă unui proces politic competitiv care prevede crearea unui guvern responsabil. De asemenea, include toate garanțiile majore pentru protecția libertăților politice și a drepturilor omului. Aceasta nu înseamnă că nu există loc pentru îmbunătățirea sistemului constituțional (de exemplu, consolidarea guvernanței locale și regionale), dar astfel de neajunsuri nu împiedică țara să-și consolideze sistemul politic democratic. În practică, totuși, acest sistem este susceptibil de influența negativă

a factorilor extraconstituționali, cum ar fi indivizii carismatici și partidele lor determinate de personalitate, precum și oligarhii. Există un grup de oameni foarte bogați care uneori devin jucători politici în mod direct sau încearcă să influențeze procesul politic, deținând surse de informare în masă influente. Acest lucru duce la un fel de pluralism oligarhic bazat pe lupte interioare între diferite grupuri financiar-politice. Astfel, pe de o parte se blochează tendințele autocratice ale actorilor politici, dar pe de altă parte devine extrem de dificilă realizarea unei guvernări curate, transparente și eficiente.

Sistemul politic se confruntă, de asemenea, cu o alegere între eficiență și pluralism, tipică țărilor cu tradiții democratice slabe. Moldova trebuie să găsească încă un echilibru adecvat între un stat puternic și eficient, pe de o parte, și instituții democratice puternice, capabile să impună o responsabilitate conducătorilor, pe de altă parte. De asemenea, trebuie să se ajungă la înțelegerea că doar un proces constituțional cuprinzător, bazat pe consens, va conduce la adoptarea unor reguli constituționale legitime, eficiente și formale, mai degrabă decât deținerea unor puteri extraconstituționale care să ghideze comportamentul actorilor politici.

Pe lângă respectarea normelor democratice precum drepturile omului, responsabilitatea și transparența, regimurile democratice trebuie să demonstreze că sunt capabile să-și servească în mod eficient populația. Atunci când participă la alegeri, majoritatea cetățenilor nu sunt motivați de considerente ideologice, ci de capacitatea guvernului de a oferi servicii publice care le îmbunătățesc viața. În țările post-sovietice, democrația a suferit din cauza percepției larg răspândite că pluralismul democratic aduce haos, ineficiență și corupție, în timp ce guvernul sovietic autocrat oferă ordine și bunăstare. Nomenclatura comunistă a exploatat această nostalgie a vremurilor trecute și s-a prezentat drept o echipă de profesioniști competenți care ar putea asigura stabilitatea după o perioadă de frământări. Prin urmare, este crucial ca democrațiile să demonstreze că pot avea rezultate mai bune decât autocrațiile.

Nivelul considerabil de pluralism politic și mediul politic competitiv sunt printre cele mai importante trăsături pozitive ale sistemului politic moldovenesc. Acesta este ceea ce îl face să iasă în evidență față de alte regimuri mai autocratice din spațiul post-sovietic. În Moldova, alegerile adesea constituie o competiție imprevizibilă pentru putere și nu un proces de fațadă, iar alegerile pot fi o modalitate reală prin care opoziția poate să ajungă la putere. Pe de altă

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

parte, nivelul de dezvoltare al partidelor politice și al sistemelor de partide poate fi una dintre principalele slăbiciuni structurale care stau la baza instituțiilor democratice. Ineficiența guvernamentală și corupția sunt, de asemenea, considerate a fi o problemă majoră, ce afectează achizițiile publice, managementul companiilor cu participare de stat, bunurile publice, dar și integritatea procesului decizional în administrarea treburilor publice.

Partidele sunt slab instituționalizate și adesea depind de o singură persoană, iar nivelul de încredere populară față de elitele politice este scăzut. De obicei, câmpul politic se poate schimba radical de la o electorală la alta, partidele aparent puternice părăsind deseori scena mare și fiind complet marginalizate. Există tendința de a dezvolta partide de guvernământ care nu se disting cu greu de administrația de stat și sunt folosite mai mult ca instrument de putere. Totuși, fuziunea cu administrația de stat poate fi punctul lor de vulnerabilitate, deoarece partidele sunt, de asemenea, dependente de menținerea poziției lor la putere pentru însăși existența sau stabilitatea organizațională și pot avea o perioadă dificilă când își pierd pârghiile de control administrativ. Pe de altă parte, opoziția poate consta dintr-o multitudine de grupuri mici, instabile, lipsite de platforme politice consecvente și clare și nu au capacitatea de a concura pentru votul de protest ca să profite de slăbiciunile autorităților în exercițiu. Oamenii sunt astfel cinici cu privire la partidele politice, considerându-le drept niște mașini care luptă pentru putere, nu ca forțe care le reprezintă cu adevărat interesele.

Se poate spune că declinul partidelor politice, inclusiv criza credibilității lor publice, este, de asemenea, o problemă cu care se confruntă multe democrații consacrate din Occident. În Republica Moldova, tendința negativă se exprimă în consolidarea noilor partide populiste cu agende de extremă dreaptă sau stângă, îngustând spațiul politic pentru partidele cu o agendă moderată. Comportamentul și retorica publică a celor mai importante partide ar putea fi întotdeauna descrise drept populiste, cel puțin atunci când sunt în opoziție, iar încercările de a crea partide stabile ale puterii au mai puțin succes. Până la alegerile din iulie 2021, doar Partidul Comunistilor a avut majorități parlamentare stabile.

Partidele politice pot fi asociate cu personalități carismatice, dar există și o tendință tot mai mare de a construi noi partide în jurul puterii economice a oligarhilor. Bunăoară, Vladimir Plahotniuc a ajuns la conducerea Partidului Democrat, coordonând activitățile guvernamentale fără a ocupa vreo funcție oficială. Controlul asupra guvernului a fost obținut în perioada 2015-16, când

partidul său a absorbit parlamentarii dezertați din partidele partenere rivale și din opoziție. Acest lucru a permis Partidului Democrat, în afara unui exercițiu electoral, să-și mărească numărul deputaților de la 19 la 41. Această oligarhizare a procesului politic poate fi considerată atât o expresie a slăbiciunii partidelor politice, cât și un factor care contribuie la erodarea în continuare a încrederii publicului față de această instituție-cheie a democrației. Ea arată că societatea nu are suficientă mobilizare, coeziune și capital social și economic pentru a sprijini organizațiile politice independente, iar golul poate fi umplut de indivizi bogați care apar în spatele partidelor politice. Dar dacă partidele politice devin instrumentele unor persoane sau grupuri bogate, acest lucru le oferă cetățenilor motive întemeiate să nu aibă încredere în ei. Fiind personaliste, oligarhice și clienteliste, partidele nu au de obicei o viziune ideologică sau programatică clară. În acest sens partidele de stânga pot fi considerate drept excepții parțiale. Vechile rețele de nomenclatură au avut succes în menținerea organizațiilor succesoare relativ puternice. Acestea nu aveau agenda de a restabili pe deplin o ordine economică socialistă sau comunistă și au acceptat regulile democratice ale competiției politice, dar afilierea lor simbolică cu un trecut presupus mai ordonat și sigur le-a dat un profil ideologic oarecum distinct, în timp ce legătura de fosta nomenclatură a contribuit la păstrarea unei relative stabilități organizaționale.

Majoritatea celorlalte partide nu au profiluri ideologice coerente. În campania electorală ele tind să dezbată probleme de justiție socială, iar când ajung la putere aplică politici de centru-dreapta. În loc de distincțiile programatice clare, care tind să caracterizeze partidele din Occident, diferențele dintre partide tind să fie bazate pe identitate și geopolitică. Pe de o parte sunt susținătorii politicilor europene, care tind de obicei să fie susținători mai puternici ai independenței naționale, care sunt în conflict cu cei care sunt sceptici față de ideea integrării europene și înclină către o cooperare mai puternică cu Rusia. Sondajele de opinie publică confirmă, de asemenea, această divizare: nu a existat niciodată sprijin majoritar pentru aderarea la NATO și atitudini destul de divizate față de integrarea în Uniunea Europeană. În ciuda imaginii sale, Partidul Comuniștilor a balansat între politicile de acomodare cu Rusia și apropierea de Europa, în timp ce Partidul Socialist a adoptat o linie deschis eurosceptică și pro-Moscova. Până la alegerile din 2021, flancul pro-european a fost mereu reprezentat de un grup de partide care se uneau pentru a crea cabinete.

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

În Moldova, sistemul electoral proporțional a fost în vigoare de la începutul anilor 1990, dar în 2017 s-a trecut la un sistem mixt prin care 50 din 101 deputați erau aleși pe liste de partid și 51 din circumscripții uninominale. Această schimbare, adoptată în ciuda protestelor din partea opoziției de atunci și a societății civile, ignorând recomandările Consiliului Europei și UE, a fost susținută de Partidul Democrat și de Socialiști, cele două partide care controlau, respectiv, cabinetul și președinția. Acest lucru confirmă tendința conform căreia partidele în exercițiu speră să beneficieze mai mult decât partidele de opoziție din alegerile majoritare sau mixte. Partidele continuă să se bazeze pe personalități, iar cele mai importante se bazează tot mai mult pe interesele politice ale oligarhilor. Diviziunea geopolitică dintre partidele proruse și pro-europene depășește toate celelalte considerații de politică publică. Lipsa de încredere în clasa politică și scepticismul care rezultă cu privire la validitatea democrației procedurale care poate fi „capturată” de interesele oligarhice are ca rezultat slăbirea instituțiilor democrației reprezentative, pe de o parte, și o mai mare disponibilitate de a reveni la formele de democrație directă, precum ar fi mitingurile în masă și actele de rezistență civilă care ar putea da jos guvernul. Legitimitatea relativ ridicată a unor astfel de metode de luptă politică este parțial justificată de neîncrederea populară în integritatea procedurilor democrației electorale și a partidelor politice, precum și de practicile guvernelor în exercițiu care deseori pun la îndoială însăși legitimitatea grupurilor de opoziție și folosesc proceduri de justiție selectivă, pentru a împiedica adversarii lor să participe la procesul politic.

Moldova nu a trecut niciodată printr-o schimbare neconstituțională a puterii. Schimbarea puterii are loc de obicei prin alegeri care, sunt considerate în general libere și corecte, dar în realitate sunt influențate de utilizarea resurselor administrative, mass-media și finanțate din exterior. Singurul caz în care Republica Moldova a fost aproape de tulburări care ar putea pune în pericol procesul constituțional a fost în 2009, când tinerii au reacționat la rezultatele alegerilor din 7 aprilie. Revoltele s-au încheiat cu persecuția violentă a protestatarilor de către poliție și forțele de securitate ale statului. Acest lucru a provocat o reacție publică care a subminat legitimitatea Partidului Comuniștilor și a determinat sprijinul politic pentru partidele pro-europene. Acest lucru a complicat numirea președintelui țării și a declanșat alegeri anticipate în iulie 2009, care au devenit un punct de plecare pentru toate coalițiile de guvernare

pro-UE care conduceau țara de atunci. Marea majoritate a oamenilor prețuiește stabilitatea și detestă orice repetiție a tulburărilor revoluționare. Este încă larg răspândită percepția că guvernul în exercițiu poate manipula sistemul într-un mod care să nu permită opoziției șansa de a contesta în mod semnificativ acțiunile puterii. Acest lucru oferă legitimitate agendelor și tacticilor care implică posibilitatea unei utilizări extraconstituționale a puterii populare. Acest lucru slăbește încrederea cetățenilor în instituțiile politice democratice, constituind o provocare la adresa stabilității politice pe termen lung a țării.

Republica Moldova dispune de o societate civilă vibrantă și pluralistă, care include mass-media independentă și diferite mișcări populare. În general, actorii societății civile sunt liberi să-și exprime opinia, inclusiv criticile dure la adresa guvernelor. Legislația nu creează, în general, obstacole inutile pentru funcționarea unor astfel de grupuri. Mai mult, la un moment dat ele pot influența procesul de stabilire a agendei politice sau decizii politice specifice. Organizațiile societății civile servesc adesea ca un bazin pentru numirile politice și în serviciul public, mai ales atunci când partidele pro-europene ajung la putere. În cazul Republicii Moldova au existat unele încercări de limitare a activității ONG-urilor care primesc fonduri din străinătate. În decembrie 2016 acțiunile comune ale societății civile au împiedicat adoptarea proiectului de lege ce permite amnistia fiscală și de capital, care ar fi legalizat averea obținută ilegal, încurajând în același timp alte practici ilicite. Semnarea acordurilor de asociere cu UE a stimulat activismul civic, deoarece platformele societății civile și grupurile consultative interne se concentrează în mare parte pe susținerea și monitorizarea reformelor legate de procesul de europenizare. Acest lucru contrastează puternic cu majoritatea altor țări post-sovietice în care sunt instituite legi din ce în ce mai restrictive și represive care tratează ONG-urile și mass-media independentă ca forțe subversive considerate drept agenți de influență străină. Cu toate acestea, mai multe deficiențe structurale provoacă societatea civilă. Organizațiile societății civile depind în cea mai mare parte de actori externi și comunică mai puțin eficient cu grupurile locale, ceea ce le face să fie insuficient încorporate în societate. Mulți cetățeni percep organizațiile societății civile ca grupuri de elită cu legături cu donatorii străini, ceea ce face mai ușor pentru guverne să ignore cererea lor de reformă.

În timp ce mass-media este în general liberă și pluralistă, structura sa de proprietate este problematică. Spre exemplu, Partidul Democrat a construit un

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

puternic imperiu mediatic format din patru posturi TV cu acoperire națională, posturi de radio, bloguri și ziare. Alte partide au propriile lor organizații media, dar nu și companii de televiziune la nivel național, care exercită cea mai mare influență asupra opiniei publice. Astfel, în timp ce Moldova se bucură de un nivel relativ ridicat de pluralism mediatic, cetățenii în cea mai mare parte având acces la diverse opinii, libertatea presei nu dispune de o temelie solidă și este vulnerabilă la intervenția politică. Internetul este destul de accesibil și este din ce în ce mai influent în rândul tinerilor și oamenilor educați. Cu toate acestea, televiziunea rămâne cea mai puternică sursă mass-media, iar controlul celor mai populare rețele naționale de televiziune oferă un avantaj considerabil anumitor actori politici. Fără acces egal la această sursă nu pot exista condiții echitabile pentru toți actorii politici.

Republica Moldova este obiect a două tipuri de influențe externe, din Europa și din Rusia. Aceasta implică nu doar competiția geopolitică generală, ci și impactul asupra traiectoriei de dezvoltare a instituțiilor politice interne. SUA este, de asemenea, un actor important, dar politicile sale generale față de această regiune, inclusiv eforturile de promovare a democrației, nu se disting semnificativ de cele ale Uniunii Europene, iar actorii locali le consideră drept o viziune generală a Occidentului. În timp ce Europa este principalul actor de promovare a democrației în regiunea est-europeană, elitele politice ruse consideră țările din spațiul dat drept câmpuri de luptă geopolitică, unde posibilul succes al reformelor democratice este înțeles doar ca o încercare de a submina interesele Rusiei în regiune. Succesul până nu demult al stângii poate fi explicat nu atât prin eforturile Rusiei, cât prin prăbușirea sprijinului public pentru partidele pro-europene care au fost discreditate de corupție, fraudă bancară și performanța generală slabă a coalițiilor de guvernare din 2009-2018.

Chiar dacă nivelurile scăzute de încredere în instituții nu sunt caracteristice doar pentru țările post-socialiste, ele sunt marcate de niveluri considerabil ridicate de nemulțumire publică față de sistemul democratic de guvernare ca atare. Nivelurile scăzute de încredere în instituțiile politice reprezintă un pericol pentru stat, deoarece ar putea duce la deficit de democrație și la lipsa de sprijin pentru politicile guvernamentale care vizează rezolvarea problemelor societale existente. Similar cu alte societăți post-socialiste, Republica Moldova se confruntă cu un nivel ridicat de corupție, un nivel scăzut de alfabetizare politică, lipsuri economice, inegalități sociale, dar și polarizare ridicată și diviziune politică bazată pe diferențe ideologice.

Unii autori speculează că un nivel ridicat de percepție al corupției ar putea fi un motiv pentru un nivel scăzut de încredere instituțională [8]. În ceea ce privește rolul mass-mediei și încrederea instituțională, putem spune că frecvența utilizării mass-media în Moldova este un indicator al încrederii instituționale, or frecvența vizionării televizorului are un efect pozitiv asupra încrederii în instituțiile statului. De asemenea, o mai mare încredere în instituțiile guvernamentale este legată de frecvența participării la alegeri, dar corelează negativ cu participarea la proteste. Referindu-ne la cercetările ample privind încrederea în instituții, efectuate până la pandemie, vom menționa mai întâi studiul lui C. Foster, în care s-au analizat factorii socioeconomi determinanți ai încrederii europenilor în guvernele lor. În special, au fost studiate motivele unei scăderi accentuate a încrederii în instituțiile publice după criza financiară din 2009. Folosind datele sondajului Eurobarometru, s-a constatat că scăderea încrederii guvernamentale a fost legată de rata șomajului în rândul țărilor debitoare [1]. Aceste rezultate se aplică nu numai la nivel național, ci și la nivelul instituției Uniunii Europene. T. Rudolph a arătat că indivizii susțin deciziile guvernamentale atunci când percep guvernul ca fiind de încredere. Când oamenii nu au încredere în guvern, refuză să sprijine deciziile sale. Pe baza acestor studii, încrederea în guvern și în instituțiile guvernamentale relevante afectează comportamentul cetățenilor față de măsurile introduse de guvern [7]. Conform opiniei politologului P. Norris, încrederea în instituțiile statului face parte din cele cinci niveluri de sprijin pentru regimul democratic, împreună cu suportul pentru comunitatea politică, principiile regimului, performanța regimului și liderii politici [5]. Dacă așteptările nu sunt îndeplinite, atunci și încrederea este scăzută, și dacă cetățenii sunt mulțumiți de activitatea instituțiilor, atunci vor avea mai multă încredere în acestea din urmă.

Încrederea în instituții poate fi definită ca încredere că instituțiile politice nu își vor folosi abuziv puterea. După M. Warren, conceptul de încredere implică în sine și asumarea unor riscuri. Oamenii care au încredere acceptă posibilitatea că ar putea fi înșelați sau chiar supuși unor suferințe, dar obțin în schimb o potențială cooperare și beneficii [9].

Vom veni cu câteva exemple care ilustrează elementele predominante ale încrederii instituționale în Moldova. În general, cetățenii moldoveni au un nivel scăzut de încredere în instituțiile democrației reprezentative, cum ar fi parlamentul, guvernul și partidele politice. Analiza secundară a datelor demon-

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

strează cu prisosință faptul că în Republica Moldova criza pandemică a afectat substanțial gradul de încredere în instituțiile statului. Aici vom veni cu datele Barometrului de Opinie Publică. În perioada decembrie 2019 - iunie 2021, încrederea a scăzut în următoarele instituții: Guvern, Parlament, justiție, primărie, partide politice, bănci, mass-media (vezi *Tabelul 1*). Dacă în unele instituții încrederea nu a scăzut simțitor (primăria: -2%), atunci în altele se atestă o scădere mai mare (mass-media: -6%; Parlament: -8%). Discursul public din Moldova nu a implicat doar voci disonante caracteristice democrației pluraliste, ci și un apel la nesupunere față de acțiunile Guvernului, diminuând legitimitatea măsurilor epidemiologice și uneori chiar rezistență activă împotriva politicilor naționale menite să controleze pandemia.

Tabelul 1. Comparația încrederii populației în instituții până la pandemia COVID-19 și în timpul pandemiei

Instituția	Distribuția răspunsurilor cumulate „Foarte multă încredere” și „Oarecare încredere”			
	Decembrie 2019	Octombrie 2020	Februarie 2021	Iunie 2021
Guvern	27,8%	23,2%	18,5%	18,5%
Parlament	23,7%	15,5%	13,9%	15,1%
Președinte	42,2%	28,3%	42,6%	47,0%
Justiție	26,1%	19,0%	19,1%	18,5%
Armată	43,4%	45,7%	43,8%	42,0%
Biserică	73,0%	74,2%	69,2%	72,6%
Primărie	57,1%	55,1%	55,8%	55,3%
Partide politice	20,1%	11,3%	12,0%	18,5%
Bănci	38,0%	26,6%	26,4%	32,9%
Poliție	39,5%	41,0%	37,5%	30,9%
Mass-media	50,4%	40,4%	36,9%	44,8%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, decembrie 2019, octombrie 2020, februarie 2021, iunie 2021; n1=1187 r, n2=1124 r, n3=1108 r, n4=1161.

Pe locul al doilea după nivelul de încredere se află primăria din localitatea de reședință. În aceasta au încredere 55% din respondenți. Observăm aici o scădere de 2 puncte procentuale față de anul precedent. Pe locul al treilea

s-a plasat Președinția. Observăm că după alegerile prezidențiale, încrederea în instituția președinției a crescut peste nivelul de până la perioada pandemiei. Locul al patrulea în topul instituțiilor este ocupat de mass-media, în care au încredere 45% din respondenți. Observăm că în Republica Moldova încă nu s-a format o instituție a mass-mediei obiectivă și neangajată politic, capabilă să reflecte realitatea politică în așa fel ca să satisfacă, cel puțin într-o anumită măsură, întreg electoratul din țară. Pe locul al cincilea după numărul de respondenți care și-au manifestat încrederea se află armata. În aceasta au încredere 42% din respondenți. Cu toate că Armata Națională se află într-un proces de reformare și modernizare persistă, totuși, anumite cutume mai vechi, iar cazurile de tratament abuziv al militarilor apar în presă regulat. În instituțiile bancare au încredere 33%. Cu toate că Republica Moldova a fost lovită de criză, încrederea în această instituție a rămas relativ stabilă, în perioada pandemiei variind între 1/3-1/4 din respondenți.

Mai puțin de o pătrime din respondenți au încredere în Guvern (18%), justiție (18%), partide politice (18%) și Parlament (15%). Starea de insatisfacție față de conducere și instituțiile sociale este sporită de delegarea anumitor împuterniciri organizațiilor internaționale. Pentru o asemenea țară mică și slab dezvoltată economic precum este Moldova, procesul globalizării înseamnă că multe lucruri în destinul ei se rezolvă nu atât în interiorul țării cât în cadrul anumitor organizații internaționale. După cum a demonstrat cercetarea noastră, locuitorii țării cunosc puțin despre aceste organizații, ele se bucură de încrederea unei părți infime a populației. Informarea slabă cu privire la activitatea organizațiilor internaționale sporește, la rândul său, neîncrederea populației față de putere. Referindu-ne la încrederea față de organul legislativ al țării din perspectiva diferitor grupuri social-demografice ale populației, menționăm că odată cu creșterea nivelului de instruire, cu înaintarea în vârstă și a sporirii situației materiale scade încrederea față de parlament. Locuitorii orașelor se încred în parlament mai puțin decât locuitorii zonelor rurale, iar minoritățile naționale mai puțin decât reprezentanții populației autohtone.

În acest context, analiza secundară a datelor cercetărilor efectuate de către Institutul de Politici Publice sugerează o scădere a aprecierii pozitive a faptului cum evoluează lucrurile atât în țară, cât și peste hotare. Dacă în decembrie 2019 circa o pătrime din respondenți menționau că în țara noastră lucrurile merg într-o direcție bună, iar 2/3 spuneau că lucrurile merg într-o direcție

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

greșită, atunci în octombrie 2020 aprecierile pozitive au scăzut la 17%, iar cele negative au crescut până la 3/4 din respondenți (vezi *Tabelul 2*). În luna iunie 2021, Barometrul a atestat o revenire a încrederii în direcția de dezvoltare a țării la un nivel mai înalt decât până la pandemie, fapt probabil influențat de evenimentele politice din ultima perioadă.

Tabelul 2. Opinia respondenților privind direcția de dezvoltare a țării

Perioada	Direcția este bună	Direcția este greșită	Nu știu	Nu răspund
Decembrie 2019	23,9%	65,9%	9,5%	0,7%
Octombrie 2020	16,7%	75,1%	7,8%	0,3%
Februarie 2021	22,3%	63,5%	13,2%	1,1%
Iunie 2021	29,6%	63,9%	6,2%	0,3%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, decembrie 2019, octombrie 2020, februarie 2021, iunie 2021; n1=1187 r, n2=1124 r, n3=1108 r, n4=1161.

Tendențe asemănătoare observăm și în atitudinile populației față de evoluția lucrurilor în general în lume. Astfel, dacă în decembrie 2019 puțin peste o treime din respondenți menționau că în lume lucrurile merg într-o direcție bună, iar 45% spuneau că lucrurile merg într-o direcție greșită, atunci în octombrie 2020 aprecierile pozitive au scăzut la 26%, iar cele negative au crescut până la 54% din respondenți (vezi *Tabelul 3*). Aprecierile pozitive au mai scăzut puțin în cadrul cercetării din februarie 2021, pentru a reveni în iunie 2021 la nivelul de până la pandemie.

Tabelul 3. Aprecierea direcției de dezvoltare în lume

	Direcția este bună	Direcția este greșită	Nu știu	Nu răspund
Decembrie 2019	35,4%	44,9%	18,9%	0,9%
Octombrie 2020	26,4%	54,1%	18,8%	0,7%
Februarie 2021	24,5%	56,2%	18,1%	1,2%
Iunie 2021	37,8%	50,6%	11,5%	-

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, decembrie 2019, octombrie 2020, februarie 2021, iunie 2021; n1=1187 r, n2=1124 r, n3=1108 r, n4=1161.

Referindu-se la eficiența instituțiilor în a asigura cu un anumit suport populația, respondenții mai degrabă sunt de părerea că cetățenii se susțin între ei la nivel individual. Atunci când se susțin persoanele apropiate, are loc o susținere pe orizontală, iar când se ajută persoane necunoscute, mai des are loc o relație pe verticală, or persoanele din medii sociale mai înstărite ajută persoanele vulnerabile. De asemenea, se practică ajutorul organizat prin acțiuni de voluntariat. Mai rar a fost menționat suportul instituționalizat acordat de către autoritățile publice locale sau centrale, asistenți sociali, instituții medicale, precum și instituțiile de cult, care oferă o anumită susținere nevoiașilor, persoanelor cu o vârstă înaintată etc. Au fost menționate nemulțumiri de impactul pe care îl are pandemia asupra sferei economice, sociale, sanitare. Dar, indiferent de faptul că situația este una critică au fost oferite și exemple când s-a oferit ajutor la timp sau când autoritățile au administrat o problemă eficient.

Dar care sunt cauzele unui nivel așa de scăzut de interes față de politica efectuată de către guvernare? Succesul și eficiența politicii se stabilește prin gradul de satisfacere a necesităților sociale de către acele decizii pe care le ia elita. Dacă elita țării nu reacționează la schimbările sociale, ea își pierde suportul din partea populației, se concentrează exclusiv la lupta internă și nu poate transpune în viață acele reforme care ar schimba situația din țară și ar încadra cercuri mult mai mari ale populației în viața politică, în soluționarea problemelor statului. Elita politică actuală este divizată în mai multe grupări, care nu pot ajunge la un consens, la stabilirea unei strategii unice de dezvoltare a țării și a aplicării acesteia. Partidele se interesează de atitudinile și opiniile populației doar pentru a-și cizela mesajele populiste și nu pentru a le utiliza în implementarea unor politici concrete de dezvoltare a economiei și sferei sociale. Practicile realizării politicii sunt diferite de programele pe care partidele le prezintă alegătorilor în campaniile electorale. Ca rezultat al aplicării unei astfel de politici crește inegalitatea dintre cei bogați și cei săraci, grupurile și instituțiile sociale se dezintegrează, iar administrația publică centrală nu este concludentă în reformele ce le efectuează. Spre exemplu, reforma teritorial-administrativă prin care în Republica Moldova s-a trecut de la raioane la județe, pentru ca mai apoi să se revină din nou la raioane.

Procesul formării partidelor deseori se bazează pe autoritatea liderului, iar ideologia acestora pe problemele stringente ale unor straturi aparte. Liderii, pentru a atrage atenția electoratului pot menționa neconținut în discursurile

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

lor șirul de probleme dureroase ale societății, dar adesea nu oferă căi concrete pentru soluționarea acestora. Sistemul politic se află încă în proces de formare, iar starea acestuia este instabilă. În societate nu s-a creat o structură socială rigidă, iar orientările sociale și politice ale populației sunt amorfe și flexibile, or partidele nu au straturi stabile care le-ar susține.

Când ne referim la bazinele electorale actuale menționăm că în cadrul acestora nu există o conștiință de clasă. S-a constatat că orientările politice ale cetățenilor și mobilizarea lor electorală nu depind de autosituarea pe continuumul de clasă, de modul în care aceștia văd inegalitatea socială și poziția lor în această ierarhie. Discursul public al partidelor din Republica Moldova nu diferă esențial și este, în linii mari, axat pe problema inegalității sociale și crearea unei societăți cât mai omogene. Conform opiniei lui Gabriel Bădescu, partidele de orientare liberală ar trebui să afirme că un grad sporit de inegalitate economică conduce la o creștere economică și, ca rezultat, la beneficii pentru toți membrii societății [4].

Este cunoscut faptul că nu doar în Republica Moldova, ci în lume în general este răspândit fenomenul insatisfacției populației vizavi de propriul sistem social-politic. Din moment ce economia capitalistă prezintă mai multe posibilități de îmbogățire ea se răspândește în lume și toate țările emergente se orientează în această direcție. Bunurile sociale, însă, în economia de piață sunt distribuite neproportional, această diferență crescând permanent. De aici apare impulsul pentru insatisfacția permanentă a populației față de puterea în stat. Nivelul înalt al insatisfacției față de conducerea țării este caracteristic pentru multe țări occidentale dezvoltate. Bunăoară, circa 2/3 din americani consideră că majoritatea persoanelor cu funcții de răspundere în stat nu se interesează care este opinia oamenilor simpli vizavi de activitatea lor [6].

Toate fenomenele sociale menționate mai sus au o influență enormă asupra procesului politic din țară, or situația social-economică, după care Republica Moldova se plasează de facto printre cele mai sărace state din Europa, stopează dezvoltarea instituțiilor sociale din țară și, respectiv, contribuie la formarea sentimentului de apatie și pasivitate civică în rândul cetățenilor. În acest context vom menționa că Indicele Dezvoltării Umane, calculat de ONU, pentru anul 2020, plasează Republica Moldova pe locul 90, după așa state precum Ecuador, China sau Armenia [2].

Cercetările au semnalat că nemulțumirea de situația socioeconomică din țară se materializează printr-un nivel scăzut al încrederii populației în diferite instituții sociale și politice. La fel ca și în studiile anterioare, întreprinse în anii care au urmat obținerii independenței, Biserica ocupă primul loc după popularitate. În focus-grupuri s-a remarcat deseori abundența materialelor de la diverse posturi TV care denigrează imaginea Bisericii în societate. Conform opiniei unor respondenți, „absolut toate lucrurile negative care au loc în cadrul acestei instituții ajung știri de top, în timp ce partea pozitivă este trecută cu vederea”. O astfel de abordare din partea presei nu are cum să nu afecteze percepția și, respectiv, atitudinea populației față de Biserică. În țară există o separare a cultului ortodox în Mitropolia Moldovei, care este afiliată Bisericii Ortodoxe Ruse, și o altă organizație religioasă ortodoxă subordonată Bisericii Ortodoxe Române. Prima este însă mult mai puternică și mai activ din punct de vedere politic. Mitropolia Moldovei a susținut în mod tacit candidatura pro-eurasiatică, anti-europeană la postul de președinte și a promis că va revoca legea antidiscriminare adoptată în mai 2012. Pe de altă parte, Partidul Socialiștilor al lui Igor Dodon se prezintă drept reprezentant al valorilor tradiționale ale familiei, susținând că integrarea europeană amenință aceste valori și chemând moldovenii să îmbrățișeze civilizația eurasiatică.

Predispozițiile protestatare nu se exprimă în tentativa de a-și spune cuvântul, de a pleda pentru propriile interese, de a cere soluționarea problemelor proprii. De cele mai multe ori ele se manifestă sub forme pasive, prin refuzul de a participa la vot. Neîncrederea populației față de instituțiile puterii a condiționat pasivitatea politică și, într-o anumită măsură, pasivitatea electorală. Pasivitatea locuitorilor țării, refuzul de a-și folosi drepturile democratice pot fi explicate prin sărăcia cumplită, prin situația tensionată pe piața locurilor de muncă [3]. Cercetarea noastră a demonstrat că sărăcia populației afectează toate laturile vieții sociale. În condițiile sărăciei mari a majorității multe dintre procesele sociale nu decurg în felul în care, potrivit opiniei organizațiilor sociale de prestigiu, ar trebui să decurgă. Situația materială a respondenților determină, în cea mai mare măsură, modul lor de viață. În țările democratice dezvoltate, situația patrimonială determină doar consumul persoanei, accesul la obiectele de lux, dar nu exercită o influență decisivă asupra tuturor laturilor vieții, după cum se întâmplă astăzi în Republica Moldova.

Evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat și coeziunea socială

Cetățenii săraci din Moldova (iar aceștia constituie majoritatea; conform datelor statisticii de stat, 70% din populație au venituri mai mici decât minimumul de consum) nu numai că consumă mai puțin, ci nu-și pot organiza nici alimentarea echilibrată; acești cetățeni se caracterizează și printr-o serie de alte particularități ce reflectă situația economică precară a acestora. Pentru schimbarea situației este necesară formarea unei structuri sociale durabile, reducerea inegalității sociale existente la momentul actual și, în baza acestora, crearea unei clase mijlocii reale, capabile să devină contrabalanta monopolului puterii. Acest proces, bineînțeles, este unul dificil și îndelungat ce depinde, în general, de situația economică din țară.

CONCLUZII

Starea dezvoltării democratice în Republica Moldova permite concluzii atât pesimiste, cât și optimiste. Republica Moldova se confruntă cu probleme structurale semnificative și diferite în dezvoltarea ei democratică. Procesele de construire a națiunii au fost contestate de minoritățile care nu au fost de acord cu privire la locul și statutul lor în cadrul statului național emergent, ceea ce a dus la conflicte violente, mișcări secesioniste urmate de apariția conflictului „înghețat” de pe Nistru. În Republica Moldova nu s-a format o distanță rezonabilă între elitele economice și cele politice, astfel încât apropierea de putere devine aproape o condiție necesară pentru îmbogățire, iar oamenii foarte bogați reușesc adesea să-și transforme resursele economice în putere politică, devenind astfel oligarhi.

Corupția și capturarea statului au devenit endemice, încrederea în instituțiile statului este destul de scăzută: doar o parte dintre oameni cred că guvernarea face o treabă bună în furnizarea serviciilor publice și doar o minoritate este de acord că țara lor merge în direcția bună. Nici instituțiile democrației electorale nu sunt pe deplin de încredere. Un astfel de scepticism cu privire la democrația electorală este cauzat de absența unei concurențe politice loiale, din cauza înclinației autorităților pe parcursul istoriei de a monopoliza controlul politic, hărțui și delegitima opoziția, de a aplica justiția selectivă, prelua controlul celor mai influente instituții media și alte practici nedemocratice. Publicul susține, în general, instituțiile democratice și ocazional manifestă o capacitate enormă de a se mobiliza pentru cauze

democratice, dar până acum nu a reușit să dezvolte o rețea solidă de instituții intermediare, cum ar fi partide politice stabile sau asociații publice largi care ar putea reprezenta și susține interesele diferitelor segmente ale societății. Ca rezultat, competiția politică este în principal între personalități carismatice (sau bogate) și orientări geopolitice bazate pe identitate, mai degrabă decât între viziuni și platforme politice.

Există, totuși, motive reale pentru optimism. În ciuda tendințelor autocratice, Republica Moldova a demonstrat pe parcursul anilor niveluri relativ ridicate de pluralism politic și mediatic, precum și de competitivitate a mediului politic. S-au înregistrat progrese semnificative în domenii specifice ale reformelor politice. Constituția satisface în general principiile democratice moderne, chiar dacă partidele de guvernământ tind să le adapteze intereselor lor politice. În ciuda propagandei active și a dezinformării din partea grupurilor și organizațiilor anti-occidentale, democrația liberală continuă să fie unicul model de referință pentru majoritatea actorilor politici.

Societatea civilă, deși insuficient de înrădăcinată, este activă, relativ bine organizată și de succes în stabilirea agendelor de reformă, influențând uneori deciziile politice. Drept urmare, deși regimul politic nu a atins niciodată punctul de consolidare democratică, este considerat de majoritatea observatorilor ca fiind mai liber decât multe alte state succesoare ale Uniunii Sovietice și mai aproape de a fi democratic decât autocratic. Dimensiunea europeană a fost un factor extrem de important pentru democratizarea continuă a Republicii Moldova. În ciuda concurenței dintre identitățile europene și eurasiatice, Republica Moldova se consideră în cele din urmă o țară europeană. Alegerea de a urma calea asocierii cu Europa, pe care țara a făcut-o în ciuda riscurilor politice evidente, este cea mai bună dovadă a angajamentului ei autentic față de calea europeană de dezvoltare. Acest lucru oferă UE o pârgie care a fost folosită pentru a îndemna guvernarea să efectueze reforme democratice sau să limiteze tendințele autocratice. Și în viitor UE poate juca un rol foarte important, dacă nu decisiv, în sprijinirea consolidării sistemului democratic. Cu toate acestea, având în vedere că Acordul de Asociere a fost încheiat, regimul fără vize a fost acordat, iar UE este reticentă în a extinde perspectiva de aderare a Republicii Moldova, există o lipsă de stimulente pe care UE le poate folosi pentru a-și susține eforturile de promovare a democrației.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Foster C., Frieden J. Crisis of trust: Socio-economic determinants of Europeans' confidence in governments. In: European Union Politics, 2017, nr. 18 (4), pp. 511-535. <https://doi.org/10.1177/1465116517723499> (accesat la 2.11.2021).
2. Indicele dezvoltării umane. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf> (accesat la 2.11.2021).
3. Mocanu V., Mocanu I. Caracteristici ale vieții sociale în Republica Moldova. In: Calitatea vieții, 2009, nr. 3-4, p. 225-242.
4. Mocanu V. Procese de stratificare socială în Republica Moldova: particularități și tendințe. Chișinău: Sirius, 2012, 156 p.
5. Norris P. Introduction: The growth of critical citizens. In: Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance, Oxford: Oxford University Press, 1999.
6. Pharr S., Putnam R. Disaffected democracies. What's troubling the trilateral countries? Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000. 360 p.
7. Rudolph T.J. Political trust, ideology, and public support for tax cuts. In: Public Opinion Quarterly, 2009, nr. 73 (1), pp. 144-158. <https://doi.org/10.1093/poq/nfp012> (accesat la 2.11.2021).
8. Štulhofer A. Perception of corruption and the erosion of social capital in Croatia 1995-2003. In: Politička misao: časopis za politologiju, 2004, nr. 41, pp. 74-86.
9. Warren M. Democratic Theory and Trust. In: Democracy and Trust, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, pp. 310-345.

INDICATORII CULTURALI AI COEZIUNII SOCIALE

CULTURAL INDICATORS OF SOCIAL COHESION

Veaceslav REABCINSCHII, *cercetător științific*

Summary

In the article, the cultural indicators of social cohesion are analyzed in the context of the cultural development strategy „Culture 2020”. Based on the statistical indicators and the analysis of the results of the sociological survey based on the questionnaire, among experts, the evolution of the influence of cultural activities on the increase in social cohesion is investigated.

Keywords: *social cohesion, cultural indicators of social cohesion, strategical indicators, statistical indicators.*

Indicatorii culturali strategici

Una din direcțiile prioritare ale strategiei de dezvoltare a culturii în Republica Moldova „Cultura 2020” a fost „Creșterea contribuției sectorului cultural în dezvoltarea coeziunii sociale” [1]. A fost un obiectiv strategic care corespunde cu tendințele actuale ale politicilor culturale europene cu privire la creșterea rolului sectorului cultural în dezvoltarea durabilă a societăților. În scopul realizării acestui obiectiv principal Strategia a propus obiectivele specifice: 1) creșterea progresivă a participării la activitățile culturale a cetățenilor, astfel încât, până în anul 2020, rata de participare să constituie cel puțin 40% din populație, iar consumul cultural să crească cu 1% anual; 2) maximizarea beneficiilor sociale ale culturii, astfel încât gradul de intoleranță al cetățenilor din țară să scadă cu 2% anual și cu minimum 14% până în anul 2020; 3) restabilirea spațiului cultural unic pe cele două maluri ale Nistrului prin implementarea anuală a patru proiecte culturale comune și crearea a șase rute turistice; 4) stabilirea și dezvoltarea conexiunilor cu diaspora moldovenească, astfel încât anual să fie organizate câte cinci proiecte comune cu diaspora din diferite țări; 5) consolidarea cooperării internaționale în domeniul culturii, astfel încât, anual, zece artiști să participe la programele culturale comune și să fie finanțat un proiect cultural internațional.

Strategia nu propune indicatori concreți de performanță pentru această prioritate strategică, dar din obiectivele specifice și acțiunile propuse de document se pot distinge anumite date. Pentru obiectivul specific numărul unu, in-

Indicatorii culturali ai coeziunii sociale

indicatorii de performanță identificați ar putea fi: numărul de activități culturale; numărul de participanți la activitățile culturale; numărul de participanți ai minorităților naționale la activitățile culturale; consumul cultural al populației; numărul de proiecte ale ONG susținute de către stat; numărul tinerilor participanți la activitățile culturale; numărul studiilor de monitorizare a participării la acțiunile culturale; gradul de informare al populației cu privire la serviciile culturale; gradul de diversificare a serviciilor oferite de muzee, biblioteci, teatre și instituții concertistice; gradul de mobilitate al artiștilor și a formațiilor artistice; numărul de cartografieri ale potențialului cultural și a resurselor la nivel local și național.

Biroul Național de Statistică din Republica Moldova prezintă 21 de indicatori statistici [2], care se referă la *infrastructura culturală* - numărul instituțiilor teatral-concertistice, muzeelor, bibliotecilor, caselor de cultură, numărul cărților din biblioteci, *consumul cultural* - numărul de vizitatori în muzee, teatre, cinematografe, biblioteci, precum și numărul de utilizatori în biblioteci, și numărul de cărți și reviste eliberate și *producția culturală* - numărul de spectacole și concerte prezentate, cărți și broșuri editate, numărul de reviste și publicații, numărul de ziare, tirajul cărților și revistelor. Aceste date sunt doar o parte, nu prea mare, din necesarul indicatorilor pentru determinarea evoluției influenței acțiunilor culturale strategice asupra coeziunii sociale.

Analiza indicatorilor strategici necesită anumite concretizări, atât în definierea noțiunilor utilizate, precum și metodologiilor de determinare. Astfel, legea culturii nr. 413 din 27.05.1999 [3] definește noțiunea de „activitate culturală” prin „activitatea de creare, păstrare, recuperare, protejare, difuzare și utilizare a bunurilor și valorilor culturale”. Valorile culturale sunt „rezultatul activității creatoare, care are putere de semnificație într-un anumit spațiu sociocultural”, iar bunurile culturale sunt „produs al activității culturale a cărei valoare poate avea un preț exprimat monetar”. Este o procedură destul de complicată pentru determinarea numărului de activități culturale desfășurate pe parcursul unei perioade pe teritoriul țării în conformitate cu legislația Republicii Moldova, deoarece ea include mai multe etape ale procesului de creare și realizare a produselor culturale. În contextul Strategiei, se poate de limitat indicatorul cu datele statistice despre activitatea instituțiilor teatral-concertistice: numărul de montări noi și numărul de spectacole realizate. Aceiași abordare poate fi față de numărul de participanți la activitățile culturale, prin definirea număru-

lui de spectatori la spectacolele prezentate de instituțiile teatral-concertistice. În baza datelor statistice (7 indicatori ai BNS) poate fi determinat consumul cultural al populației pe o perioadă stabilită. Numărul de proiecte ale ONG susținute de către stat, precum și cartografierea potențialului și a resurselor culturale la nivel local și național, sunt în evidența administrațiilor publice și poate fi determinată prin rapoartele de activitate ale structurilor centrale și raionale responsabile de activitățile culturale.

Ceilalți indicatori de performanță, precum, numărul de participanți ai minorităților naționale la activitățile culturale, numărul tinerilor participanți la activitățile culturale, precum și gradul de diversificare a serviciilor oferite de muzee, biblioteci, teatre și instituții concertistice, gradul de mobilitate al artiștilor și a formațiilor artistice, necesită elaborarea unor metodologii și instrumente de cercetare.

În conformitate cu obiectivul specific doi și acțiunile prevăzute, pot fi determinați următorii indicatori: gradul de intoleranță al populației; numărul de parteneriate de incluziune socială cu școlile, autoritățile administrației publice locale și cu organizațiile culturale; numărul de proiecte ale ONG relaționate cu drepturile omului și a egalității prin cultură; numărul de evenimente culturale cu participarea voluntarilor; numărul activităților culturale care cultivă înțelegerea și toleranța; gradul contribuției artei la diminuarea și prevenirea criminalității; gradul de reducere a excluziunii culturale rezultată din discriminarea în bază de rasă, limbă, origine națională sau etnică, religie, factori economici sau educaționali; numărul de școli cu programe de educație pentru protecția patrimoniului cultural și dezvoltarea artistică.

Indicatorii de performanță pentru evaluarea obiectivului specific trei, conform activităților prevăzute în Strategie: numărul de proiecte comune în domeniul artei cu participarea populației de pe ambele maluri; numărul de inițiative artistice independente cu participarea tinerilor de pe ambele maluri; numărul de parteneriate comune create; numărul de proiecte de reabilitare a patrimoniului cultural de pe ambele maluri identificate și finanțate; numărul de proiecte axate pe dezvoltarea turismului cultural de pe ambele maluri identificate și finanțate. Mai puțini indicatori pot fi distinși și pentru obiectivul specific patru al Strategiei: numărul de proiecte culturale cu diaspora; numărul de comunități culturale de conaționali în țările lumii; numărul școlilor nonformale din diasporă de studiere a tradițiilor naționale.

Indicatorii culturali ai coeziunii sociale

Și pentru obiectivul specific cinci, indicatorii de performanță determinați din activitățile Strategiei sunt: numărul de evenimente culturale internaționale cu participare a artiștilor din Republica Moldova; numărul de artiști finanțați pentru participare la evenimente culturale internaționale; numărul de filme ale producătorilor străini realizate în Republica Moldova; numărul de colaborări semnate cu organisme internaționale în privința dezvoltării industriilor culturale, a protejării patrimoniului cultural și a promovării diversității culturale; numărul de centre culturale și informaționale în țările cu care sunt încheiate acorduri de colaborare bilaterală; numărul de burse de studii în țară și peste hotare acordate pentru tineri; numărul tratatelor multilaterale semnate sub egida Consiliului Europei, Organizației Națiunilor Unite și a *Comunității Statelor Independente*.

În conformitate cu raportul Ministerului Culturii cu privire la realizarea acțiunilor strategice pentru perioada 2014-2020 [4], pentru obiectivul „Creșterea contribuției sectorului cultural la dezvoltarea coeziunii sociale” au fost realizate deplin 65,3% din totalul acțiunilor. Diagrama realizării acțiunilor este prezentată în Fig. 1.

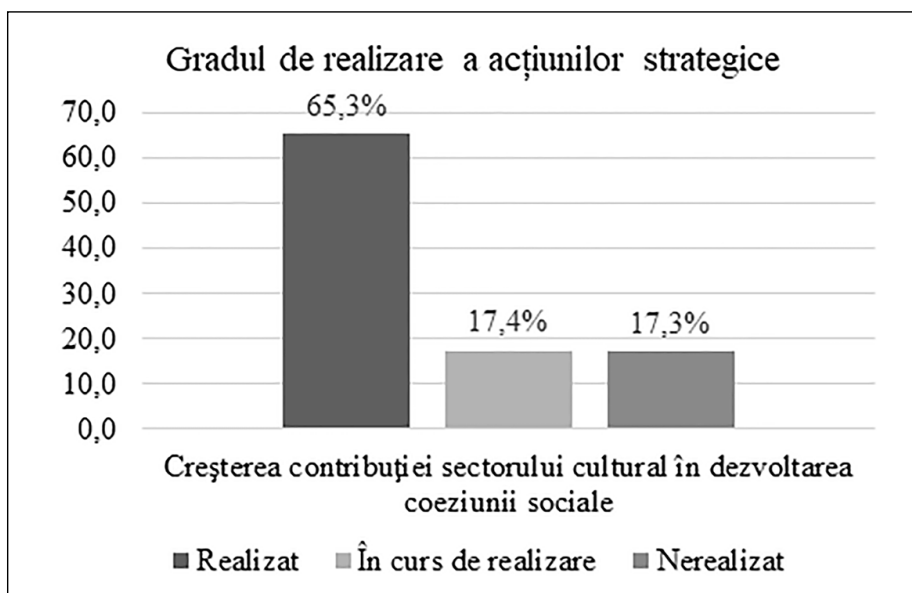

Fig. 1. Diagrama realizării acțiunilor strategice pentru obiectivul „Creșterea contribuției sectorului cultural la dezvoltarea coeziunii sociale”

Pentru determinarea rezultatelor implementării acțiunilor strategice și a evoluției indicatorilor culturali ai coeziunii sociale, autorul a desfășurat în luna mai 2018 o anchetare sociologică pe bază de chestionar a 60 de experți din domeniul culturii din Chișinău, Drochia, Cahul. Metoda a permis determinarea percepției reprezentanților domeniului cultural despre rezultatele implementării Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”. Respondenții au fost reprezentanți ai diferitor sectoare culturale, ai instituțiilor culturale rurale și urbane, funcționari ai administrațiilor publice centrale și locale, cercetători și administratori ai domeniului. Dintre aceștia, 33,3% din respondenți aveau o experiență de activitate în domeniu mai mare de 26 de ani, 48,3% între 6-25 de ani și 18,4% până la 5 ani. Conform nivelului de școlarizare, respondenții s-au repartizat astfel: licență - 41,7%, masterat - 31,7%, studii postuniversitare - 15,0%, studii medii de specialitate - 11,6%. Majoritatea erau cu studii din domeniul culturii și artei - 70,0%, științe sociale, politice și juridice - 11,6%, științe economice și inginerie - câte 9,2%. Din numărul total de respondenți 60,0% activau în instituții de cultură, 16,6% erau cercetători și angajați ai instituțiilor de învățământ, 13,4% reprezentau sectorul neguvernamental, 10,0% erau liber profesioniști. În privința gradului de informare cu privire la prevederile strategiei „Cultura 2020”, 58,4% considerau că sunt informați deplin sau mai curând informați și 41,6% erau mai curând neinformați sau deplin neinformați. În același timp 40,0% erau mulțumiți de rezultatele implementării Strategiei, iar 60,0% nemulțumiți. Evoluția unor indicatori culturali ai coeziunii sociale, precum susținerea acțiunilor organizațiilor neguvernamentale, diversificarea serviciilor organizațiilor culturale, participarea tinerilor, schimbului de bune practici, participarea și informarea populației, mobilitatea artistică, participarea minorităților naționale, a fost determinată prin percepția respondenților față de evoluția lor pe parcursul implementării acțiunilor strategice. Rezultatele chestionării sunt prezentate în *Tabelul 1*.

Cea mai bună evoluție a înregistrat indicatorul „Susținerea acțiunilor organizațiilor neguvernamentale”, 61,6% din respondenți consideră că el s-a îmbunătățit. Începând cu anul 2014, în fiecare an este desfășurat concursul pentru susținerea proiectelor culturale ale asociațiilor obștești. În 2014-2015 acest fond a constituit câte 2 mln de lei anual, iar din 2017-2021 el constituie 5 mln. În 2018, conform raportului Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (MECC) au fost susținute opt proiecte. Sunt promovate inițiativele asociațiilor obștești beneficiare de finanțare parțială de la bugetul de stat.

Indicatorii culturali ai coeziunii sociale

Tabelul 1. Percepția evoluției indicatorilor culturali ai coeziunii sociale

	A crescut mult		Mai curând a crescut		Mai curând a scăzut		A scăzut mult		Nu știu	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Susținerea acțiunilor organizațiilor neguvernamentale	2	3,3	35	58,3	11	18,3	2	3,3	10	16,7
Diversificarea serviciilor oferite de muzee	2	3,3	28	46,7	13	21,7	2	3,3	15	25,0
Diversificarea serviciilor oferite de biblioteci	15	25,0	30	50,0	9	15,0	0	0,0	6	10,0
Diversificarea serviciilor oferite de teatre și instituții concertistice	1	1,7	21	35,0	22	36,7	2	3,3	14	23,3
Diversificarea serviciilor oferite de casele de cultură	2	3,3	21	35,0	24	40,0	2	3,3	11	18,3
Participarea tinerilor la acțiunile culturale	3	5,0	27	45,0	21	35,0	6	10,0	3	5,0
Participarea populației la luarea deciziilor în domeniu	0	0,0	9	15,0	28	46,7	17	28,3	6	10,0
Stimularea schimbului de bune practici la nivel regional și local	0	0,0	22	36,7	20	33,3	8	13,3	10	16,7
Creșterea informării populației cu privire la serviciile culturale	1	1,7	20	33,3	26	43,3	5	8,3	8	13,3
Creșterea mobilității artiștilor și a formațiilor artistice la nivel local	1	1,7	28	46,7	21	35,0	5	8,3	5	8,3
Participarea minorităților naționale la elaborarea politicilor culturale	1	1,7	13	21,7	27	45,0	4	6,7	15	25,0

Printre proiectele susținute sunt și cele desfășurate de organizațiile de tineret. 50,0% din respondenți consideră că în ultimii 5 ani s-a îmbunătățit situația cu participarea tinerilor în activitățile culturale. În același timp, 45,0% consideră că s-a înrăutățit. Raportul MECC se referă doar la susținerea proiectelor, însă, din cauza lipsei unei metodologii, nu prezintă date generale cu privire la participarea tinerilor în activitățile culturale. Astfel, raportul menționează că în

2018 au fost susținute proiectele Asociației Tinerilor Artiști Oberliht, Liga Tineretului din raionul Leova „SPERANȚA”, Secția Națională din Republica Moldova a Consiliului Internațional al Cărții pentru Copii și Tineret.

Doar 36,7% din respondenți consideră că s-a îmbunătățit situația în domeniul schimbului de bune practici la nivel regional și local. La acest compartiment MECC menționează Centrul National de Conservare și Promovare a Patrimoniului Cultural Imaterial, activitatea căruia este orientată cu preponderență la nivel local și conține măsuri de ordin tehnic și metodologic pentru susținerea activității formațiilor artistice de amatori, inițiative de organizare și desfășurare a unor acțiuni culturale comune. Faptul că 46,6% din respondenți consideră că acest indicator a înregistrat o evoluție negativă denotă lipsa acțiunilor eficiente pentru îmbunătățirea situației.

În privința diversificării serviciilor oferite de instituțiile culturale cea mai bună evoluție (75,0%), conform experților chestionați, a înregistrat sectorul bibliotecar. Doar 15,0% din respondenți consideră că în această direcție situația s-a înrăutățit. Evoluția indicatorilor statistici din sectorul bibliotecar este prezentată în *Tabelul 2*.

Tabelul 2. Evoluția indicatorilor în sectorul bibliotecar

Indicatori	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Numărul de biblioteci	2774	2760	2785	2753	2704	2690	2674
Cărți și reviste, mii ex.	92845,1	88787,6	89152,6	89015,7	87711,3	86772,3	58441,9
Numărul de utilizatori activi, mii	1246,1	1258,2	1349,8	1341,0	1323,3	1286,3	1271,0
Numărul de vizite, mii	15831,5	15355,1	16139,1	15156,8	15357,6	13838,9	13294,5
Cărți și reviste eliberate, mii ex.	35667,3	34001,7	31403,1	29227,6	25456,0	24280,2	23039,5

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Multiple schimbări realizate în sector, inclusiv și diversificarea serviciilor oferite de biblioteci se datorează implementării pe parcursul a cinci ani a programului Novateca, care a avut scopul de a facilita transformarea bibliotecilor din Republica Moldova în instituții cu servicii comunitare, instruirea bibliotecarilor și oferirea accesului gratuit al populației la tehnologiile moderne și serviciile inovatoare ale bibliotecilor proprii necesităților moderne de informare.

Indicatorii culturali ai coeziunii sociale

Ca și alte sectoare din domeniul culturii, și sectorul bibliotecar a înregistrat evoluții negative în ultimii ani. Astfel, numărul bibliotecilor a scăzut cu 100 de unități, ce reprezintă 3,6% față de anul 2013. Cu toate că din anul 2015 se înregistrează o scădere permanentă a numărului de utilizatori activi, comparativ cu anul 2013 s-a înregistrat o creștere de 2,0%.

Raportul MECC la acest capitol prezintă date cu privire la instruirea angajaților bibliotecilor în domeniul utilizării tehnologiilor informaționale și mediul internet, având ca finalitate obținerea deprinderilor de lucru în mediul virtual. Indicatori de rezultat sunt - 1114 bibliotecari instruiți, iar 77 de bibliotecari instruiți în rolul de formatori.

O evoluție pozitivă a înregistrat și indicatorul „Diversificarea serviciilor oferite de muzee”. 50,0% din respondenți consideră că evoluția din ultimii cinci ani în direcția respectivă a fost pozitivă, 25,0% - negativă. Evoluția indicatorilor statistici de activitate a muzeelor este prezentată în *Tabelul 3*.

Tabelul 3. Indicatorii de activitate în sectorul muzeistic

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Muzee	116	119	123	123	126	127	127
Numărul de vizite, milioane	0,8	0,9	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8
Numărul de vizite la 1000 de locuitori	231	248	279	236	214	283	301

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Situația din sector rămâne instabilă. Creșterea numărului de muzee de la 116 (2013) până la 127 (2019) nu a înlesnit creșterea numărului de vizite în muzee. După o creștere pe parcursul anilor 2014 - 2015, a revenit aproximativ la aceeași valoare în 2019 - 0,8 milioane, ceea ce reprezintă un indice mai înalt, fiind raportat la 1000 de locuitori. Numărul de vizite la 1000 de locuitori înregistrat în 2019 este cel mai mare pentru perioada cercetată. Interesul populației pentru activitatea muzeelor a crescut.

O percepție negativă a înregistrat în perioada cercetată indicatorul strategic „Diversificarea serviciilor oferite de teatre și instituții concertistice”. 40,0% din respondenți consideră că indicatorul a scăzut în ultimii cinci ani pentru instituțiile teatral concertistice, în timp ce 23,3% nu cunosc situația. Principali indicatori statistici ai activității instituțiilor teatrale pentru perioada 2013-2019 sunt prezentați în *Tabelul 4*.

Tabelul 4. Evoluția indicatorilor statistici ai activității instituțiilor teatrale

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Numărul de montări noi	49	55	44	59	45	36	44
Spectacole	2 905	2 924	3025	3 054	2 791	2573	2483
Numărul de spectatori, mii	363	394	415	433	395	367	346
Numărul de spectatori la 1000 de locuitori*	102	138	147	156	145	137	131

* Numărul de spectatori la 1000 de locuitori este calculat în baza numărului de locuitori stabili înregistrați la începutul anului

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Pe parcursul perioadei 2013-2019, alocațiile bugetare pentru sectorul ITC au crescut cu peste 40%. În același timp, parametrii economici ai activității instituțiilor s-au schimbat puțin. Numărul montărilor noi la sfârșitul anului 2019 s-a redus în comparație cu anul 2013 cu 5 spectacole pe an, a scăzut și numărul spectacolelor prezentate, de la 2905 în 2013 la 2483 în 2019. Din 2015 se înregistrează o scădere permanentă a numărului de spectatori, de la 433 mii în 2016 la 346 mii în 2019. În acest context este necesar de remarcat faptul că finanțarea anuală a ITC este realizată în baza acelorași politici, care se orientează spre îmbunătățirea parametrilor economici și a serviciilor oferite de ITC prin mărirea subvențiilor acordate acestor instituții. Drept consecință, creșterea cheltuielilor nu a dus la rezultatul scontat, cel de creștere stabilă a indicatorilor economici. Sistemul ITC necesită o reformare, care ar duce la eficientizarea activității instituțiilor.

Cea mai complicată situație se înregistrează în sectorul caselor de cultură. 43,3% din respondenți consideră că indicatorul „Diversificarea serviciilor oferite de casele de cultură” a scăzut, iar 18,3% nu cunosc situația. În perioada 2013 - 2019 numărul caselor și căminelor de cultură s-a redus de la 1232 la 1219. Din numărul total de instituții 360 activează în edificii adaptate, 853 activează în edificii special construite, 52 de edificii sunt avariate, iar 461 necesită reparație capitală. În scopul dezvoltării instituțiilor de cultură Strategia prevede un șir de măsuri pentru reformarea și modernizarea activității caselor de cultură și transformarea acestora în centre comunitare. Conform raportului MECC către anul 2019 au beneficiat de reparație curentă 409 case de cultură, iar 116 au fost reparate capital.

Indicatorii culturali ai coeziunii sociale

Doar 15,0% din respondenți consideră că în perioada 2014-2019 s-a îmbunătățit indicatorul de participare a populației la luarea deciziilor, 75,0% - consideră că s-a înrăutățit. La fel și cu participarea minorităților naționale la elaborarea politicilor culturale, 23,4% consideră că s-a îmbunătățit, iar 51,7% - s-a înrăutățit.

Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”, în determinarea obiectivelor de dezvoltare, pornește de la conceptul de „calitate a vieții” acceptat în statistica europeană și care acoperă 9 categorii de indicatori, inclusiv cei care interacționează cel mai mult cu cultura, cum ar fi educația, petrecerea timpului liber și interacțiunile sociale, satisfacția generală față de viață [5, p. 12]. În concluziile acestui document se menționează că „Accesul la cultură tinde tot mai mult să fie recunoscut ca un drept de bază, la fel ca educația, sănătatea și alte drepturi fundamentale [5, p 140].

Analiza situației actuale din țară, efectuată în cadrul documentului, a scos în evidență câțiva factori importanți pentru dezvoltare, printre care sunt rolul decisiv al bunei guvernări și coeziunea socială. Pentru raționalizarea numărului documentelor de politici sectoriale, asigurarea corelării și sinergiei între acestea și abordării sistemice dintre diverse domenii de politici, precum și pentru alinierea acestora la cadrul bugetar, documentul stabilește elaborarea strategiilor sectoriale în mod prioritar pentru unele domenii de activitate, printre care se regăsește și cultura [6, p. 124]. În elaborarea strategiei de dezvoltare culturală până în anul 2030 este necesar de îmbunătățit neajunsurile legate de indicatorii de performanță în evaluarea activităților strategice.

CONCLUZII:

- 1) În Strategia de dezvoltare culturală „Cultura 2020” nu s-au prevăzut indicatorii de performanță pentru evaluarea realizării obiectivelor strategice;
- 2) Indicatorii statistici dezvoltați de Biroul Național de Statistică nu reflectă în deplină măsură rezultatele activităților culturale desfășurate la nivel național;
- 3) Majoritatea indicatorilor de evaluare strategică necesită elaborarea metodologiilor de cercetare și calcul;
- 4) Rapoartele MECC cu privire la realizarea obiectivelor strategice prezintă o descriere a acțiunilor realizate și nu o evaluare a indicatorilor de performanță.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Strategia națională de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”. Guvernul Republicii Moldova, Chișinău, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=352588> (accesat la 26.11.2021).
2. Statistica socială. Cultura. Chișinău, Statistica Moldovei, 2019.
http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30_Statisticasociala/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774 (accesat la 26.11.2021).
3. Legea Culturii nr. 413, din 27.05.1999. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311664> (accesat la 26.11.2021).
4. Raport privind realizarea Planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020” pentru anul 2017. Chișinău, 2019.
https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_privind_realizarea_planului_de_ac-tiuni_in_vederea_implementarii_strategiei_de_dezvoltare_a_culturiicultura_2020_pentru_anul_2017.pdf
5. Quality of life. EUROSTAT.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6856423/KS-05-14-073-EN-N/742aee45-4085-4dac-9e2e-9ed7e9501f23> (accesat la 26.11.2021).
6. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”. Chișinău, 2018. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr40_12_0.pdf (accesat la 26.11.2021).

DIMENSIUNI ALE COEZIUNII SOCIALE ÎN CONTEXTUL STUDIULUI CALITATIV REALIZAT ÎN 2021

DIMENSIONS OF SOCIAL COHESION IN THE CONTEXT OF THE QUALITATIVE STUDY CARRIED OUT IN 2021

Victor MOCANU, doctor în sociologie, conferențiar cercetător
Mihai POTOROACĂ, cercetător științific
Ion MOCANU, doctor în sociologie

Summary

This article presents a preliminary analysis of the answers obtained in the qualitative research conducted by the Center for Sociology and Social Psychology in 2021. The research involved 52 respondents, and the topics of discussion were social cohesion, solidarity, belonging, trust, civic participation, religious belonging, the media and its influence on the level of cohesion, issues related to COVID-19 pandemics.

Most of the respondents tend to understand cohesion and solidarity through mutual aid. Almost half of the respondents consider that we do not have unity in the country and that it is less than it once was. Both the participants and the people from their localities in case of need turn mostly to family, relatives and friends. Interviewees are less likely to turn to institutions if they need help, and more often to specific people from their entourage. When they say that they are from the Republic of Moldova, most of the participants have positive feelings towards the country and its inhabitants. Respondents indicated a low level of participation of people from their localities in volunteer actions. Most of the participants showed tolerance towards people of other religions and denominations and described their relationships as good. Most of the participants in the study consider that the media divides the society in the Republic of Moldova. Politics is generally perceived as a factor of division. Moldovan society was less united during the pandemic, according to several respondents. The participants generally tend to be more optimistic about the future of the Republic of Moldova.

Keywords: social cohesion, solidarity, belonging, trust, participation, tolerance, communication, social inclusion, COVID-19 pandemic.

Introducere

Pe parcursul realizării Proiectului instituțional „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană” a apărut necesitatea de a desfășura interviuri individuale aprofundate

la subiectul coeziunii sociale. Centrul Sociologie și Psihologie Socială (CSPS) a realizat trei cercetări calitative la subiectul coeziunii sociale: trei focus-grupuri exploratorii, 95 de interviuri individuale aprofundate în 2020 și 52 de interviuri similare în 2021. Prezentul studiu se va concentra asupra analizei de conținut tematică preliminară a ultimei cercetări, oferind o imagine de ansamblu asupra opiniilor enunțate de respondenți asupra diverselor aspecte ale coeziunii sociale.

Cadrul teoretic

Dacă facem o analiză a literaturii dedicate temei coeziunii sociale putem ușor observa că nu există o definiție și o descriere unică a acestei noțiuni. Primele cercetări ce au avut ca domeniu de interes coeziunea le găsim la cercetătorii din domeniul psihologiei de grup, Gustav Le Bon, Iacob Moreno, Leon Festinger. În domeniul sociologiei primele cercetări ale tematicii coeziunii sociale le putem găsi la Emile Durkheim în studiul său asupra fenomenului suicidului [1]. De atunci mai mulți autori au încercat să realizeze o inventariere a modului în care coeziunea socială este definită și conceptualizată.

Potrivit autorilor Sylvain Acket, Monique Borsenberger pot fi identificate două abordări în studiul coeziunii sociale. Prima are un aspect sociologic și psihologic bazat pe studiile de integrare și stabilitate socială. O doua abordare este cea orientată pe politici [2].

Realizând o analiză a mai multor studii prezente în literatură despre coeziunea socială Jenson elaborează o clasificare utilizând cinci dimensiuni: afliere - izolare (împărtășirea de valori comune, sentimentul de apartenență la aceeași comunitate), incluziune - excluziune (cine are și cine nu are oportunități de a participa în activități economice), participare - pasivitate (implicare în administrarea treburilor publice), acceptare - respingere (toleranță în ceea ce privește diferențele), legitimitate - ilegitimitate (în ce măsură diferite instituții reprezintă în mod adecvat oamenii și interesele lor) [2].

Bernard privește coeziunea socială în calitate de un cvasiconcept, un construct mental hibrid, ce ar trebui să rămână nedeterminat pentru a fi capabil să fie adaptat la necesitățile acțiunilor politice. Bernard și Chan în analizele lor ajung să afirme faptul că un singur indicator nu ar putea măsura de unul singur coeziunea socială, acesta fiind un construct multidimensional [2].

Chan J., To H.-P și Chan E. au evaluat și ei o serie de definiții și abordări în privința conceptualizării coeziunii sociale prezente în literatura academică și

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

cea de politici și au propus o definiție proprie: „coeziunea socială este o stare de fapt în ceea ce privește interacțiunile „pe verticală” și „pe orizontală” între membrii unei societăți ce este caracterizată printr-un set de atitudini și norme ce includ încrederea, sentimentul de apartenență și dorința de a participa și ajuta, precum și manifestările lor comportamentale.” Aceiași autori afirmă că faptul de a se „alipi împreună” sau cu alte cuvinte coezivitatea dintr-o societate apare doar în cazul în care cele trei atitudini și norme enunțate în definiția de mai sus sunt prezente în mod simultan: membrii societății pot avea încredere în semenii lor, pot să-i ajute și să coopereze cu ei; împărtășesc o identitate comună sau au un sentiment de apartenență la societatea în care se află; aceste sentimente menționate mai sus pot fi observate în mod obiectiv la nivel comportamental [3].

În cadrul cercetării calitative realizate de către CSPS am adoptat modelul teoretic al calității sociale. Din perspectiva acestuia, coeziunea socială este una din componentele calității sociale de rând cu securitatea socioeconomică, incluziunea socială și abilitarea socială. Acest model nu are doar o valoare teoretică dar și instrumentală [4].

Noțiunea de calitate socială a apărut în 1997 [5] și începând cu anul 2000 este folosită în documentele de politici la nivelul Uniunii Europene [4, p. 165]. Calitatea socială este definită de autorii conceptului ca fiind măsura în care cetățenii sunt capabili să participe la viața socială și economică a comunităților lor în condițiile ce le sporesc starea de bine și potențialul individual [5, p. 109].

Autorii Laurent J.G. van der Maesen și Alan C. Walker prezintă o serie de indicatori ai coeziunii sociale din perspectiva modelului teoretic al calității sociale. Domeniile coeziunii ar fi: încrederea, norme și valori integrative, rețele sociale și identitatea. Fiecare din aceste domenii se împarte în subdomenii, iar fiecare subdomeniu, la rândul său e descris și operaționalizat prin indicatori concreți, capabili de a fi măsurați. Subdomeniile propuse sunt încrederea generalizată (în ce măsură există încredere în oameni în general), încrederea specifică (încrederea în instituții, diverse categorii de persoane), altruism, toleranță, contractul social, rețele (participare civică, suportul din partea familiei, vecinilor, prietenilor), identitate națională, identitate europeană, identitate locală, identitate interpersonală (acestea din urmă se referă la sentimentul de apartenență) [6].

Aspecte metodologice

Interviurile au fost efectuate în perioada 10 aprilie - 12 mai 2021, pe un eșantion de 52 respondenți, femei și bărbați adulți, de statut socioprofesional divers, locuitori din mediul rural/urban, grupe de vârstă diverse, vorbitori de limbă română și rusă (origini etnice diverse) din 36 localități, de către cercetătorii științifici ai CSPS al ICJPS. Ghidul a fost redactat în limbile română și rusă, oferindu-se respondenților posibilitatea de a alege varianta. Interviurile s-au realizat prin metoda interviului formalizat, obținând consimțământul persoanelor de a participa la sondaj din timp.

Ghidul de interviu a fost elaborat și adaptat de către colaboratorii Centrului Sociologie și Psihologie Socială. Indicatorii principali folosiți sunt Solidaritatea, Apartenența și coeziunea inter-grup, Încrederea, Participarea civică. La acestea au fost adăugate câteva teme mai specifice: Aspecte confesionale (ce se referă la apartenența religioasă și relațiile cu cei de altă religie), Comunicare, informare și mass-media (în calitate de factor ce poate influența nivelul de coeziune în societate), Manifestări de solidaritate și coeziune în contextul pandemiei COVID-19. De asemenea, respondenții au fost întrebați în privința unor eventuale soluții pentru consolidarea coeziunii societății din Republica Moldova.

Această analiză este una preliminară și nu epuizează subiectele și temele menționate de respondenți în cadrul discuțiilor. Echipa Centrului Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS va lucra în continuare la tematizarea și descrierea informației calitative și urmează să revină cu analize mai ample și mai profunde. În analiza noastră de aici am urmărit mai curând descrierea și inventarierea răspunsurilor directe la întrebările prezente în ghid. De asemenea, am căutat să identificăm temele mai frecvente, menționate cel mai des de respondenți, temele ce apar mai rar lăsându-le pentru o analiză ulterioară ce va fi realizată de echipa CSPS.

Rezultatele analizei răspunsurilor

Coeziunea socială la nivel de comunitate și țară. Răspunsurile ce fac parte din acest compartiment se referă la întrebările din capitolul de Introducere al ghidului de interviu:

- *În viziunea Dvs. ce înseamnă o societate unită, coezivă? (dar una dezbinată?)*
- *Cum credeți, cât de unită este/a fost comunitatea dvs.? Dar țara?*
- *Prin ce se manifestă/s-a manifestat această unitate? Dați exemple.*

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Participanții au fost rugați să se împărtășească cu gândurile, reprezentările, ce le vin în minte în privința unei societăți unite sau coezive, încercând să dea o definiție așa cum o înțeleg ei. În cadrul analizei am încercat să grupăm răspunsurile similare în jurul unor teme. Lista temelor se poate vedea în *Tabelul 1*.

Tabelul 1. În viziunea Dvs. ce înseamnă o societate unită, coezivă?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni ¹
Ajutor reciproc	14
Scop comun, ideal comun și aspirații comune	10
A avea aceeași viziune	7
A ține cont de ceilalți	6
Respect reciproc	4
Egalitate în drepturi	4
Implicare cetățenească	3
Un stat de drept	3
Unire în jurul unei idei	2
Existența unui bun lider	2
Respectarea regulilor	2
Toleranță	2
Colaborare între oameni	2
Încredere în structurile statului	1
O societate ce are un scop de durată	1
Atunci când existența și apartenența la un grup nu este pusă la îndoială	1
Ajutor din partea statului	1
Echitate	1
Buna educație	1
Susținere masivă a guvernării	1
Acte de caritate	1
A face un lucru în comun	1
Acord asupra stării de lucruri	1
A avea aceleași interese	1
A avea ceva în comun, tradiții, idei	1
Welfare state	1
Altruism	1
Interes față de alți oameni	1
Oameni activi social, cu inițiativă	1

¹ Numărul de respondenți care au menționat tema.

Putem observa că tema cu cele mai multe mențiuni este *Ajutor reciproc*, mulți dintre respondenți percepând coeziunea anume din acest punct de vedere.

- Ajutor reciproc

„O societate unită probabil este o societate în care oamenii se susțin unul pe altul și se ajută unul pe altul.” (F, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

„În viziunea mea o societate unită înseamnă atunci când oamenii se respectă unul pe altul, se ajută între ei și contribuie la dezvoltarea acesteia pentru binele tuturor.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

„O societate unită este una în care oamenii se ajută reciproc și sunt empatici unul față de celălalt, este o societate în care nevoile unei persoane nu se termină acolo unde încep nevoile alteia, ci una în care suntem alături și la bine și la greu, iar atunci când se simte necesitatea de a fi solidari nu se pune în discuție egoul personal.” (F, 16-25, urban, st. super, sect. public, mold)

O altă temă cu multe mențiuni este *Scop comun, ideal comun și aspirații comune*, care este legată de cea care vine imediat după ea în tabel, *A avea aceeași viziune*. Aici asistăm la un alt gen de „definiții”, ce sunt din zona orientativ-valorică.

- Scop comun, ideal comun și aspirații comune și A avea aceeași viziune

„Unită în fața unei idei, ideal, chestiuni majore a societății, când toți manifestă devotament și sacrificiu întru realizarea unor obiective importante din punct de vedere istoric, cultură, economie etc.” (B, 66-75, urban, st. super, sect. public, mold)

„O societate, în care cetățenii se unesc în jurul ideilor și proiectelor de interes comunitar și spre binele comun.” (B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

„O societate unită este constituită din oameni care au aceleași valori, valori adevărate, general umane și pentru acestea stau ferm. Valorile acestea sunt bazate pe adevăr, modestie, sinceritate etc.” (F, 56-65, urban, st. super, sect. privat, mold)

„O societate coezivă este una unită, o societate cu aceleași gânduri în care persoanele sunt unite prin ceva, prin tot ce se desfășoară în societate. Este o părere aproape comună.” (F, 46-55, st. super, sect. public, mold)

O pondere mai mare au avut și răspunsurile din categoria *A ține cont de ceilalți*. „Atunci când straturile sociale se aud unele pe altele și țin cont unele de altele, adică conducerea ține cont de popor, poporul ține cont de șefi, oamenii între ei se aud unii pe alții, sunt toleranți, merg la anumite compromisuri.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Teme frecvente, dar cu mai puține mențiuni au fost *Respect reciproc* și *Egalitate în drepturi*.

Putem concluziona că participanții pun în valoare ceva mai mult aspectul practic și relațional al coeziunii decât cel ideologic și valoric.

Respondenții au fost întrebați și în privința modului în care ei definesc o societate dezbinată. Unele descrieri au fost date în opoziție cu caracteristicile societății coezive.

Tabelul 2. În viziunea Dvs. ce înseamnă o societate dezbinată?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Egoism	16
A ține cont doar de tine	11
Lipsa de viziune comună	11
Indiferență	5
Când există criterii de dezbinare	5
Inegalitățile din societate	3
Intoleranță	2
O adunare de oameni fără virtuți	2
Lipsă de scop comun	2
Lipsă de respect reciproc	2
Lipsa de interes față de ceilalți	2
Inacțiune socială	1
Lipsa valorilor morale	1
Concurența	1
Criterii geopolitice	1
Lipsa de încredere	1

Observăm că majoritatea răspunsurilor s-au referit la temele *Egoism* și *A ține cont doar de tine*.

- Egoism

„Țara noastră este deloc unită și total dezbinată pe criterii de egoisticitate, alt-
ceva nu-i. Egoismul dezbină societatea noastră.” (B, 56-65, urban, st. super, sect.
public, mold)

„Este o societate egoistă, toxică și pe-alocuri abuzivă. Este o societate care nu tinde să se dezvolte unitar. Fiecare își urmărește doar interesele proprii, fără a realiza că au interese comune care ar putea fi mai ușor de realizat dacă s-ar uni și și-ar lăsa diferențele la o parte.” (F, 16-25, urban, st. super, student, mold)

- A ține cont doar de tine

„Într-o societate dezbinată, oamenii nu știu să se asculte unii pe alții, nu au răbdare să o facă. Își declară doar drepturile și uită de responsabilități, uită de familie, comunitate, țară.” (F, 26-35, rural, st. super, auto-angajat, mold)

„O societate dezbinată este societatea cu caracteristici inverse, adică oamenii nu țin cont unii de alții și nu se aud.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Un număr mare de participanți sunt de părerea că *Lipsa de viziune comună* în societate este caracteristica ce duce la dezbinare.

- Lipsa de viziune comună

„Dezbinată e atunci când avem foarte multe păreri și oamenii propun părerea, dar deloc nu se conformează acestei păreri. Ei doar propun. Toți vorbesc și nimeni nu ascultă.” (F, 16-25, urban, st. medii, sect. public, mold)

„Când oamenii privesc în diferite părți, unii la stânga, alții la dreapta - avem o societate dezbinată.” (B, 66-75, rural, st. super, sect. privat, mold)

De asemenea, atestăm că 5 participanți au indicat *Indiferența* oamenilor ca un element esențial al dezbinării, iar 5 respondenți au menționat că societatea devine dezbinată atunci când este împărțită în funcție de diverse criterii.

Analizând răspunsurile și temele, în general, putem spune că dezbinarea e percepută ca un individualism în care oamenii se gândesc doar la ei, la propriile lor interese și nu se raportează la ceilalți și la nevoile lor.

Respondenții au fost rugați să se expună asupra faptului în ce măsură țara și comunitatea/localitatea din care fac parte sunt unite. Astfel, avem două categorii de răspunsuri, cele ce se referă la țară (în *Tabelul 3* sunt hașurate cu gri închis) și, respectiv, la comunitate (hașurate cu gri deschis). Avem și o a treia categorie de răspunsuri, mai puțină la număr, ce sunt mai degrabă niște reflecții asupra motivelor și factorilor ce duc la unitate sau dezbinare.

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Tabelul 3. Cum credeți, cât de unită este/a fost comunitatea dvs.? Dar țara?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
La nivel de țară nu avem unitate	27
Comunitatea este unită/oarecum unită	14
Nu există unitate în comunitate	7
Acum este mai puțină unitate în țară	6
Lipsă unitate din motive politice	5
Comunitatea a fost mai unită cândva	5
La nivel de grupuri mici da, la nivel de localitate nu	2
E mai multă coeziune acum în comunitate decât a fost	2
E mai multă coeziune acum în țară decât a fost	2
Țara este oarecum unită	2
Rural-unit, Urban-nu	1
Lipsă de unitate pe motiv religios	1
Necunoașterea trecutului istoric - factor de dezbinare	1
Oamenii se unesc pentru cauze comune dar nu pentru mult timp	1
Problemele comune unesc comunitatea	1
Societatea mai unită când este un pericol	1
O importanță mare are liderul comunității	1

Atestăm faptul că aproape jumătate din participanții la studiu consideră că nu avem unitate la nivel de țară, ceea ce este destul de mult. Tot referindu-ne la țară, 6 respondenți consideră că acum este mai puțină unitate decât a fost cândva, deci tendința este una negativă. Sunt doar câțiva respondenți care consideră că situația în țară e mai bună la acest parametru.

- La nivel de țară nu avem unitate

„La nivel de țară, Republica Moldova este un stat profund divizat pe criterii geopolitice. Actorii politici sunt cei care în permanență mențin și alimentează această divizare pe criterii geopolitice.” (B, 36-45, urban, st. super, ONG, mold)

„La nivel de țară persistă probleme, cum ar fi neînțelegerea persoanelor din mediul urban cu cel rural și invers, corupția și politica țării neclară și fără perspective.” (B, 16-25, urban, st. super, sect. privat, mold)

„La nivel de țară nu pot afirma că avem o societate unită. Chiar și în situația actuală mulți nu respectă normele sanitare, adică nu le pasă de sănătatea altora, sunt irresponsabili, nepăsători față de alții.” (B, 16-25, rural, st. medii, student, mold)

- Acum este mai puțină unitate în țară

„Din experiența proprie, pot afirma că societatea era mai unită în perioada sovietică: era mai vădită tendința persoanelor de a se ajuta reciproc: organizarea clăcilor (neremunerate, desigur), ajutorul între vecini la prășit etc. În satul în care am locuit se închidea apartamentul și se lăsa cheia sub covorașul de la ușă și nimănui nu-i venea în gând să intre în casa cuiva.” (B, 46-55, urban, st. super, auto-angajat, mold)

Atestăm o diferență în modul cum este percepută unitatea în țară și cea în comunitate. Cei care consideră unită comunitatea din care fac parte sunt aproape de două ori mai mulți decât cei care consideră inversul. Mult depinde de modul în care autoritățile publice locale se manifestă în comunitățile date. La fel ca și în cazul țării, mai mulți respondenți consideră că oamenii din comunitatea din care fac parte au fost mai uniți cândva, decât inversul.

- Comunitatea este unită/oarecum unită

„Din fericire fac parte dintr-o comunitate unită, care încearcă să ajute mereu cu ceea ce poate, însă pe alocuri presupun că situația poate fi îmbunătățită, fiindcă mereu este loc de mai bine. Dacă ar fi să aleg pe o scară de la 1 la 10, aș alege numărul 8.” (F, 16-25, rural, st. super, sect. public, român)

„Cred că comunitatea mea este destul de unită, pentru că știu la cine să mă adresez în cazul când pot avea niște probleme. Oamenii din comunitatea mea nu sunt indiferenți la viața și protejarea valorilor țării.” (F, 16-25, urban, st. super, ONG, român)

- Nu există unitate în comunitate

„Comunitatea mea a fost în mare parte dezbinată, deoarece administrațiile locale precedente nu își asumau responsabilitatea pentru interesul și consolidarea comunității, ci spre satisfacerea nevoilor personale, ce nu ducea spre favorizare situației în oraș.” (F, 26-35, urban, st. super, sect. privat, mold)

- Comunitatea a fost mai unită cândva

„Cred că, comunitatea mea cu ani în urmă a fost una dintre cele mai unite, însă cu trecerea timpului pe moment ce sau produs mai multe schimbări la nivel social unirea dintre cetățeni s-a destrămat, cauza principală fiind interesele personale. Astfel, comunitatea în care locuiesc nu este atât de unită pe cat ar trebui sa fie într-adevăr. În mare parte, locuitorii comunei nu dau interes lucrurilor, considerând ca de toate cele necesare trebuie să se ocupe primarul din localitate.” (B, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

O temă cu mai multe mențiuni este *Lipsă unitate din motive politice*. Mai mulți respondenți au afirmat că anume politicianul dezbină țara, deoarece politicienii folosesc diverse criterii de dezbinare cu scopul de a-și acumula susținători.

În general, putem spune că atestăm o tendință în percepțiile participanților: cu cât grupul de oameni la care ei se referă este mai mic cu atât evaluarea unității e mai pozitivă, și invers. Țara este văzută ca mai puțin unită decât localitatea/comunitatea, grupuri mai mici dintr-o comunitate sunt mai unite decât comunitatea, localitățile rurale sunt mai unite decât cele urbane.

Solidaritate. Acest compartiment a fost unul de interes sporit în cadrul ghidului de interviu. Conceptul de coeziune și cel de solidaritate sunt strâns legate între ele. De multe ori acestea sunt percepute ca interșanjabile. De aceea, unul din subiectele de discuție în cadrul interviurilor a fost modul în care respondenții definesc solidaritatea.

Tabelul 4. La ce vă gândiți când auziți cuvântul solidaritate?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Comunitate de interese și obiective	10
Ajutor reciproc	9
Ajutor pentru alții	7
Să acorzi suport, susținere cuiva	4
A empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie	4
Colaborare, acțiuni comune	2
Solidaritate de breaslă	2
Doar se vorbește despre solidaritate, dar ea nu există în realitate	1
Discrepanțe dintre cetățeni	1
A fi împreună	1
Unitate în funcție de diverse criterii	1
La categoriile de persoane care ar avea nevoie de ajutor	1
Cei care au ceva să se împartă	1
Moldovenii nu sunt solidari	1
O cauză comună	1
Ajutor dezinteresat	1
Cuvântul solidaritate cu conotație negativă	1
A fi parte a societății	1
Oameni care țin unul la altul	1
Patriotism	1
Să te implici în problemele altora	1
Recunoștință reciprocă	1
A face ceva împreună	1
A fi pentru cineva	1

Grupul de „definiții” ce a acumulat cele mai multe mențiuni se referă la *Comunitate de interese și obiective* (10 respondenți).

- Comunitate de interese și obiective

„Solidar - înseamnă de a fi în aceeași lungime de undă cu majoritatea, de a se conforma deciziei majorității, să întreprindă aceleași acțiuni pentru o cauză comună.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

„Când aud termenul „solidaritate” gândul mă duce spre o legătură strânsă dintre oameni cu aceleași scopuri și interese.” (F, 16-25, rural, st. super, sect. public, mold)

Ca și în cazul definirii coeziunii, în cazul solidarității respondenții au menționat des *Ajutorul reciproc* (9 mențiuni). Putem observa că temele care au acumulat cele mai multe mențiuni se referă la ajutor, susținere: *Ajutor reciproc* (9 mențiuni), *Ajutor pentru alții* (7 mențiuni), *Să acorzi suport, susținere cuiva* (4 mențiuni), *A empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie* (4 mențiuni). Toate acestea transmit ideea unei implicări active în relația cu celălalt.

- Ajutor reciproc

„Este un concept larg, cu multe sensuri. La general, când oamenii se ajută reciproc fără a pune condiții de a primi ceva în schimb.” (B, 36-45, urban, st. super, ONG, mold)

- Ajutor pentru alții

„În accepțiune general-umană, ar fi calitatea și disponibilitatea indivizilor de a oferi din resursele lor pentru a ajuta pe alții, cu resurse inferioare - pe cei care au nevoie.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Să acorzi suport, susținere cuiva

„A susține pe cineva în anumite circumstanțe necondiționat.” (B, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

- A empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie

„Când aud cuvântul „solidaritate” mă gândesc la oameni buni, oameni pentru care contează atât bucuria, cât și tristețea celui din preajmă. Mă gândesc la persoanele empaticе, înțelegătoare. De exemplu, la școală un copil este marginalizat prin cuvinte deranjante, ceilalți ar trebui să dea dovadă de solidaritate, de implicare,

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

de ajutor pentru a aplana un conflict sau pentru a proteja acest copil.” (F, 16-25, urban, st. super, sect. public, mold)

Putem observa că modurile în care respondenții definesc coeziunea și solidaritatea sunt foarte apropiate. Atestăm, însă, că ideea de ajutor și implicare este mai prezentă în cazul solidarității.

În continuare am încercat să facem o analiză a frecvenței cu care oamenii din mediul din care fac parte participanții studiului ajută pe alți oameni.

Tabelul 5. Cât de caracteristic este pentru oamenii din anturajul dvs. să dea o mână de ajutor altor oameni când aceștia au nevoie?

Categorie de răspunsuri	Numărul de mențiuni
Frecvent	21
Rar	6
Uneori	5

Majoritatea respondenților care s-au expus în privința frecvenței cu care persoanele din anturajul lor ajută pe alții au evaluat aceasta ca fiind înaltă sau destul de înaltă. Se ajută mai mult persoanele apropiate între ele. În ceea ce privește caracterului ajutorului, acesta este de cele mai dese ori unul financiar sau moral. De asemenea, mai mulți respondenți au remarcat că oamenii se ajută din ce în ce mai des.

Un subiect de discuție în cadrul interviurilor a fost sursa de ajutor, de orice gen, pe care pot conta respondenții și oamenii din comunitățile lor. Atât participanții la studiu cât și oamenii din localitățile lor apelează cel mai des la Familie, Rude și Prieteni sau persoane apropiate. După aceasta vin Vecinii. De remarcat că în prim plan ies în evidență ca surse de ajutor persoanele concrete și nu instituții. Dintre acestea, în cazul oamenilor din localitate, apar Primăria, Asistența socială, Poliția, Lucrătorii medicali, Biserica. Vorbind despre sine, respondenții menționează apelul la instituții foarte rar.

Tabelul 6. Dacă vreun om din localitatea dvs. are o problemă cui poate să se adreseze?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Familie	15
Rude	15
Prieteni	12
Primărie	11
Vecini	10
Asistent social	9
Primar	7
Poliție	6
Lucrători medicali	4
Colegi	2
Biserică	3
Rețelele de socializare	2
Profesori	1
Poștaș	1
Presa	1
Pompieri	1
ONG	1

Tabelul 7. De la cine puteți aștepta un ajutor concret în caz de necesitate (bani, muncă prestată, echipamente...)?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Familie	27
Prieteni	26
Rude	19
Vecini	6
Colegi de serviciu	5
Autorități publice locale	3
De la nimeni	2
ONG	2
Pe oamenii de încredere din jur	1
Persoane apropiate	1
Profesori	1
Rețelele de socializare	1

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Apartenență și coeziune inter-grup. Unul din aspectele coeziunii sociale este identitatea, de aceea în cadrul discuțiilor s-a abordat tema apartenenței și identității respondenților și cetățenilor Republicii Moldova în general. Ca o introducere în discuție, participanții au fost rugați să se descrie pe sine. Răspunsurile oferite au fost grupate în trei categorii, în funcție de semnificație.

Majoritatea răspunsurilor au avut un caracter personal în care respondenții și-au descris propriile calități. Aceste răspunsuri au intrat în categoria Caracteristici personale. O parte din respondenți s-au autoprezentat descriind rolurile lor sociale: profesie, ocupație, statutul familial etc. Aceste răspunsuri au fost plasate în categoria Caracteristici sociale. O a treia categorie, Caracteristici de apartenență a fost formată din răspunsurile care s-au referit la apartenența de Republica Moldova, la locul de reședință, la apartenența de neam, etnie.

Tabelul 8. Dacă v-ar cere ceva să vă descrieți în câteva cuvinte, ce i-ați spune?

Categoria de răspunsuri	Numărul de mențiuni
Caracteristici personale	39
Caracteristici de apartenență	10
Caracteristici sociale	8

Răspunsurile din categoria celor de apartenență sunt cele care ne interesează mai mult, câteva mostre aducem mai jos:

„Sunt un cetățean moldovean (din Republica Moldova), român basarabean, creștin-ortodox, căsătorit, familist, tată al trei copii, cu viziuni conservatoare și progresiste, cu studii universitare, funcționar public, politician și om de stat, patriot al neamului meu!” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

„Eu sunt cetățean al Republicii Moldova, după naționalitate sunt moldoveancă. Am studii superioare și îmi fac datoria de cetățean prin munca zilnică.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)

„În primul rând mă identific cu un loc anume geografic, cu un anumit popor, eu sunt anume din acest loc, din această regiune, sunt o moldoveancă, dacă e să fac referință la o anumită apartenență, pentru că atunci când spui, de exemplu, american, îți imaginez una, iar când spui moldovean, îți imaginez altceva.” (F, 16-25, urban, st. super, sect. public, mold)

Un subiect de discuție important pentru acest compartiment a fost legat de sentimentele, emoțiile, trăirile ce apar atunci când respondenții spun că sunt din Republica Moldova. Uneori subiecții au fost întrebați în privința a ceea ce simt când sunt peste hotare și sunt rugați să spună de unde vin.

Tabelul 9. Ce simțiți când spuneți că sunteți din Republica Moldova?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Mândrie	22
Satisfacție	5
Tristețe	3
Apartenență	3
Rușine	2
Dragoste de popor / țară	2
Insatisfacție	1
Originalitate	1
Jenă	1
Respect pentru înaintași	1
Regret	1
Rupt de România	1
Lipsă de atașament	1
Uneori mândrie	1
Bucurie	1
Indignare	1
Indiferență	1
Sentiment de recunoștință față de oamenii apropiați	1
Incertitudine	1

În urma analizei răspunsurilor putem spune că majoritatea lor se referă la niște trăiri pozitive față de țară și locuitorii ei. Foarte mulți respondenți au răspuns că se mândresc de proveniența lor, de țară și de popor.

„Mă mândresc, rădăcinile istorice sunt un motiv de mândrie. Miezul, sarea națiunii este de treabă, responsabili. Deși nu este pădure fără uscăciuni.” (F, 46-55, rural, st. super, auto-angajat, mold)

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

„Cine sunt? Spun cu mândrie că sunt din Republica Moldova: o țară frumoasă, verde, plină de vegetație și plină de viață și de voința locatarilor și poporului moldovenesc.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)

„Sunt mândru că sunt din țara această, văd beneficiile acestei țări, nu este o țară aglomerată ca popor, mă bucur de țara aceasta că avem cernoziom, fructe gustoase și lipsesc animalele distrugătoare (lei, tigri, reptilele) la noi e bine, îmi place clima sunt mândru de Moldova.” (B, 36-45, rural, st. medii spec, ONG, mold)

Printre trăirile, sentimentele pozitive față de Republica Moldova menționate de subiecți sunt: mândrie, satisfacție, dragoste de popor/țară, respect pentru înaintași, bucurie, sentiment de recunoștință față de oamenii apropiați.

Printre sentimentele și trăirile negative față de țară sunt: tristețe, rușine, insatisfacție, jenă, regret, indignare, indiferență, incertitudine.

Una din întrebările din ghid s-a referit la semnificația pe care o dau respondenții faptului de a fi „moldovean”. De asemenea, subiecții au fost rugați să se expună asupra diferențelor între a fi „moldovean” în Republica Moldova și a fi „moldovean” peste hotare. Mai jos prezentăm o selecție a celor mai semnificative opinii și reprezentări menționate de participanți.

A fi „moldovean” în Republica Moldova:

- Cetățean cu drepturi depline, patriot, adept al valorilor tradiționale;
- Are conotație politică originară din perioada sovietică;
- Înseamnă pentru mine, în primul rând, să fiu cetățean al Republicii Moldova, totodată, înseamnă și apartenența mea etnică, înseamnă să mă identific cu cei care vorbesc limba moldovenească, cu cei care țin la tradițiile, datinile, obiceiurile și istoria națiunii moldovenești;
- Persoană care este originară, născută, locuiește pe teritoriul țării și deține cetățenia Republicii Moldova și se află în imposibilitate de a emigra peste hotarele țării din diferite motive;
- Apartenența la una dintre părțile constituante ale poporului român;
- Persoana, care la ea acasă își permite să încalce multe, nu respectă simple reguli etice, se simte fățarnic, și cu multe apucături (vicii);
- Înseamnă să lupți continuu cu minciuna;
- Înseamnă să fii român;
- Înseamnă să muncești mult;
- Înseamnă a fi un cetățean cu drepturi și obligații depline cu posibilitatea dezvoltării profesionale;

- Înseamnă a fi om gospodar, care muncește din greu pentru un viitor mai bun;
- Înseamnă a fi cetățean al acestei țări, care nu ripostează, acceptă toate greutățile, le înfruntă și crede în zile mai bune;
- Înseamnă a fi om gospodar, cum și sunt majoritatea; muncitor și foarte chinuit, deoarece muncește foarte mult pentru un salariu mizerabil;
- Ar însemna să fii mândru de tot ce e moldovenesc: grai, neam, țară;
- Înseamnă să fii cu gândul că „cândva va fi bine”;
- Înseamnă să fii mai puțin pragmatic, mai puțin rațional, dependent social. Moldovenii depind foarte mult de părerea lumii, satului, comunității etc., nu au o independență în gândire, în decizii, sunt influențabili;
- A fi unul călit, răbdător, gata de orice;
- Înseamnă omul care trebuie să aibă o responsabilitate față de țară, față de copii, grija față de generația mai în vârstă și de generația mai tânără;
- Moldoveanul de felul lui este o persoană ospitalieră, binevoitoare, care poate oferi ajutor în anumite cazuri concrete;
- A fi un om dintr-un neam care ține la obiceiuri, la tradiții, care își dă seama de unde se trage;
- Este o stare temporară a denumirii noastre;
- Când mă gândesc la un moldovean, mă gândesc la „a te vâcruti”, adică să te descurci în tot;
- E o persoană care e legată de folclor;
- Înseamnă a stima țara și a lucra pentru țară, nu împotriva ei;
- Înseamnă a munci pentru țară, a fi ospitalier pentru cei din țară și de peste hotare, a avea întotdeauna tot necesarul în beci;
- Înseamnă să trăiești într-o țară liberă, să ai un loc de muncă, să te strădui pentru viitorul țării;
- Înseamnă a fi „acasă”, a fi cu sufletul larg deschis și viziuni prospere;
- Înseamnă a se naște și a fi educat potrivit tuturor tradițiilor și deprinderilor poporului moldovenesc, totodată a face parte dintr-o comunitate de oameni veseli, harnici, ospitalieri, și, în primul rând, patrioți.

A fi „moldovean” peste hotare:

- Să fii moldovean în rândul comunităților de moldoveni și semisclav în raport cu băștinașii;
- Peste hotare acest lucru se manifestă o dată la frontieră și a doua oară la angajatorul UE-ist când moldoveanul spune că e cetățean român;

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

- Înseamnă să fii atent, să fii exemplar, să nu dai de gol țara, să studiezi lucrurile bune, să le aduci în Moldova și să faci totul ca ele să funcționeze și la tine în țară;
- Sa extinzi cunoștințele despre Moldova și să atragi cât mai multă lume la noi atât ca turiști cât și ca investitori;
- Un străin fără multe drepturi, dar cu multe obligații;
- Originarii din Republica Moldova - care pot fi de diferite etnii, fie că dețin, fie că nu (mai) dețin cetățenia moldovenească;
- Înseamnă să te simți subestimat în comparație cu băștinașii;
- De multe ori cei de peste hotare nu cunosc o asemenea țară;
- Peste hotare nu prea știu de noi, Moldova nu s-a reclamat și nu are cu ce să se laude;
- Înseamnă a fi hoț, din motiv că într-adevăr, din păcate, foarte mulți moldoveni se duc „să muncească” în așa mod peste hotarele țării;
- Peste hotare te simți mai mult umilit, nu atât de benefic, oricum acolo ești de mâna a doua;
- Când ești în România, ei nu te numesc moldovean, din Basarabia ești, basarabean;
- Cred că suntem un popor muncitor, dar sărac, corupt și nefericit;
- Înseamnă să fii străin;
- Înseamnă a fi o persoană responsabilă pentru viitorul tău, a fi o fire muncitoare și demnă, dar mereu cu gândul la locul unde te-ai născut și ai copilărit;
- Înseamnă că ești o identitate străină într-o identitate nouă, o picătura de ulei într-un bol cu apă. Reprezinți diversitatea și reprezinți exclusiv Moldova într-o țară străină.

În linii mari, dacă e să sintetizăm și să facem comparație între un „moldovean” din țară și unul de peste hotare, am putea spune că, potrivit respondenților, un moldovean din Republica Moldova este cetățeanul acestei țări, este un om gospodar care muncește, o persoană care ține la tradiții, obiceiuri, folclor. Deseori este pomenită apartenența la neamul românesc. Moldoveanul de peste hotare este privit mai mult ca un străin, o persoană mai puțin importantă decât băștinașii, un necunoscut dintr-o țară necunoscută, o persoană care nu vrea să-și facă de rușine țara, obârșia.

Încredere. O altă dimensiune a coeziunii sociale este cea a încrederii între oameni, între oameni și instituții. În acest compartiment am încercat să studiem în ce mod respondenții înțeleg și definesc încrederea și în ce măsură au sau nu au încredere în oamenii din Republica Moldova.

Printre „definițiile” încrederii oferite de respondenți atestăm două categorii tematice: una e legată de ideea de siguranță în legătură cu o persoană că va face ceva, va acționa cumva, în sensul că poți conta pe ea, te poți baza pe ea; cea de-a doua e legată de siguranța de a se deschide față de o persoană, de a povesti lucruri personale și siguranța de a nu fi trădat.

Tabelul 10. După părerea dvs., ce înseamnă a avea încredere în cineva?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
A conta pe cineva, a fi cu cineva pe care te poți baza	12
A te destăinui	8
Încrederea că nu vei fi trădat	8
Înseamnă să te bazezi pe cineva predictibil	6
A ști că vei primi ajutor	4
Sentimentul că persoana va fi alături indiferent de situație	4
A fi cu cineva de aceeași viziune	3
A avea sentiment de siguranță alături de o persoană	3
A ști persoana	1
Respect față de ceilalți	1
Respect reciproc	1

Răspunsurile din prima linie tematică sunt mai multe și sunt incluse în așa teme ca: *A conta pe cineva, a fi cu cineva pe care te poți baza, Înseamnă să te bazezi pe cineva predictibil, A ști că vei primi ajutor, Sentimentul că persoana va fi alături indiferent de situație.*

- A conta pe cineva, a fi cu cineva pe care te poți baza.

„Încredere ai în omul în care ai sprijin și reazem, în omul pe care te poți baza în activități de cel mai diferit gen.” (B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

„A avea încredere - a se baza pe cineva, a conta pe ce spune sau ce face acea persoană.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

- Înseamnă să te bazezi pe cineva predictibil

„A avea încredere că persoana, instituția, își va respecta valorile și angajamentele afișate, că este predictibilă.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

A doua categorie tematică include temele: *A te destăinui* și *Încrederea că nu vei fi trădat*.

- A te destăinui

„A avea încredere în cineva consider că e atunci când poți liber să te împărtășești cu evenimentele, ideile, sentimente, tot ce se întâmplă în viața ta. Poți să destăinui problemele și neajunsurile, de asemenea să ceri ajutor și să fii sigur că persoana de alături te va susține indiferent de situație.” (F, 26-35, urban, st. super, sect. privat, mold)

- Încrederea că nu vei fi trădat

„Pentru mine încrederea este antipodul trădării. Adică ai încredere într-o persoană, până când nu se depistează momentul acesta de trădare.” (B, 46-55, urban, st. super, auto-angajat, mold)

Temele depistate la această întrebare ne dau o oarecare înțelegere a modului în care să interpretăm răspunsurile la următoarea întrebare din acest compartiment, dacă se poate avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova.

Tabelul 11. Se poate avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Se poate avea încredere în oamenii din Moldova	9
Nu poți avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova	7
Poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine	4
Depinde de persoană	4
Încrederea se formează cu timpul	3
În unii poți avea încredere, în alții nu	3
Încredere în familie	2
Încredere în colegi	1
Nu am încredere în moldoveni	1
Puțină încredere în guvernanți	1
Încredere doar în persoane apropiate	1

Ai încredere, dar verifică	1
A avea încredere în om până la proba contrarie și să-i dai șansă dacă greșește	1
Nu poți avea încredere în toți	1
Indicele de încredere a scăzut comparativ acum cu 30 de ani	1
În sens creștin doar în Dumnezeu	1
Nu se poate avea încredere în clasa politică	1
Depinde de educație	1
Încrederea are limite până unde poate merge	1
Oamenii care au arătat fapte bune sunt demni de încredere	1
Nu se poate avea încredere în cei care nu se supun regulilor statului	1
Societatea din Republica Moldova e bazată pe neîncredere	1
Depinde care e obiectul încrederii	1
Se poate avea încredere doar în părinți	1
Trebuie să fim vigilenți, putem avea încredere apoi să ne dezamăgim	1
Se poate avea încredere dacă îți respectă libertatea și ideile	1
Cu cât e mai apropiată persoana cu atât mai mare e încrederea	1
Nu e bine să ai încredere	1
Trebuie să fii atent cui divulgi secretele	1

În urma tematizării răspunsurilor am găsit două teme mai sigure în ceea ce privește evaluarea încrederii față de oamenii din Republica Moldova. În prima temă sunt răspunsurile sigure sau aproape sigure în privința faptului că se poate avea încredere.

- Se poate avea încredere în oamenii din Moldova

„Eu cred că se poate avea încredere în oamenii din Republica Moldova. Ce-i drept nu în toți pentru că sunt mulți care fură, care mă amăgesc, cărora nu le poți acorda încredere dar în general în Republica Moldova poți avea încredere în populație.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)

„Moldovenii nu sunt cei mai răi. Eu cred că poți avea încredere în majoritatea oamenilor. În sat oamenii sunt simpli și la nevoie oamenii se ajută.” (B, 56-65, rural, st. medii, sect. public, mold)

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Cea de-a doua temă grupează răspunsurile în care respondentul s-a exprimat clar că nu are încredere.

- Nu poți avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova
„Din păcate nu putem afirma că putem avea încredere în majoritatea oamenilor din țară. Societatea noastră este în proces de dezbinare de zi cu zi. Grupuri cu diferite concepții de viață, viziuni de viitor se distanțează tot mai mult. Încrederea dispare.” (B, 16-25, rural, st. medii, student, mold)

Majoritatea răspunsurilor sunt însă cele care pun niște limite sau condiții pentru încredere, pe diverse criterii, respondenții arătând în cine ar avea încredere sau în cine nu ar avea. Dintre temele depistate, cele mai dese mențiuni le au temele *Poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine, Depinde de persoană, Încrederea se formează cu timpul.*

- Poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine
„Cred că nu este corect să ai încredere în majoritatea oamenilor din țară, numai în persoanele pe care le cunoaștem bine, deoarece nu toți oamenii sunt la fel.” (F, 46-55, rural, st. super, sect. public, mold)
- Depinde de persoană
„Depinde de persoană, nu cred că se poate de avut încredere în oricine.” (F, 46-55, rural, st. super, auto-angajat, mold)
- Încrederea se formează cu timpul
„Dacă să vorbim despre oamenii simpli, la general, cetățeni ai Republicii Moldova, adică anturajul pe care îl avem zi de zi, încrederea se formează cu timpul, după faptele fiecăruia și activitățile de zi cu zi.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Participare civică. Acest compartiment, legat de participarea civică, se referă la activitatea de voluntariat, ca un aspect practic al coeziunii și solidarității. Respondenții au fost întrebați în ce măsură oamenii din localitatea lor se implică în acțiuni de voluntariat, dacă respondentul se implică și care sunt formele de voluntariat practicate mai des. Mai jos am analizat informațiile mai relevante obținute în cadrul discuțiilor.

Întrebați dacă oamenii din localitate se implică în acțiuni de voluntariat, cei mai mulți dintre respondenți au zis că nu se implică sau nu cunosc. Dintre cei care se implică personal în așa activități sau cunosc pe cineva care se implică menționează cel mai des acțiunile de curățenie și salubritate. De asemenea, deseori se pomenește de acțiunile de binefacere pentru persoanele cu dizabilități și persoanele vârstnice.

Tabelul 12. În ce măsură oamenii din localitatea dvs. se implică în acțiuni de voluntariat în comunitatea dvs.?

Nu se implică	18
Se implică	13
Nu știu	3

Deși nu a existat o întrebare directă în ghid cu privire la starea voluntariatului în Republica Moldova, în cadrul discuțiilor au apărut mai multe opinii, pe care am încercat să le tematizăm.

Tabelul 13. Opinii despre voluntariatul din Republica Moldova

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Tinerii sunt mai activi	8
Pentru o acțiune de voluntariat trebuie o persoană cu inițiativă	6
Tinerii mai predispuși la acțiuni de voluntariat	3
Ajutor condiționat de remunerare	1
Oamenii se implică dacă se implică și alți oameni	1
Oamenii nu știu ce este voluntariatul	1
Oamenii nu se implică deoarece nu au venituri stabile	1
Voluntariatul e făcut pentru a ieși în evidență	1
Cei din sectorul public sunt mai activi	1
Voluntariatul este promovat în școli	1
Mulți oameni nu donează timp ci bani	1
Voluntariatul se practică mai mult individual	1
Oamenii se implică doar dacă sunt constrânși	1
Oamenii care fac voluntariat au alte scopuri, secundare	1
Mult voluntariat rămâne neobservat	1
Voluntariatul trebuie să fie fără publicitate	1
Voluntariatul care se achită nu mai este voluntariat	1
Lumea este indiferentă	1

Frecvența cea mai mare o are ideea că în cadrul activităților de voluntariat din Republica Moldova sunt implicați mai mult tinerii, aceștia fiind mai activi, inclusiv datorită vârstei. Unii respondenți afirmă că tinerii ar fi mai predispuși să facă voluntariat.

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

- Tinerii sunt mai activi

„În mare parte, aceste acțiuni de voluntariat sunt întreprinse de către tineri, elevii ce sunt îndrumați la rândul lor, de către profesori, de către activiștii tineri din localitate.” (B, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

- Tinerii mai predispuși la acțiuni de voluntariat

„Oamenii participă puțin în acțiuni de voluntariat, în dependență de situație. De regulă, aceste sunt acțiuni de curățenie și salubritate. Cel mai predispuși spre a participa în acțiuni de voluntariat tinerii.” (B, 36-45, urban, st. super, ONG, mold)

O altă idee cu multe mențiuni este aceea că oamenii pentru a face voluntariat trebuie să fie împinși și stimulați, îndemnați de un lider, de o persoană cu inițiativă. Oamenilor le este mai greu să inițieze ceva de unii singuri și ei mai ușor aderă la o activitate organizată deja de cineva sau ce este în desfășurare.

- Pentru o acțiune de voluntariat trebuie o persoană cu inițiativă

„În activități de voluntariat participă puțini oameni. Pentru activizarea lui se cere un organizator care ar organiza și conduce mișcarea de voluntariat.” (B, 36-45, rural, st. medii spec, ONG, mold)

Aspecte confesionale: apartenență, coeziune. Deoarece majoritatea cetățenilor Republicii Moldova se declară creștini ortodocși, admitem că acest fapt ar putea avea o influență asupra coeziunii și solidarității. Analiza de față se va baza pe răspunsurile oferite de participanți la trei întrebări prezente în ghid:

- *Ce confesiuni religioase există în localitatea dvs.?*
- *În ce relații sunteți cu credincioșii de alt rit?*
- *Unii spun că biserica/preotul contribuie la o comunitate/societate mai unită, alții consideră că biserică/preoții mai degrabă dezbină societatea în Republica Moldova/ în localitate?*

Întrebarea de introducere a acestui compartiment are rostul de a evalua în ce mod este perceput tabloul prezenței diverselor culte în spațiul în care locuiesc respondenții.

Tabelul 14. Ce confesiuni religioase există în localitatea dvs.?

Creștini ortodocși	36
Baptiști	21
Martorii lui Iehova	16
Advențiști	13
Musulmani	9
Evangheliști	8
Catolici	6
Iudei	5
Atei	3
Budiști	1
Creștini de rit vechi	1

Dacă facem abstracție de creștinii ortodocși, care sunt majoritari, cel mai des sunt pomeniți adepții cultelor neoprotestante cum sunt baptiștii sau advențiștii, precum și martorii lui Iehova. Ceva mai rar sunt amintiți catolicii și iudeii.

Un alt subiect al discuțiilor a fost relația pe care o au respondenții cu reprezentanții altor culte. Cei mai mulți dintre subiecți au arătat toleranță și și-au descris relațiile ca fiind bune. O parte dintre respondenți au apreciat relațiile ca fiind neutre sau și-au arătat dezinteresul față de subiectul religiei în relația cu alți oameni.

Tabelul 15. În ce relații sunteți cu credincioșii de alt rit?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Toleranță	18
Relații neutre	10
Relații bune	10
Relații normale atât timp cât nu este prozelitism	3
Nici o relație	2
Relații de ajutor reciproc / colaborare	2
Prozelitism deranjant	2
Mulți sunt intoleranți	1
Liberate religioasă	1
Cu cei de altă credință nu discut despre credință	1
Nu există discriminare	1
Relații de prietenie	1
Evitare de a vorbi pe teme religioase	1
Atitudine negativă față de cei care trec la altă religie/ confesiune	1
Evitarea discuțiilor religioase	1
Respect reciproc	1

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

În discuțiile purtate cu participanții la studiu unul dintre respondenți a remarcat faptul că religia nu este un element de identificare la noi. Câțiva respondenți s-au arătat deranjați de activitățile de prozelitism organizate de unele confesiuni neoprotestante și secte. Aceștia au menționat faptul că sunt gata să comunice cu cei de altă confesiune atât timp cât nu se atinge tema religiei.

Doi dintre respondenți au remarcat că susțin libertatea religioasă și acceptă orice religie în afară de satanism.

„În relații normale. Consider că omul e liber să creadă în ce dorește, bineînțeles în afară de confesiuni interzise de lege, cum ar fi satanismul.” (B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

O altă întrebare a fost în ce măsură Biserica sau preotul contribuie la coeziunea societății/comunității. Am încercat să inventariem răspunsurile date în câteva categorii, prezente în *Tabelul 16*. Majoritatea respondenților au spus că Biserica/preotul *Mai mult unește* sau *Nici nu unește, nici nu dezbină*.

Tabelul 16. Unii spun că Biserica/preotul contribuie la o comunitate/societate mai unită, Dvs. ce credeți

Mai mult unește	16
Nici nu unește, nici nu dezbină	15
Mai mult dezbină	3
Mai mult unește decât dezbină	2
Mai mult dezbină decât unește	1

Am încercat să identificăm temele cele mai frecvente în ceea ce privește opiniile privind rolul Bisericii și preotului în contextul formării coeziunii sociale, exprimate de respondenți în cadrul discuțiilor.

Tabelul 17. Opinii despre Biserică/preot în contextul temei coeziunii

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Depinde de preot	7
Implicarea în politic face rău	5
Biserica să fie departe de politică	2
Preotul contribuie la o comunitate mai unită	2
Preotul are potențial de a uni	2

Biserica e cea mai importantă instituție	1
Biserica ajutor moral	1
Păreră negativă despre Mitropolia Moldovei	1
Mitropolia Moldovei fără acte de caritate	1
Biserica să fie mai departe de stat	1
Biserica nici nu dezbină, nici nu unește	1
Cei cu trăsături fundamentaliste dezbină	1
Biserica promovează păstrarea valorilor	1
Biserica nu dezvoltă comunitățile	1
Implicarea politicului face rău imaginii Bisericii	1
Biserica ajută în diasporă	1
Cum sunt credincioșii așa sunt și preoții	1
Unii unesc, alții nu	1
Preoții sunt diferiți	1
Biserica Ortodoxă este văzută fără potențial de a uni	1
Biserica Ortodoxă nu promovează toleranța religioasă	1
Biserica unește pe cei de o confesiune	1
Dorința ca Biserica să aibă un rol social mai mare	1
Biserica are misiunea de a uni	1
Biserica dezbină prin faptul că combate alte religii	1
Sărbătorile bisericești unesc	1
Biserica e un loc care unește	1
Biserica unește prin idee comună	1
Biserica are mai puțină influență ca în trecut	1
Misiunea preotului este să unească	1
Preotul nu poate influența societatea	1
Dezamăgire în preoți	1

Opiniile au fost foarte diverse, mai des s-a exprimat ideea că faptul dacă preotul unește sau nu depinde de persoana concretă și nu se poate generaliza.

- Depinde de preot

„Mult ține de personalitatea preotului, cât el este de corect, curat, cum se comportă. Preotul într-adevăr poate contribui la consolidarea coeziunii comunității. Dacă parohul propagă valori general umane corecte prin acesta el nu poate dezbină societatea. Preotul și biserica mult contribuie la unitate. Însă sunt preoți care

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

slujesc nu numai lui Dumnezeu, dar și partidelor politice, politicienilor etc. Aceste desigur dezbină societatea.” (F, 56-65, urban, st. super, sect. privat, mold)

„Din cele mai vechi timpuri preoții au fost considerați oameni intelectuali, învățați. După părerea mea sunt preoți care într-adevăr unesc o comunitate, însă există și preoți care contribuie mult la dezunirea societății, depinde foarte mult și de educația și omenia fiecărui, deoarece preoții sunt și ei oameni.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

O altă temă ce a sunat des este cea a politicului. În acest sens avem câteva teme: *Implicarea în politic face rău, Biserica să fie departe de politică, Implicarea politicului face rău imaginii Bisericii*. Respondenții percep politicul ca ceva rău, ce dăunează Bisericii. Iar atunci când Biserica este implicată în politică, ea dezbină, potrivit participanților.

- Implicarea în politic face rău

„Cred că biserica și preoții ne ajută să nu ne prăbușim moral definitiv. Când intervine în politică, biserica calcă în străchini.” (B, 66-75, urban, st. super, sect. privat, mold)

Comunicare, informare, mass-media. Mass-media ar putea avea un rol foarte important în formarea și consolidarea coeziunii sociale. De aceea unul din subiectele de discuție a fost modul în care mass-media influențează la moment societatea din Republica Moldova.

Am încercat să evaluăm răspunsurile respondenților plasându-le în trei categorii: mass-media dezbină; mass-media unește; mass-media nici nu unește, nici nu dezbină. Am constatat că aproape jumătate din participanți consideră că mass-media dezbină, un număr la fel de mare consideră că nici nu dezbină, nici nu unește. Nici un respondent nu a menționat că, în general, mass-media din Republica Moldova ar uni societatea.

Tabelul 18. Mass-media în calitate de factor de dezbinare sau de unitate

Mass-media dezbină	24
Mass-media nici nu unește, nici nu dezbină	22

În continuare am încercat să tematizăm opiniile și reflecțiile participanților la studiu în privința mass-mediei și influenței acesteia asupra coeziunii din societatea noastră.

Tabelul 19. Opinii privind influența mass-mediei în contextul temei coeziunii

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Mass-media politică dezbină	10
Mass-media dezbină prin manipulare	8
Mass-media dezbină	4
Mass-media nici nu dezbină, nici nu unește	4
Mass-media unește pe cei cu viziuni similare și dezbină pe cei cu viziuni diferite	4
Depinde de oameni	3
Presa nu contribuie la unitate	2
Mass-media independentă unește	2
Populația nu are cultura alegerii informației	1
Mass-media dezbină dacă nivelul de educație al privitorilor e jos	1
E necesară cultura informării din mai multe surse	1
Mass-media dezbină din cauza minciunilor	1
Mass-media are un mare potențial de dezbinare	1
Posturile TV dezbină prin politic, iar posturile radio unesc	1

Cele mai multe mențiuni au acumulat temele *Mass-media politică dezbină* și *Mass-media dezbină prin manipulare*. În privința primei teme, respondenții au menționat că mass-media ce este legată de anumite forțe politice dezbină societatea prin dezinformare, minciună și manipulare, prezentare tendențioasă. Încercând să-și consolideze propriul electorat această parte a mass-mediei produce dezbinare față de susținătorii altor forțe politice.

- Mass-media politică dezbină

„Iarăși sunt cazuri particulare și de multe ori generalizate. În orice caz o mare parte din presă, dar nu toți care este controlată politic are scopul de a dezinforma și dezbină societatea.” (B, 16-25, urban, st. super, șomer, mold)

„Cu părere de rău mass-media în Republica Moldova, în sfârșit, a deveni ca și în alte țări politizată și promovează anumite valori sau anumite partide. Așadar dacă un outlet, adică un canal promovează partidul X și valorile partidului X. Da, canalul ce unifica audiența și susținătorii partidului X. Altă televiziune promovează alt tip de valori aparține altui oligarh și da, canalul acela unifica și solidarizează susținătoare a altui partid. Dar în același timp aceste două canale dezbină. Deoarece ele critică agresiv un alt partid.” (F, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Cei care au menționat tema *Mass-media dezbină prin manipulare* au evidențiat doar acest caracter al ei, fără să specifice cauzele.

- Mass-media dezbină prin manipulare

„*Mass-media manipulează opinia publică, sunt multe fake-uri, care dezbină populația.*” (F, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

„*Mass media are o influență puternică asupra gândirii colective. Cred că aceasta are tendințe manipulative care conduc la o dezbinare a societății.*” (F, 46-55, rural, med. spec, sect. public, mold)

În categoria *Mass-media dezbină* au fost incluse opiniile în care respondenții au invocat caracterul de dezbinare menționând diverse cauze și modalități. Câțiva participanți la studiu consideră că *Mass-media nici nu dezbină, nici nu unește* și că aceasta doar informează și nu își pune scop în a uni sau a dezbină societatea. Iar datorită faptului că există mai multe surse de informare omul are posibilitatea de a alege. Alți respondenți consideră că *Mass-media unește pe cei cu viziuni similare și dezbină pe cei cu viziuni diferite*. Astfel, cei care sunt de aceeași viziune aleg să se informeze din aceeași sursă media astfel unindu-se între ei. În același timp, față de alte grupuri, ce au alte viziuni, ei devin mai distanți. Mass-media ar intensifica diferențele de viziuni ce există deja între diferite grupuri de oameni.

- Mass-media dezbină

„*Din păcate, în prezent mass-media mai mult dezbină decât unește. Acest lucru se întâmplă din cauză că mass media își crește funcția hedonistică, distractivă, precum și face partizanat politic în detrimentul funcțiilor de informare imparțială și de educație a cetățenilor. Acest comportament îndreptat împotriva coeziunii cetățenilor este dictat de caracterul egoist al sistemului capitalist de producere.*” (B, 56-65, rural, st. super, sect. privat, mold)

- Mass-media nici nu dezbină, nici nu unește

„*În ziua de azi sunt multe surse de informare. Oamenii singuri își aleg informații potrivite opiniilor lor. Mass-media există pentru a informa societatea, dar oamenii singuri aleg să o dezbină sau să o unească. După părerea mea, mass-media nu trebuie nici să unească nici să dezbină, câți oameni, atâtea și opinii.*” (F, 16-25, urban, st. super, ONG, mold)

- Mass-media unește pe cei cu viziuni similare și dezbină pe cei cu viziuni diferite

„Mass-media unește oamenii dar pe grupuri, deoarece sunt persoane care sunt de acord cu informația pe care o distribuie și sunt persoane care nu sunt de acord, tot timpul vor exista aceste grupuri pentru că toți avem păreri diferite.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

Manifestări de solidaritate și coeziune în contextul pandemiei COVID-19 și în circumstanțe de supraviețuire. Un subiect de discuții cu interes sporit pentru întreaga societate la momentul de față este cel al crizei generate de pandemia COVID-19. Am abordat și noi acest subiect în cadrul interviurilor, încercând să aflăm care este impactul pandemiei, asupra coeziunii și solidarității societății din Republica Moldova, în ce măsură s-a schimbat comportamentul oamenilor și ce i-a ajutat pe aceștia să reziste în perioada de carantină.

Am încercat să evaluăm răspunsurile oferite de participanți în ceea ce privește întrebarea dacă a fost sau este unită societatea noastră în pandemie și să le plasăm pe categorii, acolo unde a fost posibil.

Tabelul 20. Cât de unită credeți că este/a fost societatea noastră în pandemie?

Mai puțin uniți	19
Aprecieri ambiguu/neutre	14
Mai uniți	12

Cei mai mulți dintre respondenți au fost de părerea că societatea din Republica Moldova a fost mai puțin unită în timpul pandemiei. Categoria *Aprecieri ambiguu/neutre* conține răspunsurile în care participanții au afirmat că societatea nu s-a schimbat în timpul pandemiei în privința unității. De asemenea, aici au fost incluse afirmațiile de genul: la început uniți, mai apoi nu; unii uniți, alții nu; unii solidari, alții mai puțin.

- Mai puțin uniți

„Repet, nu a fost prea unită, societatea, dimpotrivă, a părut mai mult dezbinată: discuții absurde dacă cineva crede sau nu crede că există virusul, respectă sau nu regulile de distanțare socială, conflictul intergenerațional s-a acutizat, mesaje agresive și pline de ură, acuzații de tot felul difuzate pe rețelele de socializare etc.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

- Aprecieri ambiguu/neutre

„La început a fost unit deoarece nu se știa ce se întâmplă. Oamenii nu aveau o opinie bine definită. Apoi au început manipulările și falsurile și societatea noastră în Republica Moldova a devenit dezbinată.” (F, 36-45, urban, st. super, sect. public, mold)

„Putea și poate fi mai bine, dar a fost o solidaritate neutră. Au fost grupuri de oameni care s-au susținut reciproc, la fel cum au fost și mai sunt oameni care au ignorat legile totalmente și sunt reticenți la suferințele altora.” (F, 46-55, rural, med. spec, sect. public, mold)

- Mai uniți

„Eu cred că a devenit un pic mai unită, pentru că totuși nevoia unește, și aceeași taxiști care aduceau medicii gratis puteau să se gândească la faptul că ei au rămas fără clienți, și sunt în pierderi, dar ei, vezi că totuși s-au unit.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

În cadrul interviurilor am găsit mai multe opinii și reflecții ale respondenților în ceea ce privește coeziunea și solidaritatea în contextul pandemiei. Acestea se pot vedea în *Tabelul 21*.

Tabelul 21. Opinii privind faptul dacă a fost / este unită societatea noastră în pandemie

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Respectarea regulilor înseamnă coeziune	15
Medici uniți	2
A fost unită la început	2
Nevoia unește	2
Ajutorul și susținerea altora înseamnă coeziune în pandemie	2
Dezuniți	1
Autoritățile locale iresponsabile	1
Coeziune între neamuri	1
Oamenii încalcă regulile	1
Politici ineficiente	1
Criza COVID-19 - reflecția societății	1
Lipsă coeziune din cauza scepticismului	1
Dezunită din cauza falsurilor	1
Trebuie să fie o poziție comună din partea autorităților	1
Există două extreme cei care respectă și cei care nu	1
S-au intensificat inegalitățile	1
Cei de la țară mai puțin cred că există COVID-19	1
Frica din cauza știrilor	1

Putem observa că de cele mai multe ori a fost menționată ideea precum că a respecta regulile de comportament, regulile de igienă, măsurile sanitare este o dovadă a solidarității și coeziunii în perioadă de pandemie.

- Respectarea regulilor înseamnă coeziune

„Pe perioada pandemiei consider că oamenii oarecum au încercat să fie uniți și să respecte aceste restricții, dar unii și-au pierdut încrederea în conducerea noastră și desigur, au obosit de aceste condiții. O consecință este creșterea a numărului de infectați care face ca situația pandemică să scape de sub control.” (F, 26-35, urban, st. super, sect. privat, mold)

„Societatea a fost și este oarecum unită, deoarece majoritatea oamenilor respectă măsurile de profilaxie, prevenire a pandemiei. Pandemia totuși a însemnat o lecție pentru multă lume care, a înțeles că trebuie să fim mai buni, să ne ajutăm, să ne ferim, să ne protejăm.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

Unul din subiectele de discuție din cadrul acestui compartiment a fost dacă pandemia a schimbat cumva comportamentele oamenilor și în ce mod. Am încercat să analizăm separat cele două aspecte.

Tabelul 22. Credeți că pandemia a schimbat cumva comportamentele oamenilor?

Da	19
Nu	10
Puțin	5
Da mult	4
Nu știu	1

Cei mai mulți dintre respondenți consideră că, da, pandemia a schimbat comportamentele, fără să specifice în ce măsură. Au fost câțiva care au afirmat că a schimbat puțin și câțiva care au apreciat că s-a schimbat mult. Cei care au afirmat că în general nu s-au schimbat comportamentele oamenilor au fost mai puțini.

Tabelul 23. Modul în care pandemia a schimbat comportamentele oamenilor (teme)

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
A schimbat prioritățile	7
Oamenii mai distanți, mai închiși	6
Oamenii mai fricoși	5
Mai multă atenție sănătății	4

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Oamenii mai precauți, mai atenți, mai reticenți	4
Mai responsabili	3
Oamenii stau mai mult online	3
Oamenii mai buni	2
Oamenii mai furioși, mai agresivi	2
Întrebări existențiale	1
A schimbat comportamentul în ceea ce privește respectarea regulilor de carantină	1
Mai multă frică de infectare	1
Pe unii a schimbat, pe alții nu	1
Famiile vulnerabile au devenit mai sărace	1
Oamenii au învățat să lucreze la distanță	1
Mai mult timp familiei	1
Oamenii comunică mai puțin	1
Oamenii au devenit mai indiferenți față de măsuri	1
Oamenii mai receptivi	1
A evidențiat calitățile negative	1
Oamenii mai indiferenți	1
Unii în mai bine, alții în mai rău	1
Unii mai empatici, alții mai egoiști	1

Dacă e să analizăm modul în care s-au schimbat oamenii, cel mai des respondenții au indicat schimbarea de priorități, un fel de revizuire a valorilor, a ierarhiei lor. Oamenii au început să facă diferența între ceea ce este mai important și mai puțin important, în ce direcție e mai bine de mers.

- A schimbat prioritățile

„Lumea și-a revizuit valorile, au încetinit din goana prin viață. Până acum eram într-o goană permanentă prin viață. În situația aceasta trebuie de văzut partea plină a paharului, să acordăm mai multă atenție altor componente.” (F, 46-55, rural, st. super, auto-angajat, mold)

Criza pandemică, frica de a nu se infecta și de a nu infecta pe alții, promovarea distanțării sociale i-a făcut pe mulți să fie mai fricoși, mai distanți și mai închiși, mai precauți, mai atenți față de cei din jur și mai reticenți. În acest sens am identificat în răspunsuri trei teme distincte ca sens, dar unite printr-o idee de mai multă separare și distanțare față de ceilalți.

- Oamenii mai distanți, mai închiși

„Oamenii au devenit mai închiși. Nu se adună, nu se sfătuie. Dacă înainte se mai adunau pe la porți, acum așa ceva nu este. Lumea a trecut online. Vecinii se sună la telefon pentru a cere ceva.” (B, 56-65, rural, st. medii, sect. public, mold)

- Oamenii mai fricoși

„Comportamentul oamenilor a fost schimbat mult: oamenilor a început să le fie frică de apropierea fizică cu alte persoane (din motivul infectării), au fost date uitării așa activități ca călătoriile și întâlnirile în grupuri mai mari.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Oamenii mai precauți, mai atenți, mai reticenți

„Da, oamenii se schimbă. Aceștia au devenit mai sceptici și mai atenți la cei din jur și la pericolele ce îi pot amenința.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. privat, mold)

Au fost câțiva participanți care au menționat că criza pandemică i-a determinat pe mulți să fie mai atenți în ceea ce privește menținerea propriei sănătăți și celei a apropiaților lor.

- Mai multă atenție sănătății

„Cred că i-a făcut mai atenți la sănătatea lor și a familiei. Probabil că mulți vor avea mai multă grijă să efectueze controale medicale.” (F, 26-35, rural, st. super, auto-angajat, mold)

Câțiva participanți au indicat că oamenii au devenit mai responsabili, iar alții că oamenii au început să stea mai mult în mediul online.

În contextul temei pandemiei un subiect de interes a fost modul în care respondenții au rezistat în perioada de criză, pe ce resurse interioare sau exterioare s-au bazat.

Tabelul 24. Ce v-a ajutat să rezistați în această perioadă de criză?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Familia	23
Respectarea regulilor carantină	7
Credința în Dumnezeu	7
Prietenii	6
Activități profesionale	6

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Speranța că în scurt timp criza se va sfârși	6
Activități resurse	5
Activități pe lângă casă	3
Frica	3
Comunicarea cu oamenii	2
Medicii	1
Starea materială satisfăcătoare	1
Viziune pozitivă	1
Persoana iubită	1

Cei mai mulți au indicat Familia ca sursă de suport, ajutor moral-psihologic, ajutor material. Pe unii i-a ajutat faptul că sunt într-un mediu sigur de familie, împreună cu cei dragi. Alții s-au mobilizat datorită faptului că au o familie de care trebuie să aibă grijă și această mobilizare i-a ajutat să treacă peste criză. Unii respondenți au menționat că faptul de a respecta regulile impuse le aducea o anumită siguranță că nu se vor îmbolnăvi. Alți respondenți au afirmat că le-a ajutat credința în Dumnezeu. Comunicarea și suportul prietenilor la fel a fost menționate. Câțiva respondenți au indicat că le-a ajutat speranța că în scurt timp se va sfârși criza și că totul va reveni la starea dinainte de pandemie. În acest caz gândul că pandemia are un sfârșit i-a făcut să reziste. O parte din respondenți au adoptat un comportament mai activ dedicându-se și punând accent pe activitățile profesionale, activitățile pe lângă casă și diverse activități resurse, gen lectură, sport, hobby-uri.

„Faptul că am putut face plimbări lungi la Valea Morilor, împreună cu copiii, și au fost lungi ore de timp petrecut calitativ cu copiii - am discutat, am râs, ne-am împărtășit gândurile, temerile, am alergat, ne-am bucurat să descoperim poteci noi în parc. M-au salvat cărțile, lectura. Muzica, aveam zile când mergând pe jos până la școala băieților mei care învață în clasele primare ascultam muzică în câști, lucru de neconceput până la pandemie, pentru că mereu nu aveam timp să merg pe jos, trebuia să ajung cu transportul public sau cu taxiul. Uneori, filmele m-au ajutat să mă deconectez de la stresul zilnic.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

„Cât eram acasă mă străduiam să fac cât mai multe activități, fie muncă fizică, fie citeam, fie făceam sport, mâncare, fie în grădină lucram.” (F, 16-25, urban, st. medii, sect. public, mold)

„În perioada pandemiei COVID-19 cred că m-a ajutat starea de spirit pozitivă, stilul de viață echilibrat, respectarea măsurilor elementare de precauție (atât per-

sonale cât și în instituție), alți oameni responsabili care fac la fel și, principalul - Dumnezeu!” (B, 46-55, urban. st. super, sect. public, mold)

Soluții pentru o societate mai unită. Respondenții care au participat la investigație s-au expus și în privința eventualelor soluții pentru a spori coeziunea societății din Republica Moldova și a îmbunătăți perspectivele pe care le are țara. În acest sens în cadrul ghidului de interviu au fost incluse următoarele întrebări:

- Cum considerați, ce trebuie să se întâmple ca societatea din Republica Moldova să fie mai unită? Ce se poate de făcut ca să avem o societate unită, consolidată?
- Cum vă imaginați viitorul țării?

Am încercat să tematizăm răspunsurile oferite.

Tabelul 25. Cum considerați, ce trebuie să se întâmple ca societatea din Republica Moldova să fie mai unită?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Existența unor lideri buni	12
O guvernare bună	8
Schimbarea conducerii	5
Depinde de fiecare din noi, schimbarea începe de la oameni	5
Schimbarea mentalității oamenilor	5
Greutățile, crizele unesc	4
Avem nevoie de consens la nivel politic	4
Politicieni mai buni, clasă politică mai bună	4
Unirea cu România	3
O viziune comună asupra trecutului istoric	2
Educație în această direcție	2
Oamenii să țină cont de alții	2
Este nevoie de timp și efort direcționat	2
Ridicarea nivelului de trai	2
Concentrarea pe valorile ortodoxe	1
Valorizarea trecutului istoric	1
Este nevoie de reformă politică, socioeconomică și educațională	1
Promovarea valorilor și unitatea familiei	1
Educație mai bună	1
Exemplu de la comunitățile mici mai consolidate	1
O mai mare încredere a cetățenilor față de stat	1

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Revenirea migranților în țară	1
Activism din partea autorităților de a uni oamenii	1
Trebuie să existe o motivație pentru unire	1
Revenirea tineretului în țară	1
Integrarea europeană	1
Credința poate uni	1
Este nevoie de o idee națională	1
Să existe mai multă empatie	1
De a nu diviza oamenii pe diverse criterii	1

Tema cu cele mai multe mențiuni este *Existența unor lideri buni*. Observăm că primele trei teme cu cele mai multe mențiuni sunt legate între ele. Astfel, potrivit mai multor respondenți pentru a face mai unită, mai coezivă societatea din Republica Moldova ar fi nevoie de lideri recunoscuți de toți, capabili să influențeze întreaga societate. E nevoie de schimbat pe cei care sunt la conducere și e nevoie de o guvernare bună.

- Existența unor lideri buni

„Cum văd eu cum ar fi posibil de unit societatea, asta trebuie să fie, un lider acceptat la nivel de societate, care să aibă idei, și care cuprinde toate păturile societății, ca persoanele să aibă încredere că uite e posibil, dar, dat fiind faptul că noi avem decenii de dezamăgiri, e foarte greu, și nu pot să dau o soluție.” (B, 46-55, urban, st. super, auto-angajat, mold)

- Guvernare bună

„Consider că o societate unită poate fi numai în cazul unei guvernări „sănătoasă” politic care să poziționeze prioritar interesele populației, nu ambițiile și principiile personale și de partid. Consolidarea societății poate fi numai dacă va fi dirijată de o putere consolidată.” (F, 46-55, rural, st. super, sect. public, mold)

- Schimbarea conducerii

„Ca societatea din Republica Moldova să fie mai unită populația trebuie să îndeplinească regulile de comportament. Mai întâi în Republica Moldova se cere ca să fie schimbat Guvernul. Ca guvernul care va sta în fruntea Republicii Moldova să fie un guvern apt, inteligent, tehnocrat și să rezolve problemele din domeniul economiei, educației, medicinei, tehnologiilor.” (F, 56-65, urban, st. super, ONG, mold)

Cele trei teme, menționate mai sus, sunt legate de altele două, *Avem nevoie de consens la nivel politic* și *Politicieni mai buni, clasă politică mai bună*. Consen-

sul politic ar aduce după sine mai puțin prilej de dezbinare. O clasă politică mai bună ar face ca aceasta să nu folosească diferențele ce există între diverse grupuri din societate în propriile scopuri, astfel mărind segregarea.

Alte două teme legate între ele și menționate mai frecvent de participanți sunt *Depinde de fiecare din noi, schimbarea începe de la oameni* și *Schimbarea mentalității oamenilor*.

- Depinde de fiecare din noi, schimbarea începe de la oameni

„Trebuie ca fiecare dintre noi să conștientizeze că totul se începe de la persoana noastră, să fim mai responsabili, mai receptivi, să putem aduce un aport societății în care locuim, prin faptele noastre zilnice.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

- Schimbarea mentalității oamenilor

„Trebuie de schimbat multe: comportamentul oamenilor, stilul de gândire a multora, perceperea valorilor după prioritatea folosirii lor, cultura consumului, atitudinea față de resursele vitale, manifestăm toleranță față de ideile ce ne sunt străine, dar să nu încurcăm lucrurile îngăduința și încrederea oarbă, fără măsură și verificare.” (B, 46-55, urban, st. super, sect. privat, mold)

Câțiva participanți au fost de părerea că ne poate uni o criză, un pericol comun. Acestea ar mobiliza întreaga societate de a acționa toți împreună și în aceeași direcție.

- Greutățile, crizele unesc

„Cred că o nenorocire și mai mare decât pandemia, decât criza economică, politică în care se află societatea noastră... Doamne ferește!” (B, 66-75, urban, st. super, sect. public, mold)

Dintre temele cu cele mai multe mențiuni observăm două categorii de răspunsuri. În prima categorie se afirmă că începutul schimbării trebuie să vină de la cei care stau la conducerea țării, a comunităților. Ei ar fi cei care pot genera unitatea și coeziunea societății noastre. Altă categorie de răspunsuri se referă la schimbarea ce trebuie să vină de la oamenii de rând, fiecare fiind responsabil de faptul dacă avem unitate sau nu. Predomină, însă, răspunsurile din prima categorie.

Spre sfârșitul discuțiilor respondenții au fost rugați să facă o prognoză în ceea ce privește viitorul Republicii Moldova.

Tabelul 26. Cum vă imaginați viitorul țării?

Denumirea temei	Numărul de mențiuni
Viitorul sumbru pentru Republica Moldova	10
Viziune optimistă față de viitorul Republicii Moldova	9
Republica Moldova nu se va schimba în viitorul apropiat	6
Viziune optimistă moderată	5
Dorința unui viitor mai bun	4
Viitorul depinde de calitatea conducerii	3
Viitorul este incert	3
Va fi unirea cu România	2
Schimbarea vine de la noi	2
Se va uni cu România, atitudine negativă față de acest fapt	1
Dorința ca Republica Moldova să se rupă de trecutul sovietic	1
Moldova se va debarasa de trecut și se va integra în Europa	1
Va avea viitor luminos dacă se va întoarce la origini	1
Dorința ca situația să fie ca cea dinainte de pandemie	1
Viitorul depinde de generația tânără	1
Viitorul va fi mai bun dacă oamenii vor fi mai buni	1
Moldova are potențial	1
Viitorul Moldovei depinde de situația geopolitică	1
Viitorul va fi mai digital	1

Analizând răspunsurile oferite am găsit două categorii de răspunsuri cu mai multe mențiuni: pronosticuri optimiste și cele pesimiste. Atestăm faptul că respondenții tind să fie în general mai optimiști. Astfel, găsim mai multe răspunsuri din categoria *Viziune optimistă față de viitorul Republicii Moldova* împreună cu *Viziune optimistă moderată*. Participanții cu astfel de viziuni consideră că timpurile grele s-au sfârșit s-au se vor sfârși și va urma o perioadă mai bună în curând. Unii văd Republica Moldova cu un bun potențial pentru dezvoltare. Cei mai moderați tind să fie optimiști, dar sunt mai precauți în aprecieri.

- Viziune optimistă față de viitorul Republicii Moldova

„În imaginația mea viitorul țării este unul cu multe roade și ar putea deveni o țară vizitată de milioane de turiști. În primul rând vreau să vă comunic că Moldova este țara cu tradiții, cultură bogată și cu folclor dezvoltat. Chiar dacă este una din țările din lumea a treia, populația este civilizată și ospitalieră. Orice oaspete sosit în Moldova se poate simți ca la el acasă, deoarece, la noi în primul rând, pe lângă

limba natală se mai vorbesc și alte limbi, deci oricine venit în țara noastră va fi înțeles.” (B, 26-35, rural, st. super, sect. public, mold)

„Privind generația tânără din care fac parte și eu, cred că Moldova are un viitor promițător încât aceasta generație este ambițioasă, cu caracter, gata să înfrunte piedici și obstacole. Este o generație ce nu accepta nu drept răspuns. Este generația care este gata să schimbe lumea.” (F, 16-25, urban, st. super, student, mold)

- Viziune optimistă moderată

„Eu totuși sunt un optimist de firea mea, și sper ca rațiunea și bunul simț și integritatea va domina, iar până atunci este joaca asta, de-a tradițiile moldovenești, a moldoveanului, alte soluții nu sunt la moment.” (B, 36-45, rural, st. super, auto-angajat, mold)

Cei cu viziuni mai pesimiste desenează un viitor sumbru pentru Republica Moldova, unul de stagnare și înapoiere față de țările din jur, un viitor „neasigurat și anevoios”.

- Viitorul sumbru pentru Republica Moldova

„Vreau să am o imaginație mai bogată, și să spun că se va schimba spre bine, dar cu realitatea pe care o avem - văd un viitor cam sumbru. Cel puțin cu 10 ani mai înapoi față de restul Europei.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

O parte din participanții la studiu nu se așteaptă la nici o schimbare în Republica Moldova în viitorul apropiat.

- Republica Moldova nu se va schimba în viitorul apropiat

„În viitorul apropiat nu cred că vor fi mari schimbări spre bine, deoarece trebuie să treacă generații pentru careva schimbări, trebuie să se schimbe toate persoanele care acum stau la conducere, și trebuie de modificat radical sistemul de învățământ, țara nu se va schimba atât timp cât în școli se va preda despre Eminescu în loc de persoane ca Elon Musk.” (B, 16-25, rural, st. medii, sect. public, mold)

„Nu cred că viitorul apropiat al Republicii Moldova se va schimba la față foarte mult. E cumva o veșnică furtună în pahar ceea ce se întâmplă la noi, iar această zbatere e foarte ridicolă, privită din afară.” (F, 46-55, urban, st. super, sect. public, mold)

Câțiva dintre respondenți nu au oferit pronosticuri privind viitorul Republicii Moldova, dar și-au exprimat dorința ca acesta să fie unul bun. Iar alți câțiva participanți leagă viitorul țării de calitatea conducerii pe care o vom avea.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Respondenții percep și definesc coeziunea și solidaritatea mai mult sub un aspect practic și relațional decât cel ideologic sau valoric. Pentru mulți dintre ei atât coeziunea, cât și solidaritatea se asociază cu un ajutor reciproc. În același timp, dezbinarea este definită prin egoism și e percepută ca un individualism în care oamenii se gândesc doar la ei, țin cont doar de ei și nu se raportează la ceilalți și nevoile lor. Modul în care respondenții definesc coeziunea și solidaritatea sunt foarte apropiate. În același timp atestăm că ideea de ajutor și implicare este mai prezentă în cazul solidarității. Solidaritatea este văzută ca o implicare activă în relația cu celălalt și e caracterizată prin ajutor reciproc, acordare de ajutor, suport și susținere a celuilalt, a empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie.

Aproape jumătate dintre respondenți consideră că nu avem unitate în țară și că aceasta este mai puțină decât a fost cândva. Participanții la studiu evaluează ceva mai pozitiv unitatea la nivel de localitate/comunitate.

Majoritatea participanților la interviuri au spus că oamenii din anturajul lor ajută pe alții des sau destul de des. De cele mai multe ori este vorba despre un ajutor financiar sau moral. Se ajută mai mult persoanele apropiate între ele. Mai mulți respondenți au remarcat că oamenii se ajută din ce în ce mai des ultimul timp. Atât participanții la studiu cât și oamenii din localitățile lor în caz de necesitate apelează cel mai mult la familie, rude și prieteni.

Pentru mulți respondenți familia e percepută ca un mediu sigur în care poți primi ajutor și susținere în primul rând. Participanții la interviuri și cei din anturajul lor cel mai des apelează la familie în caz dacă au nevoie de vreun ajutor. Tot familia a fost cea care în primul rând a ajutat respondenții să reziste crizei pandemice.

Cei intervievați mai puțin apelează la instituții în caz dacă au nevoie de ajutor și mai des la persoane concrete din anturajul lor.

În general respondenții descriu „moldoveanul” din Republica Moldova ca fiind cetățean al acestei țări, un om gospodar care muncește, o persoană care ține la tradiții, obiceiuri și folclor. Mai mulți respondenți amintesc de apartenența la etnia română, moldoveanul fiind considerat doar o parte componentă a neamului românesc. Moldoveanul de peste hotare este privit mai mult ca un străin, o persoană mai puțin importantă decât băștinașii, un necunoscut dintr-o țară necunoscută, o persoană care nu vrea să-și facă de rușine țara și obârșia.

Atunci când spun că sunt din Republica Moldova majoritatea participanților au niște trăiri pozitive față de țară și locuitorii ei, cel mai des este menționat sentimentul de mândrie. Printre trăirile, sentimentele pozitive față de Republica Moldova putem aminti: mândria, satisfacția de a fi originar din această țară, dragoste de popor/țară, respect pentru înaintași, bucurie, sentiment de recunoștință față de oamenii apropiați. Printre sentimentele și trăirile negative față de țară găsim: tristețea, rușinea, insatisfacția, jena, regretul, indignarea, indiferența, incertitudinea.

Cei mai mulți dintre respondenți înțeleg prin încredere într-o persoană faptul de a putea conta pe ea, de a fi cu cel pe care te poți baza, a ști că vei primi ajutor de la acea persoană, să te bazezi pe cineva predictibil, să ai sentimentul că persoana dată va fi alături indiferent de situație. De asemenea a avea încredere ar însemna de a fi sigur că nu vei fi trădat și că te poți destăinui față de cineva. Fiind întrebați dacă se poate avea încredere în majoritatea oamenilor din Republica Moldova cei mai mulți dintre respondenți au răspuns în cine ar avea încredere și în cine nu sau au înaintat niște limite, până unde poate merge încrederea. Unii au arătat diferite cerințe pentru ca ea să poată apărea. Mai des participanții au indicat faptul că poți avea încredere în cei pe care îi cunoști bine, că încrederea depinde de persoană și că încrederea se formează cu timpul.

Majoritatea respondenților au indicat un nivel scăzut de participare a oamenilor din localitățile lor în acțiuni de voluntariat. Dintre acestea cel mai des sunt menționate acțiunile de curățenie și salubritate. De asemenea, deseori se pomenește de acțiunile de binefacere pentru persoanele cu dizabilități și persoanele vârstnice. Potrivit mai multor respondenți tinerii sunt implicați cel mai des în cadrul activităților de voluntariat. Mai mulți participanți indică necesitatea unui lider, a unui organizator, a unor persoane cu inițiativă pentru ca oamenii să se implice. Oamenilor le este greu să inițieze ceva de unii singuri și ei mai ușor aderă la o activitate organizată de cineva sau care este în desfășurare.

Cei mai mulți dintre participanți au arătat toleranță față de persoanele de alte religii și confesiuni și și-au descris relațiile ca fiind bune. O parte dintre respondenți au apreciat relațiile ca fiind neutre sau și-au arătat dezinteresul față de subiectul religiei în relația cu alți oameni. În privința faptului dacă preoții unesc comunitățile din care fac parte opiniile au fost foarte diverse. Mai des s-a exprimat ideea că faptul dacă preotul unește sau nu depinde de persoana concretă și nu se poate generaliza.

Dimensiuni ale coeziunii sociale în contextul studiului calitativ realizat în 2021

Jumătate din participanții la studiu consideră că mass-media dezbină societatea din Republica Moldova. Un număr la fel de mare consideră că nici nu dezbină, nici nu unește. Mass-media dezbină prin manipulare, iar cauza cea mai des menționată este cea a afilierii la niște forțe politice.

Politicul este perceput în general ca un factor de dezbinare. Respondenții au o părere negativă față de implicarea politicului în Biserică și mass-media. Respondenții percep politicul ca ceva rău, ce dăunează Bisericii, iar atunci când Biserica este implicată în politică, ea dezbină, potrivit participanților. La fel, mass-media afiliată politic tinde să amplifice diferențele dintre oameni și acest fapt nu duce la coeziune.

Societatea din Republica Moldova a fost mai puțin unită în timpul pandemiei, potrivit mai multor respondenți. A fi unit și solidar cu alții pe timp de pandemie ar însemna, în primul rând, să respecti regulile de comportament impuse, să respecti regulile de igienă, să aplici măsurile sanitare. Dacă e să analizăm modul în care s-au schimbat oamenii pe timp de criză pandemică, cel mai des respondenții au indicat schimbarea de priorități, un fel de revizuire a valorilor, a ierarhiei lor. Mulți au devenit mai fricoși, mai distanți și mai închiși, mai precauți, mai atenți față de cei din jur și mai reticenți. Oamenii au început să stea mai mult în mediul online.

Pentru a avea o societate mai unită, potrivit respondenților, ar fi nevoie să existe niște lideri recunoscuți de întreaga populație, capabili să influențeze societatea din Republica Moldova. E nevoie de o bună guvernare și trebuie de schimbat pe cei care sunt la conducere. De asemenea, câțiva respondenți afirmă că avem nevoie de politicieni mai buni, de o clasă politică mai bună și de consens. Consensul politic ar aduce după sine mai puțin prilej de dezbinare, iar o clasă politică mai bună ar face ca aceasta să nu se folosească de diferențele ce există între diverse grupuri din societate în propriile scopuri. O parte mai mică dintre respondenți consideră că schimbarea trebuie să vină de la oameni și că fiecare e responsabil de formarea coeziunii.

Respondenții deseori menționează importanța existenței unor lideri buni atunci când este vorba despre mobilizarea sau schimbarea societății. Acest fapt este amintit în contextul formării și consolidării coeziunii sociale, precum și în contextul inițierii unor activități de voluntariat.

Participanții la studiu tind în general să fie mai optimiști în ceea ce privește viitorul Republicii Moldova.

În baza analizei răspunsurilor am încercat să formulăm și câteva recomandări în privința sporirii coeziunii sociale în Republica Moldova. Pentru a avea o societate mai coezivă ar fi necesare următoarele:

- Promovarea în funcții de conducere a unor oameni onești și profesioniști în bază de merit;
- Consolidarea statului de drept în Republica Moldova;
- Promovarea unei identități civice, celei de cetățean al Republicii Moldova;
- Promovarea independenței mass-mediei;
- Din partea conducerii țării, formularea unor mesaje adecvate și echilibrate în privința subiectelor sensibile, ce pot diviza societatea din Republica Moldova;
- Combaterea fake-urilor în privința pandemiei COVID-19;
- Transmiterea unor mesaje clare și coerente în ceea ce privește gestionarea crizei pandemice și adoptarea unor măsuri adecvate situației;
- Sporirea nivelului de încredere în instituțiile statului ar duce la o schimbare pozitivă a imaginii țării în ochii cetățenilor și ar crea prilej pentru consolidarea coeziunii din societate;
- Educarea unui spirit civic la tânăra generație;
- Crearea de condiții favorabile pentru tineret, ca acesta să rămână în țară și să contribuie la dezvoltarea Republicii Moldova;
- Crearea de condiții favorabile întoarcerii migranților, cetățeni ai Republicii Moldova, plecați la muncă peste hotare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Malcoci L., Mocanu V. Metodologia cercetării coeziunii sociale în Republica Moldova. In: Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană: Vol. 1: Studiu sociologic, 2021, 248 p.
2. Acket S., Borsenberger M., Dickes P., Sarracino F. Measuring and validating social cohesion: a bottom-up approach, Working Paper No 2011-08, January 2011. <https://www.oecd.org/dev/pgd/46839973.pdf>
3. Chan J., To H.-P., Chan E. Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical. In: Social Indicators Research, Volume 75, Issue 2, 2006, pp. 273-302. <http://link.springer.com/article/10.1007/s11205-005-2118-1>
4. Negură P., Mocanu V., Potoroacă M. Coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva apartenenței, încrederii și solidarității sociale (2016–2018). În: Calitatea vieții, XXX, nr. 2, 2019, pp. 91-198.
5. Wallace C., Abbott P. From quality of life to social quality: relevance for work and care in Europe. In: Calitatea vieții, XVIII, nr. 1-2, 2007, pp. 109-123.
6. Maesen, van der, L. J. G., Walker A. C. Indicators of Social Quality: Outcomes of the European Scientific Network. In: European Journal of Social Quality, Volume 5, nr 1-2, pp. 8-24.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI GENERALE

Monografia *Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană*, volumul II, reprezintă o continuare a eforturilor realizate de echipa Centrului Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS, în ceea ce privește cercetarea realității sociale. Conținutul studiilor abordează aspecte teoretice și empirice a cercetării coeziunii sociale.

În cadrul articolelor au fost abordate așa aspecte ca analiza cadrului conceptual și metodologic, autoidentificarea și încrederea cetățenilor, activismul social, evoluția încrederii populației în instituțiile puterii de stat, indicatorii culturali ai coeziunii sociale, atitudinea moldovenilor față de persoanele fără adăpost, solidaritatea și coeziunea socială pe timp de pandemie COVID-19, accesul la sănătate ca factor esențial al calității vieții grupurilor vulnerabile.

De asemenea, un capitol aparte al monografiei prezintă rezultatele preliminare ale investigației calitative realizate în anul 2021. Această cercetare, realizată prin interviuri individuale aprofundate s-a realizat în baza unui ghid de interviu ce a fost elaborat și adaptat de către colaboratorii Centrului Sociologie și Psihologie Socială. Indicatorii principali folosiți au fost Solidaritatea, Apartenența și coeziunea inter-grup, Încrederea, Participarea civică. La acestea au fost adăugate câteva teme mai specifice: Aspecte confesionale (ce se referă la apartenența religioasă și relațiile cu cei de altă religie), Comunicare, informare și mass-media (în calitate de factor ce poate influența nivelul de coeziune în societate), Manifestări de solidaritate și coeziune în contextul pandemiei COVID-19.

Analiza teoriilor, definițiilor privind coeziunea socială ne aduce la concluzia că nu există o descriere și o conceptualizare unică a fenomenului. Observăm însă faptul că ideea de coeziune socială este asociată cu societatea bunăstării în ansamblu. Unul din studiile prezentei monografii face o analiză mai profundă a acestui fapt, comparând diverse definiții ale coeziunii între ele în ceea ce privește indicatorii folosiți și raportând aceștia la indicatorii bunăstării. Astfel, potrivit acestuia, un atribut obligatoriu al coeziunii sociale a societății este un stat responsabil din punct de vedere social, cu instituții ramificate de protecție socială și integrare socială. În centrul coeziunii sociale a societății se află bunăstarea majorității absolute a cetățenilor, relațiile sociale armonioase și stabile. Coeziunea socială este o stare a societății în care membrii săi acționează în mod responsabil, dialogul social este o normă zilnică, instituțiile și procedurile existente contribuie la implicarea activă a oamenilor în viața publică, culturală

Concluzii și recomandări generale

și profesională a societății. Faptul că ideea de coeziune socială este în legătură strânsă cu bunăstarea ne sugerează existența unor beneficii sociale și economice evidente în cazul unei coeziuni mai puternice.

În același timp, coeziunea socială se referă la gradul de conexiune și solidaritate între diferite grupuri sociale din cadrul unei societăți, precum și la nivelul de încredere și conexiune dintre indivizi și între grupurile comunitare.

În cadrul cercetărilor calitative și cantitative realizate de către CSPA am ținut cont de modelul teoretic al calității sociale. Calitatea socială este definită de autorii conceptului ca fiind măsura în care cetățenii sunt capabili să participe în viața socială și economică a comunităților lor în condițiile ce le sporesc starea de bine și potențialul individual. Din perspectiva acestui model coeziunea socială este una din componentele calității sociale de rând cu securitatea socioeconomică, incluziunea socială și abilitarea socială. Această abordare are și o valoare instrumentală, fiind folosită în documentele de politici la nivelul Uniunii Europene.

În interviurile individuale aprofundate am încercat să vedem în ce mod respondenții înșiși „definesc” coeziunea și solidaritatea. Pentru mulți dintre ei atât coeziunea, cât și solidaritatea se asociază cu un ajutor reciproc. În același timp, dezbinarea este definită prin egoism și e percepută ca un individualism în care oamenii se gândesc doar la ei, țin cont doar de ei și nu se raportează la ceilalți și nevoile lor. Modul în care respondenții definesc coeziunea și solidaritatea sunt foarte apropiate. Solidaritatea este văzută ca o implicare activă în relația cu celălalt și e caracterizată prin ajutor reciproc, acordare de ajutor, suport și susținere a celuilalt, a empatiza și a fi împreună cu celălalt la nevoie.

Dacă vorbim de apartenență, majoritatea persoanelor chestionate în cadrul cercetării cantitative (realizate în 2020) se identifică mai întâi de toate ca reprezentanți ai comunităților locale (oraș, sat), apoi ca membri ai unor comunități mai largi (Republica Moldova etc.). Atât rezultatele cercetării empirice cât și datele statistice denotă un grad de coeziune socială mai înalt în localitățile rurale decât în cele urbane. Rezultate similare găsim și în cercetarea calitativă (2021): cu cât grupul de oameni la care se referă respondenții este mai mic cu atât evaluarea coeziunii e mai pozitivă, și invers. Țara este văzută ca mai puțin unită decât localitatea/comunitatea, grupuri mai mici dintr-o comunitate sunt mai unite decât comunitatea, localitățile rurale sunt mai unite decât cele urbane.

Respondenții din cadrul studiului calitativ (2021) descriu “moldoveanul” din Republica Moldova ca fiind cetățean al acestei țări, un om gospodar care mun-

Concluzii și recomandări generale

cește, o persoană care ține la tradiții, obiceiuri și folclor. Mai mulți respondenți amintesc de apartenența la etnia română, moldoveanul fiind considerat doar o parte componentă a neamului românesc. Moldoveanul de peste hotare este privit mai mult ca un străin, o persoană mai puțin importantă decât băștinașii, un necunoscut dintr-o țară necunoscută, o persoană care nu vrea să-și facă de rușine țara și obârșia.

Una dintre componentele capitalului social și a coeziunii sociale este încrederea socială, atât instituțională cât și cea interpersonală. În baza cercetărilor realizate constatăm că încrederea în instituțiile statului este destul de scăzută: doar o parte dintre oameni cred că guvernarea face o treabă bună în furnizarea serviciilor publice și doar o minoritate este de acord că țara lor merge în direcție bună. Societatea din Republica Moldova are mai multă încredere în Biserică, urmată de Președinție și primărie.

Politicul este perceput în general ca un factor de dezbinare. Respondenții din cadrul studiului calitativ (2021) au o părere negativă față de implicarea politicului în Biserică și mass-media. Respondenții percep politicul ca ceva rău, ce dăunează Bisericii, iar atunci când Biserica este implicată în politică, ea dezbină, potrivit participanților. La fel, mass-media afiliată politic tinde să amplifice diferențele dintre oameni și acest fapt nu duce la coeziune.

Oamenii din Republica Moldova susțin, în general, instituțiile democratice și ocazional manifestă o capacitate enormă de a se mobiliza pentru cauze democratice, dar până acum nu au reușit să dezvolte o rețea solidă de instituții intermediare, cum ar fi partide politice stabile sau asociații publice largi care ar putea reprezenta și susține interesele diferitelor segmente ale societății. Ca rezultat, competiția politică este în principal între personalități carismatice (sau bogate) și orientări geopolitice bazate pe identitate, mai degrabă decât între viziuni și platforme politice. Societatea nu are suficientă mobilizare, coeziune și capital social și economic pentru a sprijini organizațiile politice independente, iar decalajul poate fi umplut de indivizi bogați care apar în spatele partidelor politice.

Marea majoritate a respondenților sunt siguri într-o măsură mare sau foarte mare că impozitele plătite de către cetățeni nu întotdeauna sunt folosite într-un mod eficient și transparent. Numărul scepticilor în această privință rămâne constant pentru toate categoriile de vârstă. Reducerea gradului de corupție în societate ar avea o influență pozitivă asupra creșterii încrederii publicului în instituțiile sociale.

Concluzii și recomandări generale

Respondenții la studiul calitativ mai puțin apelează la instituții în caz dacă au nevoie de ajutor și mai des la persoane concrete din anturajul lor. Pentru mulți familia e percepută ca un mediu sigur în care poți primi ajutor și susținere în primul rând. Participanții la interviuri și cei din anturajul lor cel mai des apelează la familie în caz dacă au nevoie de vreun ajutor. Tot familia a fost cea care în primul rând a ajutat respondenții să reziste crizei pandemice.

În general, respondenții preferă să realizeze activitățile social-participative în afara cadrului instituțional. Întrajutorarea instituționalizată este una scăzută atât la nivelul practic cât și la cel conceptual. Cea mai frecventă formă de voluntariat practică de moldovenii în vârstă de 15 ani și mai mult este ajutorul voluntar și fără plată acordat altor gospodării. Activitatea de voluntariat pentru sau prin intermediul organizațiilor conform datelor statistice este inferioară comparativ cu alte state.

Majoritatea respondenților din cadrul interviurilor în profunzime au indicat și ei un nivel scăzut de participare a oamenilor din localitățile lor în acțiuni de voluntariat. Dintre acestea cel mai des sunt menționate acțiunile de curățenie și salubritate. De asemenea, deseori se pomenesc de acțiunile de binefacere pentru persoanele cu dizabilități și persoanele vârstnice. Mai mulți participanți indică necesitatea unui lider, a unui organizator, a unor persoane cu inițiativă pentru ca oamenii să se implice.

Atât cercetarea cantitativă (2020) cât și cea calitativă (2021) ne arată că cel mai activ se implică în activitățile de voluntariat tinerii. De asemenea, sunt mai active femeile, persoanele din mediul rural, persoanele cu studii medii complete și incomplete.

Putem menționa că doar atunci când există încredere socială, atât interpersonală cât și cea instituțională, se poate aștepta prezența activismului social, a implicării și ca rezultat prosperarea societății.

Unul din subiectele cercetării a fost atitudinea față de situația persoanelor fără adăpost. Percepțiile oamenilor din Republica Moldova față de concetățenii lor fără adăpost corespund cu ceea ce se vorbește și se face în raport cu acest grup de persoane de către presă și instituțiile statului. Acceptarea redusă a acestor persoane de către cea mai mare parte a populației țării noastre face ecou cu politicile represive duse mult timp de către instituțiile de forță ale statului față de persoanele fără adăpost, politici care se regăsesc și astăzi în unele practici de control autoritar față de persoanele fără adăpost.

Concluzii și recomandări generale

În același timp, constatăm faptul că moldovenii ar fi gata să ajute persoanele fără adăpost atât timp cât acestea nu le calcă vecinătatea sau pe care nu le văd deloc. Pentru a extrapola aceste constatări la nivelul societății în întregime, se poate deduce că moldovenii sunt disponibili să ajute persoane fără adăpost, cu condiția de a nu-i vedea în universul lor social.

Disponibilitatea subiectivă de a ajuta persoanele nevoiașе și în speță persoanele fără adăpost ne poate face încrezători că o politică socială de anvergură cu privire la aceste persoane ar putea să se bucure de susținere din partea populației din Republica Moldova.

Aspectele culturale au un rol important în formarea și consolidarea coeziunii sociale și acest fapt a fost reliefat în cadrul strategiei de dezvoltare a culturii în Republica Moldova „Cultura 2020”, „Creșterea contribuției sectorului cultural în dezvoltarea coeziunii sociale” fiind una din direcțiile prioritare. În cadrul acesteia au fost elaborate obiective specifice, dar nu s-au prevăzut indicatori de performanță concreți ce ar permite o evaluare clară a modului în care sunt realizate obiectivele. Ar fi potrivit ca viitoarea strategie să excludă acest neajuns, pentru o evaluare mai corectă. Deși Republica Moldova dispune de un potențial cultural semnificativ ce poate contribui la creșterea coeziunii sociale, interesul populației față de participare la manifestările culturale este redus. De asemenea, atestăm un nivel scăzut de implicare a populației în activități culturale.

Pandemia COVID-19 a testat forța coeziunii sociale la nivelul grupurilor sociale, a comunităților dar și a societății în general. Configurarea coeziunii sociale, se conturează drept o resursă primară în abordarea situațiilor de criză, dar și în contextul dezvoltării durabile. La nivel global, interregional și regional se dezvoltă inițiative combinate de a împărtăși date și cunoștințe, de a înțelege modul comun de a aborda următoarea etapă de dezvoltare a umanității, unde cererea pentru coeziunea socială devine prioritară.

Criza pandemică a împărțit lumea în grupuri de oameni care cred și nu cred în existența SARS-CoV-2, în cei care acceptă și în cei care sunt împotriva vaccinării împotriva COVID-19. În așa fel, atestăm faptul că valoarea coeziunii sociale este în creștere, ea devine o resursă critică în vremuri de criză. În asemenea momente încrederea este extrem de importantă, deoarece numai atunci oamenii vor respecta restricțiile și recomandările necesare pentru depășirea pandemiei.

Puterea medicinei moderne în condițiile pandemiei COVID-19 este necesară, dar nu și suficientă. În cazul unui virus înalt contagios este importantă

Concluzii și recomandări generale

capacitatea populației de a-și schimba tiparele comportamentale în funcție de recomandările specialiștilor. De cultura fiecăruia și a tuturor depinde felul cum sunt înțelese și implementate deciziile autorităților.

Potrivit mai multor respondenți din cadrul studiului calitativ societatea din Republica Moldova a fost mai puțin unită în timpul pandemiei. A fi unit și solidar cu alții pe timp de pandemie ar însemna, în primul rând, să respecti regulile de comportament impuse, să respecti regulile de igienă, să aplici măsurile sanitare. Dacă e să analizăm modul în care s-au schimbat oamenii pe timp de criză pandemică, cel mai des respondenții au indicat schimbarea de priorități, un fel de revizuire a valorilor, a ierarhiei lor.

Analiza accesului diferitor grupuri de populație la servicii medicale în perioada pandemică a scos în evidență faptul că persoanele cu maladii cronice, persoanele din mediul rural, persoanele sărace, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități au un acces mai redus la serviciile medicale din cauza disponibilității reduse a serviciilor de diagnosticare și tratament în localitățile lor, suportului redus din partea autorităților publice locale în accesarea serviciilor medicale necesare, nivelului redus de informare despre serviciile medicale acoperite de CNAM, resurselor financiare limitate și gradului înalt de stigmatizare în instituțiile medicale. În perioada pandemică accesul la servicii medicale a acestor grupuri de populație, comparativ cu populația generală, s-a redus simțitor datorită fricii de infectare, accesului limitat la programări, restricțiilor din cauza pandemiei, medicilor ocupați și a spitalelor arhipline. În aceste condiții, o parte din persoanele vulnerabile au fost nevoite să amâne serviciile medicale importante, fapt ce a dus la agravarea stării lor de sănătate.

Recomandări formulate în compartimentele monografiei

Există necesitatea de a crea condiții pentru elaborarea unui mecanism eficient de armonie socială care ar permite includerea membrilor societății într-un singur spațiu social pentru o colaborare constructivă. Este important să se promoveze o politică de coeziune socială în baza căreia s-ar crea un mediu socio-economic și sociocultural favorabil vieții cetățenilor. Orientările-cheie ale politicii de coeziune ar trebui să fie finanțarea preponderentă a sferei sociale, îmbunătățirea gradului de protecție socială, asigurarea unei justiții corecte, respectarea demnității, a vieții private, asigurarea libertății individuale și a dreptului fiecăruia la o dezvoltare intelectuală, socială și fizică, incluziune socială.

Concluzii și recomandări generale

Este necesară crearea de programe privind promovarea coeziunii sociale prin intermediul atât a cercetărilor multidisciplinare cât și abordarea practică prin parteneriate între diverși actori: autorități locale, sectorul privat, sectorul nonguvernamental, instituții de învățământ etc.

Este importantă formarea și dezvoltarea identității civice a personalității tinerilor din Republica Moldova în calitate de componentă a identității sociale, prin elaborarea programelor sistematice instructiv-educative, precum și dezvoltarea valorilor spiritual-culturale, morale ce contribuie la consolidarea societății coezive. În acest fel identitatea civică se va transforma într-o sursă importantă de consolidare a societății.

Nivelul de încredere în instituțiile sociale a cetățenilor poate fi ridicat intensificând lupta cu corupția, instituirea în societate a principiilor echității sociale.

Ar fi necesară schimbarea politicii statului față de persoanele fără adăpost. Aceasta ar trebui să urmărească ajutorarea lor reală și durabilă și nu gestionarea vizibilității sociale a acestui grup de persoane, prin eliminarea lor din spațiul public.

Domeniul culturii are un rol foarte important în dezvoltarea și menținerea coeziunii sociale. Acest fapt trebuie să fie formulat drept una din direcțiile strategice de bază ale noii strategii naționale de dezvoltare a culturii pentru perioada 2020-2030. De asemenea, viitoarea strategie ar trebui să conțină indicatori concreți în ceea ce privește realizarea obiectivelor specifice din cadrul direcției strategice.

Ca urmare a realizării interviurilor individuale aprofundate am formulat o serie de recomandări în baza opiniilor respondenților. Astfel, pentru a avea o societate mai coezivă ar fi necesare următoarele:

- Promovarea în funcții de conducere a unor oameni onești și profesioniști în bază de merit;
- Consolidarea statului de drept în Republica Moldova;
- Promovarea unei identități civice, celei de cetățean al Republicii Moldova;
- Promovarea independenței mass-mediei;
- Din partea conducerii țării, formularea unor mesaje adecvate și echilibrate în privința subiectelor sensibile, ce pot diviza societatea din Republica Moldova;
- Combaterea fake-urilor în privința pandemiei COVID-19;

Concluzii și recomandări generale

- Transmiterea unor mesaje clare și coerente în ceea ce privește gestionarea crizei pandemice și adoptarea unor măsuri adecvate situației;
- Sporirea nivelului de încredere în instituțiile statului ar duce la o schimbare pozitivă a imaginii țării în ochii cetățenilor și ar crea prilej pentru consolidarea coeziunii din societate;
- Educarea unui spirit civic la tânăra generație;
- Crearea de condiții favorabile pentru tineret, ca acesta să rămână în țară și să contribuie la dezvoltarea Republicii Moldova;
- Crearea de condiții favorabile întoarcerii migranților, cetățeni ai Republicii Moldova, plecați la muncă peste hotare.

GENERAL CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The monographic work “The formation and consolidation of social cohesion in the Republic of Moldova in the context of rapprochement with the European Union”, volume II, is a continuation of the efforts made by the team of the Center for Sociology and Social Psychology of Institute of Legal, Political and Sociological Research, in terms of researching social reality. The content of the studies addresses theoretical and empirical aspects of social cohesion research.

The articles address issues such as the analysis of the conceptual and methodological framework, self-identification and trust of citizens, social activism, the evolution of public confidence in state institutions, cultural indicators of social cohesion, the attitude of citizens towards homelessness, solidarity and social cohesion during the COVID-19 pandemic, access to health services as a key factor in the quality of life for vulnerable groups.

Also, a special chapter of the monograph presents the preliminary results of the qualitative investigation conducted in 2021. This research, supported by in-depth individual interviews was conducted based on an interview guide that was developed and adapted by the collaborators of the Center for Sociology and Social Psychology. The main indicators used were Solidarity, Belonging and Inter-Group Cohesion, Trust, Civic Participation. To these some more specific topics were added: Confessional issues (relating to religious affiliation and relations with other religions), Communication, information and the media (as a factor that can influence the level of cohesion within society), Manifestations of solidarity and cohesion in the context of COVID-19 pandemic.

The analysis of theories, definitions of social cohesion leads us to the conclusion that there is no single description and conceptualization of the phenomenon. However, we note that the idea of social cohesion is associated with the welfare of the society as a whole. One of the studies in this monograph makes a deeper analysis of this fact, comparing various definitions of cohesion with each other in terms of indicators used and relating them to indicators of well-being. Thus, according to him, a mandatory attribute of the social cohesion of society is a socially responsible state, with branched institutions of social protection and social integration. At the heart of the social cohesion of society is the well-being of the absolute majority of citizens, harmonious and stable social relations. Social cohesion is a state of society in which its members act responsibly, social dialogue is a daily norm, existing institutions and procedures contribute to the active involvement of people in the public, cultural and

General conclusions and recommendations

professional life of society. The fact that the idea of social cohesion is closely linked to well-being suggests the existence of obvious social and economic benefits in the case of stronger cohesion.

At the same time, social cohesion refers to the degree of connection and solidarity between different social groups within a society, as well as the level of trust and connection between individuals and between community groups.

Within the qualitative and quantitative research conducted by the Center for Sociology and Social Psychology the theoretical model of social quality was taken into account. Social quality is defined by the authors of the concept as the extent to which citizens are able to participate in the social and economic life of their communities in conditions that increase their well-being and individual potential. From the perspective of this model, social cohesion is one of the components of social quality along with socio-economic security, social inclusion and social empowerment. This approach is also of instrumental value, being used in policy documents at EU level.

The in-depth individual interviews showed how the respondents “define” by themselves cohesion and solidarity. For many of them, both cohesion and solidarity are associated with mutual aid. At the same time, division is defined by selfishness and is perceived as an individualism in which people think only of themselves, consider only them and do not relate to others and their needs. The way in which respondents define cohesion and solidarity is very close. Solidarity is seen as an active involvement in the relationship with the other and is characterized by mutual help, help offering, supporting and upholding the other, empathizing and being close when needed.

Speaking about membership, most of the people surveyed in the quantitative research (conducted in 2020) identify themselves first of all as representatives of local communities (city, village), then as members of larger communities (Republic of Moldova, etc.). Both the results of empirical research and statistical data show a higher degree of social cohesion in rural than in urban areas. Similar results were found in qualitative research (2021): the smaller the group of people to whom the respondents refer, the more positive the assessment of cohesion, and vice versa. The country is seen as less united than the locality / community, smaller groups in a community are more united than the community, rural localities are more united than the urban ones.

The respondents from the qualitative study (2021) describe the “Moldovan” from the Republic of Moldova as a citizen of this country, a working man, a person

General conclusions and recommendations

who cares about traditions, customs and folklore. Several respondents mention belonging to the Romanian ethnic group, the Moldovan being considered only a component part of the Romanian nation. The Moldovan from abroad is seen more as a foreigner, a person less important than the natives, a stranger from an unknown country, a person who does not want to shame his country and origin.

One of the components of social capital and social cohesion is social trust, both institutional and interpersonal. Based on research, the trust in state institutions is quite low: only a part of the people believe that the government does a good job in providing public services and only a minority agree that their country is going in the right direction. Moldovan society has more confidence in the Church, followed by the Presidency and the City Hall.

Politics is generally perceived as a factor of division. Respondents in the qualitative study (2021) have a negative opinion about the involvement of politics in the Church and the media. Respondents perceive politics as something bad that harms the Church, and when the Church is involved in politics, it divides, according to the participants. Likewise, politically affiliated media tend to amplify the differences between people and this does not lead to cohesion.

The people of the Republic of Moldova generally support democratic institutions and occasionally show an enormous capacity to mobilize for democratic causes, but so far they have failed to develop a solid network of intermediary institutions, such as stable political parties or large public associations which could represent and support the interests of different segments of society. As a result, political competition is mainly between charismatic (or wealthy) personalities and identity-based geopolitical orientations, rather than between political visions and platforms. Society does not hold enough mobilization, cohesion and social and economic capital to support independent political organizations, and the gap can be filled by rich individuals who appear behind political parties.

The vast majority of respondents are convinced to a large or very large extent that taxes paid by citizens are not always used in an efficient and transparent way. The number of skeptics in this regard remains constant for all age groups. Reducing the degree of corruption in society would have a positive influence on increasing public confidence in social institutions.

The respondents to the qualitative study are less likely to turn to institutions in case they need help and more often to specific people in their

General conclusions and recommendations

entourage. For many, the family is perceived as a safe environment in which you can receive help and support in the first place. Interview participants and their entourage most often turn to their families if they need help. It was also the family that first helped respondents to the pandemic crisis.

In general, respondents prefer to carry out social-participatory activities outside the institutional framework. Institutionalized support is low at both the practical and the conceptual level. The most common form of volunteering practiced by Moldovans aged 15 and over is voluntary and unpaid help given to other households. Volunteering for or through organizations according to statistics is lower compared to other states.

Most of the respondents in the in-depth interviews also indicated a low level of participation of people from their localities in volunteer activities. Of these, the most common are cleaning and sanitation. Charities for people with disabilities and the elderly are also often mentioned. Several participants indicate the need for a leader, an organizer, people with initiative for people to get involved.

Both quantitative (2020) and qualitative (2021) research show that young people are most actively involved in volunteer activities. Also, women, people from rural areas, people with complete and incomplete secondary education are more active.

We can mention that only when there is social trust, both interpersonal and institutional, can we expect the presence of social activism, involvement and as a result the prosperity of society.

One of the topics of the research was the attitude towards the situation of homeless people. The perceptions of the people of the Republic of Moldova towards their homeless fellow citizens correspond to what is said and done in relation to this group of people by the press and state institutions. The low acceptance of these people by most of the population of our country echoes the repressive policies of the state institutions for a long time towards the homeless, policies that are still found in some practices of authoritarian control against homeless people.

At the same time, we find that Moldovans would be ready to help the homeless as long as they do not trample on their neighborhood or do not see them at all. To extrapolate these findings to the society as a whole, it can be deduced that Moldovans are available to help homeless people, in exchange of that they do not see them in their social universe.

General conclusions and recommendations

The subjective willingness to help the needy and in this case the homeless can make us confident that a far-reaching social policy on these people could be supported by the people of the Republic of Moldova.

Cultural aspects play an important role in shaping and strengthening social cohesion and this fact was highlighted in the strategy for cultural development in the Republic of Moldova “Culture 2020”, “Increasing the contribution of the cultural sector in the development of social cohesion” being one of the priority directions. Specific objectives were developed within it, but no specific performance indicators were provided that would allow a clear assessment of how the objectives are achieved. It would be appropriate for the future strategy to rule out this shortcoming for a more accurate assessment. Although the Republic of Moldova has a significant cultural potential that can contribute to increasing social cohesion, the interest of the population in participating in cultural events is low. We also attest to a low level of involvement of the population in cultural activities.

The COVID-19 pandemic tested the strength of social cohesion at the level of social groups, communities but also society in general. The configuration of social cohesion is emerging as a primary resource in addressing crisis situations, but also in the context of sustainable development. At the global, interregional and regional levels, combined initiatives are being developed to share data and knowledge, to understand the common way to approach the next stage of human development, where the demand for social cohesion becomes a priority.

The pandemic crisis has divided the world into groups of people who believe and do not believe in the existence of SARS-CoV-2, those who accept and those who are against vaccination against COVID-19. In this way, we attest to the fact that the value of social cohesion is increasing, it becomes a critical resource in times of crisis. At such times, trust is extremely important, because only then will people follow the restrictions and recommendations needed to overcome the pandemic.

The power of modern medicine in the COVID-19 pandemic is necessary, but not sufficient. In the case of a highly contagious virus, the ability of the population to change its behavioral patterns is important according to the recommendations of specialists. The way in which the decisions of the authorities are understood and implemented depends on the culture of each and everyone.

According to several respondents within the qualitative study, the society in the Republic of Moldova was less united during the pandemic. Be united

General conclusions and recommendations

and solidary with others during pandemic would mean, first of all, to respect the imposed rules of behavior, to respect the rules of hygiene, to apply the sanitary measures. If we look at how people have changed during the pandemic crisis, most often the respondents indicated the change of priorities, a kind of revision of values, in their hierarchy.

Analyzing the access to medical services for various groups of population during the pandemic period highlighted the fact that people with chronic diseases, people in rural areas, poor people, the elderly, people with disabilities have less access to medical services due to reduced availability of the diagnostic and treatment services in their localities, the reduced support from the local public authorities in accessing the necessary medical services, the low level of information about the medical services covered by the National Medical Insurance Company, the limited financial resources and the high degree of stigma in medical institutions. During the pandemic period, the access to medical services of these groups, compared to the general population, decreased significantly due to the fear of infection, limited access to appointments, restrictions due to the pandemic, busy doctors and crowded hospitals. Under these conditions, some of the vulnerable people had to postpone important medical services, which led to worsening of their health.

Recommendations formulated within the compartments of the monograph

There is a need to create conditions for the development of an effective mechanism of social harmony that would allow the inclusion of members of society in a single social space for constructive collaboration. It is important to promote a policy of social cohesion on the basis of which a socio-economic and socio-cultural environment convenient for the lives of citizens is created. The key guidelines for cohesion policy should be the overarching funding of the social sphere, improving social protection, ensuring fair justice, respect for dignity, privacy, ensuring individual freedom and the right of everyone to intellectual, social and physical development, social inclusion.

It is necessary to create programs to promote social cohesion through both multidisciplinary research and practical approach through partnerships between various actors: local authorities, the private sector, the non-governmental sector, educational institutions, etc.

It is important to form and develop the civic identity of the personality of young people in the Republic of Moldova as a component of social identity,

General conclusions and recommendations

by developing systematic instructional-educational programs, as well as developing spiritual-cultural and moral values that contribute to strengthening cohesive society. In this way, civic identity will become an important source of consolidation for the society.

The level of trust of the citizens in the social institutions can be raised by intensifying the fight against corruption, the establishment in society of the principles of social equity.

It would be necessary to change the state's policy towards the homeless. It should aim to help them in a real and lasting way and not to manage the social visibility of this group of people by removing them from the public spaces.

The field of culture has a very important role to play in developing and maintaining social cohesion. This must be formulated as one of the basic strategic directions of the new national culture development strategy for the period 2020-2030. The future strategy should also contain concrete indicators regarding the achievement of specific objectives of strategic importance.

Following the in-depth individual interviews, we made a series of recommendations based on the respondents' opinions. Thus, in order to have a more cohesive society, the following would be necessary:

- Promoting honest and professional people on the basis of their merit;
- Consolidation of the rule of law in the Republic of Moldova;
- Promoting a civic identity, that of a citizen of the Republic of Moldova;
- Promoting media independence;
- Formulation by the country's leadership of appropriate and balanced messages on sensitive topics that are on the risk to divide the society of the Republic of Moldova;
- Fight against fake regarding COVID-19 pandemics;
- Delivering clear and coherent messages regarding the management of the pandemic crisis and the adoption of appropriate measures according to the situation;
- Increasing the level of trust in state institutions thus generating a positive change in the image of the country in the eyes of the citizens and creating an opportunity to strengthen cohesion within society;
- Educating a civic spirit in the young generation;
- Creating favorable conditions for young people to stay in the country and contribute to the development of the Republic of Moldova;
- Creating favorable conditions for the return of migrants, citizens of the Republic of Moldova, working abroad.

Bun de tipar 10.02.2022 Formatul 16,5 ×24,0
Hîrtie ofset nr. 1. Coli de tipar 14,5.

ÎS Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală”,
MD-2068, Chişinău, str. Florilor, 1
Tel.: 022 49-31-46